

JANCSÁK CSABA

AZ 1956-OS FORRADALOM
INDÍTÓSZIKRÁJA
A SZEGEDI MEFESZ

Az 1956-os forradalom indítósikrája

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
SZEGEDI TERÜLETI BIZOTTSÁGA
SZOCIOLÓGIA MUNKABIZOTTSÁGÁNAK
KÖTETEI

Sorozatszerkesztő
Pászka Imre

JANCSÁK CSABA

**AZ 1956-OS
FORRADALOM
INDÍTÓSZIKRÁJA
– A SZEGEDI MEFESZ**

BELVEDERE
MERIDIONALE

2016, Szeged

A kötet megírását a Nemzeti Kulturális Alap alkotói támogatása tette lehetővé.

A könyv megjelenését támogatta:

Lektorálták:

Kiss Gábor Ferenc

Miklós Péter

Borítóterv:

Majzik Andrea

Szöveggondozás:

Sulyok Hedvig

ISBN 978-615-5372-64-3 (print)

ISBN 978-615-5372-66-7 (online PDF)

ISSN 2061-2621

© Jancsák Csaba, szerző, 2016

© Belvedere Meridionale, kiadó, 2016

Faimnak

TARTALOM

Bevezetés	11
A könyv célja	11
Kiinduló állítások	13
A szervezet neve	14
A szubszidiaritás elve, a hallgatói önkormányzatiság és a fiatalok aktív participációja	17
A hallgatói szervezetek fragmentáltsága, az egyetemi ifjúsági szervezetek rövid életrajzai	19
Egyetemi hallgatói szervezetek a harmincas évektől 1956-ig	21
A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma	21
A Szegedi Egyetemi Ifjúság	23
A Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség	26
A Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ), és a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezete (SzEFSz), majd Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság (SzEFI)	27
A rendszerkorrekciót felvető budapesti ifjúsági szerveződések (DISZ Petőfi Kör, Kolhoz Kör)	34
DISZ Petőfi Kör	35
Kolhoz Kör	38
Generációkon átívelő értékorientációk	43
Az Universitas, az egyetemi szintér aktorai és az értékek világa	43
Transztörténelmi értékek kontinuitása a szegedi egyetem történetében, értékhordozók	46
Sík Sándor	47
Szent-Györgyi Albert	49
Baróti Dezső	51
Bálint Sándor	54
Perbíró József	55
Szókefalvi-Nagy Béla	56
Fodor Gábor	57
Schultheisz Emil	58
Bónis György	59

Szentpéteri István	59
Eperjessy Kálmán	60
Vajtai István.....	60
Waltner Károly	60
Láng Imre	61
Gidófalvi Jancsó Miklós	61
Korpássy Béla	61
Bánkúti Imre.....	62
Péter László.....	62
A forradalom indítószikrája	67
Az ötvenes évek magyarországi felsőoktatása	67
A gyűjtőzsinór: a Budapestről Szegedre érkezett levél és az orosz nyelv fakultatívvá tételének követelése	72
A MEFESZ szervezésének első lépései	75
Az alakuló nagygyűlés (október 16.).....	81
A szegedi hallgatói gyűlések (október 17–18.)	84
Jogi Kar (október 17.); tárgyalás az oktatási miniszterrel	85
Bölcsészettudományi Kar (október 18.).....	86
Természettudományi Kar (október 18.).....	86
Pedagógiai Főiskola – „Őszinte szóval” Iskolagyűlés (október 18.)... 87	
A Szegedi Orvostudományi Egyetem gyűlése (október 19.).....	89
A MEFESZ szegedi Ideiglenes Egyetemi Diáktanács, a 18-as bizottság.....	90
Követségben Nagy Imrénél, a párközpontban és a DISZ vezetőségénél	91
A programalkotó nagygyűlés előkészítése a Diáklklubban	93
„Vihar van Szegeden” – Az október 20-i nagygyűlés.....	95
A forradalom hangjai: az MR D565 számú tekercs története.....	99
A MEFESZ céljai, demokrácia a szervezetben	101
A MEFESZ tanulmányi követelései.....	103
A MEFESZ politikai követelései	105
A MEFESZ mint társadalmi mozgalom	107
1956. október 16-án a szegedi egyetemi ifjúság mintakövetőből mintaadóvá vált	108
Október 20-ától „Eltársak” helyett „Barátaim”	109
A 20-i ülésre érkező táviratok.....	112
A szegedi MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács aktív tagjai, a MEFESZ, valamint a követelések hírvivői.....	113
A MEFESZ követelései – a forradalom követelései.....	118

Átutazóban a DISZ-központban – A Diákparlament előkészítése és/vagy a forradalom előkészítése.....	118
A magyarországi egyetemisták és főiskolások követelése.....	121
Műegyetem, a Központi Diákszálló Diákbizottságának követelése (október 19.).....	121
Az Egri Pedagógiai Főiskola hallgatóinak követelése (október 21.).....	127
A Budapesti Orvostudományi Egyetem (BOTE) DISZ-szervezetének követelése (október 22.).....	126
Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem (ÉKME) hallgatóinak követelése (október 22.).....	129
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (MKKE) hallgatóinak követelése (október 22.).....	141
A pécsi egyetemisták és főiskolások diákparlamentjének követelése (október 22.).....	144
A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem (NME) hallgatóinak követelése (október 22.).....	150
A soproni egyetemisták Diákparlamentjének követelése (október 22.).....	154
A debreceni hallgatók követelése (október 22–23.).....	161
A gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak követelése (október 22.).....	168
Veszprémi Egyetem hallgatóinak követelése (október 23.).....	174
A követelések összegző értékelése.....	180
A szegedi MEFESZ életének utolsó időszaka.....	184
A MEFESZ mint hallgatói demokrácia kísérlet.....	194
Összegzés	199
Irodalom	203
Summary – The Spark Of Revolution (1956)	217
About the Nature of a Civil Movement.....	218
The Social Environment Of Hungarian Higher Education In The Fifties	219
The First Steps Of Organising AHUCS	224
The Aims of AHUCS.....	226
The Educational Claims of AHUCS And Their Topicality	228

The Cradle Of Hungarian Student Movements And The Political Claims Of AHUCS	230
Köszönetnyilvánítás	235
Melléklet	237
Névmutató	267

BEVEZETÉS

A KÖNYV CÉLJA

E könyv megírásának több célja is volt. Egyrészt 2016-ban ünnepeljük az 1956-os forradalom 60. évfordulóját, és a kötettel tisztelni szerettünk volna az egykori egyetemi polgárok hősies tettei és emléke előtt.

Másrészt a legutóbbi években folytatott ifjúságszociológiai kutatásaink során azt állapíthattuk meg, hogy nemzeti múltunk egyes elemei – témánk szempontjából kiemelten az 1956-os forradalom és szabadságharc – a kollektív emlékezet elhalványuló részévé kezd válni, s az – ismert és kevésbé ismert – események feldolgozásával és rejtett dimenziók (a cselekvések motivációi, a szereplők értékorientációi, az egyetemi mikroklíma) feltárásával és bemutatásával hozzá kívántunk járulni ahhoz, hogy mindezek tovább élhessenek a kollektív emlékezetben. A fent említett ifjúságkutatás¹ során azt vizsgáltuk, hogy mely történelmi eseményekről folyik a családban beszélgetés, és melyek azok, amelyek feltételezhetően kihullnak a kollektív emlékezetből – hiszen nem lesznek részei egy történelemképnek, a jelenben újrakonstruált múltnak –, illetve az arról tükröződő, élő mentális képnek. Az eredményekből az rajzolódott ki előttünk, hogy a családi szocializáció során az évszázadokon keresztül újrakonstruálásra kerülő történelmi emlékezet a 21. század eleji civilizációs hatások miatt elhalványul. A családtagok által történő élettörténet-elbeszélés és áthagyományozás értékátadási folyamata eltűnőfélben van. A fiatalok egy részét nem „érintik” meg a történelmi múlt eseményei, ez a jelenség egyfajta történelmenkíviliséggel párosul. Mindennek okaként részben a családban beszélgetéssel töltött idő csökkenését (a munka világának változásai és hatása a szülők életvilágára), részben pedig az individualizáció okozta izoláltság és a globalizáció okozta civilizációs korszakváltás jelenségét tudtuk meghatározni. A kutatásunk eredményei megerősítették a hazai szociológia azon eredményeit, melyek arra mutattak rá, hogy a kortárs csoport, a család, és az iskola – mint a történelmi múlt értelmező közösségei – igen fontos szereppel bírnak jelen korunkban.²

¹ Emlékezetünk 2015–2016. A kutatás során 500 érettségi előtt álló középiskolást kérdeztünk. Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ, EIKKA, 2016. Kutatásvezető: Jancsák Csaba

² Ld. GÁBOR 2012.; JANCÁK 2013.; KOZMA 1990., 2004.; PUSZTAI 2011., 2015.; SOMLAI 1997., 2013.

E tekintetben tehát a kötet egyfajta tisztelgés és ismeretnyújtás is, de ennél tágabb ambícióval láttunk neki a szöveg megformálásnak.

A MEFESZ megszületésének és működésének történetét több mint tíz éve kutatjuk. E tárgyban több interjút készítettünk, tanulmányt publikáltunk, könyvet szerkesztettünk, konferenciaelőadást tartottunk, konferenciát szerveztünk.³ Ugyanakkor ezen munkák történettudományi, társadalomtörténeti, ifjúságtörténeti, szervezettörténeti megközelítésben dolgozták fel a témát. Azonban az elmúlt évek alatt más dimenziók is megnyíltak előttünk, amikor a MEFESZ történetét megrajzoló levéltári forrásokat, dokumentumokat, visszaemlékezéseket dolgoztuk fel, avagy interjúkat készítettünk és elemeztünk. Mégpedig affélék, hogy a MEFESZ történetének több rétege van a pusztá eseménytörténetnél, mely 1956. október első napjaiban kezdődik és részben 23-án, részben november 4-én, véglegesen pedig 1957 áprilisában véget ér. Ezen társadalmi mozgalomnak van értékszociológiai és ifjúságszociológiai vizsgálati megközelítése is. És mindkét kutatási módszertan szemüvegén keresztül tekintve igen érdekes és napjaink embere számára is tanulságos mondanivalót hordoz.

A kötet megírásának az is hajtóereje volt, hogy az e tárgyban a rendszerváltás előtt született szak- és ismeretterjesztő irodalmak hamisak, manipulatívak. Az információhiány igen nagy e témában, és noha ez pozitívan változott az elmúlt években, de az 1956-os forradalom indítószikráját jelentő MEFESZ-ről való általános ismeret még mindig csekély. Árnyalts és tudományosan hiteles elemző-összegző monográfia – a helyi települési és intézményi kutatások fontos részeredményein kívül – nem született a témában.

A kötet olvasása során az egykori egyetemi polgárok világába teszünk időutazást. Ezt az életvilágot úgy is nevezzük, hogy ez a campus-lét időszaka, az egyetemi életszakasz, amely alatt az ifjú egyetemi polgárok ott „élnek” a campuson. A hallgatói öntevékenység kérdéskörét elemezzük a szervezet(ek) történetén keresztül, továbbá a scenárió aktorainak szerepét, hatását. Vizsgálódásunk homlokterében a MEFESZ áll, de szükségképpen érintjük az előzményeket is.

A kötetben a felsőoktatás autonómiájának kérdéskörét és a hallgatók demokratikus cselekménymintáinak kérdéskörét járjuk körbe társadalomtörténeti és ifjúságszociológiai aspektusokból. Hangsúlyozzuk, hogy az egyetemeknek egy sajátos

³ JANCSÁK 2012.; JANCSÁK 2011a.; JANCSÁK 2008; JANCSÁK 2002. 169–174. A kutatás során az SZTE Oral History kutatócsoportja keretében készített interjúk: Kiss Tamással (2001. április 11-én, 2014. november 29-én, 2015. április 1-én), Horváth Tamással (2012. október 17-én), Bangó Jenővel (2014. február 13-án), Péter Lászlóval (2014. március 27-én), Hajtó Ödönnel (2015. október 15-én), Aszalós Jánossal (2015. október 30-án), Bujdosó Alpárral (2016. január 5-én), Tóth Imrével (2016. február 3-án), Pusztai Évával (2016. augusztus 31-én), Ambrus Jánossal (2016. október 15-én), Csete Ivánnal (2016. október 15-én) és Hámori Károllyal (2016. október 15-én). A kötet megírásában felhasználtuk ezen tanulmányok és interjúk szövegeit.

mikroklímája van – ezt már nagyon régóta tudja az ifjúságkutatás, melynek figyelmét a diákok aktív közéleti szerepvállalására éppen az 1956-os forradalmat megelőző héten történt szegedi egyetemi események, a MEFESZ megalakulása irányította rá. De – mint látni fogjuk – ez az ifjúsági aktivitás a szegedi felsőoktatásban többször is megjelent, elveszett és megaláztatott.

Juventus ventus! – az antikvitás korától tudjuk, hogy a fiatalság szél. Milyen lehet ez a szél? Pusztító, orkán jellegű, viharos, jeges, rideg, fagyot hozó. De ugyanakkor lehet játszói-könnyedségű és szabad, boldog, friss fuvallat is. A korabeli dokumentumok, sajtóanyagok, a visszaemlékezések és az általunk készített interjúk – amelyekből majd jónéhányszor idézni fogunk – azt is bizonyítják számunkra, hogy a felnőtt világ a történelem ritka pillanataiban erőforrásként tekintett az ifjúságra, és az ifjúság a kezébe vette a sorsának irányítását, sőt a nemzedéki problémákon felül-emelkedve, országos léptékű és hatókörű tevékenységet folytatott.

KIINDULÓ ÁLLÍTÁSOK

A mű létrehozásával azt kívánjuk bizonyítani (és ezzel a köztudatban élő képet tovább árnyalni), hogy

- a DISZ-től független egyetemi ifjúsági érdekvédelmi szervezet gondolata szegedi egyetemisták szabad elhatározásából született meg, tehát a kezdeményezés nem az állampárti hatalom (MDP, DISZ Petőfi Kör) részéről, és nem is valamiféle külső erők által motivált „reakció”⁴ szervezet részéről történt.
- Az alulról építkező MEFESZ mint szervezet a közvetlen demokrácia elvein alapult, a tagság a hallgatók szabad, egyéni csatlakozása által jött létre, a szervezeti alapelvekben biztosították a tagok teljes gondolat-, vélemény-, döntési és választási szabadságát.
- A szervezet célját az első napokban – 1956. október elejétől 16-ig – a kezdeményezők hallgatói érdekvédelmi diákszövetségként fogalmazták meg, ez idő tájt az érdekvédelmi jellegű témák álltak érdeklődésük homlokterében.
- Október 23-a előtt egy héttel a hallgatók által megfogalmazott tanulmányi követelések mellett már politikai követeléseket is érintettek, melyeket október 20-án a szegedi MEFESZ programjaként fogadtak el.
- A szegedi események hírért és a követeléseket 17. és 22. között diákküldöttek juttatták el az ország felsőoktatási intézményeibe. Ezt az információáramlást segítették a sajtó híradásai is.

⁴ Erre utal MOLNÁR 1967., továbbá BEREZ 1986.

- Az október 21–23. közötti időszakban a szervezet országos lefedettségű megalakulása mindenütt felsőoktatási intézményhez kötődő, helyi szervezeti eseményként történt, ahol a hallgatók megfogalmazták az őket érintő speciális tanulmányi és szociális problémáikat, továbbá országos léptékű közéleti/politikai követeléseiket. Ezek helyenként árnyalataiban eltérő mintázatot mutatnak, de kiindulópontjaik minden esetben a szegedi egyetemi tanulmányi és politikai követelések voltak.
- A MEFESZ programjában október 20-án elfogadott politikai követelések a fennálló rendszer alapjait érintették, tehát a MEFESZ-es fiatalok nem a rendszerkorrekció, hanem a rendszerváltoztatás szükségességét fogalmazták meg követeléseikben. Emiatt tehát a MEFESZ-t hallgatói demokráciakísérletnek tekinthetjük.
- A MEFESZ mint hallgatói mozgalom – az SZMSZ-ben és a követelésekben megjelenő – értékvilága nem volt előzmények nélküli. Ezekben a családi körből származó értékek és az egyetemek hagyományos értékvilága jelenik meg, tehát olyan transztörténelmi értékek, melyek ekkor – a diktatúra korszakában is – az egyetemek falain belül a felsőoktatási polgárok közösségeiben hagyományozódnak át generációról generációra.

A SZERVEZET NEVE

Ami a szervezet nevét illeti, a MEFESZ-ről született irodalmakból eléggé konfúz kép rajzolódik ki, melynek okai részben a szervezettörténeti előzmények, részben pedig az 1956. októberi időszak forráshiányos voltából adódnak. Szükséges tehát röviden tisztázni ezt a kérdést. A szervezet neve: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége. A szövetség rövidítése helyesen MEFSZ, az „e” ejtéskönnyítő hangként került a szóba.⁵

A szervezet neve több helyen más-más alakban, a rövidítés a legtöbbször hibás feloldásban szerepel. E helyütt a történeti hűség végett kötelességünk tisztázni, hogy a szervezet nem utóda az 1948-ig működő Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egyesületes Szervezetének, nem azonos az 1945 júliusában a balatonlellel diákkonferencián alakult Magyar Egyetemek és Főiskolák Szövetségével⁶, és nem helyes a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége említés sem. A Kádár-diktatúrában

⁵ Azt az állításunkat, hogy az „e” hang – a magyar nyelvben gyakori – élönyelvi ejtéskönnyítő hangként került a rövidítésbe elsőként a Kiss Tamással készült első interjúnk alapján publikáltuk a „Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged” című könyvünkben, a 159–168. oldalain található, „Soha, sosem az én került az előtérbe, hanem mindig a Mi” című (Kiss Tamással készült) interjúhoz készült, a kötet 159–168. oldalain általam írt magyarázó jegyzetei között, a könyv 161. oldalán a 4. számú jegyzetként. Ld. KISS 2002. 161. Vö. BÁLINT 2003.; FARKAS 2006.

⁶ Hibásan szerepel az 56-os Intézet adatbankjában (378., 687.)

született művében, 1967-ben Molnár János írta le először, hogy a szervezet az 1945 utáni koalíciós idők ifjúsági szervezetének „újjáteremtése” volt.⁷ Ez a helytelen a megállapítás tükröződik a korszak szakirodalmában és a rendszerváltás után született egyes irodalmakban is⁸.

A mozgalom már a kezdetétől teherként hordozta magán a név, egészen pontosan a betűszó feloldásának problematikáját. Már a szervezet megalakulásáról szóló első hír is hibás nevet tartalmazott: „A vita eredményeként új ifjúsági szervezetet alakítottak a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét...”⁹

A névkérdés eldöntését segíti a szervezet megalakulásáról hírt adó első dokumentum, a Diáktestvéreink! című, 1956. október 17-én, Szegeden kelt felhívás, mely így kezdődik: „Mi, a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományi Egyetem, a Szegedi Pedagógiai Főiskola, a Szegedi Zenetanárképző hallgatói 1956. október 16-án létrehoztuk saját egyetemi ifjúsági szervezetünket a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét.” Az eredeti, október 16-i ülés utáni éjjelen (október 17-i keltezéssel) készült gépelt felhíváson¹⁰ kétszer e betűszó szerepel: „Csatlakozz a MEFSZ-hez.” – és a felhívás aláírása pedig: „A szegedi MEFSZ.” Ez a MEFSZ az 1957-es büntetőper (Kiss Tamás és társai) mellékleteként szereplő dokumentumban – a rendőrségi átgépelés után – MEFESZ-re változott.¹¹

Ugyanezt erősíti meg a szerző birtokában lévő kéziratmásolat, mely Lejtényi András első, október 16–20. között keletkezett, kézírásos fogalmazványa a szervezet működési szabályzatának tervezetéről.¹²

A MEFESZ alapítói, Kiss Tamás, Tóth Imre, Aszalós János a velük készített interjúink során¹³ arról számoltak be, hogy kezdetben, október első heteiben a kezdeményezők – Kiss és Lejtényi – diákokkal tartott kisebb–nagyobb létszámú beszélgetéseik során „Diákszövetség” névvel nevezték az általuk alapítani kívánt szervezetet. A korabeli dokumentumok (október 21–23-a között az ország egyetemsein tartott nagygyűlések iratai) és a későbbi visszaemlékezések a szervezet neve tekintetében igen polarizált képet mutatnak, esetenként megjelenik a második *e* feloldásaként az

⁷ MOLNÁR 1967. 37.

⁸ VÖ. BERTÉNYI – GYAPAY 1992. 600., SZENTIRMAI – RÁCZNÉ 1999. 27., ROMSICS 1999. 385., MOLNÁR – KÖRÖSI – KELLER 2006. 372., SOMLAI 2016. 10.

⁹ DM 1956. október 18.

¹⁰ Az eredeti dokumentumot közli: KISS 2002. 178.

¹¹ A másik dokumentum 1957. szeptember 12-én a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság gépirója által készült hivatalos másolat, melyben a szervezet nevének rövidítése már mindkétszer így szerepel: MEFESZ. E rendőrségi másolatot Fodor Margit hitelesítette – a név elgépelésével együtt – a fenti dátum alatt. CsML Szegedi Megyei Bíróság büntetőperes iratai B. 1249/1957

¹² ÁBTL 3.1.5. O-12797 309–315.

¹³ Ld. az interjúkat itt: JANCSÁK 2016

„Egységes” kifejezés is. Ennek oka – mint később bemutatjuk – lehet a korábbi és az 56-os a diákgenerációk közötti információcsere (idősebb testvérek stb.), illetve az, hogy az 1956-ban az egyetemeken tanuló ifjúság soraiban – és köreiben – voltak idősebb hallgatók (Szegeden pl. Putnik Tivadar¹⁴ vagy Kováts József¹⁵), akiknek élő(bb) képe lehetett a korábbi (1945-ös) Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségéről (MEFESZ-ről), ugyanakkor – ezt szintűgy egy következő fejezetben mutatjuk be – a diákok mentortanárai, példaképei közül voltak, akik egyetemistaként vagy fiatal oktatóként aktív részesei voltak korábbi szervezeteknek, így az 1945-ben született MEFESZ-nek is.

Interjúink alapján azt mondhatjuk továbbá, hogy az „egységes” szó a MEFESZ kezdeményezői és vezetői számára nem került összefüggésbe a megszülető szervezet nevével. Ők az egyes hallgató szabadon meghozott döntése alapján történt csatlakozásával keletkező, egyéni tagságon alapuló egyesületet kívántak létrehozni, nem pedig ernyőszervezetet. Ez az *e* ejtéskönnyítő hang kérdése (ha nem is a Madách által megénekelt konstantinápolyi homousion/homoiusion-dilemma magaslatában szárnyalva) fontos szimbolikus értékkel bír a társadalomkutató számára: esetünkben nem „egy szál választja csak e két fogalmat”¹⁶, hiszen mint korábban láthattuk, az 1945-ben létrehozott MEFESZ felsőoktatási egyesületek ernyőszervezete volt, s az 1948-as névváltoztatás, amely a betűszót meghagyva Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezeté-re módosította a hivatalos nevet, azt a célt szolgálta, hogy megágyazzon a sztalinista egységes ifjúsági szervezetnek, a DISZ-nek, s ezzel egyidőben történt az adott intézményekhez kötődő és szerveződő felsőoktatási hallgatói egyesületek, majd a MEFESZ megszüntetése is (1948–1950). Kiss Tamás az 1956-os MEFESZ egykori vezetője interjúnk során határozottan cáfolta, hogy „egységes” szervezetet terveztek volna létrehozni. Azonban a kádári hatalomátvétel folyamatába és annak logikájába jól illeszkedik ezen „egységes” MEFESZ létrehozásának (ismét névmódosításról van szó) 1956. december – 1957. januári időszaka, mely tulajdonképpen az októberi forradalmi MEFESZ belső átformálását jelentette, mint e könyv utolsó részeiben olvasható.

¹⁴ Putnik Tivadar (1919–1998) bölcsészhallgató, a MEFESZ október 16-i ülésén politikai követeléseket megfogalmazó diák, a MEFESZ szervezőbizottságának és bölcsészkar vezetőségének tagja. A forradalom leverése után Jugoszláviába emigrált.

¹⁵ Kováts József (1925–1958) 1956. október 19-én részt vett az ekkor született József Attila Kör ankétján. Az 1956. október 29-én létrejött Szegedi Néptanács, majd október végétől a Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének tagja. A forradalomban való szerepe miatt 1958-ban kivégezték. Lásd bővebben: BÁLINT 2004a.

¹⁶ Idézet: Madách Imre: Az ember tragédiája. – Bár a MEFESZ történetének ismerete alapján nagy a csábítás, hogy – ismét Madáchot idézve utaljunk az októberi MEFESZ és a forradalom leveretése utáni egységesnek nevezett MEFESZ közötti különbségre ezzel: „Egy hang a szívben ítél csak közöttük, / S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv, /Mely istenít vagy gúnyával megöl”.

E kötet keretében a következő feloldást fogadjuk el: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (rövidítve: MEFESZ).

A SZUBSZIDIARITÁS ELVE, A HALLGATÓI ÖNKORMÁNYZATISÁG ÉS A FIATALOK AKTÍV PARTICIPÁCIÓJA

Az európai demokráciák több évszázados fejlődésének egyik kézzelfogható társadalomszervezési végterméke a szubszidiaritás elvének széleskörű alkalmazása. Az a gondolat, amely szerint a helyi problémákat legjobban az érintettek tudják hatékony önszerveződés révén megoldani, a demokráciákban általánosan elfogadott gyakorlattá vált. A szubszidiaritás ugyanakkor nemcsak – és nem elsősorban – területi tagolódást, hanem a feladatok észszerű, kooperatív megosztását is jelenti. Különösen érvényes ez a felsőoktatásra, ahol a hallgatókat érintő kérdések rendezésébe különböző intézményi formákban egyre bővülő hatáskörrel kerültek bevonásra a diákok.

A demokratikus intézményrendszerek működésének, működőképességük megőrzésének alapvető eszközei az önkormányzatok. A társadalmi öngazgatás e sajátos szervezeti keretei egyaránt alkalmasak a szakmai és a politikai érdekek és értékek artikulációjára. A kérdések és a problémák felvetésének és rendezésének delegálása úgy az érintettek, mint a demokratikus hatalom szempontjából evidens érdek. A nagy rendszerekben mutatott életképesség és sikeres működés indokolta az önkormányzatiság kialakítását a felsőoktatási intézmények sajátos rendszerében is. Az érdek képviselője, a problémák felvetése, megoldási javaslatok kidolgozása, elfogadása és végrehajtása is olyan feladatok, amelyekkel a leginkább a közeget saját életvilágukként eredményesen kezelők, tehát az egyetemi polgárok tudnak megbirkózni.

Az ifjúsági részvételre általánosan négyfokú tipológiát használnak a szakemberek,¹⁷ ezek egyfajta indikátorként jelzéseket is adnak arra vonatkozóan, hogy a felnőtt világ miképpen fordul az ifjúság világa felé, azaz problémaként vagy erőforrásként kezeli az ifjúságot.

Az első lépcsőfok az, amikor megkérdezik a fiatalok véleményét, és (de) a felnőttek meghozzák a döntéseket. E tevékenység a leggyakoribb „bevonási” modell. Ebben az esetben a fiatalok világa statisztikai adatok képében rajzolódik ki, ugyanakkor a megkérdezett korosztályba tartozó egyes személyek döntésekbeli aktivitását a modell kizárja.

¹⁷ ARNSTEIN 1969.; illetve HART 1992.

A második lépcsőfok az, amikor a döntéseket a felnőttek kezdeményezik, de a fiatalokkal együtt hozzák meg azokat. E fórumok a legtöbb esetben dekorációként szolgálnak a politikai színpad aktorainak, éppen ezért konstatálható a működésük, sőt érdek- és értékartikulációik hatástalannak.

A harmadik szinten a fiatalok kezdeményezik és hozzák meg a döntéseket és ők irányítják a megvalósítást is.

A negyedik participációtípus (a bevonódás legmagasabb szintje) az, amikor a fiatalok kezdeményezik a döntéseket, és (de) a döntéshozatalba bevonják a felnőtteket, akik be is kapcsolódnak. Ez történt például 1956-ban a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének (MEFESZ), a világháború utáni első alulról építkező független hallgatói mozgalom megalakításakor. A szegedi hallgatók ekkor megfogalmazták követeléseiket¹⁸, és az ülésen részt vettek az egyetem egyes népszerű, hallgatócentrikus oktatói, köztük a jogi kar dékánhelyettese (Perbíró József, akit a diákok levezető elnöknek kértek fel, így segítette a MEFESZ megszületését), továbbá az egyetem rektora (Baróti Dezső), illetve a korábbi rektor (Fodor Gábor), akik a diákok szerveződését támogató hozzászólást tettek.

Mindezek alapján kimondható, hogy nem tekinthető a döntéshozatalba való bevonódásnak, ha a fiatalokat manipulálják, ha „dekorációnak” használják őket, és ha kiválogatják az „okos” és „szép” szószólókat. Magyarországon az 1950-es években a fiataloknak nem volt lehetőségük bekapcsolódni a róluk szóló döntések meghozatalába. E korszakban az első ilyen participációs lehetőség, hallgatói demokráciakísérlet az október 16-án megalakult MEFESZ volt.

A fiatalok és az ifjúsággal foglalkozó szakemberek ma már szerte a világon megegyeznek abban, hogy az ifjúságnak a döntésekbe való magas szintű bevonása, illetve az alulról építkező ifjúsági képviselőket jellemző nyitottság, szolidaritás és az autonómia együttes működése óriási erőforrásként szolgálhat egy eleven társadalom létrejöttéhez. Vannak a történelemnek olyan ritka pillanatai, amikor a felnőttek partnert látnak az fiatalokban. E partneri (baráti) viszony során a vallott értékek praxisértékekké válnak, tehát a fiatalok nemcsak „felmondják a leckét arról, hogy mik a fontos értékek”, hanem válságos helyzetben (amikor a változás próbára teszi az értékrendszert) azok szerint is cselekszenek.

¹⁸ Kiss Tamás, a MEFESZ egyik alapítója, arról számolt be, szimbolikus jelentőségűnek érezték akkor azt, hogy a változási javaslatok, szükségletek megfogalmazását, pontokba szedését így kezdték: követeljük. (Kiss Tamás személyes közlése a szerzőnek 2008. december 6-án Szegeden.)

A HALLGATÓI SZERVEZETEK FRAGMENTÁLTSÁGA, AZ EGYETEMI IFJÚSÁGI SZERVEZETEK RÖVID ÉLETCIKLUSAI

Az ifjúsági mozgalmak történetének és belső mintázatainak mélyebb megértését célzó kutatások során szembesülünk azzal a helyzettel, hogy a diákmozgolódások, -mozgalmak, -szerveződések, hallgatói demokráciakísérletek igencsak kérészéletűek. Ennek okát részben az alapítók felsőoktatási életútjával (a diplomaszerezéssel és felnőtté válással) magyarázhatjuk. Ezt konstatálhatjuk a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának (1930–1937) esetében is.

A diákévek viszonylag rövid időszakot, a könyvünk által tárgyalt korszakokban jellemzően 3–5 évet jelentenek egy ember életében. Ugyanakkor ez az életciklus jellemzően egy adott campushoz kötődött. A hallgatók nemcsak a korabeli közlekedési lehetőségek, hanem az anyagi források hiánya okán is hónapokig nem mentek haza, hanem az egyetemi városokban éltek a diák- és közösségi életüket. A lokális szervezetek közötti átjárás vagy kapcsolat igen csekély, főként tárgyalt időszakunkban, a tágabban értelmezett negyvenes, ötvenes években, amikor egy személyvonattal a Budapest–Szeged, vagy –Debrecen vonatút pl. hat és fél órás volt, a telefont csak a kiváltságosok birtokoltak, az egyetemi települések közötti baráti kapcsolattartás leginkább használt módszere pedig a levelezés volt.¹⁹ Mint később láthatjuk ez a – mai szemmel nézve – igen szűk kommunikációs csatorna mégis működött: részben a szóbeli közlések, részben a levelezés által a fontos hírek utat törtek maguknak.²⁰

¹⁹ Ugyanakkor a levelek ellenőrzése lehetőséget teremtett az állambiztonsági szerveknek az oktatók-hallgatók közösségeinek és gondolatainak ellenőrzésére, tehát titkos adatgyűjtésre. A mindent betegen ellenőrizni kívánó, paranoid diktatúra az egyetemi polgárok esetében sokszor használta ezt a megfigyelési módszert, a levéllenőrzést. A rendőrség vagy az államvédelem „látókörébe került” diák azzal szembesült, hogy leveleit egy levelezőpartnere nem kapja meg (és fordítva), vagy csak elég nagy késéssel érkeznek a levelek; a fiatalok ilyenkor nem fogtak gyanút, de ez a „késés” (a vizsgálati átfutási idő) azt jelentette, hogy anyaggyűjtés kezdődött. Péter László a vele 2014. március 27-én készült interjúban említi, hogy Jónás Páltól 1946. november 10-én „kaptam egy furcsa hangú levelet: leveleimet nem kapta meg”, ezután történt Péter Lászlóék diákszervezetének belügyminiszteri betiltása, majd közel egy évvel később rendőrségi kihallgatása. Ugyanez történt később – a hatvanas évek közepén – Horváth Tamás szegedi joghallgatóval és hallgatótársaival, akikre alkotmányjogi témájú levelezésük és gondolataik miatt Proféták fedőnevű vizsgálati dossziét nyitottak, majd őket 1965-ben letartóztatták és elítélték. Bővebben ld. még JANCSAK 2015, JANCSAK 2016.

²⁰ A személyes kapcsolat és a szóbeli közlés a leghitelesebb információforrás volt a diktatúra hétköznapijaiban, amikor az embereknek oda kellett figyelniük, hogy kinek, hol, mit mondanak. A szegedi MEFESZ szervezőinek az október 20-i nagygyűlésen tett felszólalásában Fodor Gábor professzor is javasolta, hogy a megalakulás tényét (a Szervezeti és Működési Szabályzatot) és a követeléseket 1956. október 20–21-én (legépelve) személyesen, kiküldöttek útján juttassák el a magyarországi intézményekbe.

A hallgatói mozgalmakról azonban azt gondoljuk, hogy még ehhez mérten is rövid lefutásúak lehetnek. Néhány gondolat ennek lehetséges okairól:

- A liberális asszimiláció. Az uralkodó osztály, a legitim hatalom birtokosai a mozgalom egyes innovatív értékeit beemelik a mainstream áramba, ezáltal a mozgalom egyes követelései megvalósulnak, ugyanakkor más követelései és maga a mozgalom kiüresedik, a mozgalmi egység megbomlik, megjelenik a megalkuvó vs. radikális hasadék.
- A partikularitás. Ad hoc, lokális problémákra keresnek válaszokat, ezen kérdések nem szólítanak meg nagyobb – a mozgalmi szerveződés szempontjából a kritikus létszámnál nagyobb – tömeget, mely lényeges a hallgatói bázis, a konfliktuskel-tő képesség, a lobbierő kialakulása szempontjából, ám ugyanakkor a szerveződés értelmező közösségként, referenciacsoportként (mintaadóként) való megjelenése szempontjából éppen elegendő ez a diákéletforma-centrista közösségi, öntevékeny lét is. Ezt láthatjuk a Kolhoz Kör (ELTE, 1956) esetében.
- A történelmi helyzet radikális változása elpusztítja a mozgalom táptalaját, megmérgezi a légkört és az éthosz szétmállik. Ezt láthatjuk a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzEI, 1940–45) esetében, mely mikroklímáját szétrobbantotta a zsidótörvények megszületése és Magyarország belépése a 2. világháborúba.
- A felnőtt társadalom, az államhatalom vagy a történelmi helyzet erőszakos válaszai. Betiltás, adminisztratív eszközökkel való felmorzsolás, továbbá a titkoszolgálatok vagy az erőszakos szervezetek bevetése elsorvasztják a mozgolódást. Ezt láthatjuk a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság (SzEFI, 1945–47) esetében.
- A katalizátorszerep és -funkció. A fiatalok által megfogalmazott kérdések és problémák, illetve a megszületett válaszok egyaránt támogatásra találnak a fiatal és a felnőtt társadalomban, és ezzel a mozgalom feloldódik egy generációkon átívelő nagyobb mozgalomban. Ez történik az 1956-os magyar egyetemi ifjúság (MEFESZ) követeléseiével, amelyek október 16-án Szegedről indulva 23-án a forradalom követeléseivé válnak, azután pedig nagy részben a Nagy Imre-kormány „programjává”.

EGYETEMI HALLGATÓI SZERVEZETEK A HARMINCAS ÉVEKTŐL 1956-IG

Az 1956-ban szegedi egyetemisták által kezdeményezett és létrehozott hallgatói szervezet, a MEFESZ, nem előzmények nélküli a magyarországi ifjúsági mozgalmak történetében. A felsőoktatási mikroklímának, az egyetemek világának, a campus-létnek egyik sajátossága az, hogy a falakon belül megszülető éthosz túlmutat az intézmény oktatási és képzési feladatain, ezek mellett nevelés, értelmiségnevelés is folyik, a leginkább informális módon, mintaadással, érzékenyítéssel. Az egykori hallgatók egy részéből oktató válik, amely fontos tényező a hagyományosan az egyetemekhez köthető humanista – a tudást mint értéket, és a gondolat- és vélemény szabadság elvét képviselő – értékorientációk generációk közötti átadása szempontjából. A következő oldalakon bemutatjuk azt a jelenséget, amikor egy szerveződésként egy későbbi diákszervezet támogatója lesz. Mindezek okán szükséges néhány történeti előzményt röviden feldolgoznunk.

A SZEGEDI FIATALOK MŰVÉSZETI KOLLÉGIUMA

Első szegedi történeti előzményként az 1930-as években működött Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumát (SzFMK) szükséges megemlíteni.²¹ A Kollégium a Kolozsvárról 1918-ban menekülni kényszerült, Szegeden 1922-ben befogadásra talált²² egyetem első, igen nehéz időszaka után 1930-ban jött létre.

A Kollégium a Bethlen Gábor Körből és az agrársettlemment mozgalmából indult radikális nézetű ifjú tanya- és falukutatókból alakult meg. Kiindulási céljuk elsősorban a tanyai és falusi parasztság életmódjának, életszemléletének megismerése volt, hogy a társadalmi tények feltárásával és publikálásával hozzájáruljanak a kívánt társadalmi változásokhoz.

A SzFMK jeles tagjai voltak Buday György (elnök), Baróti Dezső, Erdei Ferenc, Hont Ferenc, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Reitzer Béla, Tomori Viola, Berczeli

²¹ CSAPLÁR 1967.; MIKLÓS 2011.

²² PUKÁNSZKY 1987.

Anzelm Károly. A kollégium támogató oktatói Sík Sándor, Bálint Sándor, Solymossy Sándor, Várkonyi Hildebrand Dezső voltak.

A SzFMK tevékenysége túlmutatott a falukutatáson és népművelésen, az 1930-as évek elején kezdeményezője volt a Szegedi Szabadtéri Játékok elindításának, és részt vállalt az előadások megszervezésében. Ennek eredményeként 1933. augusztus 26-án adták elő Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámáját Hont Ferenc rendezésében. A kollégium igen aktív publikációs tevékenységet folytatott.

Az egyetemi hallgató Radnóti Miklós²³, Budai György²⁴, Baróti Dezső²⁵ kötetinek megjelentetésével jelentős hozzájárulása volt a magyar kultúrához. A Kollégium 1937-ben Tomori Viola vezetésével Dudaron falukutató tábort és konferenciát szervezett.²⁶ Ez az esemény volt a SzFMK „hattyúdala”. 1938 júniusában a kör megszűntette a működését.²⁷

A Kollégium azonban a szegedi egyetemen tanuló tagok számára nemcsak egy öntevékeny csoport volt, hanem – Radnóti Miklós szavaival – „növelő közösség”²⁸, tehát olyan hallgatói referenciacsoport, amely az életvilágot értelmező közösséget jelentett a tagok számára, továbbá meghatározó volt értékítéleteikre és későbbi életpályájuk formálódására is.²⁹

²³ Lábadozó szél (versek, 1933), Újhold (versek, 1935), Kaffka Margit művészi fejlődése (értekezés, 1934)

²⁴ Albumok, és illusztrációk: Boldogasszony búcsúja (1930), Ádám bukása (1930), Szegedi Kis Kalendáriumok (1931–38), Ortutay Gyula: Mondotta Vince András béreslegény, Máté János gazdalegény (1933), Radnóti Miklós: Újhold (1935).

²⁵ Baróti Dezső: Juhász Gyula (1933), Dugonics András és a barokk regény (1934).

²⁶ LENGYEL 1986.

²⁷ Ld. RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 1938. június 16., 21., 23. bejegyzések. 309–311.

²⁸ 1934. február 5-én született Kortárs útlevelére című versét ezzel az ajánlással látta el Radnóti: „A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának a növelő közösségnek, barátainknak” (Megjelent 1935-ben az Újhold című kötetben.) A Művészeti Kollégium tagjaihoz szóló költemény utolsó versszaka jól illusztrálja azt a későbbi fejezetben bemutatott értéktranszfer jelenséget, mellyel az történelmi értékek áthagyományozódnak generációról generációra „Gondold el! hogyha lázadsz, jövendő / fiatal koroknak embere hirdet / s pattogó hittel számot ad életedről; / számot ad és fiának adja át / emlékedet, hogy példakép, erős fa / legyen, melyre rákúszhat a gyöngye növendék” Interneten itt: <http://mek.oszk.hu/13700/13712/13712.htm#22>

²⁹ „Ha valami vészes történik, mindig úgy szaladnak össze egymás melengető barátságába, mint a kiscsibék, de szeretem nagyon ezt az erős szövetséget” – írta 1940. április 9-én naplójában RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 505. Vö. MIKLÓS 2009b.

A SZEGEDI EGYETEMI IFJÚSÁG

A történelem sorában következő „MEFESZ-előd” szervezet a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzEI)³⁰ volt, mely a Ferenc József Tudományegyetemnek az 1940: XXVII tc. értelmében Kolozsvárra való visszatérésének és az ekkor Szegeden létrehozott Horthy Miklós Tudományegyetem elindulásának az időszakára esett.

1940. november 11-én a szegedi egyetem tanévnyitó ünnepségén Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter beszédében az egyetemi ifjúságnak fokozott szociális támogatást ígért. Az egyetem ekkor kinevezett első rektora, Szent-Györgyi Albert rektori programjának hangsúlyos részét jelentette az egyetemi ifjúság életvilágának megváltoztatása, aktivizálása. Napjainkban nem-formális pedagógiai módszereknek nevezzük a közösségi cselekvések, önművelés és szabadidő-eltöltés terén tett erőfeszítéseinek alapját.

Szent-Györgyi rektorként kezdeményezője és legnagyobb támogatója volt az egyetemi ifjúság önálló szervezete létrehozásának, amelynek indítószikráját azon ténymegállapítások adták, melyeket dr. Polner Ödön 1940. november 29-én tett. A professzor arról értesítette az egyetem rektorát, hogy „a legtöbb egyesület, úgy látszik, szabálytalanul alakult meg, és többé-kevésbé az egyetemen kívül álló tényezők befolyása alatt működik, javaslom, hogy az egyetem tanácsa oly hirdetmény és felhívás kibocsátását határozza el, amely szerint a Ferenc József Tudományegyetem által eddig elismert, vagy engedélyezett ifjúsági egyesületek itteni működésének jogalapja, azáltal, hogy ez az egyetem Kolozsvárra távozott, megszűnt, s ennél fogva a Horthy Miklós Tudományegyetem hallgatói ez egyesületekbe újonnan nem léphetnek be, s amennyiben eddig tagjai voltak, onnan kilépni kötelesek. Szabadságukban áll azonban a tfl. szabályzatnak megfelelően új egyesületeket alkotni. Az ennek alapján az egyetem tanácsához bemutatandó alapszabály-tervezetek azután az egyetemi tanács által lesznek megbírálandók, s ennek megfelelően vagy átalakítás végett vizsgálva adandók, vagy megerősítés végett a VKM-hez felterjesztendők.”³¹

1940/41-es tanév őszén megkezdődött az egységes hallgatói szervezet megszervezése. Ehhez támogatást jelentett az 1940: XXXIX tc. (melyet a képviselőház december 11-én, a felsőház december 18-án fogadott el), amely miniszteri jogként határozta meg az egyetemi és főiskolai egyesületek főfelügyeletét, és miniszteri jog lett meghatározni, hogy a hallgató milyen feltételek mellett lehet tagja olyan egyesületnek, amely nem áll egyetemi vagy főiskolai hatóság alatt.

A Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzEI) 1940. december 13-án az akkori Szukováthy téri épület (a mai Ady tér) Auditorium Maximumában alakult meg. Az alakuló

³⁰ Bővebben JANCSÁK 2014a.

³¹ CsML VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai) 5. doboz 389/1940–41.

nagygyűlésen, az előadó rektoron kívül jelen voltak még Sík Sándor³², Banner János, Greguss Pál, Veress Elemér, Batizfalvy János, Kramár Jenő egyetemi oktatók is. Szent-Györgyi ekkor nyilatkozta azt, hogy mint rektor csak olyan diákszervezetet támogat, „amely nem frakcionál, amely nem osztja meg az egyetemi diákságot helyi érdekképviselési-, vallásfelekezeti-, és sportegyesületekre, hanem a megoszthatatlan diákegységet teremti meg. Ennek az egyetemi egységes diákfrontnak minden egyetemi hallgató tagja lehet, ez az egyetem érdeke, ebben a kérdésben nem tekinthet semmi más érdeket, csak az egyetemét.”³³

A Szei szervezésének jó alapot jelentett az, hogy a hallgatók kétharmada nem volt tagja semmilyen szervezetnek, egyharmadukat pedig több, eltérő szervezet tömörítette: Turul-mozgalom bajtársi egyesületei (Csaba [orvosok], Árpád [bölcse-szek], Rákóczi [gyógyszerész], Botond [tanárképzősök]), vagy az Emericana, és a Bethlen Gábor Kör.

A Szei szervezeti felépítése részben hivatások szerint (orvosjelöltek, gyógyszerészjelöltek, vegyészjelöltek, tanárjelöltek (bölcész és matematikus csoport), részben pedig speciális tevékenységek szerint alakult ki: Magyarságismereti Munkaközösség³⁴, Énekkar, Magyar Szó Munkaközösség – egyes korabeli sajtómegnyilvánulásokban „Szép Magyar Szó Munkabizottság”-ként nevezik –; Művészetkedvelők Munkaközössége, Fotókedvelők Munkaközössége, Sport Munkaközösség (SzeAC), Vallási Munkaközösség (Mária Kongregáció, Bethlen Gábor Kör, Luther Szövetség), Színhátszó Társaság³⁵. A Szei székhelye a Szukováthy (1945 óta Ady) téri egyetemi épület alagsorában volt.³⁶

A Szei szervezeti rendszere alulról építkező módon alakult: Tanács (a szakcsoportok vezetőiből és a munkaközösségek vezetőiből állt), Választó, illetve Képvisező Gyűlés (az évfolyam-képviselőkből állt), Számvizsgáló Bizottság, Tájékoztató

³² „Sík boldog volt, mert [1940. március 13-án – J.Cs.] mert beültek [Radnóti, Ortutay, Baróti – J.Cs.] az órájára, és kicsit olyan volt, mint egy régi nap. Elfelejtette vele azt az utálatos hülye bandát, akik most vannak az egyetemen, a Turul-ifjúságot, akik csak elkéredzkedni tudnak külömféle címeken, de szikrányi érdeklődés sincs bennük semmi iránt.” RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 495.

³³ *Magyar Nemzet* 1940. december 21.

³⁴ Vezető: Kiss Sándor. A munkaközösség feladata: 1. Egyetemi hallgatókban felébreszteni a vágyat magyarságuk megismerésére. 2. Hungarológiai szakkutatás, falukutatás. 3. Falusegítés, köznevelés, ismeretterjesztés. Körükben Bartucz Lajos, Bálint Sándor, Eperjessy Kálmán, Sík Sándor, Szögi Endre, Ortutay Gyula, Németh László tartott előadásokat. A falukutatásokat a Délvidéki Szemle folyóiratban közzélték. Szervezésükben 1942. január 7–22. között került megrendezésre az első olyan népfőiskola, melyet hallgatók rendeztek. Kiss Sándorral, a szegedi tanárképző főiskola egykori diákjával 1977. november 5-én készített beszélgetést ld. HUSZÁR 1983. 265–325.

³⁵ A Szei Színhátszó társaságának bemutatkozó alakuló ankétján bevezető előadás megtartására kérték fel Baróti Dezső adjunktust és Sík Sándor egyetemi tanárt. SzÚN 1941. március 8. 7.

³⁶ Péter László közlése 2014. március 27.

Szolgálat, Összekötő Szolgálat (a külső kapcsolatokat intézte), Segítő Szolgálat (a diákszociális ügyeket intézte).

A SzEI 1941 tavaszától saját lapot is szerkesztett Szegedi Híd címmel. A SzEI-t – születésétől fogva – heves támadások érték a szélsőjobboldali szervezetek részéről, melyre Szent-Györgyi úgy reagált, hogy „Aki faji vagy nemzeti gyűlöletet hirdet, ellensége hazájának!”³⁷

Az első két év után változások történtek a SzEI életvilágában. Szent-Györgyi rektori ciklusa 1941 őszén lejárt. Magyarország belépett a háborúba.

1942-ben módosították az Alapszabályt: a tagsági viszony önkéntesen létesült, de már csak olyanokat vettek fel, akik nagyszülőikig tudták igazolni keresztény származásukat. 1942. március 17-én az orvostanhallgatók szervezésében tüntetést tartottak és numerus nullust követeltek (zsidó származásúakra és délvidéki szerb származásúakra kiterjesztve). Ekkor még Kogutowicz Károly rektor elutasította a követeléseket, de (miként közli a Szegedi Híd 1942. júniusi száma) a rektor és az egyetemi tanács felszólította az egyetemi karokat, hogy az 1942/43-as tanévtől ne vegyenek fel zsidó származásúakat az egyetemre. A Szegedi Hídban ekkor már az jelent meg, hogy „a SzEI büszke arra, hogy az a szervezet vívta ki a numerus nullus iudeoromot, amelyet egy évvel korábban még zsidóbarátsággal vádoltak”.³⁸

A SzEI-t elsodorta a történelem vihara. 1943-ban Nyikos Gyula, majd Koczás Sándor volt a SzEI titkára. 1946-ban Koczás Sándor Péter Lászlót kérte a SzEI iratainak megőrzésére.³⁹

A SzEI mint szervezet történetének a végére a német megszállás⁴⁰, majd a szovjet front közeledése tette a pontot; az egyetem hallgatóinak, illetve tanári karának egy része elment Budapestre, majd Németország felé. Azonban amikor az élet újraindult, akkor újra megszületett az elképzelés, hogy a SzEI mintájára új szervezet alakuljon.

³⁷ Szegedi Egyetembarátok Egyesületében tartott beszédet idézi TÓTHNÉ 1982. 153.

³⁸ SZÉKELY 1982. 159.

³⁹ „Sajnos [a rendőrök 1947. február 19-én – J.Cs.] elvitték az összes SzEI iratot, amit korábban Kockás Sanyitól kaptam! Tudniillik, Kockás Sanyinak az apja, az az ötödik cserkészkerületnek volt az elnöke, és az ő szegedi Margit utcai, most Gutenberg utcai polgári iskolában, most ott általános iskola van, ott volt a cserkész kerület székháza, és ott voltak az iratok. És Kockás Sanyi, a SzEI iratokat is oda vitte. És amikor ők felköltöztek Pestre, valamikor '46-ban, akkor ideadta, hogy őrizzem meg. Meg is őriztem, itt volt fent, a padláson.” Péter László szóbeli közlése 2014. március 27.

⁴⁰ „1944. március 20. 11-kor a SzEI-ben gyülekeztünk. Koch [Sándor (1896–1983) egyetemi tanár, a SzEI tanár elnöke – J.Cs.] szétosztott bennünket. De előbb egy aktuális Kossuth-idézet, aztán a *Szózat*, majd *Kossuth Lajos azt üzenté...* Azután szétballagtunk.” – PÉTER LÁSZLÓ naplója.

A MAGYAR DEMOKRATIKUS IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG

A MADISZ nem csak a felsőoktatási hallgatók szervezete volt, azonban – mint a következőkben láthatjuk – szervezésének első időszakában Szegeden az egyetemisták voltak a legaktívabbak.

A szervezet 1944. december 7-én jött létre Debrecenben, majd 1945. január 7-én Szegeden is zászlót bontott. Szent-Györgyi Albert 1945. február 9-én⁴¹ érkezett vissza Szegedre, de arról nincs információnk, hogy a szervezetalakításban részt vett-e.

1945. április 23-án Budapesten alakult meg a MADISZ országos vezetősége. Május 7-én a szervezet szegedi egyetemi tagozata megfogalmazta követeléseit⁴²:

- „Az egyetem nevének megváltoztatása (Az egyetem ezentúl az elmúlt rendszerben egyetemünkről kiebrudalt nagy magyar költő, József Attila nevét viselje)!
- Az egyetemi ifjúság érdekképviselői részvételét az egyetem gazdasági, szellemi és adminisztratív életének irányításában. (Az egyetemi tanácsba küldjön az ifjúság karonként két képviselőt!)
- Az elnyomott szegényparasztság és munkásság fiainak továbbtanulását megakadályozó tandíj- és vizsgadíjrendszer eltörlését!
- Az egyetemi életet gúzsbakötő és időrabló bürokrácia megszüntetését, aktahalmozás helyett azonnali intézkedést!”

A kiáltványt a MADISZ egyetemi tagozata nevében Honti Béla, továbbá az Magyar Kommunista Párt nevében Gergely András, a Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezete nevében (SZIM)⁴³ Kerényi Károly, a Független Kisgazdapárt ifjúsági szervezete nevében (FISZ)⁴⁴ Czanik Pál, a Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezete (NISZ)⁴⁵ nevében Lasz gallner (Lökös) Zoltán, a Polgári Demokrata Párt nevében Vámosi Erzsébet, a párton kívüli hallgatók nevében Péter László írta alá. A MADISZ „ekkor pártokhoz nem tartozó, önálló, demokratikus ifjúsági szervezet volt, de tevékenységében mindvégig erőteljesen érződött az MKP politikai hatása. [...] A kommunista párt politikai hatása közvetve érvényesült a szervezetekben dolgozó kommunista fiatalok és ifjúsági vezetők: Bakó Ágnes, Hazai Jenő, Hegedűs András, Hollós Ervin⁴⁶, Kende István,

⁴¹ PÉTER 1969. 24.

⁴² *Szegedi Egyetem Rektori Hivatalának iratai*. CSML Szeged. 308/1945 sz. Péter László elmondása alapján a szöveget főként maga fogalmazta. Péter László közlése 2014. március 27.

⁴³ A Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezete a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom (SZIM) 1945. május 4-én alakult meg.

⁴⁴ Független Ifjúság Szövetsége.

⁴⁵ A Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezete a Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ) 1945. 12. 14-én alakult meg.

⁴⁶ Hollós (eredetileg: Holzschlag) Ervin, (1923–2008) szücssegéd, kommunista pártmunkás. 1938-tól a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) ifjúsági csoportjának titkára. Az illegális Kommu-

Koós Béla, Nonn György, Szalai Béla⁴⁷, Vitéz Hédi, valamint a helyi szervezetekben dolgozó kommunisták révén.⁷⁴⁸

1948. március 22-én alakult meg Budapesten a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ), ezzel együtt kimondták a MADISZ, a SZIM, a NISZ, a FISZ feloszlását.

A MAGYAR EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI EGYESÜLETEK SZÖVETSÉGE (MEFESZ), ÉS A SZEGEDI EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI HALLGATÓK SZABAD SZERVEZETE (SZEFSZ), MAJD SZEGEDI EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI IFJÚSÁG (SZEFI)

Az 1956-os MEFESZ-hez a nevében részben azonos elődszervezet, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége 1945. augusztus 12-én alakult a balatonlellei ifjúsági konferencián.⁴⁹ Az egyetemisták egyesületeinek ernyőszerve-

nista Párt tagja. 1945–1949 között a DISZ (Demokratikus Ifjúsági Szövetség) budapesti titkára. A hat elemi, majd az 1950–53 között végzett pártiskola után felvételt nyert az ELTE Bölcsészettudományi Karának történelem szakára. Az ötvenes évektől az MDP ifjúsági titkárságán dolgozott. 1952–1956 között a DISZ központi vezetőségének titkára volt. Mint a DISZ képviselője részt vett a Petőfi Kör vitáiban és szélsőséges sztálinista álláspontot képviselt. Az 1956-os forradalom alatt a Köztársaság téri párházban, majd a Parlamentben töltötte idejét. November 4-e után – Kádár János személyes felkérésére – a Belügyminisztérium állományába került. 1956–1957-ben a politikai rendőrség Gyorskocsi utcai vizsgálati osztályán dolgozott. A forradalmat követő megtorlások egyik vezető irányítója volt. 1957 júniusától rendőr alezredeként a BM II/5. osztályának helyettes vezetője volt. 1961-ben kinevezték a Belügyminisztérium belsei elhárításának vezetőjévé. 1962-ben az új arcot mutató Kádár-rendszer elbocsátotta a Belügyminisztériumból. Ekkortól a Művelődésügyi Minisztérium Marxizmus–Leninizmus Oktatási Osztályának helyettes vezetője és a Budapesti Műszaki Egyetem egyetemi tanára volt. 1956-ról szóló könyveire napjainkban a korszakról szóló történelemhamisítás példáiként tekintünk. Vö. HOLLÓS 1967 és HOLLÓS–LAJTAI 1986, illetve EÖRSI 2006.

⁴⁷ Szalai Béla István (1922–2008) kommunista politikus, közgazdász. A Műegyetemen folytatott közgazdasági tanulmányokat. 1943-ban belépett a Magyar Parasztszövetségbe és tagja lett a Parasztfőiskolások Közösségének. Az 1945 januárjában megalakult Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) gazdasági vezetőjévé választották. 1945 tavaszán elvégezte a három hónapos kommunista pártfőiskolát. Ekkortól tagja Magyar Kommunista Pártnak. Az MKP ifjúsági titkárságán és a párt főtitkárságán dolgozott. 1946-ban lediplomázott. 1947–1948-ban a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) elnöke. 1948-tól a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) főtitkára, majd elnöke volt. 1949-ben a kommunista diktatúra által létrehozott központi ifjúsági szervezet a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) főtitkára, majd alelnöke. 1952–1953 között a Minisztertanács titkárságának vezetője. 1953 júniusában az MDP KV tagja és a Politikai Bizottság (PB) póttagja lett. A Rákosi Mátyás – Nagy Imre kormányfőcserére 1953. június 13-ra Moszkvába rendelt magyar párt- és kormányküldöttség tagja volt. 1954. október 30-tól 1955. szeptember 8-ig könnyűipari miniszter. A Nagy Imre-ellenes pártvonal tagja volt. Az 1956-os forradalom alatt nem vállalt szerepet. 1956. október 31-ig az MDP székházában tartózkodott, majd Óbudán várta a szovjet segítséget.

⁴⁸ CSIKÓS 1979. 60.

⁴⁹ Ld. bővebben MICHELLER 1992.

zete a MADISZ kezdeményezésére jött létre.⁵⁰ Első elnöke Jónás Pál⁵¹ volt, aki hitt abban, hogy „a sok szenvedésen keresztülment ország előtt a romok eltakarítása és az újjáépítés után egy demokratikus, boldog, kiegyensúlyozott korszak áll”, de hamarosan megkezdődött a „demokratikus, önállóan gondolkodó, forradalmi és társadalmi igazságok, szociális vívmányok megvalósítására törekvő fiatal generáció szétverése.”⁵² 1945. november 22-én a II. Diákparlamenten elfogadták a MEFESZ alapszabályát.

A Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezetét (SzEFSz) 1945-ben Lőkös Zoltán⁵³ és Péter László⁵⁴ alapította. Első elnöke Péter László, az alelnök Lőkös Zoltán volt. „A SZEI [tehát az 1941–45 között működő Szegedi Egyetemi Ifjúság nevű szervezet – J.Cs.] mintájára kezdtük megszervezni. Ez volt a Szegedi Egyetemisták és Főiskolások Szabad Szervezete, amely később SzEFI-re változtatta a nevét. Ennyi különbség volt. Határozottan a SZEI mintájára szerveztük, Penczi András és Szentpéteri István⁵⁵ joghallgatókkal.”⁵⁶

1946-ban a nevét – belügyminisztériumi utasításra⁵⁷ Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúságra (SzEFI) változtató SzEFSz csatlakozott az 1945 augusztusában alakult Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségéhez (MEFESZ).⁵⁸

Koloszár Béla, a MADISZ nagyszegedi titkára 1946-ban úgy értékelte, hogy a szervezetnek „az egyetemisták nagy része tagja. Az egyetemen nagy befolyásuk

⁵⁰ CSIKÓS 1979. 60.

⁵¹ Jónás Pál (1922–1998) 1940-től közgazdasági tanulmányokat folytatott a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1942-ben belépett a Turul Szövetségbe, később annak kulturális alvezére lett. 1944. december 20-án a nyilasok letartóztatták, átadták a Gestapónak, de a börtönbe szállítás közben meg tudott szökni. 1945 januárjában részt vett a MADISZ megalapításában. A MEFESZ elnöke volt, amikor 1947-ben a Magyar Közösség-ügy kapcsán az ÁVO őt is kihallgatta. Ezután lemondott a MEFESZ elnöki tisztségéről. 1948 októberében letartóztatták, és 1953-ig Kistarcsán, majd Recsen tartották fogva. 1956. június 27-én részt vett a Petőfi Kör sajtóvitáján. A szovjet beavatkozás után elhagyta az országot és az Egyesület Államokban, majd Mexikóban telepedett le. Ld. még. JÓNÁS 1971.

⁵² BENKŐ 1964. 13-14.; JÓNÁS 1971.

⁵³ Lőkös (1945-ig Lasz gallner) Zoltán (1925–1999) a szegedi egyetem bölcsészhallgatója (1943–1947). 1944 decemberétől 1952-ig, majd 1956-tól a Délmagyarország újságírója, 1962-től főszerkesztője volt, 1968-tól a Magyar Hírlap, majd a Magyar Nemzet főszerkesztő-helyettese.

⁵⁴ Péter László (1926–) 1943–1948 között magyar–latin–filozófia szakos hallgató.

⁵⁵ Szentpéteri István (1926–2001) jogász, egyetemi tanár. 1945-től a szegedi egyetem jogi karának hallgatója. 1950-től az Alkotmányjogi Tanszék oktatója, majd tanszékvezetője 1979–93. Kutatási területe: alkotmányfejlődés, az alkotmány társadalmi meghatározottsága, a közvetlen demokrácia intézményeinek létrejötte és fejlődése, a felsőoktatási intézmények belső struktúrája.

⁵⁶ Péter László szóbeli közlése 2014. március 27.

⁵⁷ Péter László szóbeli közlése 2014. március 27.

⁵⁸ NAGY 1982. 187–198., 190.

van. Szellemi irányítója a klérus, a jezsuitákkal az élén. Vezetőjük Péter László, aki erősen jobboldali. Az egyetemmel kapcsolatban szociálpolitikát folytatnak és ismeretterjesztő előadásokat tartanak, azonban nem tudni, hogy miről. Szociális munkaközösség címén vitaesteket szoktak rendezni. A MADISZ-szal nincs kapcsolatuk.”⁵⁹

1946. május 28–29-én országos diákvezetői értekezlet zajlott Szegeden a szegedi hallgatók (a SzEFI) rendezésében. A szegedi szervezetnek ekkor még Péter László, az országos ernyőszervezetnek, a MEFESZ-nek ekkor még Jónás Pál volt az elnöke. Ezen a találkozón részt vett Molnár Erik⁶⁰ népjóléti és Keresztury Dezső⁶¹ vallás- és közoktatásügyi miniszter is. 1946 szeptemberében, az ekkor induló Egyetemi Élet című lap első számában állásfoglalást tettek közzé az országos ernyőszervezet, a MEFESZ átszervezésére:

„1. Minden egyetemi vagy főiskolai hallgató beiratkozáskor automatikusan tagja a kari vagy más egység szervezetnek. A tagság jogokkal és kötelezettségekkel jár.

2. A kultuszminiszter a befizetett tandíj 2%-át a kari egység szervezetnek utalja ki.

3. Budapesten három egység szervezetet kell felállítani: a Pázmány egyetem, a műegyetem kari egyesületeiből és főiskolákból.

4. A MEFESZ a következőképpen épüljön fel: A beiratkozott ifjúság után arányosan (háromszázanként egy fő) demokratikusan választott s a KIB-be [Központi Intéző Bizottság] küldött képviselők választják az elnökséget. Az elnökség mellett (amely végrehajtó szerv) határozó szervként Társelnöki Bizottság [T.B.] működik hat egység szervezet (Pázmány, Műegyetem, főiskolák, Pécs, Debrecen, Szeged) elnökéből. A T.B. nélkül a lényeges döntés (minisztériumok elé akció, külföldi képviselet, politikai állásfoglalás, stb) nem történhet. Ugyancsak az elnökség mellett működik a koalíciós pártonként két egyetemi vagy főiskolai hallgató pártdelegátusból álló politikai Bizottság, mint politikai nézőpontú tanácsadó szerv.

⁵⁹ 1946. április 16. *Jelentés a Nagyszegedi pártbizottság ifjúsági politikájáról*. Közli: PÉTER 2007. 11–15.

⁶⁰ Molnár Erik (1894–1966) történész, filozófus, közgazdász, jogász és politikus, az ELTE tanára. 1944 decembere és 1956 októbere között az összes magyar kormányban szerepet vállalt. 1944-től 1947 szeptemberéig népjóléti miniszter. 1947 szeptemberétől 1948 augusztusáig igazságügy-miniszter. 1953-tól 1956 októberéig a Legfelsőbb Bíróság elnöke, októberben igazságügy-miniszter. 1956 után kiszorult a hatalomból.

⁶¹ Keresztury Dezső (1904–1996) író, költő, irodalomtörténész, kritikus, műfordító, egyetemi tanár, az MTA tagja. Tanulmányait Eötvös-kollégistaként végezte. 1928-ban vette át magyar–német szakos tanári diplomáját. 1945–1947 között a Nemzeti Parasztpárt tagjaként vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. 1945–1948 között az Eötvös Kollégium igazgatója volt. 1948–1950 között az MTA könyvtárában, 1950-től nyugdíjba vonulásáig az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott.

5. Valamelyik vidéki egyetem képviselője nélkül sem a KIB, sem a TB ülés nem határozatképes. A KIB tagság írásbeli megbízással esetenként másra ruházható.
6. A vidéki egyetemeken csak egységszervezetek vannak: a kari szervezetek nagyfokú autonómiát rendelkeznek.
7. A sportegyesületek (BEAC, DEAC, PEAC, SZEAC) az egységszervezetek sportszakosztályaiként működnek, megfelelő autonómiával.
8. A MEFESZ sajtóját egy heti mozgalmi lap (négy hírlapforma oldalon) jelenti. Szerkesztőit a T.B. mint szerkesztő bizottság nevezi ki a MEFESZ-elnökség javaslatára.”⁶²

A SzEFI tevékenységét nem tudta megkezdeni, elsodorta a kiépülő diktatúra. A SzEFI Lőkös Zoltán által főszerkesztett lapja, az Egyetemi Élet egyetlen kiadást élt meg, 1946 szeptemberében.⁶³ Egy hónappal később már a Király József által szerkesztett Egyetemi Ifjúság jelent meg, amely alcímében a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság lapja volt (kiadó: Kárpáti István).⁶⁴ A SzEFI vezetését leváltották. 1946. november 10-én a fent közölt követelések megvitatására Szegedre érkezett a MEFESZ négytagú küldöttsége. Aznap délelőtt „SzEFI díszgyűlés volt, [...] nyilvános kongregáció jelleggel: csak a saját embereik, főleg lányok voltak ott.”⁶⁵ A MEFESZ átszervezésének kezdeményezését fogalmazók (köztük Péter László leváltott elnök) aznap délután a szegedi törvényszék irodájában tárgyalást folytattak Sztodolnyik Lászlóval⁶⁶, a törvényszék elnökével, ahol „...Gömöry László kifejtette, hogy a SzEFI nem képviseli az ifjúságot, ezért van szükség az ilyen [a követelésekre utal – J.Cs.] kezdeményezésre.”⁶⁷ E napon a MEFESZ vezetésével való tárgyalás nem valósult meg, emiatt még aznap este megbeszélték, hogy „Lőkös Zoltán a hét

⁶² A dokumentumot közli HEGYI 1987. 315–316.

⁶³ *Egyetemi Élet* – A szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók szava. I. évfolyam 1. szám, 1946. szeptember. A lap első lapszáma után betiltásra került. Jónás Pál javaslatára ezer forintot kérvényeztek a kultuszminisztertől a lap nyomdászamlájára. Válasz nem érkezett. Így az Egyetemi Élet nyomdaköltségével adósa maradtak a nyomdának. – Péter László 1946. november 10-i naplóbejegyzése. PÉTER napló.

⁶⁴ *Egyetemi Ifjúság* – A Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság nem időszaki lapja. Kiadja a SzEFI. E lapszámban interjút közölnek Szent-Györgyi Alberttel, melyben az egyetem 1940–41 közötti rektora az általa támogatott diákmozgalomról nyilatkozik. *Egyetemi Ifjúság* 1946. október 20. 1–2.

⁶⁵ PÉTER: Napló.

⁶⁶ Sztodolnik László (1898–1967) bíró. A budapesti egyetemen tanult. 1917-től részt vett a baloldali diákmozgalomban. Belépett az MSZDP-be (1918). A Tanácsköztársaság idején Bp.-en a rutén népbiztosságon dolgozott, később a Vörös Hadseregben szolgált. Ezután a kecskeméti Református Jogakadémián, majd a szegedi egyetemen folytatta jogi tanulmányait. 1937-től járásbíró, majd Pest vidéki törvényszéki bíró. 1946-tól 1948-ig a Szegedi Törvényszék elnöke volt.

⁶⁷ PÉTER: Napló.

elején fölsozlatja a SzEFI-t a politikai rendőrséggel, s egy koalíciós küldöttséget szervez a 14-i országos diákszemélyre (3 kisgazda, 2 kommunista, 2 szociáldemokrata, 2 parasztpárti tagságával), nehogy a jelenlegi elnökség menjen. Koalíciós elnökséget szerveznék, pártdelegáltakból. Elnöke – mint pártönkíüli – én [Péter László – J.Cs.] lennék.”⁶⁸ E terv nem valósult meg, november 14-én a SzEFI alapítói nem utaztak az országos diákszemélyre, az Országházba.⁶⁹

1947. január 25-én Rajk László belügyminiszter „mint jobboldali szervezetet”⁷⁰ feloszlatta a SzEFI-t⁷¹.

1947. február 19-én a rendőrség célzott házkutatást tartott Péter László szőregi házában.⁷² A szervezet irattárát a padláson találták meg. Ide Koczás Sándor⁷³, a szervezet titkára kérésére helyezte el Péter László. Koczás Sándorral való levelezése (feltételezhetően ávos levélmegfigyelés) alapján került látótérbe Péter László is, akit e napon – az iratokat vele zsákban cipeltetve – bekísértek a szegedi rendőrségre, másnapig fogva tartották és a „reakciós” szervezetről kérdezve kihallgatták.

Ebben az időben kommunista vezetés vette át a hatalmat a MEFESZ-ben. A folyamatos nyomás alatt tartott vezetőség⁷⁴ (Hám Jenő főtitkár, Németh László elnökségi tag és Jónás Pál elnök) lemondott, és az elnök Szalai Béla lett, aki ebben az időben az MKP ifjúsági titkárságán dolgozott.⁷⁵ A MEFESZ vezetősége 1947-től – eltávolodva a létrehozásakor megfogalmazott nagykoalíciós eszmétől – „egységes kommunista irányításra törekedett az egyetemista, főiskolás diákegyesületek életében”⁷⁶. Innentől a sokszínű ifjúsági civil szcenárió a végnapjait élte. A kulcsszó az egység lett. A kommunista diktatúra kiépülésének folyamata az egységes ifjúsági szervezet létrehozásának utolsó fázisába érkezett.

⁶⁸ PÉTER: Napló.

⁶⁹ Péter László 2014. március 27-i közlése.

⁷⁰ HEGYI 1987. 318.

⁷¹ E sorsra jutott a Pécsi Egyetemi Ifjúsági Szervezet (PETISZ) is. A döntést Rajk a „demokrácia érdekében” indoklással hozta meg. MICHELLER 1992. 138.

⁷² Péter László szóbeli közlése 2015. június Ld. még: PÉTER 2007.

⁷³ Koczás Sándor (1924–2000) irodalomtörténész. 1942–1946 között a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója volt. 1948-tól az ELTE Bölcsészettudományi Karának oktatója. 1956. október 23-án az ELTE bölcsészkarai gyűlésen ő olvasta fel az egyetemi pártbizottság 14 pontos követelését, majd tagja lett annak a küldöttségnek, amely a Politikai Bizottságnál tiltakozott a tüntetést betiltó rendelkezés ellen. 1956. október 26-án az Egyetemi Forradalmi Diák-bizottság képviselőletében tárgyalta a SZOT vezetőivel.

⁷⁴ Jónás Pál elnököt az úgynevezett köztársaság-ellenes összeesküvéssel kapcsolatban letartóztatták és az Andrásy út 60. alatt kihallgatták. Ld. még JÓNÁS 1971.

⁷⁵ Vö. SZALAI 1970.

⁷⁶ MICHELLER 1992. 139.

A minden eszközzel egyeduralomra törő, a diktatúrát kiépítő kommunista párt a születés és formálódás alatt álló ifjúsági szervezetet folyamatosan támadta, nyomás alatt tartotta, azzal a hamis kijelentéssel, hogy többségében jobboldali erők befolyása alatt áll. Ez a „jobboldali befolyás alatt állás”⁷⁷ minden bizonnyal megszűnt 1948. január 20-ra. Ekkor a MEFESZ szegedi Jogász Köre eltávolította Werbőczy kőszobrát (széttörték) és Mária Terézia bronzszobrát (bevitték a múzeumba) a Dóm téri Pantheonból.⁷⁸

1948 májusában a MEFESZ szegedi szervezetének 8 kari csoportja volt, az aktív hallgatók húszan voltak (a közel 1500 egyetemi és főiskolai hallgató közül)⁷⁹.

A korszakot jól illusztrálja Técsy Gyula joghallgató, a MEFESZ vezetőségi tagjának nyilatkozata: „Mi egyetemi ifjak is igyekszünk kivenni a részünket az ifjúsági egység megteremtésének előkészítéséből, igyekszünk sorainkból olyan tagokat kiválasztani, akik méltán irányíthatják majd az egységes ifjúsági szervezetet, a munkásság, dolgozó parasztság fiataljaival egyetemben. Rákosi Mátyás⁸⁰ jelentette be nemrég, hogy felül kell vizsgálni a vezetőséget a tömegszervezeteknél. Ez nálunk Szegeden is aktuális politikai kérdés volt, s a kritika nyomán meg is történt a belső változás, mely azután közelebb vitte a MEFESZ-t a megalakítandó ifjúsági szervezethez.”⁸¹ A Viharsarok című lapban 1950 júniusában jelent meg a következő hitvallás: „Mi Csongrád megyei fiatalok ígérjük, hogy a leghűségesebb segítőtársai leszünk szeretett Pártunknak és vezérünknek, Rákosi elvtársnak. A jelenlevő fiatalok tomboló lelkesedéssel ünnepelték az MDP-t, Rákosi elvtársat, ünnepelték példaképüket a hős lenini Komszomolt.”⁸²

Rövid szervezettörténeti fejezetünkben jól kirajzolódik előttünk az a – korszakot jellemző – politikai-szervezési technika, mely során két irányban történt az 1945–1948 közötti „furcsa demokráciában” megszületett ifjúsági és hallgatói szervezetek irányításának átvétele, bedarálása. Részben úgy, hogy egyre több és több szervezet létrehozásának (egyfajta szervezetszületési „boom” esete) útján szétfroccsennek és értelmezhetetlenné válnak a világnézeti, rétegződésbeli, vallási, értékvilágbeli és generációs szerveződés lehetőségei, részben pedig úgy, hogy a rétegszervezetek főle kívülről és felülről állítottak úgynevezett ernyőszervezet(ek)et.

⁷⁷ Péter László több publikációjában cáfolja ezen állítást.

⁷⁸ *Szegedi Hírlap* 1949. január 21.

⁷⁹ Perjés László az MKP Nagyszegedi Végrehajtó Bizottság ifjúsági titkárának jelentése az MKP Központi Vezetőségének. 1948. május 11. Közli: HEGYI 1987. 352.

⁸⁰ Rákosi Mátyás (1903-ig Rosenfeld Mátyás, 1892–1971) 1945–56 között a Magyar Kommunista Párt, illetve a Magyar Dolgozók Pártja fő-, majd első titkára, 1952–53-ban a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke is volt.

⁸¹ *Délvidéki Hírlap* 1950. március 24.

⁸² *Viharsarok* 1950. június 10.

Az MKP Politikai Bizottsága 1948 februárjában határozatot hozott az egységes, demokratikus ifjúsági szervezet létrehozásáról.⁸³ A Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) 1948. márciusi létrehozásával úgy vélték, hogy „az ifjúság megnyeréséért folytatott pártharcok véget értek”⁸⁴. A szervezet vezetői (Nonn György elnök, S. Nagy Zsigmond és Gosztonyi János⁸⁵ alelnökök, Hollós Ervin főtitkár) kommunista nézeteket vallottak.

A MEFESZ 1948 tavaszán tartott V. Diákparlamentje a nevet a sztalinista monolit rendszer mintája⁸⁶ alapján megváltoztatta Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetére – a MEFESZ rövidítés megtartásával.⁸⁷ E mérőöldkőnél meg kell állnunk egy pillanatra. Mint később – az 1956-os MEFESZ megszületése történetének feldolgozásakor – láthatjuk, a szervezeti név hasonlósága mögött alapvető, az eltérő demokráciafelfogásokból adódó különbségek mutathatók ki a két MEFESZ között. Az 1945-ben született szervezet az egyetemi és főiskolai diákegyesületek sokszínű táborának ernyőszervezeteként jött létre, majd az 1948-as átalakuláskor egy monolit felsőoktatási hallgatói szervezetként határozta meg önmagát: a hallgatók a korábbi kari vagy egyetemi szinten önszerveződő egyletek helyett 1948 ősztől már csak ebbe az egyedüli hallgatói szervezetbe léphettek be, látszólag önkéntes belépési nyilatkozattal. A MEFESZ irányítását 1948-tól a MINSZ látta el. Ezzel a MEFESZ a MINSZ egy alegységévé vált, ennek eredményeként dicstelen szerepet látott el az 1949-től megvalósuló egyetemi „reformban”, a reakció elleni harc címen oktatók és hallgatók eltávolításában. 1949 ősztől a MEFESZ vezetése az MDP iránymutatása alapján kiállt az egységes ifjúsági szervezet létrehozása (és ezzel a MEFESZ megszüntetése) mellett.⁸⁸

⁸³ CSIKÓS 1979. 66.

⁸⁴ CSIKÓS 1979. 66.

⁸⁵ Gosztonyi János (1925–1985) politikus. 1942-ben érettségizett, majd közgazdasági tanulmányokat folytatott a budapesti Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetemen. 1943 és 1944, majd 1946 és 1949 között a Györfly Kollégiumban lakott, ahol bekapcsolódott az ifjúsági mozgalmakba. 1945-től a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség celldömlői szervezője és a Magyar Kommunista Párt aktivistája volt. 1946-tól a Népi Ifjúsági Szövetség (NISZ) szervezési osztály irányítója, majd főtitkárhelyettese. 1946 és 1948 között ő képviselte a NISZ-t a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségében. 1948 márciusától a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége alelnöke volt. 1948-ban belépett a Magyar Dolgozók Pártjába. A következő évben doktori fokozatot szerzett „Szövetkezetek a magyar mezőgazdaságban” című dolgozatával. 1953–1963 között az Elnöki Tanács tagja. 1950 és 1956 között a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Központi Vezetősége és a Magyar–Szovjet Társaság titkára volt.

⁸⁶ A mintaként szolgáló szovjet Komszomol 1948-ban ünnepelte a létrejöttének 30. évfordulóját. Ld. még: A magyar ifjúság ünnepli a komszomolt. *Szabad Nép* 1948. október 17.

⁸⁷ Fordulat a fiatalok között. *Szabad Nép* 1948. május 12. Ld. még: MICHELLER 1992.

⁸⁸ Hollós Ervin: Teljes ifjúsági egységet! *Szabad Nép* 1949. október 8.

Megállapíthatjuk, hogy 1950-re a kommunista diktatúra fokozatosan elsorvasztotta és felszámolta a korábbi szervezeteket. Először a MINSZ-be kanalizálta, majd ezt beolvasztotta az 1950. június 18-án létrehozott Dolgozó Ifjúság Szövetségébe (DISZ), mely a 14–26 év közötti fiatalok egyetlen, szovjet mintájú központosított szervezete lett.

A DISZ első főtitkárának Szűcs Lajost nevezték ki, titkárai Gosztonyi János, Kádas István, Várhegyi György lettek. A szervezet egyetempolitikai szemléletmódját láttatják a DISZ Központi vezetőség titkárának, Gosztonyi Jánosnak az Egyetemi Ifjúság 1956. januári számában megjelent gondolatai: „*Olyan ifjúsági egységet akarunk tehát az egyetemeken, amely a marxizmus-leninizmus világnézetén, pártunk politikájának egységes követésén alapszik. Ezért szükséges, hogy az egyetemeken a kommunista diákoké legyen a domináló, a vezető szerep. [...] De ezt [...] kimunkálni csak akkor lehet, ha ingadozás nélkül következetes osztálypolitikát folytatunk, amelyhez az is hozzátartozik, hogy a munkás- és parasztszármazású hallgatók többségében legyenek. A hallgatók többsége a munkásosztály és a dolgozó parasztság soraiból kell, hogy kikerüljön.*”⁸⁹

A következő öt évben a DISZ vezetése a pártnömenklatúra részévé vált. A DISZ-nek 1955-ben hétszázezer tagja volt.⁹⁰

A RENDSZERKORREKCIÓT FELVETŐ BUDAPESTI IFJÚSÁGI SZERVEZŐDÉSEK (DISZ PETŐFI KÖR, KOLHOZ KÖR)

A Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) 1956. február 14–25. között tartotta XX. kongresszusát, amely fordulóponthoz jelentett a magyarországi kommunista diktatúra történetében is. A kongresszus zárt ülésén tartott négyórás beszédében a párt első számú vezetője, Hruscsov⁹¹ „leleplezte” Sztálin és a sztálinizmus bűneit.

A „leleplezés” szándékának manipulatív célját, Janus-arcú voltát jól illusztrálja az, hogy a beszédet kongresszuson részt vevő külföldi delegációk nem hallották élőben, a szocialista tábor pártvezetői és a francia és az olasz kommunista vezetők csak két nap múlva ismerhették meg a titkos beszéd tartalmát. A nemzetközi közvéleményhez is csak szűrt tartalommal eljutó beszédből – melynek fő tartalmi elemei már a SZKP Központi Bizottságának a kongresszus előtt egy héttel tartott ülésén megfogalmazódtak⁹² –,

⁸⁹ *Egyetemi Ifjúság* 1956. január 11. 1.

⁹⁰ TÓTH 1984.

⁹¹ Nyikita Szergejevics Hruscsov (1894–1971) orosz nemzetiségű szovjet kommunista politikus, Sztálin halála után, 1953-tól 1964-ig a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) első titkára.

⁹² FURSZENKO 2004. Ld. még: BARÁTH 2006.

illetve az MTI tudósítása⁹³ nyomán született magyarországi sajtóvisszhangokból az orosz szuronyokon álló államok polgárai számára egyfajta rendszerkorrekciós szándék és törekvés volt kiolvasható. Hruscsov ekkor (az MTI tudósításából ismerjük) állította, hogy a szocializmus országainak fejlődését teljes önállóságuk és mind politikai, mind gazdasági függetlenségük jellemzi⁹⁴. A kongresszus záróakkordjaként Mikojan⁹⁵ azt állapította meg, hogy „*A kollektív vezetésre és a kommunista párt egységére támaszkodva a központi bizottság bátran feltárta az elmúlt években felhalmozódott hibákat és hiányosságokat, határozottan rálépett ezek kijavításának és felszámolásának útjára a politikai tevékenység, gazdasági és kulturális építés, pártépítés minden területén.*”⁹⁶

A XX. kongresszus komoly hatást keltett a keleti blokk országában, köztük Magyarországon is. A párttagok körében szárnyra kaptak a rendszer megjavíthatóságának és megjavításának kérdései (köztük a kollektív vezetés érvényesítése, a koncepciók perek áldozatainak rehabilitációja, az „antidogmatizmus” és az „antisztaálinizmus”). A Hruscsov-beszéd hatása megrendülést okozott és egyfajta erjedést indított el az MDP és a DISZ egyes köreiben, elsősorban az 1953-ban hatalomra került és 1955-ben újra eltávolított Nagy Imréhez⁹⁷ valamilyen módon kötődő pártértelmisség és a DISZ-tagok körében.

DISZ Petőfi Kör

A DISZ Petőfi Körének létrejöttét az egyetemi padosorokból frissen kikerült ifjak, fiatal fővárosi értelmiségiek, fiatal egyetemi oktatók kezdeményezték (az egyik

⁹³ MTI 1956.

⁹⁴ MTI külföldi hírek 1956. február 14–18. 1.

⁹⁵ Anasztasz Ivanovics Mikojan (1895–1978) örmény nemzetiségű szovjet kommunista politikus. 1955–1964 között a Szovjetunió minisztertanácsa elnökének első helyettese. Azon szovjet politikusok egyike, akik az 1956-os forradalom idején Magyarországon tárgyalásokat folytattak. 1956. november 1-én ellenezte Hruscsov és az SZKP Politikai Bizottsága döntését, hogy fegyveres erővel fojtsák el a magyar forradalmat.

⁹⁶ MTI 1956. február 14–18. 247.

⁹⁷ Nagy Imre (1898–1958) kommunista politikus, gazdaságpolitikus, egyetemi tanár. 1953 és 1955 között a Minisztertanács elnöke. 1953-ban, Sztálin halála után a szovjet vezetés reformokat kívánt életbe léptetni Magyarországon. Ezen okból 1953. június 13–16. között küldöttség járt Moszkvában, amelynek Nagy Imre is tagja volt. A tárgyaláson az SZKP Központi Bizottságának tagjai kemény bírálattal illették Rákosi gazdaságpolitikáját és a túlzott iparosítást, s egyúttal június 13-án felszólították Rákosit, hogy a miniszterelnöki posztot adja át Nagy Imrének. 1955. április 18-án (Rákosi újramegerősödését követően) az országgyűlés felmentette Nagy Imrét kormányfői pozíciójából és köteles volt lemondani országgyűlési képviselői mandátumáról, továbbá megfosztották egyetemi katedrájától is. Az 1956. októberi forradalom eredményeként újra a Minisztertanács elnöke lett. A forradalom leverése után házi őrizetben tartották, majd 1958-ban kivégezték.

kezdeményező, a párton kívüli Lakatos István javaslatára Bessenyei Körként kezdődött az elindítása), majd 1955. március 25-én „a DISZ budapesti bizottság által kijelölt tagokból”⁹⁸ alakult meg, és vezetősége „szinte kizárólag párttagokból állt”⁹⁹. „Hivatalosan a DISZ volt a Petőfi Kör gazdája, tehát ott ültek a pulpituson annak vezetői, például Hollós Ervin, aki néha az asztalt verte, hogy nem engedi Révait bántani.”¹⁰⁰ A Kör érdemi tevékenységet 1955-ben nem folytatott.

A Petőfi Kör létrehozásának egyik legfőbb indoka az volt, hogy a párt vezetői „megérezték, hogy már nagy a robbanás veszélye. 1953-ra keleti blokk összes országga gazdaságilag a tönk szélén állt, Sztálin halála után, 1953 nyarán tört ki az utána sokáig elhallgatott berlini felkelés. Nálunk Nagy Imre kormánya is inkább arra törekedett, hogy legalább az életszínvonal zuhanását megállítsa. A Petőfi Kört még 1955-ben a DISZ égisze alatt hozták létre, az egyik kezdeményezője Hollós Ervin, akit még 1945-ből ismertünk. [...] A fiatalságot akarták megfogni, a 20–30 éves kommunista értelmiségieket, egyetemistákat összegyűjteni, és a feladatra megtalálták az általunk csak Gyurkának hívott Tánzos Gábort.¹⁰¹ ő is elvakultból lett kiábrándult kommunista.”¹⁰²

A kör tagjainak aktivizálódása az SZKP 1956. februári kongresszusa után indult el. Az első időszakban korlátozott érdeklődés övezte a kör által rendezett ankétokat, március 28-án csak néhány fő vett részt az új ötéves tervvel kapcsolatos esten, ugyanakkor – az ekkor még a párton belüli értelmiségi köröket megérintő – társadalmi és politikai erjedés következtében május 9-én már több mint száz fő volt jelen a Kossuth Klubban tartott ankéton.

1956 tavaszán változások történtek a vezetőségben, létrehozták a kör titkárságát (tagjai Tánzos Gábor, aki a kör vezetője lett, továbbá Hegedűs B. András, Nagy Balázs és Pécsi Kálmán). A Petőfi Kör vezetésébe tartoztak Bohó Róbert, Csátári Dániel, Fekete Ferenc, Györffy Sándor, Kázmér Sándor, Máté György, Pataki Ferenc, Sánta Ferenc. Ugyanekkor – a DISZ vezetőségének iránymutatása szerint – kizárták a körből az alapítót, a nem párttag Lakatos Istvánt.

⁹⁸ HEGEDŰS 1989. 10.

⁹⁹ HEGEDŰS 1989. 11.

¹⁰⁰ BAROTÁNYI 2016. 10.

¹⁰¹ Tánzos Gábor (1928–1979) kommunista politikus. A bajai ciszterci Gimnáziumban érettségizett. 1944-ben deportálták, hazatérése után Baján belépett a Magyar Kommunista Pártba, ahol ifjúsági vezető lett. A Dolgozó Ifjúság Szövetségének aktív tagja (DISz) tevékenykedett. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem filozófia szakán tanult. 1953–54 között az ELTE tanársegédje, majd a DISZ Főiskola tanára. A Petőfi Kör titkára volt (1955–1956). Nagy Imre szellemi körének tagja lett. A forradalom leverésekor a Nagy Imre-csoporttal együtt a jugoszláv követségen kért menedéket. A megtorlás során 1958-ban 15 évi börtönrre ítélték.

¹⁰² BAROTÁNYI 2016. 9.

A kör 1956 tavaszától egy szellemi centrummá, ám „elsősorban a fővárosi értelmiség centrumává”¹⁰³ vált. Ugyanakkor a Petőfi Kör vitáiról szóló hírek kapcsán, a MEFESZ októberi szervezésében aktív Szőke Sándor és Gönczöl Dezső pedagógiai főiskolai hallgatók visszaemlékezése alapján – az ekkor Szegeden tanársegéd – Nagy István¹⁰⁴ megjegyzi, hogy a szegedi és pesti bölcsészhallgatók, illetve a megszüntetett budapesti pedagógiai főiskola Szegedre lejáró hallgatói közötti élő kapcsolat okán híreket kaptak a pesti egyetemi vitákról.¹⁰⁵

„A vitákon zömmel baloldaliak vettek részt: kommunisták, volt szocdemek vagy szimpatizánsok. Az ellenoldal, amelyik kezdettől fogva szemben állt a kommunista rendszerrel, itt még nem jelent meg. Meg voltak félemlítve, s nem hittek a bírálók őszinteségében.”¹⁰⁶ A kör reformkommunista szellemiségű, a Nagy Imre nevéhez kötődő – a rendszer működését helyes mederbe terelni kívánó, de magát a kommunista berendezkedést megváltoztatni nem akaró – tagjai küldetésének forrásai „a hit a szocialista társadalmi rendszer jobbitásában és a marxizmus reneszánszában, a meggyőződés, hogy fel lehet és fel kell számolni a sztálinizmust és vissza kell térni a marxizmus igazi ügyéhez”.¹⁰⁷

A kör 1956-ban több mint egy tucat összejövetelt és vitafórumot rendezett (a legnagyobb érdeklődést elnyerő eseményeket a Kossuth Klubban, a Közgazdasági Egyetem aulájában, az ELTE Gólyavár épületében és a Tiszti Házban rendezték), melyek közül az 1956. június 27-én a Tiszti Ház Váci utcai nagytermében rendezett sajtóvita volt a legnagyobb hatású (a terembe be nem férő, mintegy hétezer ember hangszórón követhette az eseményeket). A vitában Déry Tibor és Losonczy Géza követelték a sajtó szabadságát, a Rákosi-féle¹⁰⁸ vezetés távozását és Nagy Imre visszatérését a pártvezetésbe.

1956. július 18-án Rákosi Mátyást leváltották az MDP első titkári tisztségéről. A Petőfi Kör 1956 nyara után szeptemberben folytatta működését. Ekkorra azonban az események már túlhaladtak az értelmiségi diskurzusok, a szocialista rendszer reformmozgalmainak keretein.

¹⁰³ HEGEDŰS 1989. 13.

¹⁰⁴ Ld. 701. lábjegyzet

¹⁰⁵ NAGY 2005. 82.

¹⁰⁶ BAROTÁNYI 2016. 10.

¹⁰⁷ HEGEDŰS 1989. 13.

¹⁰⁸ Rákosi Mátyás (ld. a 80. számú jegyzetet). Gerő Ernő (született Singer Ernő, 1898–1980) kommunista politikus. Szovjet NKVD-tiszt. Különböző beosztásokban több magyar kormány tagja, 1956 őszén az MDP első titkára. 1949 és 1957 között a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagja. Farkas Mihály (született Lówy Hermann, 1904–1965) kommunista politikus, honvédelmi miniszter, a Rákosi-korszak egyik meghatározó személyisége.

A Kör vezetői október 18–20-a között több alkalommal tárgyaltak a szegedi MEFESZ képviselőivel; az október 20-ai nagygyűlésen jelen volt Bohó Róbert,¹⁰⁹ a DISZ Petőfi Kör egyik vezetője. A 20-i nagygyűlés előtt az Aud. Max. egy szomszédos termében folytatott megbeszélésen Gosztonyi János a DISZ KV titkára próbálta „helyes mederbe terelni” a szegedi szervezőket, miután ez nem sikerült, meghívta Kisst és Lejtényit a Budapest 27-én DISZ-szervezésben megtartani kívánt diákszékes előkészítésére, majd távozott. A nagygyűlésen nem vett részt. Kiss Tamás és Lejtényi András 21-én Bohó Róbert DISZ-hivatali autójával utaztak fel Budapestre. 21–23-a között budapesti folytatódott a tárgyalások, melyek fő vonala kezdetben az volt, hogy a DISZ és a Petőfi Kör lebeszélje őket az önálló egyetemista szervezet létrehozásának szándékáról, majd pedig – miután ez hatástalan volt – egy országos diákszékes megbeszélésével és megrendezésével kifogja a szelet a MEFESZ-szervezők vitorlájából.

23-án Lejtényi és Kiss, a Petőfi Kör hangszórós autóján kapaszkodva, Bohó Róberttel és másokkal hangszórón forradalmi jelszavakat skandálva járták a várost, a tüntetéseket. Minderről részletesebben a MEFESZ eseménytörténetében lesz szó.

A DISZ Petőfi Körének utolsó tanácskozása 1956. október 23-án délután volt az ELTE Gólyavárban. Miközben az eseményen résztvevők „A fiatal orvos és a társadalom” című ankétot tartották, a városban már zajlottak a tüntetések, és a Gólyavártól néhány száz méterre, a Rádiónál ropogtak a fegyverek.

Kolhoz Kör

Az ELTE bölcsészkarán megszületett Kolhoz Kör az első alulról jövő hallgatói kezdeményezés volt 1956-ban, és ha tevékenységével nem is, de informálisan hozzájárulhatott a szegedi MEFESZ megszületéséhez. Tevékenységét egyes szereplők¹¹⁰ a forradalom előjátékaként határozzák meg. Ha e szereptulajdonítás túlzó is,¹¹¹ mint később látni fogjuk, egyfajta katalizátorszerep elvitathatatlan. A Kör indulásához¹¹² az egyetemi mikroklímában 1956 tavaszán bekövetkező változások szükségeltettek, melyeket I. Tóth Zoltán¹¹³ az ELTE Történettudományi Karának dékánja először

¹⁰⁹ Bohó Róbert (1928–2012) a közgazdaságtudományi egyetem filozófiai csoportjának adjunktusa, filozófus, filmrendező. 1956-ban a Petőfi Kör vezetőségi tagja. Az 1956-os forradalom utáni megtorlásban nyolc év börtönbüntetésre ítélték.

¹¹⁰ BEREZ 1969. 75.; MAROSÁN 1989. 34.; JENEI 1994. 9.

¹¹¹ Ld. BECK 1997. 27–32.

¹¹² Bővebben: BORSODI 2009.

¹¹³ I. Tóth Zoltán (1911–1956) történész, akadémikus, az 1956-os forradalom mártírja. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron folytatta. 1934-ben szerzett történelem–földrajz szakos tanári oklevelet, és tanári pályára lépett. 1941-től a kolozsvári Egyetemi Könyvtár munkatársa. 1942-től az Erdélyi

1956. június 1-én (a Petőfi Kör történešvítájának második napján), majd az Egyetemi Ifjúság 1956 koraőszi lapszámában öntött szavakba: „*A tudományos gondolkozás magába foglalja a gondolkodó szabadságát. [...] Egyetemmé az egyetem akkor tud válni igazán, ha a fakultatív oktatást az adottságok mértéke szerint minél hamarabb bevezetjük, illetve kiterjesztjük.*”¹¹⁴

A Kolhoz Kör szerveződéésével kapcsolatosan fellelhető források ellentmondásosak. Ennek oka egyrészt a források (visszaemlékezés, interjú, emlékirat) narratív történetforma jellegében adható meg, amikor azzal (akár tudatalatti) jelenséggel találkozunk, hogy a jelen szemüvegén keresztül újrakonstruálódik a múlt, másrészt pedig a korabeli elemző dokumentumok (leginkább a megtorlás időszakában és a Kádár-rendszer alatt születettek) tudatos koncepciózussága, mely célracionális módon a kommunista ideológia és a pártelvárások szerint formálta a történelmi tényeket, harmadrészt a megtorlás során készült vizsgálati iratok, vallomások hitelessége is kérdéses lehet.

A Kör egyik meghatározó tagja, a Tiszta Szívvel egyik szerkesztője, s a később az októberi ELTE Forradalmi Diákbizottságban is részt vevő Szakács Sándor 1994-ben így emlékezett a Kolhoz világra: „*Vékonypénzű filozok nyelvi leleménye volt, hogy kolhozoknak nevezzük a seregetésnek-borozgatásnak, a Régi Országházban, Bajtársban, Vadászkeremben s más nekünk való (olcsóbb) helyeken, jó kocsmákban, néha éjszakákon át, máskor [...], nekünk túlságosan kor-pedáns egyetemi foglalkozások helyett folytatott szakmai, szellemi, politikai eszmecserék és bajtársi viadatok*”¹¹⁵ helyszínét [...] „*Egy baráti kör, baráti tábor egyfajta – nem szokásos értelemben vett – „mozgalma», amelynek hatóköre, holdudvara megnőtt, mert szervezet nélküli keretet adott a tisztulásra, megújulásra, mert a „legalitás», az „egyetemi polgár«-i szabadság keretein belül magába tudott fogadni jórészt mindenkit. [...] Ez a közép-pontjából folyton táguló kör, aminek valóban nem volt semmilyen szervezeti jellege, s ami a legközvetlenebb és legeredetibb módon néhány kitűnő bölcsészkar tanárhoz, legnagyobb többségben pedig baráti viszonyban álló kollégistához, illetve az ő*

Tudományos Intézet tanára. A második világháború után a Történettudományi Intézetben, majd 1947-től a Kelet-Európai Tudományos Intézetben dolgozott. 1948-ban habilitált. 1952-ben Kossuth-díjat kapott. 1953-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetem Népi demokratikus országok története tanszék vezetője lett. Az ekkor önállóvá vált Történettudományi Kar dékánja volt. 1956-ban az MTA levelező tagjává választották. Az 1956-os forradalom első napjaiban híd-szerepet vállalt a forradalmi ifjúság és az állampárti hatalom között. 1956. október 25-én egy előre bejelentett delegációval a Parlament közelében, az Akadémia utcában álló pártközpontba ment. Ekkor történt a Kossuth téri vérengzés. Az épület kapuja közelében golyótalálat érte.

¹¹⁴ I. TÓTH 1956. Ld. még a Petőfi Kör történešvítája. A XX. kongresszus és a történettudomány időszerű kérdései. 1956. május 30. és június 1. <http://www.petofikor2016.hu/a-xx-kongresszus-es-a-tortenettudomany-idoszeru-kerdesei>

¹¹⁵ SZAKÁCS 1994. 70.

egyetemi hallgató barátaihoz [...] fűződött.”¹¹⁶ A visszaemlékezésekből az rajzoló-dik ki, hogy a Kör támogatója, a diákok számára referenciaszemélyként is meghatározó oktató, Molnár József tanársegéd – Szakács Sándor szavaival „Egy személyben emberi egyetem volt”. Ugyanakkor a kar más, népszerű oktatói is (I. Tóth Zoltán, Szabad György, Tóth Ede, Varga János) szoros kapcsolatban álltak a körrel, alkalmanként jelen voltak az összejöveteleken. A ‚Kolhoz’ a számlakiegyenlítés ‚közös gazdaság’ jellegére utalt.¹¹⁷

Molnár József tanársegéd 1957-ben történt fegyelmi tárgyalása során így nyilatkozott: „...ami a Kolhoz Kör szervezését illeti, túlzás bármiféle szervezésről beszélni, mert itt csupán egy ad hoc összeverődött szórakozó társaságról van szó”.¹¹⁸

Máté Imre, a kör tagja a Kolhoz Kör tevékenységéről, mint egy konspiratív titkos szervezetről ír¹¹⁹, melynek szellemi vezetője I. Tóth Zoltán volt, aki „összehívta közülünk a legmegbízhatóbbakat titkos megbeszélésre, Budán, a Várban, a Fehér Galamb Sörözőben. Ettől kezdve ott találkoztunk a vendéglő külön szobájában, zárt ajtó mögött.” Máté szerint a Fehér Galambban „felmerült a puccs, a forradalom gondolata is.”¹²⁰

A dokumentumok elolvasása után kirajzolódó képben láthatjuk, hogy ha eltűnt is illegális forradalmi mozgalmi szervezkedésként ábrázolni a Kolhoz Kört, az mindenképpen helytálló, hogy a diákok hétköznapijait is átható diktatúrában fontos hallgatói öntevékeny csoport volt és egyfajta értelmező közösségként funkcionált a hallgatók életvilágában. A „kolhozos” hallgatók egy része később (a 23-i tüntetés során, a budapesti MEFESZ tagjaként, illetve az ELTE forradalmi diákbizottság tagjaként) valóban forradalmárrá érett.

A Kolhoz-résztevők körében elhatározás született, hogy a saját folyóiratot jelentetnek meg Tiszta Szívvel címmel. Az október 6-i Rajk-temetésen ebből az elkészült első lapszámból osztogattak a jelenlévők között.

A Rajk-temetésre az ELTE-s hallgatók kora délután a Petőfi-szobortól indultak.¹²¹ A szobornál Kelemen Elemér Petőfi-verseket szavalt. A temetés után mintegy kétszáz hallgató a Thököly és a Dózsa György úton vonulva és a sztálini diktatúrát kritizáló jelszavakat skandálva a Sztálin-szoborhoz ment, ahol Erkel Ferenc Hunyadi Lászlójából elfütyülték a „Meghalt a cselszövő...” kezdetű darabot, majd Román Károly elszavalta a Szózatot és elénekelték a Himnuszt. Innen a jugoszláv nagykövetség

¹¹⁶ SZAKÁCS 1994. 73–74.

¹¹⁷ Interjú Szakács Sándorral. Készítette Beck Tibor, 1994-ben. 1956-os Intézet Oral History Archivum. 582. sz. 74. p. Idézi BECK – GERMUSKA 1997. 33.

¹¹⁸ ELTE Egyetemi Levéltár I/h Fegyelmi ügyek 2. doboz

¹¹⁹ MÁTÉ 1986.

¹²⁰ MÁTÉ 1986.

¹²¹ BECK 1997. 44–48.

érintésével (a nagykövetség előtt a magyar–jugoszláv barátságot éltető jelszavakat skandáltak) az Andrássy út 60. elé vonultak. Noha az ÁVH központja ezidőben már a Jászai Mari téren volt, ez az Andrássy úti épület szimbolikus jelentéssel bírt a korszakban. Itt az ÁVH rettegett és gyűlölt (egykori) épülete előtt Kelemen Elemér elszavalta József Attila „Levegőt” című versét, Román Károly pedig Ady „A magyar jakobinus dala” című költeményét. A tömeg ezután a Batthyány-örökmécseshez vonult, ahol már a környező utcákban felsorakozott fegyveres karhatalom várta őket. Az emlékműnél Ladányi Mihály hallgató saját versét szavalta el. Ezután a Magyar Munkásmozgalmi Intézet vezetője, Réti László, majd pedig Varga János 1849. október 6-ka kapcsán mondott megemlékező gondolatai következtek. A Szózat eléneklése után a tömeg feloszlott. A tüntetés során történt cselekvések és megfogalmazódott jelszavak, illetve a diktatúra által gúzsba kötött szellemet felszabadító gondolatok közösségi cselekvésként való kimondása, csírájában egyfajta demokratikus aktivitás megélése – véleményünk szerint – hatással voltak az egyetemisták erőteljes aktivizálására és a későbbi forradalmi eseményekre.

A Tiszta Szívvel című lapban bölcsészkar hallgatók írásai jelentek meg, köztük Román Károly három verse és egy publicisztikai írása.

E lapszám egy példánya az ezt követő napokban, október közepén Szegedre érkezett. Román Károly egyetemi hallgató hozta magával barátjának, a szegedi egyetemen tanuló Alaksza Helmut joghallgatónak.¹²²

A szegedi MEFESZ-ről megjelent első alapos igényű feldolgozásban, az oral history forrásként használhatóság céljával 2001-ben szerkesztett kötetben közöltük a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya 1957. április 29-én „*Az ellenforradalom kibontakozása az egyetemeken*” címmel készült jelentést. E jelentésből idézünk most: „*Alaksza Helmut II. éves joghallgató részére egy levél érkezett a budapesti bölcsészkarról. Címzett szerint a levelet egy barátjától kapta; én a feladó nevét nem tudom. A levél tartalmából a következőkre emlékszem: A levélíró azt írja, hogy Rajkék temetésének napján a temetés után kisebb méretű tüntetést szerveztek, és a szovjet nagykövetség és még (erre pontosan nem emlékszem) utána vagy a minisztertanács vagy pedig az Oktatásügyi Minisztérium elé vonultak. A tüntetésben csak egyetemisták vettek részt a levél szerint. A szovjet nagykövetség előtt, ha jól emlékszem, a szovjet csapatok kivonulását és az orosz nyelv eltörlését követelték. Az utóbbi helyen pedig főleg egyetemi vonatkozású követeléseket hangoztattak. Írja továbbá, hogy mivel a kormány, ill. az Oktatásügyi Minisztérium csak halogatja az egyetemi reformok kibocsátását [sic!], az összes egyetemek lépjenek sztrájkba. [...]* A sztrájk kezdetének napja a levélben okt. 22-ére volt kitűzve. A levélben többről volt

¹²² Román Károly egyetemi tanulmányait a szegedi jogi karon kezdte és egy év után iratkozott át az ELTE-re.

szó, mint amit leírtam, de én nem olvastam, csak az egyik felolvasásán jelen voltam. A borítékban, úgy tudom, volt kézzel írott, ami személyi problémákról szólt, és volt géppel írt, ami a fentieket tartalmazta. A levél eléggé felverte a port közöttünk. Elérkeztünk ahhoz a pillanathoz, amikor a cselekvés mezejére kellett lépni. Kezd csoportokra szakadozni a hallgatóság, van, aki elveti a pestiek felhívását. Az egész ügyet fokozatosan Kiss Tamás és Lejtényi András II. é. joghallgatók karolják fel, és állanak az ellenzék élére. A levélt [sic!] követő vasárnap [14-én] éjfélkor jöttem haza, és amikor a Jégkunyhó cukrászda elé értem, Lejtényi és Kiss léptek ki az ajtón. Ők engem nem ismertek fel. Mielőtt elváltak volna egymástól, még egy pár percig beszélgettek – miközben én az ablakon nézelődtem befelé. E néhány perces beszélgetés alatt hallottam először a MEFESZ-ről. Tehát kettőjük fejében igencsak akkor nap megszületett a MEFESZ-szervezés gondolata. Másnap, hétfőn (okt. 15-én) már a karra való bejöveteleink után mindjárt nyilvánosságra is hozták tervüket.”¹²³

A fenti ügynöki jelentésben említett levelet Román Károly küldte szegedi barátjának, Alaksza Helmutnak.¹²⁴ Néhány nappal később Román Károly az október 16-i MEFESZ-előkészítő és a 20-i alakuló ülés között Szegeden járt, azzal, hogy barátját, Alaksza Helmutot megajándékozza a Tiszta Szívvel frissen megjelent példányával. Román Károly ekkor egy éjszakát töltött Alakszáék Rákóczi utca 45/A számú családi házában. A lap egy példánya – benne Alaksza Helmut saját kezű keltezésével: október 18. – Péter László birtokában van.¹²⁵

A levél – mint később részleteiben bemutatjuk – megerősítő hatással volt Kiss Tamás és Lejtényi András szegedi joghallgatókban október első napjaiban még Diákszövetség alapítási szándékként felmerült ötlet érlelődéséhez és ezáltal a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége október 16-i szegedi megszületéséhez. Mindezek alapján állíthatjuk, hogy a Kolhoz Kör katalizátorszerepe elvitathatatlan.

¹²³ KISS 2002. 29. számú melléklet. 198.

¹²⁴ Ld. még: PÉTER 2004a és PÉTER 2004b.

¹²⁵ Péter László 2014. március 27-i közlése. E dátum kérdéséhez érdekes adalék, hogy a MEFESZ 1956. októberi formálódása alatt keletkezett kézírásos jegyzőkönyvvázlat október 19. dátummal ellátott lapján, keretelve ez szerepel: „Román Károly Bp. XI. Ménesi út 11-13. Eötvös Kollégium”. Ld. *Csongrád Megyei Levéltár Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai* B1249/1957.

GENERÁCIÓKON ÁTÍVELŐ ÉRTÉKORIENTÁCIÓK

AZ UNIVERSITAS, AZ EGYETEMI SZÍNTÉR AKTORAI ÉS AZ ÉRTÉKEK VILÁGA

Korábban már megfogalmaztuk azon állításunkat, hogy az universitasok belső világában az oktatás-képzés mellett igen fontos nevelési feladatok is zajlanak. Ezek körébe elsősorban a szakemberré nevelést, a személyiségfejlesztést és az értelmiségképzést szokták sorolni. Tárgyunk szempontjából mindezek mellett azonban az értékátadási folyamatok igen fontos tényezők. Az egyetemek hagyományos funkciói közé tartozik az értékteremtés és generációk közötti átadás.¹²⁶ Weber szerint „Az intellektuális becsületesség az egyetlen sajátos erény, amelyet neveléssel ki kell alakítani”¹²⁷ [az egyetemnek – J.Cs.]. Számunkra e két funkció (az oktatás-képzés és a nevelés-értékátadás) a felsőoktatás esetében koegzisztenciaként jelenik meg.

Amikor másokhoz hasonlóan arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a római katolikus egyház, illetve a brit és az izlandi parlament mellett az emberi civilizáció legtartósabb, legállandóbb intézményeinek sorában az Egyetem intézménye következik (mert „az 1520 óta folyamatosan létező 85 intézmény között 70 egyetem van”¹²⁸), akkor arra is gondolunk, hogy az egyetemek „állandóságát” a hagyomány (megőrzése) és a modernitás (kihívásaira adott válaszok, változások) együttélése okozta.

Mielőtt továbblépnénk, a MEFESZ történetének szereplői körében megrajzolható értéktranszfer-folyamatokhoz szükséges néhány elméleti megjegyzést tenni.

Az értékrendszer szerveződési módja egyik kultúráról a másikra változik. Egy személynek vagy csoportnak az értékei nem egymás mellett elkülönülten jelennek meg, hanem összefüggésben, egymástól kölcsönös függésben, rendszert alkotva.

Amikor egy új érték elfogadottá válik vagy egy helyén lévő érték válságba kerül, amikor egy érték megerősödik vagy meggyengül, az a rendszer egészét érinti, s

¹²⁶ Ld NEWMAN 2001.; KOZMA 2004.; BÄR 2005.; NÉMEDI 2005. 138–143.

¹²⁷ WEBER 1998. 72.

¹²⁸ KERR 1982. idézi BERDAL. 1993. 163.

mivel a rendszer egyfajta hierarchiát is jelent, ezért az értékpreferenciák úgynevezett „értéklétrát”¹²⁹ alkotnak.

Talcott Parsons¹³⁰ és Robert Merton¹³¹ az értékek normatív szerepét a társadalmi szabályozás viszonyrendszerében, azzal összekapcsolva értelmezi. A strukturalista-funkcionalista szociológia szerint tehát az értékek kötelező közösségi normákként vannak jelen. Parsons értelmezésében a társadalmi rendszer kollektivitások és szerepek, értékek és normák – együttesen mint strukturális összetevők – kombinációjából áll. A társadalom integratív alrendszere (Parsons terminológiájával: a szocietális közösség, mely egymást átható kollektivitások és kollektív lojalitások bonyolult hálózata) működési elve az értékek mentén való cselekvés. A integratív alrendszer tehát szerepét értékelkötelezettségek révén valósítja meg.

Merton a társadalmilag elfogadott értékeket az azok megvalósulásához rendelkezésre álló eszközök korlátozottságának viszonyrendszerében értelmezi, amikor azt találja, hogy a fenti két tényező, a normák és eszközök közötti konfliktusokat az egyének különbözőképpen oldják meg, amikor is vagy figyelembe veszik a társadalmi szabályokat (konformizmus), vagy megkerülik, illetve elutasítják azokat (nonkonformizmus). Az egyéni alkalmazkodás típusai szempontjából a kulturális célok és az intézményes eszközök viszonyrendszerében a konformizmus, újítás, ritualizmus, visszahúzóds és lázadás kategóriáit különbözteti meg, azzal, hogy a lázadást átmeneti reakciónak tekinti, „mely során az egyén megpróbál új célokat és eljárásokat intézményesíteni, hogy azután a társadalom többi tagja is elfogadja”¹³².

Arra az este, ha az egyén nem képes a célokat a megengedett eszközökkel elérni, illetve a célok és eszközök viszonyrendszerére négyes tipológiát dolgozott ki Merton¹³³:

- Az egyén elfogadja a célokat, ám nem a megengedett eszközöket használja (újítás).
- A egyén a célokat nem fogadja el, de az eszközöket mintegy rutinszerűen használja (ritualizmus).
- Az egyén a célokat és az eszközöket is elveti (visszahúzóds).
- Az egyén új célok és eszközök érdekében elveti az addigi célokat és eszközöket (ribillió).

Merton szerint a társadalom jutalmazó-büntető rendszere ezen esetekben közbeléphet és ilyenkor mind a társadalmat, mind pedig a normákat megerősíti a

¹²⁹ REZSOHAZY 2006.

¹³⁰ PARSONS 2000a.

¹³¹ MERTON 1980.

¹³² MERTON 1980. 86.

¹³³ MERTON 1980.

normaszegők szankcionálása, avagy a társadalom „értékvesztett”, anomias állapota esetén és a referenciacsoport (pl. a kortárs csoport vagy az egyetemi közösség) általi megerősítés okán további lendületet nyer a szabályszegés (mint például az ifjúsági szubkultúráknál, vagy történetünkben a 1956-os ifjúsági mozgalomnál).

Milton Rokeach értékelmélete¹³⁴ abból indul ki, hogy különválasztja az attitűd és az érték fogalmát, amikor az attitűdöt mint egy tárgy vonatkozásban meglévő tartós vélekedések összességét, az értéket pedig az egyénileg, illetve társadalmilag kívánatos viselkedésmódokra, továbbá végállapotokra vonatkozó tartós vélekedéseként határozza meg. Elméletének lényeges eleme tehát, hogy míg az attitűdök konkrét tárgyakra vonatkoznak, az értékek túlmutatnak azon, ennek következtében nemcsak az attitűdöket, hanem a cselekvéseket is az értékek irányítják. Rokeach munkájában az értékek úgy jelennek meg, mint végállapotokra és viselkedésmódokra vonatkozó preferenciák.¹³⁵

A társadalom tagjai néhány értékhez jobban ragaszkodnak, mint másokhoz ezért mondhatjuk, hogy az értékek nemcsak kognitív elemeket tartalmaznak, hanem erős érzelmi összetevőkkel is rendelkeznek, ennek következtében egyes értékek központi helyet foglalnak el, mások pedig perifériális helyet. Ez egyfajta belső hierarchiát, értékpreferencia-sorrendet is létrehoz. Ugyanakkor az életünk végéig tartó szocializáció folyamatos változást is okoz, mely során egyes értékeket – egyes csoportokba érkezőkén – úgy veszünk át, hogy az adott környezetben, társas interakciós szinten preferáltak, máskor más közegben alulpreferáltak „vallunk”, mutatunk.

A személyeket vagy a csoportokat tekinthetjük az alanyi értékfordozóknak? – teszi fel a kérdést Kamarás István,¹³⁶ és a kettő egymásra hatásának elemzéséből arra jut, hogy a kisebb vagy a nagyobb csoportok értékrendje (pl. a nemzetek értékrendje) egyaránt függ tagjaik ahhoz való viszonyrendszerétől, ezért arra – a kollektív tudat helyett – a „közös történelmi sors”¹³⁷ fogalmát tartja a megfelelő kifejezésnek.

Váriné¹³⁸ arra világít rá, hogy az értékek orientáló szerepének a jó-rossz kategóriapár szerinti különbségtétel az alapja, amelyből az is következik, hogy az ítéletek során egyes értékeket jobban, másokat pedig kevésbé veszünk figyelembe egyes döntéseinkben. Tehát az érték mint értékpreferencia működik: „a kívánandónak explicit vagy implicit koncepciója”.¹³⁹

¹³⁴ ROKEACH 1969.; ROKEACH 1973. *The Nature of Human Value*. New York: Free Press

¹³⁵ ROKEACH 1969. 550–552.

¹³⁶ KAMARÁS é.n.

¹³⁷ KAMARÁS é.n.

¹³⁸ VÁRINÉ 1987. 31.

¹³⁹ VARGA 2003. 109.

Rezsöházy Rudolf tipológiája¹⁴⁰ a központi értékek (szeretet, család, barátság, őszinteség, tekintély, szakmai elismerés, tulajdon, fogyasztás, biztonság, szabadidő, tudomány és technika, fejlődés, demokrácia, béke) azok az értékek, melyek „transztörténelmi” a történelmi korszakokon átívelő módon jelen vannak, hol fent, hol lent helyezkednek el az értékpreferenciákban. A hagyományos értékek (vallás, morális szigor, engedelmesség, munka, felelősség, hűség), amelyekkel az értékváltság-értékváltás folyamatok közepette szembe kerültek a posztmodern értékek (individualizmus, beteljesedés, szabadság, kísérletezés, viszonylagosság, őszinteség, tolerancia, spontaneitás, engedékenység, szexualitás, intenzitás, hedonizmus, jelen pillanat, jóakarát, természet, élet, egyenlőség). Mindezeket túl Rezsöházy meghatároz látens értékeket is (igazság, szolidaritás-testvériség, jóindulat, jóság), amelyek sajátossága a latencián túl, hogy erős mozgósító képességük van, ha megkérdőjeleződnek, vagy kigúnyolják azokat.

Andorka a szocializáció jelenségéről szólva megjegyzi, hogy a gyermekkorban kezdődő folyamat végigkíséri az egész emberi életutat. A re-szocializációs folyamatok közben új értékek jelennek meg és egyes régi értékek megerősödnek, miközben az internalizálás során a normák belsővé válnak.¹⁴¹ A szocializáció funkciója tehát az identitás formálása.

Somlai a szocializációról írt művében¹⁴² Parsons¹⁴³ és Habermas¹⁴⁴ alapján kifejti, hogy a személyi identitás formálását a szocializáció „úgy éri el, hogy egyrészt értelmezési teljesítményeket nyújt a kultúra elsajátítása révén, másrészt – az értékek belsővé tétele útján – motivál arra, hogy normakonform módon cselekedjünk”¹⁴⁵.

TRANSZTÖRTÉNELMI ÉRTÉKEK KONTINUITÁSA A SZEGEDI EGYETEM TÖRTÉNETÉBEN, ÉRTÉKHORDOZÓK

A szegedi egyetemi generációkon átívelő értékvilágokat a következőkben néhány rövid életrajzon keresztül fogjuk bemutatni. Mint láttuk, az értékek rendszere nem független a személyektől, illetve személyek közösségeitől. Ezen közösségekben cselekvésminták, beszélgetések, vélemény- és eszmecserék során, jelentéshordozó szimbólumokon keresztül történik az értékátadás. A közösség szűrőjén keresztül az

¹⁴⁰ REZSOHAZY 2006.

¹⁴¹ ANDORKA 2006. 566-597.

¹⁴² SOMLAI 1997.

¹⁴³ PARSONS 2000a.; PARSONS 2000b.

¹⁴⁴ HABERMAS é.n.

¹⁴⁵ SOMLAI PÉTER 1997. 19.

egy-egy érték igazolttá válnak és megerősödnek, más értékek pedig kiüresednek és eltűnnek, illetve a helyüket átveszi egy másik érték. Mindez az egyetemek világában a szcenárió legfontosabb szereplői, tehát az oktatók és a hallgatók közösségeiben történik. E közösségek jellemzői, hogy érzelmileg motivált (szimpátia alapján jön létre), empatikus (továbbá szolidaritás és altruizmus jellemzi), és dominánsan homológ viszonyok (felülemelkedik az oktató–hallgató viszonyon, feloldja a felsőoktatási szerepek mesterségesen merev jellegét, és a tanári értelmiségi minták sugárzásával mester–tanítvány viszonyra nemesedik).

Sík Sándor

Sík Sándor¹⁴⁶ (1889–1963) piarista tanár, tartományfőnök, költő, műfordító, irodalomtörténész, egyházi író, cserkészvezető, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1946–49). Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetem bölcsészkarán magyar–latin szakos tanárjelöltként végezte. 1910-ben a középiskolai tanári oklevéllel kívül doktori címet is szerzett. Tudományos kutatási területe: a barokk korszak irodalma, az újabb irodalom, esztétika, verstan. 1929-ig Budapesten, majd a szegedi egyetemen a II. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszék egyetemi tanára lett. 1945-ben Budapestre költözött, az Országos Köznevelési Tanács alelnöke lett. 1947 októberében a Piarista Rend magyarországi tartományfőnökévé választották. 1949-ben felkérték, hogy csatlakozzon a kommunista irányítás alatt álló Állami Egyházügyi Hivatalhoz, ezt elutasította. Mint tartományfőnök arra kényszerült, hogy a kommunisták által kierőszakolt diktátumot végrehajtva, csökkentse a rend oktatási intézményeinek és tagjainak számát. 1949-ben kizárták az MTA-ból.

Sík Sándor az 1930-ban indult Szegedi F fiatalok Művészeti Kollégiumának támogatója, szellemi mentora volt. Bálint Sándor, Baróti Dezső, Buday György, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós atyai jóbarátként, szellemi irányítúként tekintett rá.¹⁴⁷ A Kollégium tagjaival való kapcsolata annak 1937-es felbomlása után is aktív maradt. A fiatalok számára ő volt „a mester, az állandó erőforrás”¹⁴⁸. A „Medve”-találkozóként nevezett együttléteik két-három heti rendszerességgel megtartásra kerültek később is Budapesten, és egyszer-egyszer Szegeden. 1939. február 5-én Sík ötvenedik születésnapját a kör tagjai Szegeden köszöntötték. Radnótinak – miként kedvese, Gyarmati Fanni Naplójában olvashatjuk – igen fontos volt ez a kapcsolat: „*Mik[-nek]* ...

¹⁴⁶ Bővebben: TAKÓ 1995.; BARÓTI 1988.; VÁRNAGY 1994.; PÁVA 1994.; RÓNAY 2000.

¹⁴⁷ 1943. május 2-án római katolikussá keresztelte Radnóti Miklóst a budapesti Szent István-bazilikában, majd a vészkorszakban szegedi egyetemi állást és a munkaszolgálat-alóli mentességet ajánlott Radnóti Miklósnak, aki azt nem fogadta el. Lásd még: RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. és MIKLÓS 2009a.

¹⁴⁸ RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 110.

jólesik az együvé tartozásukat újból és újból leszögezni, és érezni a baráti, a „növelő közösséget”¹⁴⁹. Baróti Dezső budapesti napjai során mindig szakított időt a Radnóttal való találkozásra, és „házigazdaként” látta vendégül Radnótit a szegedi eseményeken.¹⁵⁰

Sík az 1931–1939 között megjelent Fiatall Magyarorság főmunkatársa is volt, amely lap a fiatalság számára kívánt erkölcsi és hitbeli útmutatást adni. Sík Sándor pedagógiai nézeteiről tanúskodnak a Fiatall Magyarorság című lapban 1934–35-ben publikált gondolatai: „kétségtelen sok problémájuk van az egyetemistáknak, e problémákat többé-kevésbé meg is vitatják, a megvalósításkor azonban tehetetlenné válnak, a hirtelen szalmaláng-lelkesedés kialszik. E válságnak ismert okai a nehéz gazdasági helyzet, a kilátástalan jövőkép stb. Az igazi forrás-okot azonban más is magyarázza, ami az egyetemeken életén belül keresendő: sok ifjúsági egyesület, sok ál-vezetővel, akik saját céljuk előmozdításán kívül alig törődnek az ifjúság egészével. A kor ifjúsági vezetői vagy az egyetemen kívüli egyének, vagy egyetemi hallgatók, vagy a tanárok sorából kerülnek ki. Az egyetemen kívüli vezetők jobbra saját politikai céljaikra használják fel őket, sokszor keserű csalódást okozva a fiataloknak.”¹⁵¹

Sík Sándor az egyetemi közösségről úgy vélekedett, hogy a frissen beiratkozott hallgatók igénylik a tanári példaadást és vezetést, melyet a professzoroktól kaphatnak, de ez nem működhet úgy, ha az oktató a katedra elérhetetlen magasan áll és beszélni vele csak a vizsgákon lehet. „Persze vannak olyan tanárok, akik bekapcsolódnak az ifjúsági mozgalomba, elnökei vagy pártfogói egyesületeknek, ők azonban – sajnos – csak az egyesületek vezetőit ismerik, s csak rajtuk keresztül látják az ifjúságot, az egyénnel azonban nincs kapcsolatuk. E tekintetben érdekes az összehasonlítás az iparos ifjúsággal, ahol jobb a helyzet, hisz a különböző műhelyekben való együttműködés természetes csoportokba tömöríti a fiatalokat. Itt a legtekintélyesebb fiatal a hangadó és vezető, aki egy idősebb mester szellemi hatása alatt áll.”¹⁵²

Mindez egybevágott a Klebelsberg Kuno (1875–1932) 1922 és 1931 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, a szegedi felsőoktatás megteremtője¹⁵³ által vallott oktatáspolitikai pedagógiai-filozófiai alapjával, aki kritikusan így fogalmazott: „A hallgatók ezrei iratkoztak be, akiknek tíz százaléka sem járt az előadásokra. Nem egy tanár könyvének pusztá felolvasására szorítkozott, a növendékek pedig rendetlenkedtek és gúnyolódtak. Tanár és tanítvány között óriási szakadék tátongott, a professzor hallgatóit nem ismerte, de nem is ismerhette, velük csak a vizsgaszatnál

¹⁴⁹ RADNÓTI MIKLÓSNE 2014. I. kötet. 494.

¹⁵⁰ BÍRÓ-BALOGH 2016.

¹⁵¹ Fiatall Magyarorság 1935. 4. 71. idézi VÁRNAGY 1994.

¹⁵² Uo.

¹⁵³ MIKLÓS 2007.; MIKLÓS 2008.; Ld. még: T. KISS 2008.; KUDLACSEK 2008.; JANCSÁK 2008.; BOGOLY 2008.

találkozott és így maga a vizsga szerencsejátékká vált. [...] Az [budapesti – J.Cs.] egyetem abban az időben diplomagár benyomását tette, amelyben vizsgaiparszerű üzem folyt.”¹⁵⁴ Klebelsberg másutt ezt írta: „A magyar nemzet nem használhat olyan egyetemi tanárt, aki a katedra magasságaiból elszavalja, elmondja vagy elmotyogja a maga tudományát, egyébként az ifjúsággal nem törődik, s azután ismeretlen tömegeket levizsgáztat.”¹⁵⁵ Sik Sándor pedagógiai hitvallásában ezen gondolatok termékeny táptalajra találtak.

Sik Sándor a harmincas években *Virraszatok!* címmel írt verset „A Szegedi Fitaloknak” ajánlva. A professzor humanizmusát, diákbarátságát, mentori, atyai¹⁵⁶ jóbaráti és lelki vezetői szerepéről, illetve a mester-tanítvány közösségről így vall e költeményben: „*Fitalok, Kikkel a tea józan illatában, A tiszta munka testvér mámorában / Most összehajolok [...] Kikben a szépség boldog némasága / És az igazság zendülő vágya / Közös ritmusra ring*”.¹⁵⁷

Sik Sándor oktatói pályafutását végigkísérte ez a humanista szellemiség. A negyvenes évek elején Sik a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzeI) születésekor több hallgatói esemény meghívott előadója volt. A hallgatók felkérésére ő tartotta a SzeI Színjátszó Társaságának 1941. március 8-i bemutatkozó estjének bevezető előadását.¹⁵⁸ A harmincas évek diákgenerációi utáni második nagy formátumú hallgatói öntevékeny mozgalom a SzeI időszakában (1941–45) pártfogolta és mentorálta az új hallgatói generáció öntevékeny csoportjait.

Szent-Györgyi Albert

Szent-Györgyi Albert (1893–1986) Nobel-díjas magyar orvos, biokémikus, a Magyar és az Amerikai Tudományos Akadémia tagja. Tanulmányait a Budapesti Tudományegyetem Orvostudományi Karán folytatta, ahol 1917-ben orvosi oklevelet szerzett. Az első világháború után Pozsonyban és külföldön: Prágában, Berlinben, Hamburgban, Leidenben, Groningenben folytatott tanulmányokat, majd 1927-ben a Cambridge-i Egyetemen megszerezte tudományos doktori fokozatát (PhD). Klebelsberg Kuno kultuszminiszter hívására hazajött és a Szegedi Tudományegyetem

¹⁵⁴ KLEBELSBERG 1928.

¹⁵⁵ Idézi LADÁNYI 2000. 11.

¹⁵⁶ 1939-ben megjelent: Pázmány. Az ember és az író. (Budapest, Szent István Társulat) című könyvét Sik Sándor ezzel a dedikációval ajándékozta Radnóti Miklósnak: „Miklós fiamnak”. Közli RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 415.

¹⁵⁷ SIK SÁNDOR: *Virraszatok*. Versek és prózai írások az ifjúsághoz. Budapest, Éghajlat Kiadó. http://www.szepi.hu/irodalom/vers/sik/sik_09.html#h2-454

¹⁵⁸ SZÚN 1941. március 8. 7.

orvosi vegyészeti intézetének egyetemi tanára lett (1931–1945), ezután a budapesti egyetem Orvostudományi Karának egyetemi tanár volt (1945–1947). Ebben a két évben az Országos Köznevelési Tanács elnöke volt (alelnök Sík Sándor). 1947 nyarán elhagyta az országot és az Egyesült Államokban telepedett le.

Szent-Györgyi Albert szegedi rektorsága alatt, az 1940/41-es tanévben az egyetemen létező felsőoktatási autonóm légkör eredményeként egy olyan hallgatói demokráciakísérlet (a Szegedi Egyetemi Ifjúság, SzEI) született meg, amely az egyetemi polgároknak a campuslét megélését sajátos, szabad lelkületű egyetemi hallgatói öntevékenységben kicsúcsosodva azt eredményezte, hogy az egyetemi ifjúság világa a perifériáról a gondolkodásnak a centrumába kerülhetett. Mindez köszönhető volt a reneszánsz embernek, a Nobel-díjas tudósnak, az aktív egyetemi vezetőnek, Szent-Györgyi Albertnek.

Szent-Györgyi Albertet idézzük: *„Ezen az egyetemen új hangulat van kialakulóban, az egyetemi katedra lépcsője ezentúl nem választja majd el a professzort és tanítványt egymástól. Meg szeretném próbálni a mi egyetemünk ifjúságát egy egységbe tömöríteni. Az első célom és feladatom, hogy az egyetem legyen az ifjúságé és az ifjúság az egyetemé. Mint hazafinak célom: az ifjúságnak megadni a lehetőségeket a teljes lelki kifejlődésre, mert az egyetemi polgár első hazafias kötelessége a teljes áttekintésű műveltség megszervezése. A kor hibája, hogy nem embereket, hanem tömegeket képez, éppen ezért kell emberebb emberré tenni önmagunkat. Ehhez legrövidebb úton a felelősségtudat kialakításával juthatunk közelebb, tehát az egyetem vezetésében is szerepet szeretnék adni az ifjúságnak. Mert az eddigi diákélet szegényes volt, hiszen pesti érdekképviseltek próbálták megszervezni az ifjúságot, ez persze lehetetlen vállalkozás volt. Az új diákegység senki ellen sem akar fordulni, világnézetet sem akar ráoktrojálni az ifjúságra.”*¹⁵⁹ A Délmagyarország tudósításából – ehhez egy másik adalékként – szintén Szent-Györgyit idézzük: *„Öntudatos diákságot szeretnék, amely helyet kaphat az egyetem vezetésében, amely felelősségteljes emberré tudja nevelni magát, amely egyéniséggé válik. Ez a diákság hazafias kötelessége: így kell értelmeznie a diákságnak a hazafiság fogalmát. Egyéniséggé kell nevelni magát, hogy művelt, gerinces, egész”*¹⁶⁰ *ember legyen, mert a korok hibája, hogy nem embert, hanem tömeget nevel, amelyet egy-egy jelszóval bármilyen irányban el lehet téríteni és fel lehet használni. Ezért van szükség a diákegység megteremtésére – mondotta a továbbiakban a rektor –, hogy*

¹⁵⁹ SzN 1940. december 14. 5.

¹⁶⁰ Érdekes adalék, hogy az 1956-os MEFESZ első időszakában többször felmerült ez az egyetemi ifjúságról szóló jelszós szerkezet, mintegy rímelve Szent-Györgyi szavaira: „...az egyetemekről és főiskolákról kikerülő ifjúság, mely a nemzet agyát van hivatva képviselni, ne közönyös passzív tömeg, ne gyáva, gerinctelen és önző réteg legyen, hanem népéért, hazájáért, boldogabb jövőnkért harcoló bátor, lelkes sereg” – állott az 1956. október 20-án elfogadott MEFESZ működési szabályzat, a Szövetség célja című fejezetében. Bővebben ld. később.

széthúzó és sok irányban szerteágazó egyesületek helyett olyan közösség jöjjön létre, amelyben módja van az ifjúságnak megteremtenie azokat a lehetőségeket, amelyek az egyetemen kívüli továbbképzésben, klubéletben és minden egyéb vonatkozásban azt a célt szolgálják, hogy egyéniség, ember váljék a diákból. Ez eddig nem volt. Bizonyos érdekképviselőket létesítettek ugyan Budapesten, ezek azonban nem tudják intézni, nem tudják megoldani a vidéki problémákat.”¹⁶¹

E munkában Szent-Györgyi méltó társai, a SZEI támogatói voltak az oktatók közül Sík Sándor és Baróti Dezső (egykori művészeti kollégiumi tag).

Baróti Dezső

Baróti (eredetileg Kratofil) Dezső (1911–1994) magyar irodalomtörténész. A szegedi egyetemen magyar irodalomtörténet és francia szakon folytata tanulmányait. 1930 és 1938 között aktívan részt vett a Szegedi Fialok Művészeti Kollégiumának (SZFMK) munkájában. Sík Sándor, Zolnai Béla és Várkonyi Hildebrand Dezső tanítványa volt. 1939-ben vette át középiskolai tanári oklevelét.

1937. október 12-én így írt róla Gyarmati Fanni: „Édes, friss jelenség ő, és benne még érzem azt a lelkes lángolású fiatal tüzet és szabadságvágyat és megalkudni nemakarást, amit már egyikben sem a régi barátok közül.”¹⁶²

1935 és 1941 között a szegedi egyetem tanársegéde. A 29 éves oktató a Szegedi Egyetemi Ifjúság születésekor (1940–41) több SzEI esemény meghívott előadója volt. A romantikus költőkről tartott előadást például a SzEI Színjátszó társaságának 1941. március 8-i ülésén.¹⁶³

Baróti 1943-ban egyetemi magántanári kinevezést kapott Szegedre. A koalíciós években a polgári értékeket valló Független Kisgazdapárt tagja és a szervezet szegedi értelmiségi tagozatának egyik vezetője. 1948-tól 1957-ig a Szegedi Tudományegyetem magyar irodalomtörténet tanszékvezető egyetemi tanára volt.¹⁶⁴ 1952 és 1955 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja, 1955-től 1957. április 1-jéig a Szegedi Tudományegyetem rektora volt.¹⁶⁵ Részt vett a MEFESZ alakuló ülésén és a

¹⁶¹ DM 1940. december 14. 3.

¹⁶² RADNÓTI MIKLÓSNÉ 2014. I. kötet. 232.

¹⁶³ SzÚN 1941. március 8. 7.

¹⁶⁴ A 1957. évi megtorlás során a kommunista párt irányítása alatt álló Délmagyarország című lap Baróti ellen írt, a letartóztatást mintegy előkészítő cikkében, azzal is vádolja Barót, hogy „aspiránsként vette maga mellé Péter Lászlót, aki csendőrszármarék és bomlasztó ellenforradalmi tevékenységéért jelenleg közbiztonsági őrizetben van” DM 1957. június 22. Ld. még Péter Lászlóról korábban és következőkben írtakat.

¹⁶⁵ Ld. még. SZENTIRMAI – RÁCZNÉ 1999.

diákok mozgalmát és követeléseit támogató hozzászólást tett: „*Én a magam részéről a MEFESZ megalakulását de facto elismerem, és az ifjúságnak az itt megjelent demokratikus gyülekezetét a szegedi ifjúság képviselőjének fogadom el, mindezt az egyetemi tanács elé fogom terjeszteni. [...] A MEFESZ-nek az egyetemi élet egészébe való beillesztését már hétfőn az itteni egyetemi diáktanácscsal való tárgyalás során el fogom kezdeni [...] azt hiszem, hogy a továbbiak elintézéséhez teljesen elegendő az, hogy én a magam részéről a diáktanácscsal az összes szükséges intézkedéseket a legnagyobb rokonszenvvel és az ifjúság iránt érzett legnagyobb szeretettel fogom a továbbiakban napirendre tűzni*”¹⁶⁶. Ezt a támogatást Baróti részéről az is kifejezte, hogy október 21-én az egyetem autójával¹⁶⁷ utazott Pécsre Abrudbányai Iván MEFESZ-küldött.

Baróti, a nagyhírű oktató, illetve egyetemi vezető ezekben a napokban a diákság támogatója¹⁶⁸, de ugyanakor védelmezője¹⁶⁹ is volt.

Baróti emberi nagyságát jelzi az is, hogy már vizsgálati fogsága alatt tett vallomásaiban vállalta a diákokat támogató nyilatkozatait, nézeteit¹⁷⁰: „*A MEFESZ megalakítását helyes elgondolásnak tartottam és ezt kifejezésre juttattam akkor, amikor engedélyeztem annak megtartását. A szervezeti szabályzat kérdésében nem volt eltérő véleményem. A politikai programot illetően azzal egyet értettem, az orosz csapatok magyarországi tartózkodásának olyan irányú felvetése kivételével, hogy a szovjet csapatok vonuljanak ki az országból. Erről a kérdéstről az volt a véleményem, hogy nem az egyetem az a fórum, melynek e kérdéssel foglalkozni kell. A program többi pontját illetően nem láttam semmi olyan aggasztó jelenséget, melynél a magam részéről beavatkozást tartottam volna szükségesnek. A gyűlés folyamán három*

¹⁶⁶ Az október 20-i nagygyűlés szövege in: Kiss 2002. 109–110.

¹⁶⁷ Jancsó Elemér a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem professzora 1956. október huszadika előtt a szegedi egyetem vendége volt, ahonnan Pécsre ment tovább a szegedi egyetem autóján. Ezzel az autóval utazott Abrudbányai Iván is Pécsre. CsML Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.1249/1957 (Kiss Tamás és társai büntetőpere) ÁBTL 3.1.9. V-145252 és B.942/1957 (Baróti Dezső büntetőpere)

¹⁶⁸ Ormos Mária történész professzor, ekkor szegedi egyetemi oktató, egy később vele készült interjúban mondta el, hogy Baróti „*abszolút átélte a helyzetet, a fiatalok mellett állt – fiatalabb volt, mint a fiatalok.*” ÚJSZÁSZI 2006. 235

¹⁶⁹ „...*amikor a diákok fősorakoztak a bölcsészkar előtt, az oktatók gyűlésén Baróti fölállt azzal, hogy „Nem hagyom a gyerekeket magukra», s az egész társaság ment utána, az első sorokban álltunk.*” Ormos Mária közlése az október 23-i tüntető felvonulásról. (In ÚJSZÁSZI 2006. 232.) Baróti megérzése megalapozott volt, hiszen a három nappal későbbi tüntetés – melynek szintén az első sorokban voltak a hallgatók és az oktatók, köztük Baróti is – a Takaréktár utcai sortűzbe torkollott, és az egyik tüntetőt, Schwartz Lajost lelőtték.

¹⁷⁰ Figyeljük meg a jegyzőkönyv szövegében, hogy az orosz csapatok távozásának követeléséről nyilatkozva nem a kérdés jogos voltával, hanem azzal nem ért egyet, hogy „*nem az egyetem az a fórum, melynek e kérdéssel foglalkozni kell*” (!)

izben szóltam hozzá a kérdésekhez. [...] Október 20-i MEFESZ gyűlés után kb. 7 óra tájban fejeződött be, a gyűlés után az elnökség tagjai feljöttek az én szobámba. [...] Felvetették, hogy Budapestre fognak, illetve akarnak utazni az Oktatásügyi Minisztériumba és a pártközpontba. Ígéretet tettem, hogy anyagilag is segítséget nyújtok a szervezet működéséhez és kértem, hogy az anyagi problémákkal másnap keressenek fel és megtárgyaljuk a lehetőségeket. [...] Másnap a megbeszéltek szerint a MEFESZ vezetők egy része felkeresett. Útiköltségre és adminisztratív dolgokra kértek pénzt. Felhívtam Herczegh Ferenc gazdasági rektor helyettest és mondtam neki, hogy utaljon ki pénzt a hallgatóknak a budapesti útra. Ez meg is történt, az összegről nincs tudomásom. Szóltam még arról is Herczegnek, hogy adminisztratív célokra adjon papírt és írószert a MEFESZ vezetőinek. [...] 1956. október 22-23-án Szegeden volt Jancsó Elemér a kolozsvári Bólyai Egyetem professzora, mint a Tudományos Akadémia vendége. Innen Pécsre készült és én rendelkezésére bocsájtottam a gépkocsit. Ezt a hallgatók megtudták és kérték, hogy egy hallgató (Abrudbányai) átmelessen Pécsre. Ezt én engedélyeztem.”¹⁷¹

Kiss Tamás így emlékezett Baróti Dezső támogató szerepére: „Azt tudom mondani, hogy ismerte az azt követő eseményeket, mondjuk a Baróti, [október 20-án] akkor szól hozzá, hogy a MEFESZ-t de facto elismeri az egyetemi hallgatóság képviselőjének, amikor még nem hangzanak el a politikai követelések. És amikor elhangzanak a politikai követelések, akkor nem szólalt fel, hogy fiúk, most ezt azonnal hagyjátok abba. Végigülte, annyira, hogy a nagygyűlés után, amikor elhatároztuk, hogy most már mindent tudunk, el van fogadva az SZMSZ, a követelések, akkor most már ne levélben, hanem menjünk személyesen vidékre, akkor az ő szobájában beszéljük meg, hogy ki hova megy. Ehhez ő segítséget ad, és ő a saját szobájában sem azzal kezdi este 9-kor, vagy fél 10-kor, hogy fiúk, itt most azonnal álljatok le, mert az egyetemnek, személy szerint nekem, meg nektek is bajotok lehet, hanem biztat, hogy menjetek. Ez számunkra egyértelműen megerősítést jelentett.”¹⁷²

Baróti Dezső egyik aláírója volt a szegedi egyetem professzorai által 1956. november 16-án írt nyilatkozatnak, mely „a nép széles rétegeinek bizalmát bíró kormány”-t, „a forradalom minden résztvevője számára” politikai amnesztiát és „a minden hatalomtól független semleges” Magyarországot, illetve emiatt a szovjet csapatok kivonását követelte.

¹⁷¹ Baróti Dezső vallomása, Szeged, 1957. július 1. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Vizsgálati Alosztály CsML Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.1249/1957

¹⁷² Kiss Tamás szóbeli közlése 2014. november 19-én.

Baróti Dezsőt az 1956-os forradalom és szabadságharcban betöltött szerepe kapcsán menesztették a szegedi egyetem rektori székéből 1957. április 1-jén¹⁷³, 1957. április 26-án letartóztatták és október 1-jén első fokon 2 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték.¹⁷⁴

Bálint Sándor

Bálint Sándor¹⁷⁵ (1904–1980) néprajzkutató, művészettörténész, a 20. századi magyar szakrális néprajz és folklorsztika egyik legjelesebb képviselője. „A legszőgedibb szőgedi.” Fő kutatási területei az Alföld néprajza, vallási néphagyományok és Szeged néprajza voltak. A szegedi piaristáknál érettségizett, majd a Ferenc József Tudományegyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. 1930-tól a szegedi egyetem Néprajzi Intézetében Solymossy Sándor intézetvezető mellett díjtalan gyakornok. 1934-től egyetemi magántanár. Mentortanárai Solymossy Sándor és Sík Sándor voltak. 1945-ben belépett a Kereszténydemokrata Néppártba. A KDNP FKGP-vel kötött választási megállapodása alapján az 1945-ös választásokon egyike lett a két nemzetgyűlési mandátumot szerzett kereszténydemokrata politikusnak. Az 1947-es „kékcédulás” választásokon a Demokrata Néppárt országos listájáról lett képviselő. 1948-ban – a Mindszenty József bíboros letartóztatása elleni tiltakozásul – visszavonult a politikai szerepléstől, kilépett a pártból.

Bálint Sándor mint egyetemi gyakornok az 1930-as években szoros, baráti kapcsolatban állt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tagjaival, életkorából és egyetemi státuszából adódóan (már nem diák, még nem tanár), illetve mélyen vallásos, altruista, szelíd és művelt személyisége okán a nála öt-hat évvel fiatalabb kollégisták számára referenciaszemély volt¹⁷⁶.

Az 1940-ben létrejött Szegedi Egyetemi Ifjúság tagjai több alkalommal felkérték előadás megtartására. A SzEI Magyarságismereti Munkaközösségének egyik patronáló tanára volt.

¹⁷³ Ld. „Az egyetemi pártszervezet és az egyetemi vezetés között az összhang helyreállt” DM 1957. július 4.

¹⁷⁴ dr. Baróti Dezső büntetőpere *Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai*. B.942/1957

¹⁷⁵ Bővebben lásd: JUHÁSZ 1999.; CSAPODY 2004.

¹⁷⁶ Az SzFMK tíz tagjáról a szegedi Dóm téren e korban készült fotón a kép jobb oldalán áll világos öltönyben Bálint Sándor, mögötte áll – Bálint Sándor vállát fogva – Radnóti Miklós. Fotó az Interneten itt: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/szeged/a_szegedi_bolcseszkar_radnoti_miklos_diakeveiben/pages/004_glatter_radnoi_radnoci.htm Utolsó letöltés: 2016.08.22.

1946–47 között néprajzos érdeklődésű hallgatók Bálint Sándor mentorálásával alakították meg a Kálmány Lajos Kör. A kör munkájában aktívan részt vett Péter László, a SzEI egykori tagja, a SzEFI akkori elnöke.¹⁷⁷

1947-től és 1965-ig a Szegedi Tudományegyetem professzora volt. Tanítási engedélyét 1950 és 1956 októbere között megvonták. Az 1956-os forradalomtól taníthatott.¹⁷⁸ 1957-től 1965-ig (talán tovább is) állambiztonsági megfigyelés alatt tartották¹⁷⁹, melynek eredményeként 1965-ben „rendszerellenes izgatás” vádjával felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték és eltávolították az egyetemről.

Perbíró József

Perbíró József (1908–1991) 1936-ban szerzett jogi diplomát Pécsen. 1937-től a pécsi egyetem jogi karának tanársegéde. 1946-ban habilitált. 1946–49 között a Szent István Katolikus Magyar Egyetem (az egri jogakadémia) Kereskedelmi és váltójogi tanszékének vezetője. Ezt követően a Szegedi Tudományegyetem jogi karának Kereskedelmi és váltójogi, majd a Gazdasági jogi, végül a Mezőgazdasági- és munkajogi tanszékét vezette. 1956–57-ben a jogi kar dékánhelyettese, majd 1955–56-ban az egyetemi ifjúsági diákjóléti bizottság vezetője volt.

Perbíró József az 1956-os szegedi események egyik központi szereplője.¹⁸⁰ A hallgatók 1956. október 20-án őt kérték fel a MEFESZ alakuló és programalkotó ülésének levezetésére.

Ennek okára Kiss Tamás úgy emlékezett, hogy *„A jogi karon egy közkedvelt, barátos, a hallgatókat társként kezelő, komoly professzor volt, akinek a tudását, habitusát a hallgatók maradéktalanul elfogadták, és még ráadásul tekintélye is volt.*

¹⁷⁷ „Ez egy kisebb társaság volt és ott együtt dolgoztunk Bálint Sándorral. Kálmánnak [Oltványi utca 2. – J.Cs.] emléktáblát mi helyeztük el. Ki leplezte azt le? Bálint Sándor? Nem tudom már, nem emlékszem, de azt mi szerveztük. Nem mint SzEFi, hanem mint Kálmány Lajos kör.” Péter László közlése 2014. március 27-én.

¹⁷⁸ Grynaeus Tamás András 1951-től a Szegedi Orvostudományi Egyetem hallgatója. V. éves hallgatóként vett részt a MEFESZ szervezésében, majd 1957. február 13-án letartóztatták és két évre ítélték. Közben az ország összes egyeteméről kizárták. Bálint Sándorról úgy emlékezett későbbi önéletírásában, hogy: *„Az egyetemen Bartucz Lajos, Bálint Alajos, Bálint Sándor, Péter László és Timár Lajos voltak segítőim, kis túlzással: „atyai barátaim». Valószínűleg réme lehettem oktatóimnak, mert mindig kérdeztem, kérdeztem. (Mentségemre szolgáljon, hogy most hallgatóimat is erre bízatom.) Ezekben az években „kaptam rá» a néprajzi gyűjtésre. [...] Így ért – 25 éves fejjel – 1956: életem legszebb napjai közé tartozik az a 12 nap... A megtorlás iszonyatos volt: ÁVO, koncentrációs táborok, Csillag, Markó, Vác, Gyűjtő voltak a főbb stációk.” Grynaeus Tamás-életrajz. Interneten itt: <http://grynaeus.hu/eletrajz.html> Utolsó letöltés: 2016.08.22.*

¹⁷⁹ PÉTER 2004.

¹⁸⁰ Bővebben: PERBÍRÓ 2002.

*Úgy fogalmaznék, hogy szerettük és egyben tiszteltük, függetlenül attól, hogy oktattott, vagy nem oktattott.*¹⁸¹

Az október 23-a utáni napokban az egyetemi hallgatók ellátása és biztonsága állt cselekvései homlokterében. Október 27-én a rektori tanács megbízásából ő volt az egyetem egyik képviselője az új városi vezetés megválasztására összehívott városi gyűlésen.

Ezen megbízták az ott megválasztott elnökség, a Néptanács vezetésével. A testület október 29-én átalakult Forradalmi Nemzeti Bizottsággá (FNB). Az FNB elnökeként Perbíró József irányította a városi végrehajtó szervek munkáját, a szovjet megszállásig.

A megszállás – november 4-e – után megalakult Forradalmi Városi Tanács végrehajtó bizottságnak előbb elnöke, majd elnökhelyettese volt. November 6-án a szovjetek letartóztatták, de népszerűsége miatt rövidesen szabadon engedték. 1957 februárjában ismét letartóztatták (immár a magyar belügy). Első fokon tizenöt évi börtönbüntetésre ítélték, amit a Legfelsőbb Bíróság életfogytiglani szabadságvesztésre súlyosbított.¹⁸² 1963-ban amnesztiával szabadult.

Szőkefalvi-Nagy Béla

Szőkefalvi-Nagy Béla (1913–1998) matematikus. A szegedi egyetemen folytatta felsőoktatási tanulmányait (1931–1936), majd 1940-től az egyetem oktatója lett. A szegedi egyetem professzora (1948–1983). 1956-tól az MTA tagja. 1951–52-ben és 1963–66 között az SZTE Természettudományi Kar dékánja volt.

Az Szegedi Tudományegyetemen 1956. október 31-től november 6-ig működő Forradalmi Nemzeti Bizottság vezetője. Részt vett a szovjet beavatkozás okán a világ tudósaihoz írt tiltakozó levél megírásában (1956. november 3.)¹⁸³. A megtorlás során több alkalommal járt el karhatalmisták és pufajkás különítményesek által elrabolt – és úgynevezett közbiztonsági őrizetbe helyezett – hallgatók kiszabadítása ügyében.

A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály főhadnagya, Fehérvári Bertalané által készített, 1957. június 17-én kelt összegző jelentésében a következő áll róla: „IV. Feladatok: Őrizetbevétel és népbíróság elé állítás az ellenforradalmi tevékenység miatt. [...] Intézkedéseivel hozzájárult ahhoz, hogy

¹⁸¹ Kiss Tamás szóbeli közlése 2014. november 19-én.

¹⁸² BÁLINT 2014.

¹⁸³ Megjelent Szeged Népe 1956. október 4. A felhívás eljutott Szent-Györgyi Alberthez, aki lekötöztette a nemzetközi tudományos élet egyik legfontosabb lapjának, a Nature-nek címlapján. Ld. bővebben: SZOLCSÁNYI 2006.

az egyetemeken lévő „Forradalmi Tanácsok» tevékenysége mindinkább ellenforradalmivá váljon.”¹⁸⁴ A nemzetközi hírű tudóst ismertsége okán elkerülte a megtorlás.

Fodor Gábor

Fodor Gábor Béla¹⁸⁵ (1915–2000) kémikus, a kémiai tudományok doktora, az MTA tagja. Felsőfokú tanulmányait a grazi, a budapesti egyetemen és a szegedi egyetemen folytatta. 1937-ben Szegeden doktorált. Tanulmányaira és pályakezdésére a legnagyobb hatást Szent-Györgyi Albert és Bruckner Győző tette. A szegedi egyetemen oktatott 1935–1938-ig, majd 1945–1957-ig. (1938–1945 között a Chinoin Gyógyszergyárban dolgozott.) 1950–1957 között az SZTE Szerves Kémiai Tanszék vezetője volt. 1951-ben az MTA levelező, 1955-ben rendes tagjává választották. 1951–54 között a rektori teendőket is ő látta el a szegedi egyetemen.¹⁸⁶

1956. október 20-án részt vett a MEFESZ programalkotó ülésén, felszólalásában támogatta a MEFESZ megalakulását: „*Kedves barátaim, én teljes mértékben egyetértek azokkal a demokratikus célkitűzésekkel, amelyek itt elhangzottak, és rendkívüli mértékben kellemesen érint az a megfontolt és józan hang, amely minden, a szervezeti szabályzat minden egyes pontját és annak indoklását is jellemzi.*”¹⁸⁷ Ugyanekkor a MEFESZ-szervezők dilemmáját, hogy miképpen tájékoztassák a közvéleményt és a nem egyetemista ifjúságot szándékaikról és céljaikról az ő javaslata oldotta fel: „*Azt gondolom, hogy helyes lenne a mai nagygyűlésből kifolyólag a vezetőségeket azzal megbízni – ez persze csak egy javaslat, nem akarok beleszólni az ifjúság szuverén dolgaiba – kommunikét adjon ki, amelyben leszögezi célkitűzéseit, leszögezi szervezeti szabályzatának leglényegesebb alapelveit, közöttük a teljes szolidaritást a munkás- és parasztfiatalsággal.*”¹⁸⁸

A forradalom alatt részt vett az Egyetem Forradalmi Bizottsága munkájában (október 31. – november 6.).

1956. november 3-án részt vett a világ tudósaihoz intézett nyílt levél megfogalmazásában, melyben a szovjet katonai és politikai beavatkozás ellen tiltakozott a szegedi professzori kar.

Az Egyetemi Tanács 1956. november 15-i ülésén kifejtette: „*Amikor a forradalom eredményes volt úgy érezte, hogy helyes, ha politikailag passzivitást tanúsít. A*

¹⁸⁴ FEHÉRVÁRINÉ 1957. 13–14

¹⁸⁵ A vonatkozó irodalmakban Fodor Gábor néven is szerepel.

¹⁸⁶ SZENTIRMAI – RÁCZNÉ 1999. 370.

¹⁸⁷ Az október 20-i ülés hangfelvételének gépiratát közli KISS 2002. 96.

¹⁸⁸ Az október 20-i ülés hangfelvételének gépiratát közli KISS 2002. 97.

jelen helyzet azonban minden magyart állásfoglalásra kell, hogy kényszerítse, és ez feltétlenül szükséges is az oroszok orvtámadása után. El kell döntenie mindenkinek, hogy egyetért-e a magyar nép szabadságával és azt támogatja-e."¹⁸⁹

A forradalombeli szerepvállalása miatt az oktatói munkától eltiltották, nem engedték többé katedrára lépni. 1957-től budapesti kutatóintézetekben dolgozott, hallgatókkal nem érintkezhetett. 1964-ben emigrált.

Schultheisz Emil

Schultheisz Emil (1899–1983) jogász, hadbíró vezérőrnagy (1945). 1947-től a debreceni, 1949-től a szegedi egyetem büntetőjog tanára. 1956/57-ben a szegedi jogi kar dékánja. 1957. október 1-én nyugdíjazással eltávolították az egyetemről. 1956-ban Schultheisz kérvényezte a jogi karról a kommunisták által eltávolított Bibó István (1911–1979), Ruttkai György (1898–1974), Sövényházi Ferenc (1899–1980), Szabó József (1909–1992) egyetemi tanári állásba való visszahelyezését, továbbá Antalffy György (1920–1993)¹⁹⁰, Halász Aladár (1892–1958), Zsíkó László (1920–1986), Kovács István¹⁹¹ (1921–1990) kizárását. Schultheisz népszerű és nagy formátumú előadó, valamint igen szigorú oktató volt.

A MEFESZ egyik szervezője a megtorlás során a MEFESZ per 2. rendű vádlottja a vele készült interjúban említi: „*A Schultheisz, a büntetőjog professzor első dolga volt, hogy 56-ban kirúgatta az összes hülyét az egyetemről. [...] Az egyik évfolyamtársam mesélte, hogy megkérdezte az Antalffy, hogy mi a véleménye a legutóbb írt könyvről. Később megtudtuk, hogy az Antalffy sosem írt könyvet, az illetőnek nem lehetett véleménye, úgyhogy kirúgták, mert nem volt véleménye. Az Antalffyt is kirúgta a Schultheisz. [...] Tokaji Gábor tanársegéd¹⁹² a büntetőjognak volt a tanársegédje, a Schultheisz-nak. Ő is egy ilyen támogatóként szerepelt. A Schultheisz különösen, őt le is csukták. Mesélték, nem láttam, csak mesélték, hogy hadbíró, altábornagyi egyenruhában vonult be a börtönbe. A legutóbb professzor támogatta [a MEFESZ-t*

¹⁸⁹ Az Egyetemi Tanács 1956. november 15-i ülésének jegyzőkönyvét teljes terjedelmében közli PÉTER 2006. 50–53.

¹⁹⁰ Antalffy György 1950–51-ben a jogi kar dékánja volt, majd a forradalom után 1957–58-ban és 1967–73 között szintúgy. 1958–1964 és 1976–1982 között a Szegedi Tudományegyetem rektora lett.

¹⁹¹ A jogi kar dékánja volt 1954–1956 között.

¹⁹² Tokaji Géza (1926–1996) volt, aki szemináriumokat vezetett. Tokaji 1945 őszén egyetemi tanulmányait Szegeden kezdte meg. A diploma átvétele után, 1949-ben a Büntetőjogi Tanszékre került, egyetemi tevékenységét könyvtárkezelő demonstrátorként, majd gyakornokként kezdte. 1952-ben kapta meg tanársegédi kinevezését. 1960-ban adjunktussá nevezték ki.

– J.Cs.], *ez egészen a támogatás februárig tartott.*”¹⁹³ A szegedi egyetem professzorai által 1956. november 16-án írt „a nép széles rétegeinek bizalmát bíró kormány”-t követelő, valamint a szovjet csapatok kivonásáról és „a független, semleges” Magyarországról szóló nyilatkozat egyik aláírója volt.

Bónis György

Bónis György (1914–1985) jogtörténész, egyetemi tanár. Tanulmányait a pesti Pia-rista Gimnáziumban, majd 1931–1935 között a budapesti egyetemen végezte.

1940-ben magyar alkotmánytörténet tárgyában a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen egyetemi magántanárrá habilitáltak. Az egyetem és a jogi kar 1940. évi Kolozsvárra történő visszatelepedésekor – 26 évesen – kapott professzori kinevezést. 1940-től 1947-ig volt a kolozsvári egyetem jogtörténet professzora. 1947-ben a hatóságok kiutasították Romániából. 1947-től a Szegedi Tudományegyetem Magyar és Egyetemes Jogtörténet tanszékvezető egyetemi tanára volt. 1955-ben a jogi kar dékánhelyettesi posztját is ellátta. Az 1956-os forradalom és szabadságharcban való részvétele miatt 1957-ben megfosztották egyetemi tanári tisztségétől, eltávolították az egyetemről. Nyugállományba vonulásáig (1974-ig) a fővárosi levéltár munkatársa volt.¹⁹⁴

Szentpéteri István

Szentpéteri István (1926–2001) jogász, egyetemi tanár. 1945-től a szegedi egyetem jogi karának hallgatója volt.

A Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezetét 1945-ben Péter László, Lökös Zoltán, Penczi András és Szentpéteri István joghallgatókkal együtt alakította – az 1940–1944 között működő SzEI mintáját véve alapul.¹⁹⁵ A szervezet 1946-ban SzEFI-re változtatta a nevét.

Szentpéteri 1950-től a Szegedi Tudományegyetem Alkotmányjogi Tanszék oktatója, majd tanszékvezetője (1979-93). Kutatási területe: alkotmányfejlődés, az alkotmány társadalmi meghatározottsága, a közvetlen demokrácia intézményeinek létrejötte és fejlődése, a felsőoktatási intézmények belső struktúrája.

¹⁹³ Tóth Imre szóbeli közlése 2016. február 3.

¹⁹⁴ Ld. még: Szegedi egyetemi almanach 1996. 29.

¹⁹⁵ Péter László szóbeli közlése 2014. március 27. Ld. még a SzEI-ről és a SzEFI-ről korábban írottakat.

Eperjessy Kálmán

Eperjessy Kálmán (1893–1976) történész, tanszékvezető, főiskolai igazgató. Egyetemi tanulmányait történelem–latin szakon a budapesti egyetemen végezte 1911–1920 között. 1928-tól főiskolai tanári, 1929-től egyetemi magántanári kinevezést nyert. A szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Történettudományi Kör vezetője (1928–1949), címzetes főiskolai igazgató (1943–1945), igazgató (1945–1949), tanszékvezető (1950–1957). Az 1956-os forradalom alatt a szegedi Pedagógiai Főiskolán október 26-án megalakult intézményi Forradalmi Bizottság vezetője volt.

Vajtai István

Vajtai István (1895–1986) irodalomtörténész. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar–német szakán folytatta. Egyetemi doktori fokozatát 1945-ben szerezte meg. 1945-től a pedagógiai főiskola docense; 1955-ben a Tiszatájba írt cikke miatt eltávolították a főiskoláról. 1956-ban már az október 16-i MEFESZ-alakuló gyűlésen előkerült a visszahelyezésének kérdése, és az október 20-i ülésen öt felszólalás során igen hosszú időn keresztül tárgyalták e visszahelyezést (15-ször hangzik el a neve a programalkotó MEFESZ-ülés hangfelvételén). A főiskolai Forradalmi Nemzeti Bizottság visszahelyezte a katedrára. Az intézményi forradalmi bizottság munkájában való részvétele miatt 1957-ben elbocsátották.

Waltner Károly

Waltner Károly (1894–1981) orvos, egyetemi tanár. Egyetemi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen végezte (1912–1920). 1927-től lett a szegedi gyermekgyógyászati klinika munkatársa. 1928-ban habilitált, majd 1933-ban címzetes egyetemi tanári kinevezést kapott. 1936-ban távozott Szegedről. 1947-ben a Szegedi Egyetem gyermekklinikájának újjáépítésekor tért vissza a városba. 1947-től nyudijba vonulásáig (1960) a szegedi gyermekgyógyászati klinika tanszékvezető egyetemi tanára volt. 1956 október 30-tól az orvosegyetem Forradalmi Tanácsának elnöke. A szegedi egyetem professzorai által 1956. november 16-án írt „a népszéles rétegeinek bizalmát bíró kormány”-t, „a forradalom minden résztvevője számára” politikai amnesztiát, valamint „a minden hatalomtól független semleges” Magyarországot és a szovjet csapatok kivonását követelő nyilatkozat egyik aláírója volt.

Láng Imre

Láng Imre (1899–1972) orvos, egyetemi tanár. A budapesti egyetem orvosi karán folytatta tanulmányait, 1924-ben szerzett oklevelet. 1925–1926 között a pécsi, majd 1926–1940 között a budapesti sebészeti klinika munkatársa volt. 1951–1970 között a szegedi II. sz. sebészeti klinika igazgatója, egyetemi tanár. 1956–1957-ben dékán. Az 1957. június 17-i kelt, korábban már idézett rendőrségi összegzésben Fehérváriné főhadnagy ezt írja róla: „Vezető ellenforradalmi személy volt. Tüntetésekén az egyetemisták élén haladt.”¹⁹⁶ Ő mondta a gyászbeszédet az október 26-i szegedi Takaréktár utcai sortűz áldozata, Schwartz Lajos (1938–1956) temetésén. A szegedi egyetem professzorai által 1956. november 16-án írt nyilatkozat egyik aláírója volt.

Gidófalvi Jancsó Miklós

Gidófalvi Jancsó Miklós (1903–1966) farmakológus, egyetemi tanár. 1921 és 1926 között a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen végezte orvosi tanulmányait. 1927–1928 között a szegedi egyetem belgyógyászati klinikáján díjtalan gyakoronok, majd tanársegéd (1928–29).

Berlini ösztöndíj után 1931-ben tért vissza a szegedi egyetem gyógyszerintézetébe, ahol előbb tanársegédként, majd adjunktusként dolgozott 1937-ig. 1937-től nyilvános rendkívüli, 1940-től nyilvános rendes tanárként oktatott tovább. Az 1966-ban bekövetkezett haláláig a Szegedi Orvostudományi Egyetem egyetemi tanára volt.

Korpássy Béla

Korpássy Béla (1907–1961): orvos, egyetemi tanár. 1924–1931 között a Szegedi Egyetemen folytatta tanulmányait. 1930-tól 1939-ig a szegedi egyetem kórbonctani intézetében gyakoronok, majd tanársegéd. 1939-ben Szegeden habilitálták magántanárrá, a Ferenc József Tudományegyetemen. 1939-től 1944-ig az Ungvári Állami Kórház főorvosa volt, majd 1945–1946-ban Budapesten dolgozott. 1947-től a Szegedi Egyetemen a kórbonctan professzora volt. 1955-ben akadémiai doktori fokozatot szerzett. 1951/52-ben és 1956/57-ben az Orvostudományi Egyetem dékánja volt. Az 1956. október 26-i szegedi tüntetésen (amely a sortűzben végződött)

¹⁹⁶ FEHÉRVÁRINÉ 1957. 14.

az első sorban haladt Baróti Dezső egyetemi rektorral és Nyíri Antal bölcsészkar dékánnal együtt. A szegedi egyetem professzorai által 1956. november 16-án írt nyilatkozat egyik aláírója volt.

Bánkúti Imre

Bánkúti Imre (1927–2009) történész. A Szegedi Tudományegyetemen 1950-ben szerezte meg történelem–magyar szakos tanári oklevelét. Az SZTE Történeti Intézetének tanársegéde (1950–1957) volt, közben az MTA-n Ember Győző aspiránsa (1953–1956). 1956 októberében az egyetemi Forradalmi Nemzeti Bizottság tagja. Ezen minőségében tett kijelentéseiért 1957-ben elbocsátották. 1957–1958 között a szegedi Építők Művelődési Otthon segédkönyvtárosa, majd a budapesti Árpád Gimnázium tanára volt. 1961-től a Magyar Nemzeti Múzeum, később a Budapesti Történeti Múzeum munkatársa volt.

Péter László

Péter László (1926–) irodalomtörténész, egyetemi tanár, várostörténész, nyelvész, folklorista. Egyetemi tanulmányait a Szegedi Tudományegyetemen folytatta magyar–latin–filozófia szakon 1943–1948 között.

1934–44 között a SzEI tagja: „1943 őszén, amikor beiratkoztam, akkor lettem tagja [a Szent-Györgyi által 1940-ben kezdeményezett Szegedi Egyetemi Ifjúságnak], mert ott voltak a barátaim. Szabolcsi Gábor – róla írtam is. Ő is oszlopos tagja volt a SZEI-nek. Nyikos Gyuszi, ő volt a főtitkár, ő gyakorló tanárként még tanított engem a Barossban. Ő volt a SzEI elnöke ekkor. Egy évig, '43–44, igen, még 1944-ben is SzEI tag voltam.”¹⁹⁷

1945 januárjától a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szabad Szervezetének kezdeményezője, a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség megújítását célzó követelések egyik fogalmazója.

1946-tól a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúság (SzEFI) vezetője annak 1947. január 25-i feloszlataáig.

„1945-ben a SzEI mintájára kezdtük megszervezni a Szegedi Egyetemi és Főiskolai Ifjúságot. Ez volt a SzEFI. Ennyi különbség volt. [...] Hát, mi szerveztük Lőkössel, meg néhány bölcsész barátunkkal, már nem emlékszem, kikkel, de határozottan a SzEI mintájára. [...] Minket határozottan inspirált, mondom, a SzEFI

¹⁹⁷ Péter László közlése 2014. március 27-én.

részeről a SzEI, a Kálmány Lajos részéről a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma. Mintának tekintettük mind a két mozgalmunkban. Kicsiben is, minőségében is, ez volt az egyik, a Kálmány Lajos Kör, a nagyban, a mozgalomban, a SzEFI, ahhoz meg a SzEI. Ezt én nem is tagadom, sőt!”¹⁹⁸

1948-ban a szegedi Pázmány Péter Népi Kollégium igazgatója volt. 1946–1950 között egyetemi gyakornok, majd tanársegéd. 1950–1951 között Karcagon, 1952–1954 között Makón múzeumigazgatóként dolgozott. 1954–1957 között a szegedi egyetemen könyvtárosi beosztást kapott, közben 1954-től folklorisztika előadásokat tartotta a hallgatóknak¹⁹⁹.

Péter László egyik vezető szervezője a szegedi József Attila Körnek, amely első ülését 1956. október 19-én tartotta. A József Attila Kör vitái elé címmel október 21-én cikke jelent meg a Szegedi Egyetem című lapban.

A forradalomban való résztvétele miatt Péter Lászlót 1957. március 12-től közbiztonsági őrizetbe vették, majd augusztus 5-én előzetes letartóztatásba helyezték. A Szegedi Megyei Bíróság november 19-én hozott ítéletében 8 hónapi börtönbüntetésre ítélte a népi demokratikus államrend elleni izgatás büntetésében²⁰⁰. 1957. április 17-étől felfüggesztették egyetemi állásából. A fegyelmi eljárást 1957-ben Csákány Béla²⁰¹ rektori titkár kezdeményezte²⁰².

¹⁹⁸ Péter László közlése 2014. március 27-én.

¹⁹⁹ Grynaeus Tamás András a MEFESZ egyik szervezője, későbbi elítélt forradalmár (Bálint Sándor és) Péter László tanárára mint atyai barátira emlékezett. *CsML Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai* B.117/1957 Ld. még: 164. jegyzet.

²⁰⁰ *CsML Szegedi Megyei Bíróság büntetőperes iratai* B.I.1113/1957/3

²⁰¹ Csákány Béla (1932–) matematikus, egyetemi tanár. 1951–1955 között a szegedi egyetem matematika–fizika szakának hallgatója. A forradalom utáni megtorlásban való szerepéről fontos adalék, hogy Sersli István orvostanhallgató 1956. december 10-én az SZTE Rektori Hivatalában tett bejelentésében elmondta, hogy az őt december 8-án a József Attila sugárúton két polgári ruhás nyomozó letartóztatta. „Az egyik polgári ruhás nyomozóban Csákány Béla végzett természettudománykari hallgatóra ismert.” A nyomozók őt és Halász György orvostanhallgatót letartóztatták és a városi rendőrkapitányságra kísérték, majd ott két őrnagy rangban lévő személy vallatta, kínozták. (A dokumentumot közli: BÁLINT 2004b. 229.) Csákány Béla a sztálinista országgyűlési képviselő és egyetemi tanár Karácsonyi Béla, valamint Székely Lajos kommunista történész, egyetemi tanár felkérésére 1957. április 5-től szeptemberig a rektori hivatal titkára volt. E szerepvállalása során „jelentős munkát végzett a Barótiék által hátrahagyott ellenforradalmi csődtömeg felszámolására” (DM 1957. július 4.). „Ekkor indultak meg s rektori titkárságom alatt zárultak le a professzori fegyelmi ügyek, mégpedig elbocsátó határozattal. Ezen fegyelmi ügyeknek az adminisztratív előkészítésében én lényeges szerepet játszottam.” (Csákány Béla szóbeli közlése. In ÚJSZÁSI 2006. 115–118.) Csákány Béla 1962-től kandidátus, 1964-től egyetemi docens volt. 1968–1993-ig vezette az Algebra és Számelmélet Tanszéket. 1969–1972-ig ő volt a József Attila Tudományegyetem (JATE) tudományos rektorhelyettese, később a JATE rektora volt (1985–1990).

²⁰² A dokumentumban Csákány Béla Péter Lászlóról a következőket írja: „Az ellenforradalom ideje alatt az ún. Szegedi Forradalmi Néptanács tagja volt. Résztvett a szegedi parasztpárt megalakításában. [...] A Tiszatáj folyóiratban kormány- és szovjetellenes cikkeket akart közzétenni. A kormány

Lázár György²⁰³, ekkor orvostanhallgató és MEFESZ évfolyamképviselő, későbbi egyetemi professzorként tett értékelő nyilatkozatában elmondta, hogy a „*legnagyobb mozgatóerő számunkra a hazaszeretet, a nemzeti függetlenség, a fiatalok igazságérzete és a demokrácia óhajta* volt.”²⁰⁴ Az orvoskarról Korpássy Béla dékán, Jancsó Miklós, Waltner Károly és Láng Imre professzorokról szólva elmondta: „*...pályánkon végigkísért az akkor becsülettel és tisztességgel kiálló professzoraink példája. Ezekben a napokban ők vizsgáztak jelesre előttünk, első-sorban emberségből. Ezek az emberek mutattak példát számunkra, hogy a tragédiát sohasem feledve, tudásunk legjavát adva kell dolgozni. Ők mutatták számunkra az utat, hogy tegyük becsülettel a mindennapok munkáját és találjuk meg önmagunk és a következő generáció számára is a jövőbe vetett hitet.*”²⁰⁵

Pusztai Éva – egykori vegyészhallgató – így emlékezett: „*A mi időnkben először is rendkívül magas piedesztálon voltak a professzorok, valahol jóval mi fölöttünk, akiknek az a magatartás adott példát, hogy rendkívül nagy szaktudásuk volt. Azért voltak professzorok mert tényleg nagy szaktudásúak voltak. Ez meg sem kérdőjeleződött még az akkori kommunista rendszer részéről sem, egy darabig. Némelyik párttag volt. Például Fodor Gábor párttag volt. De a Baróti professzort meg a Perbiró professzort, akik később is, teljesen, mindenféle tekintetben példaadó voltak, később bevették a városi vezetésbe. És utána ez lett az ő szerencsétlenségük. A tisztelet a szakmai tudásuk miatt volt, meg hogy tőlük kapjuk mi is a tudásunkat. Illetve valahogy mindenkiben benne volt, hogy ezek még azok a régi emberek, akik már akkor professzorok voltak, meg nyugaton is ismertek voltak. Ők a konzervatívabbak közé tartoztak, nemcsak korosztályilag, hanem világnézetileg is.*”²⁰⁶

A szegedi egyetemi generációkon átívelő kapcsolatokat életrajzokon keresztül mutattuk be a fentiekben.²⁰⁷ Mindezek alapján kirajzolódnak előttünk azon látens

megalakulásakor hozzákezdett a kormány intézkedéseinek bojkottálásához. A rendszerről kijelentette „vörös fasizmus – kommunista fasizmus» [...] fentiek alapján javasolom Dr. Péter László állásából való azonnali felfüggesztését és ellene fegyelmi eljárás megindítását.” Közli: PÉTER 2006. 69.

²⁰³ Lázár Györgyöt 1957. március 12. és 26. között közbiztonsági őrizetbe helyezték.

²⁰⁴ In ÚJSZÁSZI 2006. 196.

²⁰⁵ In ÚJSZÁSZI 2006. 197–198.

²⁰⁶ Pusztai Éva szóbeli közlése 2016. augusztus 31-én.

²⁰⁷ Az értékhordozó egyetemi oktatók személyes életútja és a szervezetekre gyakorolt hatásuk bemutatása során a kötetben kizárólag azon személyeket volt lehetőségünk bemutatni, akiket a szegedi ifjúsági szervezetek egykori vezetőivel, tagjaival készített interjúk során az interjúalanyok említettek – mint ilyen hatású oktatókat. A szerző e helyütt felveti az egyetemi-főiskolai generációk közötti értékátadási folyamatokra fókuszáló felsőoktatás- és egyetemtörténet-kutatás szükségességét, és ezzel hangsúlyozza az oktatáspolitikai megközelítés mellett a nevelésszociológiai megközelítés fontosságát.

szálak, mely a személyek életútjain keresztül az ifjúsági szerveződések közötti kontinuitásra utalnak, és láttuk azt is, hogy az értékhozdozók azok, akik a személyek értékorientációit, értékelő rendszerét, a világot értelmező oktatói–hallgatói közösség szubkultúrájának normarendszerét formálják. Mindez az egyetemek világában a scenárió legfontosabb szereplői, az egyetemi polgárok (oktatók és a hallgatók) közösségeiben történik. Az egyes személy felsőoktatási életciklusai alatt pedig – miközben átmenet történik a hallgatói létből az oktatói létbe – mindkét (tehát a hallgatói és az oktatói) életszakaszban értékek cseréje zajlik.

A központi értékek (szeretet, család, barátság, biztonság, demokrácia, tekinthetőség, szakmai elismerés, tulajdon, fogyasztás, szabadidő, tudomány, fejlődés, béke) transztörténelmi jellegűek, a történelmi korszakokon átívelő módon jelen vannak és kiegészítik a hagyományos értékeket (morál, vallás, munka, felelősség, hűség).²⁰⁸ Az ötvenes években a kommunista diktatúra ezen értékorientációkat is át kívánta formálni, ugyanakkor az ifjúság és az egyetemek életvilágában rögzült értékek (szabadság, őszinteség, egyenlőség, tudomány, kísérletezés, tolerancia, spontaneitás, engedékenység, intenzitás, a jelen pillanat) – miként interjúalanyaink arról beszámoltak – részben a családi szocializáció során, részben az egyetemi mikroklimában, közösségekben olyan erős értékorientációkat jelentett az 1956-os MEFESZ-szervezőknek és -tagoknak, hogy mindez – noha a rendszerben való létezéshez szükséges mimikri ezt az 1949–1956 közötti időszakban láthatatlanná tette (vagy a szűkebb, bizalmi körökbe száműzte) is egyes értékek „megvallását” – az 1956. őszi MEFESZ születésekor (október 16.) és programjának megalkotásakor (október 20.) ezen értékorientációk érvényesültek mint a gondolatokat és cselekvéseket irányító tényezők.

Az '56-os egyetemi ifjúság esetében a transztörténelmi értékátadási folyamatot hangsúlyozza Várallyai Gyula is, aki 1956-ban műegyetemi hallgató volt. Egyetértünk vele abban, hogy az 1956-os forradalom gyökereit a '48-as hagyományokhoz való kötődésben kell keresni: „*A múlt század óta, ugyanis az egyetemi ifjúság tradíciója egyértelműen 1848 márciusához kötődik. Az ország függetlenségének az ügyét legtisztábban és legmeggyőzőbben 1848. március képviselte. Az egyetemi diákság azóta lett a magyar sorskérdések hordozója. Függetlenségre és szabadságra törekvő hagyományukat, mint a stafétabotot adták tovább az újabb nemzedékeknek, immár másfél évszázada.*”²⁰⁹

Ezen generációkon átívelő értékek a családi, a nemzedéki és a nemzeti emlékezetben, tehát a kollektív emlékezetben őrződnek meg (mint értéktelített eseményekről szóló narratívák és diskurzusok elemei), részévé válnak a lokális kultúrának, illetve a szocioregiónak kultúrájának, továbbá – mint értékorientációk preferenciái – a

²⁰⁸ REZSOHAZY 2006.

²⁰⁹ VÁRALLYAI 1992. 26.

normarendszerben és a közösség által a tagjai felé küldött szerepelvárásokban, szerepkészletekben is tükröződnek.

Az egykori debreceni egyetemi hallgató, a debreceni MEFESZ későbbi elnöke, Székelyhidi Ágoston, generációjáról szólva elmondta: *„Ennek az egyetemista és főiskolás nemzedéknek minden tagja a nép és a nemzet fiának tartotta magát. Ha szellemi és politikai képviselőre gondolt, saját személyében a népet és a nemzetet képviselte. Érzelmi, erkölcsi, szellemi indítékot ebből merített. [...] Tanultsága és tudatossága révén megismerte a hagyományokat, felismerte az érdekeket. Természetesnek tekintette, hogy döntési helyzetben ennek az értékrendnek alapján ítél.*”²¹⁰

Napjaink individualizálódott fogyasztói társadalma és a közösségektől izolálódott, atomizálódott polgárai számára is tanulságot hordoz a Kiss Tamás által hangsúlyozott kijelentés, mely szerint az 1956-os MEFESZ szervezése alatt *„Soha, sosem az Én került az előtérbe, hanem mindig a Mi. [...] A tevékenység az egy közös tevékenység volt, ennek a megmozdult tömegnek a tevékenysége.*”²¹¹

Az 1956-os egyetemi mozgalom vizsgálatakor generációkon átívelő (a szabadság, demokrácia, autonómia, morál, felelősség, egyenlőség, őszinteség, szolidaritás értékeit preferáló) értékvilágok rajzolódtak ki előttünk, melyek a történelmi múltban gyökereznek, ugyanakkor pedig az 1956-os ifjúság hősiei tettei is értékhordozó mintaként szolgáltak, szolgál(hat)nak a későbbi generációk számára.²¹²

²¹⁰ SZÉKELYHIDI 2011.

²¹¹ Interjú Kiss Tamással in. KISS 2002. 159.

²¹² Ld. JANCÁSÁK 2011a.; JANCÁSÁK 2014a.; JANCÁSÁK 2015.

A FORRADALOM INDÍTÓSZIKRÁJA

AZ ÖTVENES ÉVEK MAGYARORSZÁGI FELSŐOKTATÁSA

Az ötvenes évek elejére a magyarországi felsőoktatásban megszűnt az autonómia, a felsőoktatás működtetése pártirányítással történt. A húszas évektől – kiemelten pedig Klebelsberg Kuno oktatáspolitikájának eredményeként – a harmincas-negyvenes évekre megszilárdult felsőoktatási képzési rendszer a negyvenes évek második felétől fokozatosan bevezetett, sztálinista szovjet típusú reformok következtében értékválság állapotába került.

A kommunista párt (KMP, MKP, 1944–1948) és utódja a Magyar Dolgozók Pártja (MDP, 1948–1956) az értékorientációk átformálását a „legutolsó csatlós”, a „Horthy-fasizmus” tervezett frusztrációkat okozó propagandájával és az ezt felváltó „szocialista” „futballnemzet” értékkeszletével kívánta megvalósítani,²¹³ ehhez azonban szükségesnek látták az egyetemek és főiskolák oktatói gárdáját, illetve a fiatalok felsőoktatáshoz való hozzáférését is megszüntetni.

A kommunista diktatúra működésének alapjai az ideológia, a propaganda és az erőszak voltak.²¹⁴ Az ideológiával, az irányított tömegmédiával (nyomtatott sajtó, és rádió²¹⁵), és a politikai rendőrség²¹⁶ által végrehajtott erőszakkal a paternalista államhatalom a polgárt alattvalóvá nyomorította.²¹⁷ A korábban működő társadalmi szervezeteket 1948-ra megszüntették. Az 1948-as kommunista hatalomátvétel óta az 1956. októberi MEFESZ volt az első társadalmi szervezet, amely nem a pártutasításra

²¹³ HANKISS 2004.

²¹⁴ KAHLER 2005. 28.

²¹⁵ „A rádió hosszú évekig a hazugság szerszáma volt. Parancsokat hajtott végre. Hazudott éjjel, hazudott nappal, hazudott minden hullámhosszon. Még a minap, hazánk újjászületésének órájában sem bírta abbahagyni a hazugságot.” E sorok 1956. október 30-án hangzottak el a Szabad Kossuth rádióban.

²¹⁶ 1945–46 Magyar Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztály (PRO), 1946–48 Államvédelmi Osztály (ÁVO), 1948–1949 Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóság (ÁVH), 1949–1953 Államvédelmi Hatóság (ÁVH), 1953–56 Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóság (ÁVH). Az ÁVO/ÁVH az ország egészét, minden társadalmi réteget átszövő besúgóhálózata 1953-ban közel 40000 emberből állt. Az ÁVH Nyilvántartási Osztályán 1953-ig egymillió állampolgárról vezettek aktát. Bővebben: KISZELY 2000.

²¹⁷ Ld. még Illyés Gyula: Egy mondat a zarnokságról.

született, és a vezetőit nem az MDP jelölte ki, ugyanakkor az első olyan szervezet is ebben az időszakban, amely maga fogalmazta meg programját és azt önállóan, a résztvevők szabad akaratából fogadta el.

A hallgatói keretszámokat központilag szabályozták, és e szabályozásnak fontos tétele volt az úgynevezett „osztályidegen” hallgatók kiostálása a felvételi eljárásokban. A kategóriába sorolás során az apa (eltartó) 1938. évi foglalkozását vették figyelembe. A besorolás komponensei az ötvenes években gyakran változtak, az osztályharc és a nemzetközi helyzet „fokozódásának” függvényében, de a legfontosabb cél mindig a „szocializmus építése során érdemeket szerzett dolgozók gyermekeinek egyetemre kerülése”²¹⁸ volt. E korszakban a hallgatók fél–egy százaléka lehetett, aki X-es származásúként az első felvételijén bekerült a felsőoktatásba²¹⁹; a fel nem vettek között azoknak, akiknek nem szegte kedvét az elutasítás, az lehetett a sikeres stratégia, hogy valamely fizikai munkát jelentő állásban helyezkedtek el, és egy év elteltével, esetleg a munkahelyi DISZ-titkár javaslatával, immár munkásfiatalként újra próbálkozzanak. A felvételi rendszer átalakításának a rendszer számára fontosnak tartott egyenszilárdságú hallgatói közeg kialakítása volt a célja.

A felsőoktatási képzések rövid távú (terv)gazdasági célokat szolgáltak. 1949 és 1955 között a magyarországi felsőoktatási intézmények száma 19-ről 36-ra növekedett.

A korszak legnagyobb egyeteme az 1950-től Pázmány Péter helyett Eötvös Loránd Tudományegyetemnek nevezett budapesti volt. Mellé zárkózott fel az 1953-tól Marx Károly nevét viselő Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (a mai Corvinus Egyetem elődje), valamint a Budapesti Műszaki Egyetem, és a budapesti Semmelweis Ignác Orvostudományi Egyetem. Új intézmények születtek, elsősorban az erőteljes iparfejlesztés támogatására. Ekkor jött létre a veszprémi Vegyipari Egyetem²²⁰, Szegeden a Közlekedési Műszaki Egyetem²²¹. Ideológia alapon megszüntették a jogakadémiákat (1949) és létrehozták a budapesti „tanács egyetemet”, az Államigazgatási Főiskolát, valamint az orosz tanárok képzésére hivatott Lenin Intézetet

²¹⁸ LADÁNYI 2015.

²¹⁹ „Abban az időszakban, az 1952–1953-as és 1962–1963-as tanévek között, amikor az „X-es kategória» létezett, a magyar felsőoktatás hallgatóinak 0,6%-át sorolták ide.” LADÁNYI 2015. 797.

²²⁰ A képzőhelyet a Budapesti Műszaki Egyetem Nehézvegyipari Karaként az 1949. augusztus 19-én kihirdetett XXII. törvény hozta létre. 1951. szeptember 9-én jelent meg az 1951. évi 25. számú törvényerejű rendelet, amely eredményeként Veszprémi Vegyipari Egyetem elnevezéssel önálló egyetemmé vált.

²²¹ Az intézmény 1951-ben Szegeden jött létre az öthalmi laktanya épületében, innen a vásárhelyi úti gépkocsizó laktanyába költözött, majd 1952-ben Szolnokra helyezték, és 1956 elején Budapestre.

1949-ben, majd 1951-ben az Idegen Nyelvek Főiskoláját.²²² A szegeden alapított intézményt – egy 1952-es szolnoki kiterővel – 1956 elején Budapestre költöztették és (a BME-ből kivált építőipari tanszékekkel egyesítve) létehozták az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetemet (mely képzési helyszínei szerint azonos volt a Műszaki Egyetemmel).

1953-ban Nagy Imre kormányfővé való előlépése után a felsőoktatás hajszálvékony ereiben egyfajta erjedéses reformhangulat jelent meg, úgy vélték, hogy itt a lehetőség arra, hogy újra fejlődni képes és valóban eleven egyetemi szellemi élet létezzen Magyarországon. Erősítette ezt a nézetet az, hogy a kormányprogram ismertetésekor a miniszterelnök kimondta: „A fiatal, új értelmiség képzése terén oktatási rendszerünkben is megtalálható a túlzás.”²²³

A kormányprogram következményeként jelentek meg Erdey-Grúz Tibor²²⁴ oktatási miniszter 1953. december 18-án a rektoroknak-főigazgatóknak tartott értekezleten elhangzott beszédében azok a kérdések, melyeket az oktatók és hallgatók már régóta vártak, és melyeket a hazai felsőoktatás ügyében a legégetőbb problémákként tartottak számon: „fokozatosan rá kell térni, az egyetemi tanítási és tanulási módszerek kialakítására, a hallgatóságnak önálló munkára, egyes kérdések elmélyült tanulmányozására való nevelésére, ... világosan kell látnunk, hogy tudományos alkotó munka nélkül nem lehet valóban egyetemi színvonalú oktatást biztosítani.”²²⁵

A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Politikai Bizottsága 1953. december 23-i ülésén a fentebbi gondolatok alapján tárgyalta a felsőoktatás fejlesztésének kérdését, bár a centralizált irányítást fenntartották és az egyetemi autonómia visszaállítása sem történt meg. A változások azonban a felsőoktatás politikán belül a rektorok súlyának növekedését okozták. És bár az MDP Politikai Bizottsága a következő év február 10-én határozatban rendelkezett – a minőségi képzést előtérbe helyezendő – a középiskolás módszerek felszámolásáról az egyetemeken, ám néhány hónappal később, 1954 nyaratól mégis a visszafejlesztés felé kanyarodott a felsőoktatás szekerének kormányrúdja.

²²² ROMSICS 1999. 361.

²²³ LADÁNYI 1986. 87.

²²⁴ Erdey-Grúz Tibor (1902–1976) kémikus, egyetemi tanár, az MTA elnöke (1970–1976). A budapesti egyetemen fizika, majd kémia szakos hallgató volt. 1924-ben doktorált. 1928 és 1931 között Németországban kutatott. 1938-ban gyógyszerészi végzettséget szerzett. 1952 decemberétől felsőoktatási, 1953 júliusától (az első Nagy Imre-kormányban) oktatásügyi miniszter. Az 1955 áprilisában megalakult Hegedüs-kormány oktatási minisztere (1956. július 30-ig). 1953 és 1957 között országgyűlési képviselő volt. 1954-ben a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségébe is beválasztották.

²²⁵ Idézi: SZÖGI 2003. 339.

„1953 és 1956 között mintegy 20%-kal csökkent a felsőoktatás költségvetési támogatása.”²²⁶ A racionalizálás természetes módon okozott depresszív tüneteket az egyetemi katedrákon. Ladányi Andor említi meg, hogy elterjedt a „MÁV-köszönés”: „Még állásban vagyok.” Ladányi idézi az ELTE MDP VB jelentését is: „Az egyetemen mind tanári, mind hallgatói vonalon nagyfokú politikai bizalmatlanság mutatkozik a felső vezetéssel szemben”.²²⁷

Az 1955. év tavaszán a nyitási politika a felsőoktatás esetében is visszafordult. „Az MDP KV március 2–4. közötti ülése a jobboldali elhajlásra hivatkozva vissza kívánt térni az 1953. június előtti politikához.”²²⁸ A visszarendeződési folyamat következménye volt az, hogy Erdey-Grúz oktatási miniszter a rektorokkal tartott értekezleten, 1955. április 8-án már ezt mondta: „A fő feladat... a tanulmányi fegyelem megszilárdítása, az ellenséges bomlasztó nézetek és terjesztői elleni ideológiai harc és emellett következetes és határozott adminisztratív intézkedések, ahol szükségesek. ... Élesebb levegőt kell bevinni az egyetemekre.”²²⁹

Az MDP Központi Vezetősége 1955. június 30-i határozatában az egyetemek megrendszabályozását írta elő, azon az alapon, hogy az egyetemek „támadást indítottak” a kötött tanrend, a hallgatók szociális összetétele, a marxizmus-leninizmus, az orosz nyelv és a katonai ismeretek oktatása ellen. A KV azt is kimondta, hogy „felélénkültek a nacionalista, sovinszta, irredenta, antiszemita nézetek, a parasztszármazású hallgatók körében helyenként életre kelt a narodnyik ideológia”, és „Oktatóink egy része nem foglal nyíltan állást a Párt politikája mellett. Az elmúlt másfél év alatt a jobboldali elhajlás következtében a párttag professzorok és oktatók politikai aktivitása jelentősen csökkent. [...] A fiatal tanszemélyzet magatartása és politikai fejlődése nem kielégítő. Nagy részük nem érdeklődik a marxizmus–leninizmus iránt. A burzsoá ideológia előretörését elősegítette a pártélet visszaesése is. Fiatal, többnyire kevés tapasztalattal rendelkező párttitkáraink nem egyenrangú partnerei az egyetemek állami vezetőinek. [...] A Központi Vezetőség megállapítja, hogy az egyetemeken előállott tarthatatlan helyzetért az Oktatási Minisztérium és az egyetemek vezetői a felelősek. [...] Megfelelő rendszabályokkal – beleértve adminisztratív intézkedéseket is – véget kell vetni a rothadt liberalizmusnak és biztosítani, hogy az egyetemeken a párt politikájának és a szocializmus építésének megfelelő munka folyjék. Felelőssé kell tenni az egyetemek vezetőit az egyetem politikai helyzetéért. [...] Fokozatosan ki kell cserélni

²²⁶ SZÖGI 2003. 341.

²²⁷ LADÁNYI 1986. 119.

²²⁸ SZÖGI 2003. 343.

²²⁹ LADÁNYI 1986. 125–126

azokat az oktatókat, akik nem képesek az egyetemi hallgatók politikai nevelésére vagy a kellő színvonalú oktató-tudományos munka végzésére.”²³⁰

Az „élesebb levegő” fuvallata érte el azt a tizenhét hallgatót is, akiket 1955 tavaszán kizártak a magyarországi egyetemekről. A kizárási hullám folytatódott a következő, 1955/56-os tanévben is. Az egész tanév során „200 hallgatót távolítottak el az egyetemekről.”²³¹ E hullám – azzal a fő céllal, hogy a munkás és paraszt származású oktatók aránya növekedjen – kezdett végigsöpörni az oktatói karokon is.

A szegedi felsőoktatásban is megtörtént a „jobboldani elhajlással” vádolt,²³² illetve pályájukat 1945-előtt kezdő oktatók eltávolítása.

A kor ideológiája és oktatáspolitikája közös erőfeszítéseinek az ötvenes évek közepére sikerült elérniük, hogy az egyetemekre és főiskolákra felvettek több mint 66%-a munkás- és parasztszármazású legyen. Az értelmiségi szülők gyermekeinek jóval nehezebb volt bejutniuk a felsőoktatásba. 1955-ben a jelentkezők közel 69%-át nem vették fel.²³³

Az ország 45 felsőoktatási intézményében összesen 43 608 hallgató tanult, közülük 28 885-en nappali tagozaton.²³⁴ A levelező és az esti tagozatosok létszáma 13 723 fő volt.

Az 1956 elejére a felsőoktatás aktorai (az oktatók, a nem oktató dolgozók, a hallgatók, a szülők, a szakmapolitika szereplői) számára nyilvánvalóvá vált, hogy a magyarországi felsőoktatás válságba került.

A válságot felismerve a különböző szakmai műhelyekben,²³⁵ később pedig párt-, illetve állami szinten is megjelentek a felsőoktatás átalakításának szükségességére vonatkozó elképzelések. A hallgatóság az 1955/56-os tanév tavaszi félévében látványosan aktivizálódott.

A folyamatok (és itt hangsúlyozni kell a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1956. február 14-e és 25-e között tartott XX. kongresszusán elhangzott Hruscsov-beszéd nyilvánosságra kerülésével²³⁶ kialakult hangulatot, a kommunizmus megjavíthatóságába vetett hit felerősödését) nyilvánvalóvá tették, hogy a rendszer

²³⁰ MOL M-KS 276 53/239

²³¹ SZÖGI 2003. 344.

²³² Ezen események legnevezetesebbike Vajda László (1909-1968) és Vajtai István (1895-1986) 1955-ben történt eltávolítása a Pedagógiai Főiskoláról, mely a MEFESZ 1956. október 20-i ülésen több hozzászólásban is előkerült, azzal hogy kapják vissza katedrájukat. Ld még: Kiss 2002, 125-130.pp.

²³³ PUKÁNSZKY – NÉMETH 1996.

²³⁴ LADÁNYI 1986. 230.

²³⁵ Pl. a DISZ Petőfi Kör, az ELTE Kolhoz Kör, és a szegedi József Attila Kör. Ld. még. PÉTER 2006.

²³⁶ Bővebben: FURSZENKO 2004.; BARÁTH 2006.

megreformálása elodázhatatlan, ugyanakkor voltak, akik felismerték, hogy ez az átalakulás nem mehet végbe szerep- és értékváltás nélkül.

1950-ben két felsőoktatási intézmény működött Szegeden, a Szegedi Tudományegyetem és a Pedagógiai Főiskola. A tudományegyetemet öt kar alkotta: a Jogtudományi, a Bölcsészettudományi, a Természettudományi, az Orvostudományi és a Gyógyszerésztudományi. 1951-ben az SZTE-ből kiválással született meg a Szegedi Orvostudományi Egyetem, de politikai vezetését továbbra is az egyetemi pártszervezet, az MDP Egyetemi és Főiskolai Végrehajtó Bizottsága (EPVB) látta el. A Szegedi Pedagógiai Főiskola önálló intézmény volt, de politikai vezetését szintén az EPVB tartotta a kezében. 1956-ban Szegeden tehát két egyetemen és egy főiskolán tanultak hallgatók.²³⁷

1956 szeptemberében a szegedi diákok a mohács-szigeti árvízkarok elhárításán voltak építőtáborban. Itt nemcsak Szegedről, hanem szerte az ország egyetemeiről voltak diákmunkások. Az esti beszélgetéseikben felmerültek az egyetemisták szociális gondjai mellett, a katonai oktatás és marxizmus oktatásának problémái²³⁸, valamint az 1955-től ismét kötelezővé tett orosz nyelv kérdése (az orosz 1949-től kötelező, 1953-tól választható nyelv volt).²³⁹

A GYÚJTÓZSINÓR: A BUDAPESTRŐL SZEGEDRE ÉRKEZETT LEVÉL ÉS AZ OROSZ NYELV FAKULTATÍVVÁ TÉTELÉNEK KÖVETELÉSE

Aszalós János²⁴⁰ egykori matematika–fizika szakos hallgató úgy emlékezett vissza ezekre a napokra, hogy a társaság magja korábban, 1954–56-ban Kiefer Ferenc²⁴¹

²³⁷ Noha a mai szegedi felsőoktatási képzés két iránya, a zenetanárképzés és a védőnőképzés már az ötvenes években is jelen volt Szegeden, de középiskolai szintű végzettséget adott. Sőt éppen a MEFESZ 1956. október 20-i programjában szerepelt az, hogy „A zenei szakiskola főiskolai jellegének elismerését követeljük, a hallgatók számára rendes egyetemistákat megillető jogokat követelünk.” (9. pont), továbbá „A védőnőképző főiskolai jellegének elismertetése, és a hallgatók számára rendes főiskolásokat megillető jogokat.” Közli: Kiss 2002. 116.

²³⁸ Ebben az időszakban egy hallgatónak négy féléven keresztül heti négy órában kellett marxizmus-leninizmust tanulni, két óra előadás és két óra szeminárium formájában. Az orosz nyelv két órát jelentett hetente minden félévben. A honvédelmi (légoltalmi) ismeretek heti három óra előadás volt. (Pusztai Éva egykori vegyészhallgató egyetemi leckekönyvéről készült fotódokumentáció a szerző birtokában.) Ehhez társult a fűhallgatók esetében a katonai gyakorlat, és nyári katonai gyakorlat.

²³⁹ Kiss Tamás szóbeli közlése 2001. árpilis 11-én és Bujdosó Alpár szóbeli közlése 2016. január 5-én.

²⁴⁰ Aszalós Jánosról ld. a MEFESZ szervezői fejezetet

²⁴¹ Kiefer Ferenc (1931–) nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja. Középiskolai tanulmányait Baján a Cisztercita Gimnáziumban kezdte, tanulmányai az iskola 1948 júniusában történt bezáratásakor megszakadtak (később érettségizett). Ezután segédmunkásként dolgozott Sztálinvárosban (ma: Du-

szakértésük nál ismerkedett meg egymással. A korábbi években, 1954-től 1956 nyaráig voltak azok az összejövetelek, amikor hanglemezek hallgatása után beszélgettek a zenéről, majd minden másról, ami szóba került. *„Ott kialakult egy ilyen érdekes vegyület a zenéből, filozófiából, vallásból. Nem a vallási kötődés vonzotta az embereket, de a legtöbben mégis azok voltak. Kialakult egy közösség. Vető Miklós²⁴² hozott be engem oda.”*²⁴³ Aszalós és Vető Miklós harmadéves joghallgató itt ismerkedett meg Kiss Tamással, aki ekkor elsőéves matematika–fizika szakos hallgató volt, majd 1955 őszétől átiratkozott a jogi karra. Tóth Imrét – aki szintén joghallgató volt – Kissen keresztül ismerték meg. Aszalós, Vető, Kiss, Tóth (a későbbi MEFESZ főszervezői, később a megtorlás során a MEFESZ-per vádlottjai) már ekkor és itt jó barátok lettek.

Kiss Tamás ezt az 1956. őszi a „klímaváltozást” emelte ki ebből az időszakból: *„Egy pezsgés volt. Egy évvel korábban az véletlenül sem fordult elő, hogy az egyetemisták egymás között akár csak egy sarokban, vagy a diákszálló egy szobájában, vagy beszélgetés közben politikai kérdésekről váltottak volna egymással szót. Ez tabu volt. Egyszerűen nem merte senki megkockáztatni, hogy ha volt véleménye, akkor azt elmondja. 1956 szeptemberében már az egyértelműen érezhető volt, hogy valami változás előtt állunk. Valami történni fog, valami történik körülöttünk.”*²⁴⁴

1956 kora őszétől tehát baráti kiscsoportos beszélgetések kezdődtek, hogy milyen cselekvési lehetőségek jöhetnek számításba.

Október 10-e és 13-a között egy levél érkezett Szegedre. A levelet Román Károly budapesti bölcsészhallgató küldte Alaksza Helmut másodéves joghallgatónak. Az október 10-én kelt levelet „A budapesti bölcsészhallgatók” aláírással látták el. A levél születésének körülményei nem ismertek.²⁴⁵ E levél szerint *„a XX. kongresszus szelleme széttörte az eszmék bilincseit. Napjainkban kezd tartalmat kapni a demokrácia, a szocializmus fogalma. [...] A budapesti egyetemisták okt.6-i tüntetésének az volt a célja, hogy szétszaggassa a lelkekre nehezedeő félelmet, és visszahelyezze jogaiba a szabad vélemény nyilvánítást. Ez volt az első lépésünk, a következőt az aktuális politikai helyzet fogja meghatározni. Azzal párhuzamosan azonban, hogy hangot adunk a néptömegek követeléseinek, a saját portánkat*

naújváros). 1952-ben a Szegedi Tudományegyetem TTK matematika–fizika szakán kezdte meg felsőoktatási tanulmányait. 1956-ban szerzett tanári diplomát.

²⁴² Vető Miklósról ld. a MEFESZ szervezői fejezetet

²⁴³ Aszalós János szóbeli közlése 2015. október 30.

²⁴⁴ Kiss 2000. 53.

²⁴⁵ Születésében szerepet játszhatott az ELTE hallgatói körében szerveződő Kolhoz Kör, mely informális csoport egyik tanármentora, I. Tóth Zoltán A fakultatív oktatásról írt cikke a budapesti Egyetemi Élet 1956. október 3-i lapszámában jelent meg. Ld. a Kolhoz Körről e kötetben korábban írtakat.

sem hanyagolhatjuk el. A mostani egyetemi oktatási rendszer szellemi nyomorékokat nevel²⁴⁶, nem tudós szakembereket, annak ellenére, hogy az állami vezetés ezt ugyan olyan jól tudja, mint mi, eddig semilyen intézkedés nem történt a helyzet megjavítására. Tenni kényszerülünk! Első lépésünket az orosz nyelv fakultatívává tételéért kell tennünk! [...] Vegyétek figyelembe, hogy az orosz nyelv ilyenén való oktatása az orosz sovinizmus következménye, amely a sztalinizmusból táplálkozott. Felhívunk ezért benneteket, hogy 1956 október 22-én lépjetez velünk egységesen sztrájkba az orosz nyelv fakultatívává tételéért.”²⁴⁷

Egy fél évvel később született dokumentum, a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya számára 1957. április 29-én készült ügynöki jelentés így írja le az ezt követő történéseket: „A levélíró azt írja, hogy Rajkék temetésének napján a temetés után kisebb méretű tüntetést szerveztek [...] Írja továbbá, hogy mivel a kormány, ill. az Oktatásügyi Minisztérium csak halogatja az egyetemi reformok kibocsájtását [így!], az összes egyetemek lépjenek sztrájkba. A sztrájk kezdetének napja a levélben okt. 22-ére volt kitzúve. A levélben többről volt szó, mint amit leírtam, de én nem olvastam, csak az egyik felolvasásán jelen voltam. A borítékban, úgy tudom, volt kézzel írott, ami személyi problémákról szólt, és volt géppel írt, ami a fentieket tartalmazta. A levél eléggé felverte a port közöttünk. Elérkeztünk ahhoz a pillanathoz, amikor a cselekvés mezejére kellett lépni. Kezd csoportokra szakadozni a hallgatóság, van, aki elveti a pestiek felhívását. Az egész ügyet fokozatosan Kiss Tamás és Lejtényi András II. é. joghallgatók karolják fel, és állanak az ellenzék élére. A levélt [így!] követő vasárnap [14-én] éjfélkor jöttem haza, és amikor a Jégkunyhó cukrászda elé értem, Lejtényi és Kiss léptek ki az ajtón. Ők engem nem ismertek fel. Mielőtt elváltak volna egymástól, még egy pár percig beszélgettek – miközben én az ablakon nézelődtem befelé. E néhány perces beszélgetés alatt hallottam először a MEFESZ-ről. Tehát kettőjük fejében igencsak akkor nap megszületett a MEFESZ-szervezés gondolata. Másnap, hétfőn (okt. 15-én) már a karra való bejövételünk után mindjárt nyilvánosságra is hozták tervüket. Tervüket azzal indokolták, hogy a DISZ-nek sok hibája volt. Nem töltötte be feladatát. Nem elégítette ki az egyetemisták speciális igényeit stb.”²⁴⁸

²⁴⁶ A szegedi MEFESZ Szervezeti és Működési Szabályzatának Lejtényi András által szövegezett és a nagygyűlés által október 20-án elfogadott 5. pontjának (A szövetség célja) indoklásában ez szerepel: „Sztálin és Rákosi rendszere szellemi nyomorékokat, fejbólintó jánosokat nevelt.” Feltételezzük, hogy e szövegrészt a budapesti bölcsészhallgatók levele ihlette. *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

²⁴⁷ Közli: Kiss 2002. 175.

²⁴⁸ Közli: Kiss 2002. 198.

A MEFESZ SZERVEZÉSÉNEK ELSŐ LÉPÉSEI

Október második hetében Kiss Tamás és Lejtényi András magukban forgatták-tervezgették a DISZ-szel párhuzamosan működő, de az egyetemistákat-főiskolásokat képviselő, önálló és valóban alulról építkező szervezet létrehozásának gondolatát és lehetőségeit. „...előzetesen a Virág cukrászdában kidolgoztunk mi [Lejtényi, Kiss és Tóth Imre – J.Cs.] egy ideiglenes szervezeti szabályzatot, mely kb. a következőket tartalmazta: érdekvédelmi szervezet (nevet nem adtunk még akkor neki), mely a hallgatók tanulmányi, szociális és kulturális problémáival foglalkozik. A DISZ mellett működni. Felépítése alulról jövő választásokkal lenne megalkotva. A legfelsőbb szerv az Egyetemi Diáktanács, ennek határozathozatali joga nem lett volna, csak végrehajtó szerv. Következő szerv lefelé kari tanácsok, évfolyam és tanulmányi csoport megbízottak. Határozathozatali jog a diák nagygyűlésnek, kari gyűléseknek és évfolyamgyűléseknek lett volna.”²⁴⁹

„Az ötlettel – csináljunk egy szervezetet! – elmentünk Tóth Imréhez, aki eggyel fölöttünk járt, aztán az Aszalós Jancsihoz. Az ezt követő 2-3-4 napban megint csak úgy kics csoportos módon, talán öt-hat embernek mondogattuk, de terjedt ilyen hólabdaszerűen ez a hír, hogy gyerekek, itt valami szervezetet kéne csinálni, ezt is kéne követelni, azt is kéne követelni.”²⁵⁰

Alaksza Helmut a budapesti bölcsészkarról érkezett levelet 13-án megmutatta Lejtényi Andrásnak, aki tartalmát aznap este ismertette Kiss Tamással. A levelet ekkor 3-4 példányban legépelték, majd Kiss Tamás lakásáról Tóth Imréhez mennek ahol „lényegében Kiss Tamás vetette fel, hogy meg kellene alakítani egy diák érdekvédelmi szervezetet”.²⁵¹ A következő két napban megindul a diákszövetség szervezése (helyszínek: diákszállók, egyetemi menza, Virág cukrászda, Tiszavirág étterem).

„Itt azért az ügynevezett politikai programot, azt mindig a Kiss Tamás vitte. Megbeszéltük, hogy ez tényleg nagyon jó lenne, hogy vegyük a magunk kezébe a dolgunk irányítását. Szó sem volt arról még, hogy az oroszok menjenek, meg szabad választás. Arról volt szó, hogy mi jelöljük ki az ösztöndíjakat, hogy ki kerüljön be a diákszállóba, szociális dolgok.”²⁵²

Október 12–14. között Kiss, Tóth és Lejtényi felkeresték az orvosegyetem kollégiumát (a Szegedi Nemzeti Színház épületével szemben álló Vörösmarty diákszállót), ahol „szobáról szobára jártak, s agitálták a hallgatókat a MEFESZ-be, illetve az első

²⁴⁹ Tóth Imre vallomása. 1957. augusztus 11. CSML B. 1249/1957 169.

²⁵⁰ Kiss Tamás szóbeli közlése 2001. április 11-én

²⁵¹ Tóth Imre vallomása. 1957. augusztus 11. CSML B. 1249/1957 169.

²⁵² Aszalós János szóbeli közlése 2015. október 30.

diákgyűlésre”²⁵³. Továbbá Kiss és Lejtényi elmentek a bölcsész diákszállóba, a Tolbuhin sugárútra²⁵⁴. Ez a Juhász Gyula Diákotthon volt. Ott is tájékoztató és szervező munkát folytattak, ismertették terveiket.

Október 13-án és 14-én Lejtényi és Kiss Tamás október 15-re a Dugonics téri diáklklubba meghívták a különböző karokról a diákság képviselőit, hogy megvittasák az általuk javasolt szervezeti szabályzatot. „A meghívást személyesen szóban ők ketten eszközölték. A gyűlésen megjelentek kb. tízen, így emlékezetem szerint Csonti Ferenc, Székely László a TTK-ról, az orvostudományi karról Hámori Károly, a bölcsészkarról Vezényi Pál, jogtudományi egyetemről én, Kiss Tamás, Lejtényi András – a többiek nevére nem emlékszem. Ezen a gyűlésen megbeszéltük a szervezeti szabályzatot, aminek lényege az volt, amit a „Virág» cukrászdában megbeszéltünk. Itt elhatároztuk, hogy később folytatjuk megbeszélésünket, de felvesszük a kapcsolatot a DISZ-szel, hogy közös nevezőre hozzuk elképzeléseinket. Úgy emlékszem, hogy október 14-én beszéltem Sipos István, a szegedi tudományegyetem DISZ titkárával; elmondtam, hogy mi a célunk, azt is, hogy ezt az érdekvédelmi szervet külön a DISZ-től akarjuk létrehozni. Ő mindenben egyet értett [Sic!], csak abban nem, hogy a DISZ-től külön legyünk. Megbeszéltük még vele, hogy egy közös értekezletet hozzunk össze a DISZ-szel – erre meghatározott dátumot nem jelöltünk meg.”²⁵⁵

A fiatalok ezekben a napokban beszéltek Baróti Dezső rektorral, akinek elmondták a diákság érdekvédelmi szervének létrehozását, illetve szükségességét, és beszéltek a szervezet elképzelt felépítéséről és célkitűzéseiről, amelyet Baróti lelkesen fogadott és támogatást ígért. A rektor október 13-án egy lengyel vendéghallgatói csoportnak tartott búcsúbálon, maguktól a kezdeményezőktől hallott először a szerveződő diákmozgalomról, majd 15-én hivatalában felkereste őt Abrudbányai, Kiss, Tóth és Lejtényi hallgatók és a formálódó szervezetről tájékoztatták, illetve elnyerték a rektor támogatását.²⁵⁶

²⁵³ Tóth Imre vallomása. 1957. augusztus 11. CSML B. 1249/1957 169.

²⁵⁴ Ma Kálvária sugárút.

²⁵⁵ Tóth Imre vallomása. 1957. augusztus 11. Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai. Kiss Tamás és társainak pere. CsML B. 1249/1957 169.; ÁBTL 3.1.9. V-145252

²⁵⁶ Baróti Dezső 1957-es rendőrségi vallomásában így elmékezzett erre: „1956. október 12-én lengyel bölcsészeti hallgatók voltak lent Szegeden és este bált rendeztünk. Kb. 10h tájban az egyik jogi kari hallgató (magas, sovány, fekete) kissé becsipett és arról kezdett beszélni, hogy nagy dolgok készülnek, valamint hogy a budapesti jogászok küldtek le neki egy felhívást, hogy követelni fogják az orosz nyelv megszüntetését, a Marxizmus óraszámainak csökkentését és a honvédelmi oktatás megszüntetését. Elmondta még az a joghallgató, hogy ha az Oktatásügyi Minisztérium a budapestiek követelését nem fogja teljesíteni, akkor ki fognak menni az utcára tüntetni. Felvetette, hogy Szegeden is akarnak valamiféle jogászkört létrehozni. Mivel a diák spicces volt, azt mondtam neki, hogy ez a hely nem alkalmas ilyen dolgok tárgyalására, és ha valamit akarnak csinálni, a következő hét elején keressenek fel. A következő héten hétfőn a már említett joghallgató valóban felkeresett két társával, akik szintén a jogi karról voltak. Közölték, hogy a jogi kari ifjúság képviselőjében jöttem hozzám. Hivatkozva a szombati beszélgetésre,

Az egyetemi intézmények DISZ vezetése szinte azonnal értesült a szerveződésről. „Minden karon legalább 2-3 ember besúgó volt. Az egyetemi DISZ- és pártbizottság fél óra múlva pontosan tudott mindenről. Tehát abszolút nem volt titok az, hogy Szegeden a Jogi Kar meg a Bölcsészkar – elsősorban ez a két kar – duruzsolt.”²⁵⁷

Sipos István²⁵⁸ az egyetem DISZ-titkára október 13-án Görög József²⁵⁹ bölcsész-hallgatótól a menzán értesült a Budapestről érkezett levélről, valamint a jogi kari hallgatók szervezkedéséről, de arról is tudott, hogy az aznap esti bálon joghallgatók az orosz nyelv fakultatívá tételéért tervezett sztrájkról beszéltek.²⁶⁰ Ábrahám Antal, az MDP PTO vezetője október 14-én értesült az erről az egyetemi hallgatók körében terjedő írásról, mely „olyan kijelentést is tartalmazott, hogy az egyetemen 12 év alatt szellemi nyomorékokat neveltek”²⁶¹

Sipos elmondása szerint Tóth Imre október 14-én közölte vele, hogy létre akar-nak hozni egy új egyetemi szövetséget és emiatt tárgyalni akarnak a DISZ-szel.

Október 14-én a diákklubban már közel tucatnyi hallgató előtt ismertették terveiket. Ezen a megbeszélésen jelen volt Gönczöl Dezső pedagógiai főiskolás is (a későbbi főiskolai MEFESZ-szervező). Ezen a megbeszélésen Lejtényi András vázolta a létrehozandó szervezet felépítését, és megállapodtak abban, hogy elgondolásukat az új szervezetre vonatkozóan ismertetik az egyetemi hallgatók között.

Október 15-én délelőtt az egyetemi diákklubban elfogadták az új szövetség szervezeti szabályzattervezetét és a „Diákszövetség” ideiglenes elnevezést is. Itt

felvetették, hogy a DISZ nem alkalmas az egyetemi ifjúság szakmai problémáinak megoldására, és ők egy olyan szervezet létrehozásának engedélyezését kérik, mely alkalmas az egyetemi ifjúság problémáinak megvitatására. Ekkor még nem vetették fel, hogy a DISZ-től egy teljesen független szervezetet kívánnak létrehozni, valamint azt sem, hogy a MEFESZ-ről van szó. Az mellett, hogy a szervezkedés engedélyezését kérték tőlem, még tanácsokat is kértek. Valószínűnek tartom, hogy a fentebb említett hallgatók egyike Abrudbányai volt. Én nem utasítottam vissza a gondolatot, hogy egy ilyen irányú szervezkedés elindítható az egyetemen. Azt mondta a fiataloknak, hogy ennek engedélyezése meghaladja az én hatáskörömet, de fel fogok menni Budapestre és kérdéseikre választ adok. Abban egyeztünk meg, hogy én csütörtökön jövök vissza és addig ne csináljanak semmit. Október 15-én délelőtt én felutaztam Budapestre az Oktatásügyi Minisztériumba, Sötér miniszter helyetteshez. Vele az egyes tantárgyak kérdésében beszéltem, és ő közölte, hogy ezzel más fórumoknál is foglalkoznak. Az egyetemen belül történő szervezkedés kérdéséről érdemben nem tárgyaltam Sötér miniszter helyettesével. Budapesten való tartózkodásom alatt inkább az egyetemi oktatás megreformálásáról folyt tárgyalás. Az orosz nyelv a Marxizmus óraszámainak csökkentése, valamint a honvédelmi oktatás megszüntetésének kérdésével én egyet értettem.” *Baróti Dezső tanúkihallgatási jegyzőkönyv* 1957. június 10. BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály Vizsgálati Alosztály CSML B. 1249/1957.

²⁵⁷ Kiss Tamás szóbeli közlése 2001. árpilis 11-én

²⁵⁸ Sipos István (1931–) ekkor a Szegedi Egyetem DISZ-titkára, később tanár.

²⁵⁹ Görög József 1957. nyarán a bölcsész kar KISZ szervezete vezetőségi tagja volt.

²⁶⁰ Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26.

²⁶¹ *Ábrahám Antal 1957. június 14-i bejelentése Baróti Dezső fegyelmi ügye kapcsán.* Csongrád megyei levéltár Szeged Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B942/1957

véglegesítették azt a javaslatot is, hogy az egyes karok 3-3 főt választanak, akik az úgynevezett 18-as bizottságban, a végleges SZMSZ-t és programot kidolgozó testületben képviselik a kari hallgatókat. A főbb elveket és alapokat így fogalmazták meg:

„Érdekvédelmi szerv.

Feladata: a hallg. tanulmányi, szoc. kult. érdekeinek védelme. Harcol a XX. kongresszus szellemében a gondolat szabadságáért.

Harcolunk azért, hogy a gyak.-ba ültessük át azt a helyes és egészséges politikát, amit a Párt kitűzött.

Tapasztalatunk szerint a hallg. bizalma a DISZ-ben megrendült, ezért feladatunk ezt a bizalmat mielőbb visszaállítani.

A DISZ bebizonyította, hogy a Párttól elmaradt és lassabban dolgozott.

Szervezetünk felépítettségénél fogva alkalmas lenne a gyors cselekvésre.

18 tagú bizottságot hozunk létre a karokról küldött 3 megbízottal.

Karonként a létszámtól függően az évfolyamokról 1-3 tag tartja a kapcsolatot a kari megbízottakkal.

A szervezési munkák befejezése után a 18-as tanács feloszlik, ill. átadja helyét a demokratikus alapon megválasztott hasonló felépítésű tanácsnak, amely a Szövetségi központi szerve.

Egy tízes tagú bizottság veszi fel a kapcsolatot az ország többi egyetemeinek hallgatóival.

Üléseinkre kérünk a DISZ-től megfigyelőt.

Szövetségünk feloszlik abban az esetben, ha a DISZ visszanyeri tekintélyét és a DISZ-en belül egyetemi DISZ-szervezet jön létre a fent említettek alapján.”²⁶²

Október 16-án a diákklubban lezajlott a DISZ-szel való tárgyalás is. Sipos DISZ-titkár szerint a MEFESZ-szervezők a délután öt órát jelölték meg mint kezdő időpontot, azonban a DISZ-vezetés még délelőtt arról értesült, hogy a közhangulat szerint a diákklubban az ötórás megbeszélésre olyan tömegű egyetemista érdeklődő fog megjelenni, hogy „kimondják a DISZ megszüntetését”²⁶³, és azért, „hogy a tömeget a vezetőktől leválasszuk”²⁶⁴ az az ötletük támadt, hogy a megbeszéléssel azonos időpontra, kézzel készült plakátokon nagygyűlést hirdetnek az Auditorium Maximumba.

Megerősíti ezt a DISZ egykori bölcsészkar vezetője, Görög József is: „[A gyűlést] eredetileg a diákklubban (Dugonics tér) akarták megtartani kisebb létszámmal,

²⁶² Feljegyzés-vázlat a megbeszélések tartalmáról, aláírás nélkül. CsML B.1249/1957 Kiss Tamás és társai per anyagai, rendőrségi gépirat, 1957. szeptember 2.

²⁶³ Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26.

²⁶⁴ Sipos uo.

azonban annyian jelentkeztek a gyűlésre, hogy az említett klubban nem fértek volna be. Attól tartva, hogy az ifjúság nagy része az utcára kerül, tüntetéssé válik a hangulat, ezért a Bölcsészkar párt- és DISZ szervezete úgy határozott, hogy plakátokon az Ady téri egyetem nagytermébe hirdet meg egy gyűlést. Az október 16-i gyűlést hirdető plakátot Földi Vilmos²⁶⁵, bölcsészkar DISZ titkár és Bukovinszky Mária²⁶⁶ bölcsészhallgató készítette el 3-4 példányban, melyet különböző helyeken helyeztek el.²⁶⁷

A diáklklubban tehát megkezdődött a tárgyalás, miközben a hallgatók készültek a délutáni gyűlésre az Aud. Max-ba. Az egykori III. évfolyamos vegyészhallgató Pusztai Éva²⁶⁸ elmondása alapján az keltette fel többek érdeklődését, hogy a kézzel írt plakát nem volt aláírva, pedig ekkortájt minden plakát csak hivatalosan jelenhetett meg, és mindig volt alatta DISZ vagy más aláírás.²⁶⁹ Felcsigázta az érdeklődést, hogy ki hirdette meg, ki(k)nek a felhívása volt következő:

„Diákgyűlés!
Ma este 7h-kor a Maximumban
a budapesti egyetemisták
felhívására válaszolni akarunk!
Teremtsünk szabadabb,
igazi demokrata,
önálló
egyetemi életet!!
Gyertek el mindannyian!
Szeged, 1956. október 16.”²⁷⁰

Az öt órakor a diáklklubban kezdődő megbeszélésen ott volt az DISZ összes szegedi prominens képviselője: Kuzsin Miklós (városi DISZ titkár), Sipos Géza városi szervezőtitkár, Ábrahám Sándor az orvostudományi egyetem DISZ titkára, Árvai Árpád, Gottlieb Mária, Görög József és Sipos István a tudományegyetemi DISZ-titkár, illetve

²⁶⁵ Földi Vilmos (1933–2011) a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar–történelem szakos hallgatója volt (1953–1957), a kar DISZ-titkára.

²⁶⁶ Bukovinszki Mária 1953–1957 között a Bölcsészkar magyar–történelem szakos hallgatója.

²⁶⁷ Szolgálati jelentés 1957. augusztus 23. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Szeged.

²⁶⁸ Pusztai Éváról ld a MEFESZ utóélete fejezetet.

²⁶⁹ Pusztai Éva szóbeli közlése 2016. augusztus 31-én

²⁷⁰ Közli: Kiss 2002. 176.

a másik oldalon a MEFESZ szervezői: Kiss, Lejtényi, Tóth, Vezényi, Abrudbányai és Székely László. Utóbbi ekkor csatlakozott a társasághoz.²⁷¹

Ezen a megbeszélésen Lejtényi András és Kiss Tamás ismertették a megjelentekkel az orosz nyelvvel és a diák-érdekképviseléssel kapcsolatos álláspontjukat. A tárgyalás során hangsúlyozták, hogy a gyűlésen mindenképpen létre akarják hozni az új ifjúsági szövetséget. *„Az előzetes közlésekkel ellentétben a velünk való közös álláspont kialakításától elzárkóztak és fenyegetőzve a tömegekre hivatkoztak. Végül elsősorban Lejtényi és Kiss Tamás a további megbeszéléseket megszakították és a jelenlévő MEFESZ képviselők, Lejtényinek a következő szavaira: »gyerünk srácok, a tömegek várnak« – felálltak és eltávoztak az Ady-téri egyetemre, ahol már az ifjúság nagy része együtt volt.»*²⁷²

Az Aud. Max-beli ülésen részt vevő egykori vegyészhallgató, Pusztai Éva így emlékezett: *„A szerves kémiai laboratóriumban ügködtem, csináltuk a gyakorlatokat, még nem volt vége a gyakorlatnak, de láttam, hogy egyik is összepakol, másik is, és kezdek eltűnedezni. Érdeklődtem, hogy hova. Ők meg mondták, hogy a cédulát, ami ki volt téve, hogy diákgyűlés lesz, ekkor meg ekkor. Mindenkit az érdekelt, hogy nem volt aláírva, hogy ki szervezte, máskor ez a DISZ-titkárokon keresztül jött, jött ugye az egyetemi DISZ-vezetőség, a kari, az évfolyambeli, és azt azért tudtuk, mert szóltak. De ez nem olyan volt! És egyszerűen el kezdtek mindenhonnan jönni a diákok, és tele lett velünk az a nagy előadó. Mindenhol, de tényleg, az ablakpárkányon is ültek, a lépcsőn ültek, a terem előtt. Minden karról voltak: jogászok, bölcsészek, főiskolások. Csak ilyen zsongás-bongás, ki-ki izgatottan beszélgetett, és láttuk, hogy a DISZ-től nincs ott senki. Ők bent voltak a pártbizottságban érdeklődni, de azok sem sokat tudtak, mert Rákosiék éppen a Tito-üggel voltak elfoglalva. Ezért az a pár jogász fiatalember, akiket addig név szerint nem is ismertem, nem ismertünk, kiálltak, és az volt az érdekes, hogy nagyon sokan még mellé körbe álltak. Ami azt jelentette, bizalmat vagy támogatást, hogy ezek itt mi vagyunk.»*²⁷³

²⁷¹ Székelyt Vezényi Pál hívta meg 16-ára a diákklubba, azzal, hogy „Itt majd több probléma lesz megvitatva, és én olvassam fel a DISZ alapszervezet által készített hasonló témájú cikket. Ezt a cikket mi, a IV. évfolyamon (mat-fi. hallgatók DISZ alapszervezete állítottuk össze vita alapján, s melyet el akartunk juttatni a „Szabad Ifjúság” újsághoz közlésre). Emlékezetem szerint a cikket el is küldték, de az októberi események miatt nem kerülhetett a sajtóba.” Székely László kihallgatási jegyzőkönyve 1957. augusztus 28. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgáló osztálya

²⁷² Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26.

²⁷³ Pusztai Éva szóbeli közlése 2016. augusztus 31-én.

AZ ALAKULÓ NAGYGYŰLÉS (OKTÓBER 16.)

A diáklubból a tárgyaló felek két irányban indultak el. Kissék az Aud. Max-ba a hallgatótársaikhoz, a DISZ-vezetők pedig az egyetemi pártbizottságra, hogy további iránymutatást kérjenek. Itt azonban nem kaptak iránymutatást, ebben már az „ancien régime” tehetetlensége mutatkozott meg. „*Mire odaértünk Lejtényiek a gyűlést már meg is kezdték, s a tömeg olyan nagy volt, hogy mi a terembe jóformán be sem tudtunk jutni.*”²⁷⁴

A MEFESZ-szervező fiatalok a nagyelőadóba érkezve meglepve tapasztalták, hogy a katedránál lévő tanári asztalnál senki nem ül. Ez a szokatlan helyzet nemcsak a teremben helyet foglaló egyetemistákat, hanem a diáklubból érkező MEFESZ-szervezőket is meglepte, hiszen ezt a Diákgyűlést nem ők hívták össze. Azonban az első néhány pillanatnyi tétovázás után, de még az érkezés lendületével, a MEFESZ-szervezők odaléptek a tanári asztal mögé és ezzel elindították a gyűlés spontán menetét. Kiss Tamás kézjelzéssel lecsendesítette a duruzsoló diáktömeget, és elkezdte a gyűlés levezetését, bemutatta magát és a társait, mint az egyetemista diákszövetség kezdeményezőit.

Lejtényi itt mondta el, hogy a jelenlévők olyan hazafiak, akik a nép érdekében indítják el a mozgalmat és alakítják meg a MEFESZ-t. Az ülés első részében a szervezet létrehozásának szükségességéről, céljairól, alapelveiről, a szervezeti keretektől tárgyaltak. Majd arról, hogy a szövetség tanulmányi és szociális követeléseket is megfogalmaz, s minderre majd a kari gyűlések és követelések megfogalmazása után kerül sor, az október 20-án tartandó programalkotó gyűlésen. Ekkor felvetésre kerültek tanulmányi követelések, s közben a hangulat fokozódni kezdett.

Egy másik résztvevő, Görög József ezt úgy értékelte, hogy „*a gyűlés előtt többen párttagok és DISZ-funkcionáriusok abban állapodtak meg, hogy a gyűlés menetét hozzászólásokkal igyekeznek rendes mederbe terelni. Ez azonban nem sikerült, mivel a közülük felszólalókat a gyűlés résztvevői lehurrogták és kifütyülték.*”²⁷⁵ Ezt az „egészen DISZ-ellenes hangulatot” megerősíti Sipos²⁷⁶ is, aki az egyik ilyen kifütyült DISZ mellett felszólalót is megnevezi, Csákány Bélát²⁷⁷.

Az ekkor jelen lévő Pusztai Éva később így emlékezett vissza: „*Közben érkeztek oda a hivatalos DISZ-vezetők közül is, és rögtön át akarták venni a szót, hogy megértjük a problémáitokat elvtársak, de bízzatok bennünk, meg tudjuk oldani. De akkor már*

²⁷⁴ Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26.

²⁷⁵ *Szolgálati jelentés 1957. augusztus 23.* B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságPolitikai Nyomozó Osztálya, Szeged.

²⁷⁶ Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26. 4.

²⁷⁷ Ld. 201. lábjegyzetet

felbátorodott annyira az ott lévő hallgatóság, hogy nem húzódtunk vissza magunkba, hanem azt mondtuk, hogy köszönjük, eddig ez nem sikerült, most már majd mi. [...] Így érte el az embert az a lélekör, hogy valakik elkezdték merni mondani, azért, mert látták, hogy ott sokan vagyunk, egyet gondolunk, egyetértünk. És el merték mondani! Az egy akkora felszabadító, szinte euforikus, felszabadító érzés volt, mint amikor egy fuldoklót kihúznak a vízből és levegőt kap. Utána mindenki elmondta a nevét, milyen szakos, és mit javasol. Hogy hol és milyen kívánságokkal lépünk fel, hogy ne csak kötelességünk legyen, hanem legyen valami önrendelkezési jogunk is.”²⁷⁸

A 16-i nagygyűlésen Székely László Kiss Tamás mellett ült és mint jegyzőkönyvvezető munkálkodott. A gyűlésen eleinte azokról a kérdésekről volt szó, melyeket a diákklubban megbeszéltek.²⁷⁹ A ülésen az eredeti tervek szerint az hangzott el (Sipos István szerint Tóth Imre mondta el), hogy „a MEFESZ politikamentes, párttól, kormánytól és egyéb szervektől független szervezet lenne – erre a tömeg fütyülni kezdett – és követelte, hogy a MEFESZ foglalkozzon politikával is.”²⁸⁰

A nagygyűlés hangulata percről percre változott. Putnik Tivadar bölcsészhallgató felolvasott egy 10 pontból álló politikai követelésfüzért mint megvitatandó javaslatot, benne az orosz csapatok eltávolításának kérdésével. Ekkor – provokációtól tartva – Kiss Tamás azt javasolta²⁸¹, hogy itt zárják le a MEFESZ alakuló ülést és folytassák majd 20-án, és innentől a gyűlés alakuljon át politikai tömeggyűléssé, mely levezetését természetesen a demokratikus elvek megtartásával folytatják. Ezután határozat született arról, hogy a MEFESZ intéző bizottsága hozza létre a szervezeti szabályzatot és a programot, és majd a 20-i nagygyűlésen terjesszék újból be, elfogadásra. Ezután több követelést megismételtek és lelkes tapsal jutalmazták. A jegyzőkönyvvezető Székely László szerint ezek voltak a főbb követelések:

- „1. Szovjet csapatok kivonása
2. Farkas Mihályék nyilvános tárgyalása
3. Nagy Imrét a vezetésbe
4. Kereskedelmi szerződések felülvizsgálása
5. Varsói szerződés felbontása és semlegesség.”²⁸²

²⁷⁸ Pusztai Éva szóbeli közlése 2016. augusztus 31.

²⁷⁹ Székely László kihallgatási jegyzőkönyve 1957. augusztus 28. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgáló Osztálya. CSML B.1249/1957.

²⁸⁰ Sipos István tanúvallomása 1957. augusztus 26.

²⁸¹ „Általában az elnökség jogász tagjai voltak azok, akik különböző javaslatokat felvetették a gyűlés további menetére.” Székely László kihallgatási jegyzőkönyve 1957. augusztus 28. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgáló Osztálya.

²⁸² Székely László kihallgatási jegyzőkönyve 1957. augusztus 28. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgáló Osztálya.

A tárgyunk szempontjából értékhozónak tekintett egyetemi oktatók életpályájának rövid bemutatása végén szeretnénk két 1956 őszén a szegedi egyetemen tanuló, évekkel később egyetemi oktatóvá lett személy visszaemlékezéséből idézni.

A bölcsészhallgató Görög József (ekkoriban kari DISZ-vezető) nyilatkozata megerősíti ezt; emlékei szerint is „Putnik volt az, aki október 16-án az Ady téri egyetem nagytermében megtartott nagygyűlésen több pontból álló követelést olvasott fel, így pld. 1. Vonják ki a szovjet csapatokat az ország területéről. 2. Hazánk lépjen ki a varsói szerződésből. 3. Szabad választásokat. 4. Rákosit, Farkast állítsák bíróság elé. 5. Hozzák nyilvánosságra a Szovjetunióval kötött gazdasági szerződéseket. 6. Egyetemi autonómiát. 7. Titkos káderezés eltörlése.”²⁸³

A Délmagyarország következő lapszáma ezzel a rövid hírrel számolt be a MEFESZ zászlóbontásáról: „*A vita eredményeként új ifjúsági szervezetet alakítottak, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét, a MEFESZ-t, illetve annak szegedi szervezetét, amely a DISZ mellett működik, majd az alakuló gyűlés tömeggyűléssé változott át. A fiatalok élesen bírálták az idegen nyelvek, a marxizmus-leninizmus, a honvédelem tanításának mai formáját és rendszerét, ezen felül elhatározták, hogy a politikai élet egyes kérdéseivel kapcsolatban követelésekkel fordulnak az ország vezetőihez. A többi között követelik a halálbüntetés eltörlését, a tövénsértésekben, mindenekelőtt a Rajk-ügyben bűnösnek bizonyultak ügyének nyilvános tárgyalását, a fizetések arányba állítását, az alacsony bérűek fizetésének rendezését, a Jugoszláviával való szövetséget, a tájékoztatás javítását.*”²⁸⁴

„*Ez egy zajos este volt. – mondta a vele készült interjúban nekünk Kiss Tamás – Bár akkor még néhányan, a Lejtényi, a Gönczöl, jómagam, a Tóth Imre, úgy egy hatan-nyolcan – a legagilisabb résztvevői ennek a csapatnak – vonultunk át valamelyik koleszba, azt hiszem. Megfogalmaztunk – a kis írógépen valaki leírta – egy „Csatlakozzatok!» című írást az ország összes egyetemistájához.*”²⁸⁵

A felhívás szövege: „*Diáktestvéreink! Mi, a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományegyetem, a Szegedi Pedagógiai Főiskola, a Szegedi Zenetanárképző hallgatói 1956. október 16-án létrehoztuk saját egyetemi ifjúsági szervezetünket a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét. Célunk a gondolat szabadsága, a Sztálin és Rákosi által ránk kényszerített szellemi iga lerázása. Meg akarjuk védeni sajátos egyetemi érdekeinket, szabadon akarunk haladni, fejlődni. A DISZ – tapasztalatunk szerint, melyet maga a DISZ Központi Vezetősége is beismer – elvesztette az ifjúság bizalmát, ezenkívül nagyon elmaradt fejlődésében a Párt mögött. Mi nem*

²⁸³ Szolgálati jelentés 1957. augusztus 23. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Szeged. ÁBTL 3.1.9. V-145252.

²⁸⁴ DM 1956. október 18.

²⁸⁵ „*Soha, sosem az Én került az előtérbe, hanem mindig a Mi*” – interjú Kiss Tamással In Kiss 2002. 138.

várhatjuk meg, amíg utoléri. Nem várhatunk, mert fejünkre ég a ház. Ezért a XX. kongresszus szellemében egy új, a DISZ-től teljesen független ifjúsági szervezetet hoztunk létre, amely kizárólag a mai egyetemisták és főiskolások érdekeit képviseli. Mi szegediek megtettük az első lépést, felhívunk benneteket Csatlakozatok! Terjeszszük ki országos méretűvé a MEFESZ-t! Diáktestvér! Rólad is szó van, a Te érdekeid forognak kockán. Egységben az erő! Csatlakozz a MEFESZ-hez! Szeged, 1956. október 17. a szegedi MEFESZ”²⁸⁶

Ezen ülésről a Délmagyarország című napilap október 18-i lapszámában számolt be: „megalakították a MEFESZ-t, illetve annak szegedi szervezetét, amely a DISZ mellett működik, majd az alakuló gyűlés tömeggyűléssé változott át. A fiatalok élesen bírálták az idegen nyelvek, a marxizmus-leninizmus, a honvédelem tanításának mai formáját és rendszerét, ezenfelül elhatározták, hogy a politikai élet egyes kérdéseivel kapcsolatban követelésekkel fordulnak az ország vezetőihez. A többi között követelik a halálbüntetés eltörlését, a törvénysértésekben mindenekelőtt a Rajk-ügyben bűnösnek bizonyultak ügyének nyilvános tárgyalását, a fizetések arányba állítását, az alacsony bérűek fizetésének rendezését, a Jugoszláviával való szövetséget, a tájékoztatás javítását.”²⁸⁷ E tudósításban a lap nem teljes körben közölte a diákok követeléseit (pl. a demokratikus választások, vagy az idegen csapatok kivonásának követelését nem közölték)²⁸⁸.

Árvai Árpád²⁸⁹ a megtorlás során tett tanúvallomásaiban arról számolt be, hogy ezen a 16-i nap este a Tolbuhin sugárúti diákoththonban (a mai Kálvária sugárúton) látta, Kiss, Lejtényi, Tóth, Abrudbányai és mások írógépen sokszorosítják a MEFESZ Szervezeti és Működési Szabályzatát és a programtervezetét, melyeket másnap a jogi kari gyűlésen a diákság elé terjesztettek. Árvai feltehetően tévedett, az írógéppel inkább a Diáktestvéreink! című kiáltványt sokszorosíthatták.

Az ülés utáni teendők a kari MEFESZ-szervezet megalakítása, a három kari képviselő megválasztása és a kari hallgatókat érintő programpontok megfogalmazása voltak.

²⁸⁶ Közli: Kiss 2002. 178. A felhívás eredeti képét ld. Mellékletek

²⁸⁷ Szegedi egyetemisták nagygyűlése. DM 1956. október 18.

²⁸⁸ Ennek következtében voltak a négy nappal későbbi nagygyűlésen olyan diákfelszólalások, hogy a jelenlévő újságírók teljes terjedelmében közöljék tudósításaikban a követeléseket. A 20-i ülésen részt vevő újságírók erre ígéretet is tettek. Ld. az ezzel foglalkozó fejezetet később.

²⁸⁹ Árvai Árpád (1933– n.a.) egykori joghallgató, DISZ-képviselő, majd ügyész Sipos István egyetemi DISZ-titkárral, Székely Sándorral, Görög Józseffel, Gottlieb Máriával részt vett a MEFESZ-szervezőkkel történt október 18–19–20-i tárgyalásokon, amikor is a MEFESZ megalakulása valamint programpontjai ellen érveltek sikertelenül. Árvai 1957. augusztus 21-én tett terhelő vallomást a MEFESZ-vezetőkre a Csongárd megyei rendőrfőkapitányságon.

A SZEGEDI HALLGATÓI GYŰLÉSEK (OKTÓBER 17–18.)

Jellegzetes, hogy a 16-i ülésen elhangzottak alapján és azok által ihletetten minden szegedi kar és intézmény saját szakmai, oktatáspolitikai reformkövetelésekkel alkotta meg a maga MEFESZ szervezetét, melyben megjelennek a speciálisan csak az adott képzési területre vonatkozó követelések, de a politikai követelésekben szinte százszázalékos az azonosság.

Jogi Kar (október 17.); tárgyalás az oktatási miniszterrel

Október 17-e délelőtt Lejtényi, Kiss és Tóth felkeresték Perbíró Józsefet, a Jogi Kar akkori dékánját azzal, hogy déltől egy óráig engedélyezzen dékáni szünetet a jogi kari MEFESZ alakuló és képviselőválasztó ülésére. E kérdésben Perbíró egyeztetett a kari párttitkárral Németi Lászlóval és abban maradtak, hogy tanrendi időpontban nem adnak ilyet, hanem azt javasolják a diákoknak, hogy tartsák délután az ülést.

Az e napon délben lezajlott gyűlésen létrehozták a kari MEFESZ-szervezetet. Az ülésen a különböző tanulmányi problémák megtárgyalása után Kiss Tamás ismertette a MEFESZ-szervezet felépítését, majd sor került a háromtagú jogi kari MEFESZ ideiglenes bizottság megválasztására, Kiss Tamás (II. évfolyam), Tóth Imre (III. évfolyam) és egy IV. Fedor Attila (1934) évfolyamos hallgató²⁹⁰ személyében.

Kónya Albert²⁹¹ miniszter október 17-én délelőtt 10 órakor Baróti Dezső rektor meghívására érkezett az egyetemre. „A rektori hivatalban tartott megbeszélé-

²⁹⁰ Kiss Tamás elmondása szerint ez a fiatalember nem vett részt a MEFESZ szervezésében. A történelem és a sors fintora, hogy a rendszerváltás után Kissnek és Tóthnak a Csongrád Megyei Bíróság által kiadott hivatalos semmisségi igazolást (arról, hogy koncepciók perben ítélték el őket) mint bírót, ez a személy állította ki és adta át 1990-ben.

²⁹¹ Kónya Albert (1917–1988) fizikus, oktatáspolitikus, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányait a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen folytatta, matematika–fizika szakon. 1939-től a szegedi egyetem elméleti fizikai intézetében tanársegéd (1941-ben a Kolozsvárra visszatérő egyetemmel tartott). A háborús katonai szolgálat letöltése után 1945-ben a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem adjunktusává, majd intézeti tanárává nevezték ki. 1950-ben a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem fizikai tanszékének vezetését vette át (1952-ig). 1952 júliusában miniszterhelyettesé nevezték ki a Darvas József irányította közoktatásügyi tárcához. Erdey-Grúz Tibor miniszter kabinetjében dolgozott 1953 júliusától 1956 júliusáig. 1956. július 30-án oktatásügyi miniszter lett (a második Nagy Imre-kormányban) 1956. november 3-áig. A szovjet katonaság bevonulása után, november 12-étől a Kádár-kormány oktatásügyi kormánybiztosaként december 31-éig ő irányította az oktatásügyi minisztériumot. 1957. január 1-jétől március 1-jéig művelődésügyi miniszter. 1956. október 17-én Szegeden tárgyalt a MEFESZ jogi kari szervezőivel és ígéretet tesz a tanulmányi követelések kormány elé terjesztésére. Az 1956-os őszi eseményekben játszott és a Nagy Imre-kormányban vállalt szerepe miatt elmarasztalták, politikai tisztségeiről le kellett mondania. 1957-től nyugdíjazásáig a Budapesti Műszaki Egyetem fizikai tanszékének egyetemi tanára.

sen (ahol Perbíró és Fodor professzorok is jelen voltak) a miniszter bejelentette, hogy jelen lesz a jogi kari hallgatók gyűlésén.²⁹²

A MEFESZ jogi kari ülésén tehát részt vett az oktatási miniszter is, azzal a céllal, hogy megismerkedjen az egyetemi ifjúság problémáival. „Lapunk [a Délmagyarország] munkatársának kérdésére Kónya Albert oktatásügyi miniszter közölte, hogy az egyetemi hallgatók által feltett tanulmányi követelések zömével egyetért olyannyira, hogy ezen kérdések kidolgozásával és a Minisztertanács elé való terjesztésével nagyon komolyan foglalkozik napjainkban az Oktatásügyi Minisztérium. A megoldásra váró problémákkal kapcsolatos intézkedésekről hamarosan – talán már a jövő héten – módjában lesz sajtótájékoztatót adni”.²⁹³ Ábrahám Antal – ezidőben a szeged városi MDP titkára – 1957. júniusi feljelentésében ezt írta erről az eseményről „18-án Kónya miniszter járt lenn és ekkor Fodor Gábor a MEFESZ mellett és a DISZ ellen foglalt állást”.²⁹⁴

Bölcsészettudományi Kar (október 18.)

A Bölcsészettudományi Kar október 18-i diákgyűlésén Juhász Antalt (1935)²⁹⁵, Putnik Tivadart (1929), és Vezényi Pált (1935) választották meg a kar MEFESZ-képviselőinek. Utóbbi kettő aktívan részt vett az ideiglenes MEFESZ-vezetőség munkájában, a diákklubban tartott megbeszéléseken.²⁹⁶

²⁹² Perbíró József 1957. augusztus 23-i tanúvallomása.

²⁹³ DM 1956. október 18. Kónya Albert október 19-re a minisztériuma rendelte az egyetemek és főiskolások vezetőit. A tárgyalás eredményeként bejelentette, hogy „az egyetemeken módot adunk a fakultatív óralátogatásra is, azonban, hogymelyek azok a tantárgyak, amelyeknél a hallgató választhatja meg a látogatást, arra vonatkozólag karonként, szakonként állapítsák meg és elégítsék ki a jogos kívánságokat. [...] Indokolt a felsőoktatás területén a fakultatív nyelvoktatás bevezetése. E téren úgy intézkedtünk, hogy kötelező egy szabadon választható nyelv felvétele. [...] Az ideológiai oktatás területén november elsejétől a Magyar Párttörténet tanítása heti két óraszámban történik. majd. Elmondott amég, hogy a honvédelmi oktatás módszereit újból felülvizsgálják.” DM 1956. október 21. 1.

²⁹⁴ Ábrahám Antal 1957. június 14-i bejelentése Baróti Dezső fegyelmi ügye kapcsán. Csongrád megyei levéltár Szeged Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.942/1957.

²⁹⁵ Juhász Antal későbbi néprajzkutató, egyetemi tanár. A bölcsészkarai tanulmányait 1953–1957 között folytatta. Érdeklődését nagyban meghatározta Bálint Sándor (1947–1966 között tanszékvezető), aki doktori témavezetője is volt. 1991-től a néprajz professzora volt a szegedi egyetemen.

²⁹⁶ Szolgálati jelentés 1957. augusztus 23. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya, Szeged. ÁBTL 3.1.9.

Természettudományi Kar (október 18.)

Október 18-án délutáni órákban zajlott a TTK diákszékes ülésének ülése, ahol megválasztották a MEFESZ-képviselőket. Közülük Székely László (1935) matematika–fizika szakos hallgató, Deák Tibor (1935) biológushallgató neve ismert. Az ülés további részletei nem ismertek.

Pedagógiai Főiskola – „Őszinte szóval” Iskolagyűlés (október 18.)

A szegedi Pedagógiai Főiskola október 18-án este hatkor tartott²⁹⁷ iskolagyűlést, melyre meghívták a tanárokat és a főiskola valamennyi dolgozóját is. „A vitaest tárgya: oktatási, nevelési kérdések, Disz-élet”²⁹⁸

Az ülés kezdetén felolvasták Paróczai Gergely²⁹⁹ hallgató napokban született versét, majd Szőke Sándor értékelte a MEFESZ megalakulásának helyzetét, mely során elmondta azt is, a DISZ-re utalva, hogy „*Nem arról van szó, hogy mi nem akarunk politizálni, de nem úgy, ahogy velünk akarták. Nem hivatalos társasjáték és fejbőlintás a politika. A DISZ politikai óvodájában ezért nem is virágozhatott ki politikai élet. Mi nem elégszünk meg a szólammal és ígéretekkel. Mindig pontosan tudni akarjuk, mi a helyzet, hova, miért menjünk. [...] Az ifjúság nem érzi magáénak a DISZ-vezetőit, a lejárt politika kötéltáncosait. Teljes választási demokratizmust követelünk a DISZ alapszerveitől a Központi Vezetőségig. Végre azok vezessenek minket, akiket mi választunk, nem pedig felsőbb szervek jelölnek, s a program is alulról induljon ki. A DISZ a szegedi főiskolán nem élvezi az ifjúság bizalmát, ezért alakult meg a MEFESZ.*”³⁰⁰ A nagygyűlésen megválasztották Gönczöl Dezsőt (1935), Ács Vilmost (1936) és Szőke Sándort (1937) a Pedagógiai Főiskola hallgatói által a MEFESZ ideiglenes intézőbizottságába küldött képviselőknek. (Ez utóbbi név helyett Gönczöl Dezső 1957-ben tett vallomásaiban Jancsó Gábort említi, mint megválasztott képviselőt.)

Gönczöl ismertette az ország egyetemeit tájékoztató, október 17-én készített felhívást, a tervezett szervezeti szabályzatot és a programtervezetet, melyet hozzászólások és további javaslatok eredményeként kiegészítettek és elfogadtak:

²⁹⁷ Az ülés meghívó plakátján a főiskolai épületben található Disz-terem szerepelt, azonban a Délmagyarország október 20-án megjelent tudósításában helyszíneként az Auditorium Maximum szerepel. DM 1956. október 20. 3.

²⁹⁸ *Meghívó. gépirat.* Csongrád megyei Levéltár Szeged Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.1249/1957

²⁹⁹ Paróczai Gergely (*1936) 1958-ban kapott magyar-történelem szakos tanári diplomát a Szegedi Pedagógiai Főiskolán.

³⁰⁰ DM 1956. október 20. 3.

„I.

1. Ragaszkodunk haladó nemzeti hagyományainkhoz:

a) Méltóképpen ünnepeljük meg március 15-ét, október 6-át és István király napját;

b) Hunyadi világraszóló nándorfehérvári győzelmének emlékezetére újra szóljon meg a magyar rádióban a déli harangszó³⁰¹;

c) Legyen újra nemzeti jelvényünk a Kossuth-címer.

2. Nyilvános bírósági tárgyaláson vonják felelősségre Rajk Lászlóék gyilkosait, Farkas Mihályt, Rákosi Mátyást és büntársait!

3. Őszinte és igazi barátságot akarunk a Szovejtunióval! Ennek érdekében:

a) Vonják ki Magyarországról az idegen csapatokat!

b) Hozzák haza hadifoglyainkat!³⁰²

c) Nemzeti gazdaságpolitikát! Külkereskedelmünk minden viszonylatban álljon az egyenlőség alapján!

4. Szeged a sztálinizmus legsötétebb fészke volt. Követeljük, hogy a város gyakorlatban is haladjon a XX. kongresszus szellemében!

a) Nem akarunk tovább a Sztálin körúton és a Sztálin sétányon járni!

b) Lenin szobrot Szegednek, de Sztálin nélkül!

c) Igazi irodalmat Szegednek, le az álirodalom képviselőivel!

d) Távolítsák el tisztségükből a sztálinizmus szegedi képviselőit!

II.

1. Követeljük a jobboldali elhajlás fészkeinek bélyegzett Főiskolánk teljes rehabilitálását! Azonnal katedrát a Főiskolán Vajtainak! Vissza az irodalmi tanaszék élére Vajda Lászlót!

2. Önállóságot (autonómiát) a Pedagógiai Főiskolának! Illetéktelen szervek és személyek ne szóljanak a belügyeinkbe.

3. Tiltakozunk a Főiskola megszüntetésének még a gondolata ellen is. Nem megszüntetni, reformálni kell a Főiskolát! A 8 osztályos általános iskola teljes kiépítése nemzeti ügy! A Pedagógiai Főiskola nélkül ez nem valósítható meg!

4. Nagyobb teret a gyakorlati képzésnek! Támazkodjanak a régi Állami Polgári Tanárképző Főiskola bevált módszereire! Vegyék az államvizsga tárgyai közé a vizsgatanítást!

5. Óraszámcsökkentést! Részleges fakultációt! A főtantárgyként kezelt mellék-tárgyak tananyagának sürgős csökkentését! A nem szaktárgyakból a minősítés: „megfelelt”, – „nem felelt meg” legyen!

6. A humán tárgyak tananyagának azonnali felülvizsgálatát! Igazi történelmet és teljes irodalomtörténeti oktatást!

³⁰¹ Kollár András, III. éves ének–zene szakos hallgató javaslata.

³⁰² Tóth Pál József, III. éves magyar–történelem szakos hallgató javaslata.

7. *A marxizmus-leninizmus neveljen világnézetre! Módszere ne a „végkövetkeztetések” rendszere legyen! Teljes filozófiatörténetet! A Pedagógiai Főiskolán a marxizmus óraszámát csökkentsék heti 2 órára!*
8. *Szigorú reformokat a honvédelmi oktatásban! A tanterv felülvizsgálatát, képzett oktatókat! Az Oktatásügyi Minisztériumnak legyen beleszólása a honvédelmi oktatásba!*
9. *Az Oktatásügyi Minisztérium rendeletileg tegye lehetővé a 3 éves főiskolát végzettek továbbtanulását az egyetemek III. évfolyamán!*
10. *Gyökeres reformot a felvételek jelenlegi rendszerén! Szüntessék meg a hallgatók u.n. „káderezését”!*
11. *Rendeletet a fakultatív nyelvoktatás kérdésében!*
12. *Igazságosabb és méltányosabb ösztöndíjrendszert!*
13. *Vonják felelősségre a DISZ vezetőit egészen a Központi Vezetőségig!*
14. *Nem bízunk a DISZ-ben! Egyet értünk és egységesen kiállunk a MEFESZ megalakulása és szervezeti szabályzata mellett! Ezért megalakítottuk a MEFESZ főiskolai szervezetét!*

*Szeged, 1956. október 18.
AZ ISKOLAGYŰLÉS”³⁰³*

A Szegedi Orvostudományi Egyetem gyűlése (október 19.)

Október 19-én délután tartott nagygyűlésen az Orvostudományi Egyetem gyógyszerész szakterületi gyűlésének résztvevői követeléseinek homlokterében az egyetemi autonómia állt. A további követelések ezzel összefüggésben születtek:

- a gyógyszerészhallgatóknak szakmai végzettségű oktatók tanítsák a studiumokat,
- tegyék lehetővé számukra a doktori cím megszerzését,
- töröljék el a felesleges tantárgyakat,
- a marxizmus tantárgy azonnali törlése a tananyagból,

A gyógyszerészhallgatókat foglalkoztató speciális oktatási problémák kimondása után követelték:

- az önálló gyógyszerészkar felállítását, és
- a második félévtől a megvalósulásig dékán kinevezését, és azt, hogy
- az önálló kar kapjon saját épületet.

³⁰³ A Szegedi Pedagógiai Főiskola iskolagyűlésének határozata. Közli: In FEJÉR – BÁLINT 2009. 74–75. A követelések stencilezett dokumentumának képét ld. Mellékletek

Ezen túlmenően az egész gyógyszerésztársadalmat érintő kérdésekként követelték, hogy

- emeljék fel a gyógyszerészek fizetését,
- a falusi gyógyszerészeknek külön pótdíjat állapítsanak meg,
- rendezzék a gyógyszerészek nyugdíját,
- a gyógyszerész vállalatok igazgatói beosztását gyógyszerészek tölthessék be, végezetül – és az egész egészségügyi szektort érintő problémára utalva – követelték, hogy
- az egészségügyi közép- és alsó káderek fizetését emeljék fel.³⁰⁴

Orvosegyetem két „karáról” (orvos és gyógyszerész) a következő hallgatókat választották meg a MEFESZ orvosegyetemi és szegedi testületeibe. Évfolyamképviselőknek Lázár György (1934), Kádár Attila (1932), Hámori Károly (1937), Csete Iván (1936) Hegyi Róbert (1937), Kovács István (1933), Lakatos László (1926), Nitsovits Jenő (n.a.), Sersli István (1934), Veres József (n.a.), Kádár Dezső (1933) gyógyszerészhallgatót, és Nagy Imre (1919) gyógyszerészhallgatót. Orvostudományi Egyetemről a MEFESZ Intézőbizottság tagjai közé: Grynaeus Tamás (1931), Jákó János (1934), Resli Pál (1934).

A MEFESZ szegedi Ideiglenes Egyetemi Diáktanács, a 18-as bizottság

A MEFESZ operatív vezetősége, a később elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzatban Ideiglenes Egyetemi Diáktanácsként nevezett testület feladata a 20-i nagygyűlés előkészítése volt. Az tehát, hogy az SZMSZ-t és a programot mint tervezetet a kari követelések talaján összegezze és előterjessze a Diákgyűlésnek elfogadásra.

A szervezők a diáktanácsot mint „18-as bizottság” nevezték, utalva arra, hogy az öt egyetemi kar és a pedagógiai főiskola három-három küldöttet vesz részt a munkában. De nem mindenki volt aktív.³⁰⁵ Az előkészítő üléseiken részt vett Diáktanács-tagok: Putnik Tivadar, Vezényi Pál (BTK), Kiss Tamás, Tóth Imre (ÁJTK), Székely László, Deák Tibor (TTK), Resli Pál, Grynaeus Tamás, Kádár Attila (Orvosegyetem, orvostanhallgatók), Nagy Imre (Orvosegyetem, gyógyszerészhallgatók), Gönczöl Dezső, Ács Vilmos, Szőke Sándor (Pedagógiai Főiskola). A TTK esetében egy fő neve, továbbá két gyógyszerészhallgatói képviselő neve nem ismert.³⁰⁶

³⁰⁴ KÁDÁR DEZSŐ: Mit kívánnak a gyógyszerész hallgatók? DM 1956. október 21.

³⁰⁵ Fedor Attila (ÁJTK) és Juhász Antal (BTK) nem vett részt a diáktanács munkájában.

³⁰⁶ Az SZTE Oral History kutatócsoportja továbbra is várja a MEFESZ történetével kapcsolatos megkereséseket, információkat, dokumentumokat, interjúalanyokat.

El kell mondanunk azonban azt, hogy az október 18–19. között a Diákklubban tartott előkészítő üléseken, megbeszéléseken, ennél nagyobb számban vettek részt hallgatók. Ezen alkalmak nem zárt ülések voltak. A pezsgő hangulatú megbeszéléseken, a MEFESZ programtervezetének megalkotásában többen részt vettek az aktív hallgatók közül: Abrudbányai Iván (ÁJTK), Aszalós János, Székely László (TTK), Vető Miklós (BTK), Sersli István, Halász György, Ambrus János, Csete Iván, Hámori Károly (Orvostudományi Egyetem), Jancsó Gábor, Paróczai Gergely (Pedagógia Főiskola) és mások – akiknek neveit a dokumentumokból és az interjúkból nem tudtuk meghatározni.

KÖVETSÉGBEN NAGY IMRÉNÉL, A PÁRKÖZPONTBAN ÉS A DISZ VEZETŐSÉGÉNÉL

Az október 18-án Tóth Imre joghallgató, Szabó Pál TTK-s hallgató és Hegyi Róbert orvostanhallgató a MEFESZ képviselőjében Budapestre utaztak, hogy hír vigyenek a szervezetről Nagy Imrénél és meghívják a 20-ára tervezett ülésre.

A terv az volt, hogy az állami szervekkel is felveszik a kapcsolatot, a szervezet bejegyzésének tárgyában. Az első útjuk a budapesti jogi karra vezetett, ahol Tóth Imrénél tanult egy barátja. Tóth a jogi karon „kisgyűlésen ismertette a célt és kérte a támogatást hozzá. Alakítsanak ők is maguknál MEFESZ-t. A hallgatók egyetértettek a felvetésünkkel.”³⁰⁷

A sajtó értesítése céljával ezután elmentek a Hétfői Hírlap szerkesztőségébe, ahol Boldizsár Iván főszerkesztőnek elmondták a szegedi terveket. Boldizsártól kérték el Nagy Imre címét. Boldizsár ekkor telefonált a Szabad Ifjúság szerkesztőségébe, melynek eredményeként Tatár Imre szerkesztő aznap délutánra meghívta a fiatalokat. A Hétfői Hírlaptól Tóthék kimentek Nagy Imre pasaréti lakására, de őt nem találták otthon. „Felesége azt mondta, hogy férje el van foglalva, de valószínű, hogy nem tud eljönni hozzánk Szegedre, a gyűlésre.”³⁰⁸

Délután Tóth Imre a Szabad Ifjúság-nál megfogalmazta azt a kérésüket, hogy valóságosan számoljanak be a MEFESZ szervezéséről illetve programjáról, és meghívta a lap valamely újságíróját a 20-i szegedi ülésre.³⁰⁹

³⁰⁷ *Hegyi Róbert kihallgatási jegyzőkönyve*. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságPolitikai osztálya 1957. évi augusztus 16.

³⁰⁸ *Hegyi Róbert kihallgatási jegyzőkönyve*. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányságPolitikai osztálya 1957. évi augusztus 16.

³⁰⁹ A 20-i ülésen részt vett és felszólalt Halász Péter a Hétfői Hírlap újságírója és Markovits Tibor a Délmagyarország újságírója. Mindketten ígéretet tettek a korrekt és pontos tájékoztatásra. Halász Péter a Hétfői Hírlap 1956. október 22-i 3. oldalán jelent meg Halász Péter *Húszévesek közt, Szegeden*. Szeged, 1956. október 21. című tudósítása. A Délmagyarország pedig október 21-i vasárnapi számában tudósított az eseményről és 23-i lapszámában „Az igazság keresésének útján” című cik-

A szerkesztőségéből útjuk az Akadémiai utcai Pártközpontba vezetett, ahol Szalai Béla KB-titkárral³¹⁰ tárgyaltak. Itt Tóth Imre ismertette a MEFESZ 16-i alakuló ülésén meghirdetett programot. Szalai az egyetemi rétegszervezet létrehozásával nem értett egyet azért, mert szerinte „ez megbolygatja az ifjúság egységét. Vázolta a régi ifjúsági munkásmozgalom tapasztalatait. Megemlítette, hogy ne menjünk tömegeinkkel az utcára, mert elég volt „egy Poznan«³¹¹. Javasolta, hogy menünk át a DISZ KV-hez.”³¹² A pártvezetőségbeli zavarra utal az az érdekes mozzanat, hogy a tárgyaláson jelen lévő Hanák Péter³¹³ az MDP egyetemi osztályvezetője azonban nem volt ellenséges: „A Szalainál elmondtuk, hogy szerintünk kellene egy olyan diákszövetséget létrehozni, amely csak az egyetemisták problémáival foglalkozik és valamilyen kompromisszumot lehetne kötni, hogy a DISZ megmaradna, mint felsőbb koordináló szerv, mert gondolom, hogy ha az egyetemisták létrehoznak egy ilyen szervezetet, akkor majd később a munkások is, meg mások is létre hozhatnak ilyet. De a Szalai mereven elutasította ezt. De mondom, a Hanák Péter meg azt mondta, hogy azért jó ez, át kéne gondolni és majd erre vissza fogunk térni. Tehát nem utasított el teljesen. Gondoltam, hogy a Szalainak ez nem tetszik, mert ő teljesen elutasított. Úgyhogy azzal váltunk el, hogy esetleg majd a Hanákkal fogunk még beszélni.”³¹⁴

Tóth, Hegyi és Szabó ezután a DISZ Központi Vezetőségébe mentek. Itt tárgyalást folytattak Szokoli József első titkárral és több DISZ-vezetővel: Hollós Ervinnel, a DISZ KV titkárával, Kelen Bélával és Orbán Lászlóval. Itt „a DISZ

kében támogatta a diákok mozgalmát, de a követelésekről egy szót sem közölt. A 20-i nagygűlés tartalmáról mindössze ennyi szerepel a cikkben: „Ha megkérdezik tőlünk, mi volt a szombati nagygűlésre, vagy akár a megelőző napokban tartott ifjúsági demonstrációkra legjellemzőbb, azt kell mondanunk, hogy az igazmondás iránti igény.”

³¹⁰ Ld 45. jegyzet

³¹¹ A lengyelországi Poznanban 1956. június 28–30. között a sztalinista diktatúra elleni lázadás történt és a poznani fémgyár munkásainak felkelését harckocsikkal verték le. A Lengyel Egyesült Munkáspárt (LEMP) 1956. október 19–21. között tartotta kongresszusát. Ezen az eseményen tért vissza a hatalomba Władisław Gomułka, akit a Központi Bizottság titkárává választottak. Ezen az ülésen a politikai élet megújítását és a nép szorosabb bevonását a vezetésbe, továbbá Lengyelország sajátosságait figyelembe vevő gazdaságpolitikát ígértek.

³¹² Hegyi Róbert kihallgatási jegyzőkönyve. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai osztálya 1957. évi augusztus 16.

³¹³ Hanák Péter (1921–1997) történész, művelődéstörténész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja. A Petőfi Kör anktájainak egyik felszólalója. 1957-ben a forradalomhoz kötődő tevékenysége miatt elbocsátják egyetemi állásából. 1964-től az MTA Történettudományi Intézetében dolgozik, osztályvezető, később főosztályvezető, majd tudományos tanácsadóként.

³¹⁴ Tóth Imre szóbeli közlése 2016. február 3-án

részéről elismerték a hibáikat és felvetették a DISZ-felújítást.³¹⁵ Ugyanakkor a DISZ-vezetők az egyetemi diákszövetség további szervezésének azonnali befejezését követelték. Erre válaszként Tóth Imre azt vetette fel, hogy ilyen tárgyalásra nincs felhatalmazva, és elmondta, hogy Szegeden meg van hirdetve a második nagygyűlés, amire Gosztanyi azt közölte, hogy erre a gyűlésre Szegedre utazik a DISZ képviselője.³¹⁶

A PROGRAMALKOTÓ NAGYGYŰLÉS ELŐKÉSZÍTÉSE A DIÁKKLUBBAN

Október 17-én és 18-án tehát lezajlottak a kari gyűlések, ezek után a karonként választott képviselők, az úgynevezett 18-as bizottság (az ideiglenes MEFESZ-vezetőség, melyet a később elfogadott SZMSZ szerint majd Egyetemi Diáktanácsnak neveznek) és továbbá barátaik, más aktív egyetemisták összegyűltek a diáklklubban előkészíteni a 20-i programalkotó nagygyűlést.

Október 18-án és 19-én a MEFESZ-szervező fiatalok legnagyobb feladatát a következők jelentették:

- hogy a MEFESZ hírének minél több egyetemre és főiskolára való eljutását biztosítsák,
- megszervezzék a kari gyűléseket és megfogalmazzák a követeléseket,
- megszövegezzék a Szervezeti és Működési Szabályzat tervezetét,
- és az egyetemi DISZ-bizottsággal tárgyaljanak.

A diáklklubban Lejtényi az SZMSZ szövegezésével foglalkozott, a többiek Kiss vezetésével az összegyetemi MEFESZ programtervezetének megírásán (tehát a tanulmányi és politikai követelések megszövegezésén) dolgoztak.

A DISZ-szel folytatódó tárgyalásokon a tárgyalás lényege az DISZ részéről az volt, hogy a MEFESZ ne mint önálló szervezet definiálja magát, hanem a DISZ részeként. Ugyanakkor a MEFESZ-szervezők megállapodtak „*abban, hogy a DISZ le van járva és abban is, hogy az új szervezetnek a neve MEFESZ legyen. [...] A MEFESZ álláspontja az volt, hogy független legyen a MEFESZ a DISZ-től, addig, míg a DISZ becsülete helyre nem áll.*”³¹⁷

³¹⁵ Hegyi Róbert kihallgatási jegyzőkönyve. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai osztálya 1957. évi augusztus 16.

³¹⁶ Uo.

³¹⁷ Székely László kihallgatási jegyzőkönyve 1957. augusztus 28. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgáló osztálya

A fiatalok világossá tették³¹⁸ a DISZ-vezetők felé, hogy független és alulról építkező szervezetet fognak létrehozni, amely az egyetemisták speciális réteg érdekképviseleti szervezete, hallgatói önkormányzata lesz. A formálódó MEFESZ SZMSZ-ről október 17-én a diákklubban folytatott egyeztetés jegyzőkönyvében ez áll: „A DISZ-től függetlenül működünk. [...] Határoljuk el magunkat a DISZ-től. Ha a DISZ visszanyeri bizalmát, akkor ránk úgyszincs szükség. [...] Nem adjuk át a DISZ-nek a hatalmat. [...] A közös, összefogó szervezet se legyen DISZ-nevű. A DISZ-szel való kapcsolatunk világos, a tegnapi taggyűlés megmondta. Az átfogó szerv neve se legyen DISZ.”³¹⁹

Ebből az időszakból származik az a kéziratos dokumentum,³²⁰ mely feltételezhetően október 19-én a diákklubbeli előkészítő megbeszélésen született (ez a dátum áll a 3. oldal tetején)³²¹. A papírokon a 20-i nagygyűléshez készített feljegyzések és vázlatok szerepelnek. A dokumentum az „Egyetemista problémák” cím alatt ezeket sorolja fel:

- „1. Fakultatív nyelv.
2. Katonai
3. Filozófia
4. Általános fakultatív oktatás
5. Óraszám csökkentés
6. Professzorok szabad előadása
7. Speciál kollégiumok
8. Eötvös Kollégium elhalasztása³²²

³¹⁸ „A hosszú asztalnál ott ültek a DISZ vezetők, itt meg ültünk mi. Nem mind a 18-an, de mit tudom én tizen, valahányan. Formálisan nem alakult meg a szervezet, mert ahhoz engedély kellett, de mi megalakítóknak tekintettük, és ez elég volt. Gyakorlatilag két napig azon ment a vitakozás, hogy maradjunk-e a DISZ-en belül, tehát ne csináljuk ezt a külön szervezetet, hanem mint DISZ-tagok – mert ahányan voltunk, minden DISZ-tagok voltunk, sőt voltak köztünk DISZ vezetők is, bár csak csoportvezetők, nem felső vezetők. Szóval maradjunk a DISZ-en belül és ott követeljük ezeket a jogokat. De ennek a 18-as csapatnak talán egy vagy két ember kivételével a nagy többsége, és alapvetően jómagam, az Andris és a Totya is azt mondta, hogy szó se lehet, mi a DISZ-szel nem közösködünk, már ebből nekünk elégünk van, hazudtatok eleget, hülyéztek eleget. Ezt most már mi végigcsináljuk.” Kiss 2002. 140.

³¹⁹ Kiss Tamás és társai peres anyagai. CSML B.1249/1957.

³²⁰ Kézirat. CsML B.1249/1957

³²¹ Érdekesség, hogy a lap felső sarkában egy keretben ez áll „Román Károly Bp. XI. Ménesi út 11-13 Eötvös Kollégium”. Mindez adalék ahhoz a korábbi tényhez, hogy Román Károly budapesti bölcsészhallgató október

³²² A szegedi Eötvös Loránd Kollégiumot a francia École Normale Supérieure és a budapesti Eötvös József Collegium mintájára 1931-ben Bay Zoltán és Náray-Szabó István alapította. 1946–56 között nem működött. A kollégium 1956. október 16-án indult el újra Szegeden, a 17 felvett hallgató között

9. Szoc. segélyhez káderanyagokat nem, általában a Káderanyagokat ne
10. Kihelyezés³²³”³²⁴

A lapokon – mely Kiss Tamás emlékei szerint Székely László a diákklubban készült jegyzőkönyvvázlatait tartalmazza³²⁵ – a negyedik oldal közepén két vízszintes vonal között ez olvasható: „Idegen hadsereg kivonása, Rákosi ügye”³²⁶ Ezután következik a gyűlés ügyrendjére vonatkozó feljegyzés: „1. szervezeti szabályzat, 2. program, 3. hozzászólások, 4. Szavazás esetleges módosításokkal a szerv.szab és a program felett.”³²⁷

„VIHAR VAN SZEGEDEN”³²⁸ – AZ OKTÓBER 20-I NAGYGYŰLÉS

Október 19-én a nagygyűlés előkészítése céljából a MEFESZ szervezőinek szűkebb csoportja a természettudományi karon tartott megbeszélését. Itt állapotok meg abban, hogy Gönczöl Dezső mondja a 20-i bevezetőt, Lejtényi András ismerteti a szervezeti szabályzatot, és a tanulmányi valamint a politikai programot pedig Kiss Tamás. Ezután Abrudbányai, Kiss és Tóth felkeresték dr. Perbíró József jogi kari dékánhelyettest és felkérték a 20-i nagygyűlés elnöki szerepére.

Gosztonyi János egykori DISZ KV-titkárnak 1957. augusztus 31-i elmondása szerint, amikor október 20-án lent volt Szegeden, látta, hogy itt már megválasztották a kari MEFESZ szervezeteket, azon a napon volt az alakuló ülés, melyet

Kiss Tamással, a MEFESZ egyik vezetőjével. Ezen – rektor által aláírt – értesítés keltezése 1956. október 16. Kiss Tamás szóbeli közlése 2016. szeptember 3.

³²³ A kihelyezési rendszer a korabeli munkahelyek, új állások oly módon való elosztását jelentette, hogy „Kiírták a folyosóra, hogy milyen állások vannak, és minden végzős egy papírra felírta, hogy azok közül első, második vagy harmadik sorban melyiket szeretné” elvállalni, és ezekből egyre, melyre kihelyezték, el kellett mennie dolgozni. (Mészáros Júlia 1953–57 között szegedi bölcsész-hallgató elmondása 2008. április 2-án. Interneten itt: <http://www.szentesinfo.hu/mozaik/2008/4/vili.htm>) A munkahelyek adminisztratív kezelésének tervezési logikáját követő, és a személyes szabadságot jelentősen korlátozó kihelyezési rendszer a kelet-európai diktatúrák egyik jellegzetesége volt.

³²⁴ *Kézirat.* CsML B.1249/1957

³²⁵ Székely László volt a 20-i nagygyűlés jegyzőkönyvvezetője is. A nagygyűlésen készült fotón Kiss Tamás oldalán ül.

³²⁶ *Kézirat.* CsML B.1249/1957

³²⁷ Uo.

³²⁸ Szabad Ifjúság 1956. október 20-i cikkének címe, illetve Gallicustól (Győri Mikes Imre) hangzott el a Szabad Európa Rádió Reflektor című műsorában mint az 1956. október 21-i adás címe.

nagygyűlés formájában szerveztek meg. „A hangulat elég parázs és izgatott volt.”³²⁹ Gosztonyi Jánossal együtt lent volt Bohó Róbert és Hegedűs Viktor, „*azt akarták elérni, hogy a szegedi ifjúságot megakadályozzák a tüntetéstől, s arra bírni a MEFESZ vezetőit, hogy a DISZ keretein belül maradjanak, s vegyenek részt az október 27-28-ra tervezett Országos Diákparlament munkájában.*”³³⁰

Gosztonyi, Bohó és Hegedűs a DISZ KV megbízásából voltak lent Szegeden, de mint a Petőfi Kör küldöttei mutatkoztak be a szegedi MEFESZ-szervezőknek. Ezt Gosztonyi azzal indokolta, hogy Budapesten Hollós Ervin DISZ KV-titkárral abban állapodtak meg, hogy ha Szegeden, mint a Petőfi Kör küldöttei szerepelnek, „*esetleg nagyobb hatással lehetnek az ifjúságra (vagyis taktika volt a DISZ KV részéről). [...] Lejtényit is Kiss Tamást az ő javaslatukra hozták fel [az ülés után Budapestre – J. Cs.], abból a célból, hogy részt vegyenek a Diákparlament megszervezésében.*”³³¹

Ezt megerősíti Bohó Róbert, aki minderre úgy emlékezett, hogy rajta kívül, Gosztonyi és Hegedűs mellett Perjési László³³² is jelen volt, ők a DISZ Központi Vezetőség és személyesen Hollós Ervin DISZ KV-titkár megbízásából utaztak Szegedre, tehát maga Hollós küldte őket ide megfelelő irányba formálni az eseményeket: „*először próbáltam elérni, hogy a DISZ keretében maradjanak, miután ez nem ment, hogy az országos diákparlamenthez csatlakozzanak és kezdjenek tárgyalásokat a DISZ-szel.*”³³³

A huszadikai nagygyűlés előtt a BTK valamely teremében a DISZ és a MEFESZ jelen lévő vezetői (Kiss, Abrudbányai, Ács, Gönczöl, Jancsó³³⁴) között folyt heves, eredménytelen vita, ami után a MEFESZ-esek bevonultak az Auditorim Maximumba és megkezdték a gyűlést. Csatlakozott a nagygyűléshez Bohó Róbert, azonban a többi DISZ-vezér távozott.

A huszadikai programalkotó nagygyűlést Gönczöl Dezső beszéde nyitotta meg, ezekkel a szavakkal:

³²⁹ Gosztonyi Jánossal való beszélgetésről készült *Szolgálati Jelentés 1957. szeptember 7.* B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság CsML B.1249/1957

³³⁰ *Bohó Róbert 1957. augusztus 30-i tanúvallomása.* CsML B.1249/1957

³³¹ Gosztonyi 1957

³³² Perjési László a DISZ Központi Vezetőség alkalmazottja volt ekkor.

³³³ *Bohó Róbert 1957. augusztus 30-i tanúvallomása.* CsML B.1249/1957 Hollós Ervin későbbi, a forradalomról szóló munkásságában erre való utalást nem találtunk. Hollós a forradalom leverésének és az azt követő megtorlás egyik megszervezője volt. Ld. Hollós Ervinről szóló 46. lábjegyzetet és a Bohó Róbertől szóló 109. lábjegyzetet.

³³⁴ *Gönczöl Dezső vallomása 1957. június 17.* B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Alosztály.

„Kedves Barátaim, diáktársak!

Az egyetemi ifjúság egyre égetőbbé váló problémái életre hívták a keddi diákgyűlésen az egyetemi ifjúság önálló szervezetét, a MEFESZ-t. Azon túl, hogy ez a szervezet megalakult, szükségessé vált, hogy tervezetet készítsünk a szervezet célkitűzéseire és alapszabályaira vonatkozólag. Ennek a gyűlésnek a célja, a tervezetnek a nyilvánosság elé hozatala és megvitatása.

Ezt a tervezetet egy bizottság készítette, amely a különböző karok képviselőiből áll. Mi volt az első teendőnk? Felvettük és tartjuk a kapcsolatot az ország több egyetemével és főiskolájával. Ismertettük a MEFESZ célkitűzéseit az egy napig Szegeden tartózkodó Kónya Albert oktatásügyi miniszterrel, aki részt vett a MEFESZ jogi kari alakuló gyűlésén és megígérte támogatását. Az első MEFESZ gyűlésünk radikális követelése az orosz nyelvvel kapcsolatban meggyorsította annak fakultatívva tételét. A MEFESZ a DISZ-től független, de vele párhuzamosan működő szervezet. A DISZ helyi vezetői felkérték szervezetiünk képviselőit, hogy az egységes álláspont kialakulása érdekében tanácskozzunk. Elismerték céljaink és követeléseink helyességét. Bár kétségtelen, hogy az egységes állásfoglalás lenne a leghelyesebb, de nekünk jelenleg a MEFESZ hivatalos elismertetése és mielőbbi eredményes működtetése a legfontosabb cél. A budapesti bölcsészkarról meglátogatott bennünket egy diáktársunk³³⁵ és bár ők a DISZ keretén belül kezdeményeztek hasonló mozgalmat, ami MEFESZ szervezetünkhöz tiszta szívről gratulált és sok sikert kívánt. A MEFESZ megalakuló gyűlése város és országszerte széles visszhangot keltett. Ahhoz, hogy célkitűzéseinkre és szervezeti szabályzatunkra vonatkozó tervezetet ismertethessük és demokratikusan megtárgyalhassuk, szükség van a jelenlévők higgadságára és nyugalma.

Kedves barátaim! Minden rendzavarás és demagógia, amely a gyűlés szétzilálására uszít, a rend felbomlására vezet és a szervezetünk létrejötte elleni mesterkedés. Kérlek tehát benneteket, hogy ha azt akarjátok, hogy a szervezet működéséhez megkapjuk a belügyminiszteri engedélyt, hozzászólásaitokat lelkesedéssel, de higgadtan tegyétek meg. Felkérjük a hallgatóságot arra, hogy aki hozzászólni kíván, cédulára írja fel nevét, karát, és a fejek felett ellenőrizhető módon adják előre az elnökség asztalához. Erre azért van szükség, hogy az évfolyamok ellenőrizni tudják, hogy a hozzászóló valóban az évfolyamához tartozik-e. Ezzel a rosszindulatú provokációkat óhajtjuk elkerülni. Az elnöklő Perbíró professzor úr, a jogtudományi kar dékán helyettese, a beérkezés sorrendjében szólítja a felszólalni kívánókat.

³³⁵ Román Károly, 1956. október 18-19-én.

Barátaim!

Mielőtt tovább mennék, egy ígérettel tartozunk az egyetemi ifjúság és az értelmiség nevében a munkásosztálynak és a parasztságnak. Megígérjük tehát, hogy problémáik nyilvánosságra hozásában segítségükre leszünk, támogatjuk őket követeléseikben. Gyárankénti és szakmánkénti gyűléseik szervezésében segítségükre leszünk, kívánságainak hangot adunk és minden erünkkel bebizonyítjuk, hogy nem lettünk hűtlenek hozzájuk. Ez a gyűlés létrehozza az egyetemi ifjúság szervezetét, a MEFESZ-t. Ez a MEFESZ pedig az értelmiségi vitakörökkel együtt mindenben és minél előbb segítségére lesz a dolgozóknak, akik joggal türelmetlenek.”³³⁶

Gönczöl Dezső nyitóbeszéde után Lejtényi András kapta meg a szót és ismertette a Szervezeti és Működési Szabályzat tervezetét. Az SZMSZ elfogadása után Perbíró József Kiss Tamásnak adta át a szót, aki ismertette az összegyűtemi MEFESZ programját, mely a kari gyűlések által megfogalmazottak alapján, az ideiglenes MEFESZ-vezetőség (18-as bizottság) által került megszövegezésre³³⁷.

Kiss Tamás ekkor ismertette előbb a tanulmányi követeléseket, majd pedig a politikai követeléseket.

A gyűlés hangulata innentől vált forradalmivá: a tájékoztatás szabadságának követelése enyhe tapsot, Nagy Imre központi vezetőségbe való beválasztása vastapsot, a bérügyi reform követelése nagy tapsot kapott, majd a szabad választások követelésekor felzúgott a tapsvihár, az orosz csapatok eltávolításának követelésekor az orkánszerű tapsvihartól szinte „felrobbant” a terem. Ezek után hozzászólások és további javaslatok hangzottak el. Majd a nagygyűlés elfogadta a MEFESZ programját is. Az SZMSZ-t és a programot részleteiben később mutatjuk be.

A nagygyűlésen középiskolásként részt vevő diák, Horváth Tamás így írta le ezt a hangulatot „*Mi történt itt? Egyszer csak elhangzik az, hogy a szovjet csapatok menjenek ki innen. Elmondani nem lehet, hogy mit jelentett ez! Ez a világ napkelte robbanása volt. Olyan volt, mintha a „Big Bang”-et éltük volna át. Akkora mámor! Érezte az ember, hogy itt nagy változások vannak, hallottuk a híreket is, beszélünk mi is egymás közt az elmúlt napokban is, de ez hallatlan merészség volt. Azért fontos ez, mert innen indult el a forradalom Szegedről. Nagyon fontos momentum. Mi történt ezen az estén? Ez az euforikus tömeg, ez hosszan tartott, jó hosszú ülés volt, sokan*

³³⁶ CsML B1249/1957 Gépirat: Szeged, 1957. augusztus 31.

³³⁷ Kiss hangsúlyozta, hogy a program, a követelések a szegedi MEFESZ programja, a kari követeléseket a kari gyűlések alkotják/alkották meg. Itt jegyzem meg, hogy e kijelentés már utalt arra, hogy az új szervezet minden elemében érvényesíteni fogja a szubszidiaritás elvét, tehát valóban alulról építkező szervezet lesz.

*hozzászóltak. Elhúzódott a gyűlés. A tömeg azon gondolkodott, hogy menjünk ki tün-
tetni a Dóm térre. Alig tudták a szervezők lebeszélni az embereket. Belenyúltunk az
éjszakába, és a felnőtteknek másnap dolgozni kell. Tehát ment ezen a vita. De ha
akkor összegyűlünk a Dóm téren és elkezdődik a tüntetés csak néhány száz fővel és
akkor az ÁVO belénk lő, akkor vége van a forradalomnak – már akkor!”³³⁸*

A forradalom hangjai: az MR D565 számú tekercs története

Itt az eseménytörténetben egy pillanatra megállunk, hogy – mintegy közbeékelt epizódként – ismertessük az 1956-os forradalom egyik legfontosabb dokumentumának és kutatásunk meghatározó forrásának történetét. Odáig kell visszamennünk az időben két napot, hogy október 17–18. között a szegedi felsőoktatási hallgatók megtartották nagygyűléseiket. Ezidőben hallotta Pálfi Gyula, a pedagógiai főiskola tanársegéde a 16-i gyűlés hírért, majd részt vett a főiskolai hallgatók október 18-i nagygyűlésén és értesült arról, hogy a programalkotó nagygyűlést 20-ára tervezik a hallgatók. Ő, Pálfi tanársegéd járt közben a Magyar Rádiónál, hogy a 20-i gyűlésről tudósítás készüljön.³³⁹ A Magyar Rádió rögzítő csoportja, Garai György vezetésével október 20-án részt is vett az ülésen és rögzítette az eseményeket.

A Szegeden készült hangfelvételen szereplő követelések az országosan is létrejött MEFESZ követeléseivé, majd október 23-án a forradalom követeléseivé váltak.

Október 23-án a tüntetők a követeléseket be kívánták olvastatni a Magyar Rádióban, ezért a Bródy Sándor utcai épülethez vonultak, ahol Benke Valéria a Rádió elnöke megtagadta a követelések beolvasását. Az épületben szolgálatot teljesítő ÁVH-sok és a tüntetők között tüzharc alakult ki. A Magyar Rádió adását ettől az estétől a Parlamentből, tehát a Kossuth térről készítették.

A szegedi szikra után a forradalmi láng az egész országban fellobbant, majd két hét múlva elfojtották.

A MEFESZ alapítói ellen a Kádár-diktatúra megtorló gépezete 1957 tavaszán indult támadásba. Kiss Tamást a MEFESZ egyik alapítóját, vezetőjét május 29-én letartóztatták, majd június 1-jén előzetes letartóztatásba helyezték. A vizsgálat majd egy évig tartott. Az ügynevezett MEFESZ-per, azaz a „Kiss Tamás és társainak pere” 1958. január 6-án kezdődött, „a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése” vádjával.

1957 áprilisában a Parlament épületéből az adás visszaköltözött a Bródy Sándor utcába. E korszakban a Magyar Rádió szellemiségét ismét Benke Valéria határozta

³³⁸ Horváth Tamás szóbeli közlése 2012. október 17-én

³³⁹ JANCSÁK 2011a.

meg. Benke a kommunista párt politikusa volt, 1945-től pártállásokban, különféle vezető funkciókban dolgozott. 1954-től a Magyar Rádió elnöke volt. 1956-ban a forradalom alatt eltávolították. 1957 augusztusában helyezték vissza az intézmény élére. Ekkor „a rádió inkább hasonlít egy zárt intézethez, mintsem a tömegkommunikáció nyitott központjához. Belül is, kívül is fegyveres katonák, rendőrök őrzik.”³⁴⁰

Az 1957. szeptember 2-i rendőrségi jelentésből tudjuk, hogy a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság vizsgálati alosztálya 1957 őszén kereste a Magyar Rádió vezetőjét, Benke Valériát. Mivel Benke a szabadságát töltötte, egy bizonyos „Molnár elvtárs” tájékoztatta a vizsgálot. A dokumentumban szereplő „Molnár elvtárs” keresztnéve nem ismert, lehet e korszakban a rádióban dolgozó két újságíró valamilyike: Molnár Mihály rendező vagy Molnár Tibor szerkesztő.³⁴¹ Molnár tájékoztatta a nyomozót arról, hogy „a szegedi MEFESZ-gyűlésen Garai György volt kint”, de azt nem tudta megmondani, hogy Garai kinek az utasítására vagy hívására ment le Szegedre. A vizsgálónak Molnár azt mondta, hogy a „magnetofon szalagot nem lehet megszerezni, elsősorban ezért, mert találat érte az épület azon részét, ahol ezek a szalagok el voltak helyezve”, továbbá azt is közölte, hogy Garai György „disszidált”. Molnár irányította a rádió a forradalom kitörése-kori másik vezetőjéhez, Nemes Jánoshoz, aki 1957-ben a „Szabad Nép székházában” dolgozott, de a rendőrségi dokumentumban olvashatóak szerint „ő sem tudta megmondani, hogy kinek a hívására vagy utasítására mehetett Szegedre Garai György”.

A magnetofonfelvétel minden bizonnyal megdönthetetlen bizonyítékként szolgált volna az 1958 januárjában kezdődő MEFESZ-perhez.

A MEFESZ-perben a vád a „legszigorúbb büntetés kiszabását” kérte a vádlottakra. Az elsőfokú bíróság nyolc év börtönbüntetésre ítélte Kiss Tamást, melyet másodfokon (1959-ben) öt évre enyhítettek. Ehhez az enyhe ítélethez minden bizonnyal hozzájárult a hangfelvétel megsemmisülése (jelen-nem-léte) is.

Az 1956. október 20-án a MEFESZ szegedi nagygyűlésén a Magyar Rádió munkatársa, Garai György által készített hangfelvételt Kiss Tamás a kilencvenes évek elején találta meg. Egy a kádári kommunista diktatúra támogatásával megírt, az 1956-os „ellenforradalom” rémtetteiről szóló műben, az 1967-ben megjelent *Ellenforradalom Magyarországon* című könyvében Molnár János említést tesz a rádiófelvételtől. Itt szerepelt a hivatkozás (MR Archívum D. 565 sz. 1–9. tekercs). E kötet került a 1989-es rendszerváltás idején a Történelmi Igazságtételi Bizottság keretei között tevékenykedő Kiss Tamás kezébe, aki egy rádiós ismerősének szólt, hogy nézzen utána, megvannak-e még a Molnár említette hangfelvételek.

³⁴⁰ STEFKA 1996. 407.

³⁴¹ TERTINSZKY 1996. 389.

Így kerültek elő azok a felvételek³⁴², melyek megőrizték a forradalmi követelések hangjait és később, az 1957. évi megtorlás során „megsemmisült anyagként” megvédték a diákkoradalmárok életét.

A MEFESZ CÉLJAI, DEMOKRÁCIA A SZERVEZETBEN

Az október 16-án megszületett MEFESZ formálisan a BTK Auditorium Maximumában 1956. október 20-án tartott nagygyűlésen alakult meg, a Szervezeti és Működési Szabályzat elfogadásával.

„A szövetség célja, hogy az egyetemekről és főiskolákról kikerülő ifjúság, mely a nemzet agyát van hivatva képviselni, ne közönyös passzív tömeg, ne gyáva, gerinctelen és önző réteg legyen, hanem népéért, hazájáért, boldogabb jövőnkért harcoló bátor, lelkes sereg. Ne riadjon vissza az igaz szó kimondásától, hanem képzettségével, tudásával, tehetségével népünket, hazánkat szolgálja.”³⁴³

E pont indoklását Lejtényi így ismertette: *„Sztálin és Rákosi rendszere szellemi nyomorékokat³⁴⁴, fejbólintó Jánosokat nevelt. Kíméletlen és embertelen retorziókat alkalmaztak azok ellen, akik a józan ész, az emberiség hangján mertek szólalni, brutalitásuk, baklövéseik ellen. Durva önkényt, elvtelenséget az önkény előtti szolgálai hajbókolást próbáltak több-kevesebb sikerrel belénk nevelni. Le akarták törni az ifjúság lelkében gyökerező szabadságvágyat, galádságaik engedelmes cselédjeit akarták belőlünk kinevelni. A XX. kongresszus szelleme ezeket a szándékokat elsöpörte. Szabad, termékeny légkör jött létre, de a múltban gyökerező maradványok még mindig gátolnak bennünket a kibontakozásban. Ifjúsági szervezetünk célja: kidobni tudatunkból ezeket a maradványokat, népünk, hazánk, a magunk hasznára.”³⁴⁵*

³⁴² A felvételek meghallgathatók a www.mefesz.hu honlapon.

³⁴³ MEFESZ SZMSZ 5. Közli JANCSÁK 2011

³⁴⁴ Ábrahám Antal – ekkor a városi kommunista pártvezetés tagja, a megtorlás során az MSZMP megyei titkára – 1957-es bejelentése során jól emlékezett: „olyan kijelentést is tartalmazott, hogy az egyetemen 12 év alatt szellemi nyomorékokat neveltek” Ábrahám Antal 1957. június 14-i bejelentése CsML B.942/1957 Baróti Dezső büntetőpere

³⁴⁵ *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele.* <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

„Érdekeinket mi ismerjük legjobban a mi feladatunk, hogy ezeket képviseljük, és ha kell, meg is védjük. Rajtunk kívül álló szervezet olyan vezetőséggel, amely nemcsak a mi képviselőinkből áll, nem tudja oly nyomatékkal védelmezni a mi érdekeinket, mint mi. Nem vagyunk kisgyerekek, akik nem tudják megállapítani, hogy mi a helyes, mi a helytelen. Tapasztalatunk az, hogy csak azt tudjuk elérni, amiért megharcoltunk, amit magunk kivívtunk.”³⁴⁶

A MEFESZ elindulásakor elementáris igényként merült fel, hogy mivel a felsőoktatási hallgatók világát, érdekeit, céljait speciális egyediségek jellemzik, azok artikulációját és képviseletét maguk a diákok végezzék. A DISZ-ben csatlódtott egyetemi hallgatók abból kiindulva kezdték meg szervezni a MEFESZ-t, hogy a hétköznapi tapasztalatuk azt mutatta, az ifjúság képviselői, a szervezet vezetői elszakadtak a bázistól, és nem képviselik az egyetemi ifjúságot. Ugyanakkor a hallgatói szervezet létrehozásának másik indokát az adta, hogy a szovjet mintára központosított DISZ-ben az egyetemi életszakaszban lévő ifjúság képviselete – a szervezeti felépítmény belső logikájából és a pártirányításból addóan – nem megoldott, a hallgatói problémák felvetését és az ezzel való érdemi foglalkozást, mindig megelőzik a munkás- vagy a parasztiifjúság problémái.

Ez a sajátos felsőoktatási életvilágból adódó értékelmutatás és érdekartikuláció vált a hallgatói mozgalom indítószikrájává. A hallgatók 1956-ban felismerték, hogy a felsőoktatás legfőbb három alrendszerének (szakigazgatás, oktatási intézmények, hallgatói önkormányzatiság) speciális és közös érdeke, hogy a hallgatói képviselet hatékony munkát tudjon végezni. Ugyanakkor azt is felismerték, hogy ez csakis alulról építkező, demokratikus módon hozhat létre eleven és működni képes hallgatói érdekképviseletet.

A szövetség jellegét és feladatvállalását akképpen határozták meg, hogy *„a MEFESZ az egyetemi és főiskolai hallgatók széles tömegeinek szervezete, mely magában foglalja a felsőoktatásban részesülő fiatalok összességét.”³⁴⁷*

E kérdésben az új és önálló szervezet szükségességét abban látták, hogy a diák-érdek-képviselet szerepét ellátó MEFESZ helyett/mellett *„erre más szervezet nem képes. A DISZ-ben nemcsak az egyetemi ifjúság problémái forognak szőnyegen. Amennyiben tehát például egy ifjúmunkás ügy nagyobb jelentőségű, a mi problémáinkat időben megelőzi. Mi ezt nem minden esetben várhatjuk meg, ha úgy*

³⁴⁶ MEFESZ SZMSZ 2/c Közli JANCSÁK 2011

³⁴⁷ MEFESZ SZMSZ I.1. Közli JANCSÁK 2011

érezzük, hogy sürgős az ügyünk. A DISZ-ben különben is megrendült a bizalom, az új szövetség jelentősége tehát világos.”³⁴⁸

A MEFESZ értékvilágát jól jellemzi az a pont, mely szerint „A MEFESZ tagjának jogában áll számítani a szövetség szolidaritására és támogatására jogos és indokolt esetben”.³⁴⁹

A szövetség legmagasabb döntéshozó fórumaként a Diáknagygyűlést határozták meg. A nagygyűlést a szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók összessége alkotta. A nagygyűlés közösen meghozott döntéseiben a közös akarat megnyilvánulását látták, emiatt ezen határozatok minden MEFESZ tagra kötelező jelleggel bírtak.³⁵⁰

Az ennél alacsonyabb szint a határozathozatali joggal bíró Kari Diákgyűlés volt. Az SZMSZ értelmében a kari gyűléseken a kar hallgatói hozhatták meg a kari specifikumokból adódó sajátos döntéseket, ám a kari diákgyűlés kötelező érvényű határozata csak kari szinten volt érvényesíthető, és nem mondhatott ellent a Diáknagygyűlés által hozott valamely határozatnak. A kari hallgatók közös döntéseként megszületett határozat a kar minden MEFESZ tagjára kötelező érvényű volt. A kari Diákgyűlések határozatainak végrehajtását évfolyamonként választott Kari Diáktanács hajtotta végre. Az évfolyamgyűlések határozatainak végrehajtását az évfolyamtanács végezte, a csoportgyűlés határozatainak végrehajtását pedig a csoport által választott csoportmegbízott. A kari tanácsnak, az évfolyam tanácsnak és a csoportmegbízottnak határozathozatali joga nem volt.³⁵¹

Az SZMSZ értelmében a Diáknagygyűlés ülései közötti szünetekben az Egyetemi Diáktanács képviseli a hallgatót.³⁵² Ez az úgynevezett 18-as bizottság, mely karonként 3-3 fővel szerveződött (joghallgatók, bölcsészek, TTK-sok, orvostanhallgatók, gyógyszerészek, pedagógiai főiskolások képviselői).

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy a MEFESZ alulról építkező, demokratikus elvek alapján született hallgatói önkormányzat volt.

A MEFESZ TANULMÁNYI KÖVETELÉSEI

Az október 20-i nagygyűlésen Kiss Tamás ismertette a MEFESZ programját, mely a tanulmányi követelésekkel kezdődött. Kiss az ismertetés előtti bevezetőjében

³⁴⁸ Közli: JANCSÁK 2011

³⁴⁹ A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

³⁵⁰ MEFESZ SZMSZ III.1.a. Közli JANCSÁK 2011

³⁵¹ MEFESZ SZMSZ III.2.a. Közli JANCSÁK 2011

³⁵² A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

hangsúlyozta, hogy ezek a szegedi MEFESZ követelései, tehát összegzése és kivonata az egyes intézmények, illetve karok vagy évfolyamok által október 17–19. között megfogalmazottaknak, amelyekre a szubszidiaritás elvét alkalmazva az alsóbb szinteken keresnek megoldást.

A MEFESZ tanulmányi követelései a következők voltak (1956. október 20.):³⁵³

- „1. *Az egyetemi ifjúság káderezését az MDP 1956 augusztusában hozott értelmiségi határozatának szellemében végezzék!*
2. *A Szegedi Egyetem – mint újság – az egyetemi és főiskolai hallgatók sajtóorgánuma legyen, ez tükröződjön tartalmában és formájában!*
3. *A diákjóléti bizottságba küldendő tagot a kari gyűlések válasszák!*
4. *Követeljük a szabad elvi viták rendezésének jogát!*
5. *Túlterhelések megszüntetése:*
 - a) *A nőhallgatók számára töröljék el a honvédelmi oktatást! A férfi hallgatók óraszámát heti két órára csökkentsék!*
 - b) *A nem szaktárgyakból megfelelt-nem megfelelt értékelés legyen! Kevesebb kötelező órát, több speciálkollégiumot!*
6.
 - a) *Szálló- és lakásügyben lakásügyi bizottságot hozunk létre, mely megállapítja a lakások maximális bérét.*
 - b) *A szálló igazgatójának kinevezésénél az ifjúság képviselőjének vétójoga legyen!*
 - c) *A felszabaduló középületekből az igények szerint diákszállókat hozzanak létre!*
7.
 - a) *Külföldi utazások szervezése keletre és nyugatra!*
 - b) *50%-os utazási kedvezményt követelünk belföldi utazásokra!*
8. *Általános jegykedvezményt követelünk minden kulturális rendezvény minden előadására!*
9. *A zenei szakiskola főiskolai jellegének elismerését követeljük, a hallgatók számára rendes, egyetemistákat megillető jogokat követelünk!*
10. *A védőnőképző főiskolai jellegének elismertetése és a hallgatók számára rendes főiskolásokat megillető jogokat!*³⁵⁴

³⁵³ Kiss 2002. 116–117.; A gyűlés hangfelvételének szövege elérhető interneten itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

³⁵⁴ Kiss 2002. 116.; A gyűlés hangfelvételének szövege elérhető interneten itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

A MEFESZ programjának első részét a szegedi hallgatókat érintő speciális diákszociális és érdekképviseleti követelések alkották. Azonban – mint korábban utaltunk erre – a szövetség nem kizárólag hallgatói érdekképviseleti szervezetként határozta meg magát, noha a fő komponens ez volt, de miként az október 16-i gyűlésen elhatározták, ezen a 20-i programalkotó nagygyűlésen közéleti és politikai követeléseket is megfogalmaztak, s ezzel túlléptek a szűk hallgatói életvilágot jelentő kereteken. A politikai követelések az egész ország problémáira reflektáltak.

A MEFESZ POLITIKAI KÖVETELÉSEI

E nagygyűlésen a jelen lévő több mint ötszáz hallgató amellelt, hogy elfogadta a szervezeti szabályzat szövegét, politikai nagygyűléssé alakult át, megfogalmazta és elfogadta a MEFESZ pontokba sorolt követeléseit³⁵⁵. Az október 20-i nagygyűlésen Kiss Tamás ismertette a követeléseket, azaz az ülés előkészítő bizottsága, az intézményi és kari hallgatók képviselőiből álló úgynevezett 18-as bizottság (ideiglenes Egyetemi Diáktanács) által – Kiss koordinálásával – október 17–19. között a diáklklubban összeállított politikai program első hét pontját.

- „1. Követeljük, hogy állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek az elmúlt időszak bűneiért, és e tárgyalásoknak a legnagyobb nyilvánosság előtt kell lefolyniuk!*
- 2. Követeljük a tájékoztatás szabadságát! A sajtó mindenben hozzon részletes beszámolót és fűzzön hozzá kommentárt!*
- 3. Követeljük, hogy Nagy Imrét és Lukács Györgyöt válasszák be a központi vezetőségbe!*
- 4. Bérügyi reformot követelünk! Állapítsák meg az államtól származó összjövedelem felső határát, és gyorsítsák meg az alacsony bérek felemelésének ütemét!*
- 5. Követeljük a halálbüntetés eltörlését, politikai bűncselekményekben!*
- 6. Új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választási rendszert követelünk!*
- 7. Követeljük, hogy az egyetemi ifjúság nagyobb részt kapjon az ország politikai és egyéb ügyeinek intézésében!”*

³⁵⁵ A követelések hangfelvételéből részletek elérhetőek itt: 1956. X. 20-i ülés hangfelvétel részletek. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=1>

A programalkotó nagygyűlés ezután hallgatói javaslatok alapján elfogadta és a követelésekbe emelt öt további követelést, melyek már a 16-i gyűlésen is felvetődtek. A hozzászólások időrendjében:

8. „*Töröljék el a parasztság kötelező beszolgáltatásának rendszerét!*”³⁵⁶

9. „*Március 15-e nemzeti ünnep legyen!*”³⁵⁷

10. „*A szovjet csapatokat az országból távolítsák el!*”³⁵⁸

11. „*Legyen egyetemi autonómia!*”³⁵⁹

12. „*Követeljük az 1848-as Kossuth címer visszaállítását!*”³⁶⁰

³⁵⁶ A követelést Abrudbányai Iván joghallgató javasolta: „*Javaslom azt, hogy mint Jugoszláviában, töröljék el a parasztság kötelező beszolgáltatását.*” A gyűlés hangfelvételének szövege itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>
A Délmagyarország 1956. október 21-i lapszámában. „A szegedi egyetemisták és főiskolások nagygyűlése elfogadta a MEFESZ szervezeti szabályzatát és programját” címmel közölte a követelések egy részét. E követelést a hangfelvétel megőrizte, de a Délmagyarországban nem jelent meg.

³⁵⁷ A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa március 15-ét az 1951. március 10-én közzétett 1003/1951. sz. határozatával nyilvánította munkanappá. A 20-i nagygyűlésen Tóth Géza I. éves orvostanhallgató vetette fel, hogy „*március 15-ét hivatalosan tegyék az ifjúság ünnepévé*”, ezután egy hallgató (neve nem ismert) tett módosító javaslatot, ilyenformán: „*Szeretnék egy kiigazítást tenni. Ugyanis az előttem felszólaló elsőéves orvostanhallgató azt mondta, az ifjúság ünnepévé. Jelenleg március 15. az ifjúság ünnepé. Mi azt követeljük, hogy nemzeti ünnep legyen!*” A gyűlés hangfelvételének szövege itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

³⁵⁸ A javaslatot az október 20-i nagygyűlésen Halász György negyedéves orvostanhallgató tette: „*A politikai célkitűzésekhez szeretnék még hozzászólni. Azt hiszem, hogy minden magyar embernek az egyik leghöbbség az, hogy a most talán tízezres, és tízezres tömegével jelenlévő orosz csapatokat az országból távolítsák el.*” A gyűlés hangfelvételének szövege itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>
A szovjet csapatok kivonását elsőként Putnik Tivadar bölcsészhallgató vetette fel 1956. október 16-án, a MEFESZ alakuló ülésén. E követelést a hangfelvétel megőrizte, de az ülésről részletes beszámolót közlő október 21-i Délmagyarország lapszámában nem jelent meg.

³⁵⁹ A követelést Kádár Attila orvosegyetemi hallgató javasolta, így: „*Javaslom, és a magam részéről követelem azt, hogy itt nemcsak Szegeden, de országos viszonylatban az egyetemeken legyen autonómia. Olyan autonómia, amely az egyetemi hallgatóknak teljes szuverén egyetemi polgári jogot biztosít.*” A gyűlés hangfelvételének szövege itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele*. <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

³⁶⁰ A Kossuth-címer visszaállításának kérdése a visszaemlékezések és a korabeli dokumentumok tanúbizonysága szerint már az október 16-i gyűlésen is előkerült. A MEFESZ szervezői, interjúalanyaink visszaemlékezése szerint ez része volt a 20-án elfogadott követeléseknek, azonban a nagygyűlés rádiófelvételének megmaradt részében – amely részletekben tartalmazza szinte az egész ülést elhangzottakat – nem találtuk meg e követelést. (A Magyar Rádió épületét 1956. október 23-án este több belövés érte, mely eredményeként az archívum egy része elégett. A megmaradt hangfelvétel nem az egész ülést tartalmazza.) Az ülésről hosszú és részletes tudósítás jelent meg a Délmagyarország október 21-i lapszámának 5. oldalán, amelyben mint a MEFESZ 20. program-pontja szerepel a Kossuth-címer visszaállításának követelése. Mindent egybevetve bizonyítottnak tekintjük e követelés megjelenését a MEFESZ politikai követeléseinek között.

A MEFESZ követelései magukba foglalták az egyetemi ifjúság által megfogalmazott problémákat és megoldási javaslatokat. A következőkben a szövetség társadalmi mozgalmi jellegének sajátosságait és jelentőségét mutatjuk be. Azt a folyamatot, amely során a szerveződés országos mozgalommá terebélyesedett, a szegedi követelések pedig a forradalom követéseivé váltak.

A MEFESZ MINT TÁRSADALMI MOZGALOM

A társadalmi mozgalmak egyfajta tükörként funkcionálnak az össztársadalmi és politikai fejlődés esetében³⁶¹: többnyire a legégetőbb problémákból jönnek létre, és megjelenési formáik is az egészset, annak determinációs struktúráit és mechanizmusait tükrözik. A társadalmi mozgalmak a társadalmi tanulás, az innováció, a reform funkcióból vállalnak részt, és tanítanak, taníthatnak bennünket a társadalmi problémák megismerésére.

A társadalmi mozgalom csak a történelem ritka pillanataiban válhat a fejlődés igazi „motorjává”, formálójává. A társadalmi mozgalmak történelmi szerepének van egy indirekt és talán egyértelműen pozitív hatásmechanizmusa. A társadalmi mozgalmak, mintegy „katalizátorfunkciót” ellátva vetnek fel olyan problémákat és megoldási módokat a politikai struktúrát illetően, amelyeket a politikai intézményrendszer átvállalhat és reformok révén intézményesíthet – ez viszont a kiváltó mozgalmak eltűnéséhez vagy intézményesítéséhez vezethet.

Mozgalmi célokra, elvekre épülő közösségi szerveződések történeti szakaszuktól függően céljaikat, motivációjukat és fejlődésüket tekintve sajátos körét alkotják az informális közösségek tágabb halmazának. Legtöbb esetben ugyanis flexibilis szervezeti formában működő közösségekről van szó, amelyeknél maguk a célok, s így az értékmeghatározások is folyamatosan változ(hat)nak.

„Mert ilyen száz évben egyszer van. Száz évben egyszer van egy olyan pillanat, hogy két nap alatt meg tudsz mozgatni tömegeket, ezreket, és azt érzed, hogy mindenki egyetért veled, mindenki lelkes, mindenki jön mögötted. Ehhez az a helyzet kellett, az azt megelőző tíz éves kemény diktatúra. Az, hogy akkor még a II. világháború óta csak tíz év telt el, tehát nem voltak az agyak átmosva, mint aztán az azt követő három évtizedes Kádár-rendszerben. Akkor még mindenkiben élt valami, és amikor ez lángra kapott, akkor föllobbant és föllobbant. Ez magyarázza azt, hogy nemcsak mi, hanem egy héttel később,

³⁶¹ SZABÓ 1998

23-án ugyanez történik Budapesten. Egyszerűen mennek az emberek, senki nem tudja, senki nem vezeti őket, nincs vezető. A forradalomnak nincs vezetője.”³⁶²

Van azonban néhány érdekes, jól körülhatárolható pont, amely a kohézióját adja ezen csoportoknak.

Az egyik a mozgalom kialakulását generáló társadalmi probléma, illetve annak forrásaként, előidézőjeként identifikált másik csoport. Sok esetben a „másik csoport” meghatározása, a mozgalmi csoporttól, mint vonatkoztatási csoporttól való távolságának pragmatikus leírása és céljaik programszerű szétválasztása vezethet akár spontán jellegű mozgalomhálózat kialakulásához, máskor azonban csupán egy adott érték (vagy közösségi érdek- / értékképviselő) hiánya is elég hozzá.

*„Csakis és kizárólag a DISZ, mint ifjúsági szövetség létezett, aminek mindenki kötelezően a tagja volt. Ez a DISZ-élet abból állt, hogy havonta egyszer a DISZ-titkár elmondott valami szentenciát a Szabad Népből, vagy valami brosrát felolvasott.”*³⁶³

1956. OKTÓBER 16-ÁN A SZEGEDI EGYETEMI IFJÚSÁG MINTAKÖVETŐBŐL MINTAADÓVÁ VÁLT

Jürgen Zinneckeről tudjuk, hogy vannak pillanatok, amikor a fiatalok maguk fogalmazzák meg a mintáikat, ilyenkor a fiatalok értékorientációi, cselekvési mintái eltérnek a hagyományos normáktól.³⁶⁴ Ez az 1956-os hallgatói mozgalom, a MEFESZ létrejöttének alapja – az tehát, hogy felértékelődött a nemzedéki-ifjúsági autonómia szerepe és ennek érlelő melegágyát a tapasztalati úton szerzett ismeretek az állam, a politikai rendszer működéséről, valamint az ideák és a valóság viszonyáról³⁶⁵, illetve

³⁶² Kiss 2002, 158

³⁶³ Kiss 2000, 53

³⁶⁴ ZINNECKER 1993.

³⁶⁵ „Nem mondanám ezt politikai irányvonalnak, inkább egyfajta érzelmi ráhangolódás, tehát az a fajta élményanyag, amiről az előbb beszéltem, hogy nem vesznek fel az egyetemre jeles érettségi ellenére, csak azért, mert az én apám és anyám tanító, tehát értelmiségi. Látom azt, hogy azok, akik úgymond a hatalom birtokosai – a munkások és parasztok –, még talán rosszabbul élnek vagy még nagyobb nyomorban, nagyobb elnyomásban. Nem is a nyomor itt a legérdekesebb dolog, mert hiszen háború után vagyunk, ebből következőleg bizonyos fokig természetszerű, hogy szegények az emberek. De milyen terror alatt élnek!” (Kiss Tamás) Kiss 2000, 52–53.

az egyetemeken még hagyományosan meglévő humboldti³⁶⁶ autonóm légkör alkoták. Az egyetemi ifjúság 1956. október 16-án mintakövetőből mintaadóvá vált.

„Szükségünk van egy új szervezetre, amelyik kizárólag a mi sajátos érdekeinket védi. Erre más szervezet nem képes. A DISZ-ben nemcsak az egyetemi ifjúság problémái forognak szőnyegen. Amennyiben tehát például egy ifjúmunkás ügy nagyobb jelentőségű, a mi problémáinkat időben megelőzi. Mi ezt nem minden esetben várhatjuk meg, ha úgy érezzük, hogy sürgős az ügyünk. A DISZ-ben különben is megrendült a bizalom, az új szövetség jelentősége tehát világos.” (MEFESZ SZMSZ I/a indoklása)³⁶⁷

Erre az autonóm értékvilágra utal az is, hogy a MEFESZ programjának megfogalmásakor, az előterjesztés megírásakor, tehát az október 17–20. közötti napokban – Kiss Tamás, a követelések megszövegezését vezető, és az október 20-i nagygyűlésen azokat ismertető egykori joghallgató szerint³⁶⁸ – szimbolikus jelentőségűnek érezték azt, hogy a változási javaslatok, szükségletek megfogalmazását és pontokba szedését így kezdték: „Követeljük”.

Október 20-ától „Eltársak” helyett „Barátaim”

Az „elvtárs” szó a kommunista diktatúra által bevezetett, a hivatalos és a köznyelvben leginkább használt megszólítás és a családnevek után „illesztendő” szó volt a korban.³⁶⁹ A 20-i ülésen részt vett interjúalanyaink ugyanakkor arról számoltak be, hogy a MEFESZ 16-i megszületése után „pezsgés” volt az egyetemi ifjúság körében,

³⁶⁶ Ld. még TÓTH 2001 és KOZMA 2004.

³⁶⁷ Közli: JANCSÁK 2011. 91.

³⁶⁸ Kiss Tamás személyes közlése a szerzőnek 2008. december 6-án Szegeden.

³⁶⁹ „Az MTA I. Osztálya (Vas Zoltán 1954. október 9-én kelt levele értelmében) 1954-ben a Nyelvművelő Főbizottsághoz fordult az elvtárs szó használata és a grazsdanyin szó magyar megfelelőjének kérdésében. A főbizottság 1954. december 8-i ülésén alakította ki álláspontját. *„Az elvtárs kezdetben csak a munkásmozgalomban résztvevőket jelölte. A felszabadulás után a kommunisták és a szociáldemokraták, majd az MDP tagjainak a neve és megszólítása. Később egyre bővült a használati köre, ma már a mindennapi életben is elég általános a használata. Tulajdonneveken kívül foglalkozásnevekhez is jól kapcsolódik, bár nem minden foglalkozásnévhez. Ellene szól az, hogy bizonyos körökben van némi kedvezőtlen hangulatú zöngéje; és olykor – pl. bírósági tárgyaláson – visszasíthat a használata. A kartárs, szaktárs csak szakmabeliek körében használható. A honfitárs régies hangulatú. A polgártárs szintén tartalmaz kedvezőtlen hangulati elemeket. Mindezeket figyelembe véve azt javasolja, hogy az elvtárs, elvtársnő megszólításokat ne foglaljuk le csupán a mozgalmi élet számára, hagyjuk elszintelenedni, általánossá válni.”* – mondta el előadásában Fábíán Pál nyelvész. Idézi: KÓNYA 1999.

a légkör megváltozott. Feltételezhetően ennek lecsapódásaként, az október 20-i a nagygyűlésen (a rádiófelvétel tanúsága szerint) nyolc megszólaló szájából összesen harmincszor hangzott el az „elvtárs” kifejezés. Az „elvtárs” szót Soós Sándor József a TTK fizikai dolgozó munkatársa használta először, Lejtényi Andrásra utalva ezzel.³⁷⁰ Baróti Dezső rektor a fakultatív nyelvoktatásról szóló tájékoztatójában kétszer és a Vajda–Vajtai-kérdés megvitatása során tizenhatszor használta az elvtárs szót, e témában Bóday Pál³⁷¹ is háromszor (mindháromszor megszólításként, így: Baróti rektor elvtárs). Baróti megszólalásaiban személyneveket kísérő szóként szerepelt (Világhy elvtárs, Gillemot elvtárs, a miniszter elvtárs, Gyurkó elvtárs, Ladányi elvtárs, Vajtai elvtársnak, Halász elvtárs, Földi elvtárs, Bóday elvtárs), megszólításként egyszer sem. Az ülésen megszólításként Bakandi Géza IV. éves orvostanhallgató³⁷², majd egy fiú³⁷³ használta. Emellett az ülésen nyolc személytől összesen huszonhat-szor hangzott el a „barátaim” kifejezés, mindahányszor megszólításként (Barátaim!

³⁷⁰ „Itt amit az *elvtárs* fölolvastott a szervezeti szabályzatban, teljes egyetértéssel elfogadom. De látjuk azt, hogy tényleg helyes és szükséges volt, hogy a magyar ifjúság magára találjon. Mert az az a DISZ, ami egész évben az ifjúságot lehúzta.” 1956. október 20-i nagygyűlés rádiófelvétele. Közli: Kiss 2002. 76.

³⁷¹ Bóday Pál (1921–2009) 1956-ban a szegedi Egyetemi Könyvtár osztályvezetője. A Délmagyarország című lap 1956. október 23-i lapszám címlapján „Az igazság keresésének útján” című – Fejér Dénessel közösen írt – cikkében mutatta be a MEFESZ törekvéseit. 1957-ben – fegyelmi vizsgálat eredményeként – alacsonyabb munkakörbe helyezték. 1959-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megalakulása (1959) után átkerült az intézménybe.

³⁷² „Bakandi: Én azt szeretném, hogy a szervezeti szabályzatból a „hitvány” és „gerinctelen” szót töröljék. Ugyanis ezzel megbélyegezzük szerintem a régi értelmiségnek azt a rétegét, amely értünk küzdött mindig, csak a jelenlévő párt- és kormányhatározatok ezeknek az egyéneknek a szavát elnyomták. Tehát ezek nem voltak hitványak és gerinctelen értelmiségiek, *elvtársaim*, igenis, hogy rendes emberek voltak, csak nem tudtak szóhoz jutni.

Lejtényi: Hitvány nincs is benne.

Jancsó Gábor (Pedfő): A szöveg az igenis megmondta, hogy hitvány és gerinctelen embereket nevelgettünk. Az, hogy ha valakiből nem sikerült ezt nevelni, az az akkori oktatásnak a csődjét jelentette (Taps)” 1956. október 20-i nagygyűlés rádiófelvétele. Közli: Kiss 2002. 78.

³⁷³ „Fiú: Állítsunk egy maradandó emléket, mégpedig ez a lehetőségünk megvan, lehet, hogy sokba kerül *elvtársak*, de nem kell egyszerre megvalósítani. Ugyanis az intézetben van egy óra, egy zenélő óra, európai hírű, 12 év alatt senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt az órát helyreállítsa, adjunk össze pénzt. Kihasznlom ezt a lehetőséget, hogy most mindenki együtt van, hogy az alapszervezet befektetése, programegyeztetés alapján hozzunk egy határozatot, hogy az órát itt helyreállítjuk. Saját forintjaiból mindenki amennyit tud, anyagi helyzete ahogy megengedi. Hogy ez az óra addig járjon, ameddig a MEFESZ betölti hivatását. (Taps)

Lány: Szeretnénk válaszolni arra a felszólalásra,...

Ugyanez a fiú: *Elvtársak*: nem úgy értettem, hogy megyünk és összetörjük az órát, ha valami nem úgy értettem egyáltalán, megállítani ezt az órát /zaj, közbeszólások/

Perbíró: Kedves barátaim, kénytelen vagyok megvonnai a szót a felszólalótól, mert ide nem tartozó dolgokat javasol. Ne vegyék rossz néven, úgy látom, hogy kérem egészen álmódzó stílusban beszélnek. Ennek a mai nagygyűlésen helye nincsen. Itt a szervezeti szabályzatot vitatjuk meg.” 1956. október 20-i nagygyűlés rádiófelvétele. Közli: Kiss 2002. 112.

vagy: Kedves Barátaim!). Az elvtárs szó használata két esetben történt egy név nélkül szereplő fiú hozzászólásában (Rónai Sándor elvtárs) és Kasza Tibor hozzászólásában (Baróti elvtárs), valamint Kurucz Tibor hozzászólásában (Stróbli elvtárs).

Ezekén kívül egy hozzászólásban szerepel az „elvtárs”, de más jelentésárnyalatban! Halász György negyedéves orvostanhallgató – a korábbi hozzászólására kapott válaszokra adott okadó-magyarázó és indoklásként szolgáló – második, erős érzelmi töltöttségel bíró megszólalásában. Így:

„Halász György: A politikai célkitűzésekhez szeretnék még hozzászólni. Azt hiszem, hogy minden magyar embernek az egyik leghőbb vágya az, hogy a most talán tízezres és tízezres tömegével jelenlévő orosz csapatokat az országból távolítsák el. (Felzúgó lelkes éljenzés és hosszantartó ütemes taps.)

Perbíró: Kedves Barátaim! Engedjétek meg, hogy óva intsem a nagygyűlést, hogy ilyen provokációs kijelentéseknek, kérem, így bedőljön a nagygyűlés. (Néhány helyeslés.) Tessék kérem alaposan meggondolni, hogy mit mondunk!

Fiú: Ezzel kapcsolatban legyen szabad csak azt mondani, hogy bizonyára hallottatok arról, hogy a múlt keddi gyűlésünkkel kapcsolatban a végén bizonyos mértékű elhajlás történt. Ennek érdekében nagyon megkérlek benneteket, hogy ha javaslattal jöttök, olyan javaslattal gyertek, ami reális és a miénk ... (Zaj, morajlás, tiltakozás.) Legyen szabad csak ezzel annyit mondanom, hogy ez a kérdés a szovjet csapatok kivonása, ez nem olyan probléma, amit mi megoldhatunk. A varsói szerződés még fennáll, és az még jogát nem veszítette. (Közbeszólás: Egyoldalúlag nem mondhatjuk fel.) Várjuk csak meg, hogy olyan hatalmi szervek, akiknek ez jogában áll, ők döntsenek ebben. Én a legmesszebbmenőkig óva akarom inteni a fiatalságot, illetve saját magamat is ezzel a dologgal kapcsolatban, hogy ne lőjünk túl a célon. Inkább háromszor gondoljunk meg egy dolgot, és utána lépjük meg. (Taps.)

Halász György: Én egészen egyszerű ember vagyok. Tiltakozom az ellen a kifejezés ellen, hogy provokátor vagyok. Én becsületes embernek tartom magam, és becsületesnek tartom azokat is, akik vastappsal jutalmazták ezt a javaslatot, és nem dőlnek be az én provokátor kijelentésemnek. Az elvtárs ezt provokációnak nevezte. Mondja el ezt az ellenvetést a parasztok és a munkások előtt. (Nagy taps.)³⁷⁴

A nagygyűlésen megnyilvánuló értékvilág az univerzális társadalmi értékek, polgári értékek (szabadság, szolidaritás) továbbélését is mutatja, és arra utal, hogy nem történt meg a kommunista diktatúra által célzott társadalmi átalakulás (Ormos Mária

³⁷⁴ 1956. október 20-i nagygyűlés rádiófelvétele. Közli: Kiss 2002. 120–121.

meglátása szerint 1949-től „rövid volt az idő a társadalom teljes deformálódásához”³⁷⁵). A társadalmi mimikri, mellyel a életidegen rendszerhez igazodtak, pillanatok alatt szétfoslott, amikor a nagygyűlésen a szabad véleményformálás megjelent.

A 20-i ülésre érkező táviratok

Az október 17-én született Diáktestvéreink! című felhívás és a szerveződő MEFESZ híre eljutott a hazai felsőoktatás több képzőhelyére.³⁷⁶ Az október 20-i ülés előtt (és alatt) több távirat érkezett, amely a szegedi MEFESZ mintaadó szerepét bizonyítja.

Az első: *„Fogadjátok forró üdvözetünket és egyetértésünket, harcotokban mellettetek állunk: Budapesti Agrártudományi Egyetem ifjúsága.”*³⁷⁷

A második: *„Szegedi Tudományegyetem MEFESZ diákbizottsága Szeged. Tájékoztatassatok bennünket, sok sikert és üdvözetünket küldjük. A Műszaki Egyetem hallgatói.”*³⁷⁸

A harmadik: *„A Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola II. évfolyamgyűlése megtárgyalta a szegedi egyetemisták 12 pontba foglalt határozatát. Az évfolyam a 12 pont követeléseivel egyetért, és kérjük, hogy a 3. pontba az egyetemi reformok közé vegyék be a diákjóléti intézmények: kollégium, menza, ösztöndíj stb. sürgős felülvizsgálatát. A szombati nagygyűlésen adminisztrációs intézkedések miatt nem kaptunk teherautót, mert személyszállítási engedély nem volt, így nem vehettünk részt. A MEFESZ újjászervezésével egyetértünk, és támogatjuk. Ezúttal küldjük forró üdvözetünket, a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola II. évfolyama.”*³⁷⁹

Abrudbányai Iván 1957-ben tett vallomásában olvashatunk egy további táviratról, amely pécsi egyetemistáktól érkezett, s melyet Lejtényi András az ülés után kapott meg az Ady téri épület folyosóján és azonnal fel is olvasott. A szöveg Abrudbányai szerint így hangzott: „Hétfőn délután nagygyűlés. Utána eseteg tüntetés. Valaki jöjjön!”³⁸⁰

Ezen táviratok hűen kifejezik a szegedi szerveződés mintaadó szerepét, és e szerep mutatkozik meg abban a tényben is, hogy a következő két napban (október

³⁷⁵ Ormos Mária interjú. Közli ÚJSZÁSZI 2006. 221.

³⁷⁶ Papp Szekeres József, a Budapesti Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola harmadéves hallgatója jelen volt és szót kért az október 20-i nagygyűlésen: „Kedves barátaim, azzal szeretném kezdeni az egész hozzászólásomat, hogy ma már a főiskolánkról két távirat érkezett, és én is itt vagyok az egyik barátommal. Én azt mondtam, hogy távirat nem jön, a távirat nem utalt arra, hogy én jövök: szóval zűrök vannak. Az első táviratot a főiskolának a DISZ vezetősége, zárójelben: az a DISZ-vezetőség, amely helyett a jövő héten már újat választanak, küldte. Azt hiszem a hangján érezhető volt. Amit jogosan hurrogatok le.” 1956. október 20-i nagygyűlés rádiófelvétele. Közli: KISS 2002. 117–118.

³⁷⁷ Közli: KISS 2002. 69.

³⁷⁸ Közli: KISS 2002. 105.

³⁷⁹ Közli: KISS 2002. 105.

³⁸⁰ Abrudbányai Iván vallomása 1957. augusztus 9. ÁBTL 3.1.5.O-12797. 283.

21–22. között) szerte az ország egyetemlein alakulnak MEFESZ-szervezetek, melyek kimondva csatlakoznak a szegedi követelésekhez³⁸¹, követeléseik a szegedi alapon nyugszanak, avagy kisebb módosításokkal azonosak a szegedi követelésekkel.

A SZEGEDI MEFESZ IDEIGLENES EGYETEMI DIÁKTANÁCS AKTÍV TAGJAI, A MEFESZ, VALAMINT A KÖVETELÉSEK HÍRVIVŐI

(A nevek ábécérendjében³⁸²)

Abrudbányai Iván (*1933) 1956 őszén joghallgató. A MEFESZ egyik kezdeményezője. Október 22-én részt vett a pécsi diákgyűlésen, és mint a MEFESZ küldöttje hozzászólásával hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. A megtorlás során 3 év börtönre ítélték.

Ács Vilmos (*1936) 1956 őszén pedagógiai főiskolai hallgató A MEFESZ kiküldöttjeként október 21-én motorral ment Abrudbányai joghallgató után Pécsre és részt vett a pécsi diákgyűlésen. A MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács és Szeged város Forradalmi Nemzeti Bizottság elnökségének is tagja volt. A forradalom leverése után emigrált. Életének további részét emigrációban töltötte.

Ambrus János (1936–) 1955-től a Szegedi Orvostudományi Egyetem orvostanhallgatója volt. 1956 október 18-ától az orvoskari MEFESZ képviselője, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja. Október 22-én a MEFESZ küldöttjeként részt vett a Debreceni Orvostudományi Egyetem diákgyűlésén. Tevékenységével hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. A Forradalom leverése után emigrált. Életének további részét emigrációban töltötte.

Aszalós János (1931–2016) 1956-ban matematika–fizika szakos hallgató. A MEFESZ egyik kezdeményezője. Részt vett a Kádár-kormányt támadó röpcédulázásban. A megtorlás során 2 év börtönre ítélték.

Csete Iván (1936–) 1955-től a Szegedi Orvostudományi Egyetem hallgatója volt. 1956-ban az orvoskari MEFESZ képviselője, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi

³⁸¹ Ld. az ÉKME hallgatóinak október 22-i nagygyűlésén elfogadott 14. pontot tartalmazó stencillap első sorait. Melléklet.

³⁸² Az SZTE Oral history kutatócsoportja várja az életrajzi adatok kiegészítését.

Diáktanács tagja. Október 22-én a MEFESZ küldöttjeként részt vett a Miskolci Nehézipari Egyetem diákgyűlésén. Tevékenységével hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. A szabadságharc napjaiban orvosi szolgálatot látott el Budapesten. A forradalom leverése után emigrált. Életének további részét emigrációban töltötte.

Csonti Ferenc (*1933) 1956 őszén vegyészhallgató. A MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja volt.

Deák Tibor (*1935) 1956 őszén biológushallgató. A MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja volt.

Gönczöl Dezső (*1935) 1956 őszén a Szegedi Pedagógiai Főiskola harmadéves földrajz–rajz szakos hallgatója volt. Az ő kezdeményezésére alakult meg a főiskolán a MEFESZ-szervezet. Tagja volt a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanácsnak. Az október 20-i nagygyűlésen ő mondta az első, forradalmi hangulatú köszöntő beszédet. A forradalom és szabadságharc ideje alatt és utána Magyarbánhegyes községben részt vett az ellenállásban. Tevékenysége miatt 5 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték.

Grynaeus Tamás (*1931) 1956 őszén orvostanhallgató. Az orvosegyetemi MEFESZ vezetőség, és a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja. Részt vett a Kádár-kormányt támadó röplapok készítésében és terjesztésében. A megtorlás során 2 év börtönre ítélték.

Hámori Károly (1937–) 1955-től a Szegedi Orvostudományi Egyetem hallgatója volt. 1956-ban az orvosegyetemi MEFESZ képviselője, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja. Október 22-én a MEFESZ küldöttjeként részt vett a Miskolci Nehézipari Egyetem diákgyűlésén. Tevékenységével hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. A szabadságharc napjaiban orvosi szolgálatot látott el Budapesten. A Forradalom leverése után december 27-én tért vissza Szegedre, majd januárban emigrált előbb Jugoszláviába, majd Belgiumba. Életének további részét emigrációban töltötte.

Jancsó Gábor 1956-ban Pedagógiai Főiskolai hallgató. Tagja volt az intézményi MEFESZ vezetőségének és a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanácsnak. A MEFESZ debreceni küldöttje.

Kádár Attila (1932–) 1956-ban orvostanhallgató. A MEFESZ orvoskari vezetőségének és a szegedi MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja. A MEFESZ

veszprémi küldöttjeként tevékenységével hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához.

Kiss Tamás (1934–) 1956 őszen joghallgató. A MEFESZ megalakításának egyik kezdeményezője és vezetője. A MEFESZ programjának megalkotásáért felelős csoport vezetője volt a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanácson belül. Az október 20-i nagygyűlésen ő ismertette a MEFESZ tanulmányi és politikai követeléseit. Október 20–22 között a MEFESZ küldöttjeként részt vett a budapesti és gödöllői egyetemi diákgyűléseken. Tevékenységével jelentősen hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. Részt vett a Kádár-kormányt támadó röplapok készítésében és terjesztésében. A megtorlás során 5 év börtönre ítélték.

Lejtényi András (1937–2011) 1956 őszen joghallgató. Az első magyarországi hallgatói önkormányzat, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége megalakításának egyik kezdeményezője és vezetője volt. A MEFESZ szervezeti szabályzatának írójaként vezető szerepe volt a szövetség megalakulásában. Október 20–22 között a MEFESZ küldöttjeként részt vett a budapesti és gödöllői egyetemi diákgyűléseken. Tevékenységével hozzájárult a szegedi hallgatói követeléseknek a forradalom követeléseivé válásához. 1956 decemberében emigrálni kényszerült.

Putnik Tivadar (1919–1998) 1956-ban harmadéves bölcsészhallgató. A MEFESZ október 16-i alakuló gyűlésén ő javasolta, hogy a szervezet fogalmazzon meg politikai követeléseket is. A bölcsészkar szervezet egyik vezetője, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja volt. A forradalom után emigrációba kényszerült.

Resli Pál (*1934) 1956 őszen orvostanhallgató. A MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja volt. Részt vett a Kádár-kormányt támadó röplapozásban. Tanúként hallgatták meg Kiss Tamás és társai perében. Elkerülte a megtorlás.

Székely László (*1933) 1956 őszen matematika–fizika szakos hallgató. MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja valamint a MEFESZ megbeszélések és gyűlések jegyzőkönyvvezetője volt. A forradalom leverése után a politikai tevékenységtől visszahúzódott. Tanúként hallgatták meg Kiss Tamás és társai perében. Elkerülte a megtorlás.

Szöke Sándor (*1937) 1956-ban a Pedagógiai Főiskola hallgatója. Az intézményi MEFESZ egyik vezetője, a MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja. A MEFESZ küldöttje az Egri Pedagógiai Főiskolára. Október 21-én részt vett az

egri diákgyűlésen. A megtorlás során szigorú megrovásban részesítette a szegedi főiskola fegyelmi bizottsága.

Tóth Imre (1934–) egykori joghallgató az 1956-os MEFESZ egyik kezdeményezője és szervezője volt. A MEFESZ küldöttjeként járt Nagy Imre budapesti otthonában. Október 22-én este Budapesten csatlakozott Kiss Tamáshoz és Lejtényi Andrásához és részt vett a budapesti nemzetőrség feladatvállalásában. Részt vett a Kádár-kormányt támadó rölapok készítésében és terjesztésében. A megtorlás során 6 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték.

Vető Miklós (1936–) 1956-ban harmadéves joghallgató. A MEFESZ egyik kezdeményezője. A szovjet megszállás után részt vett a Kádár-kormányt támadó rölapok készítésében és terjesztésében. A forradalom leverése után emigrációba kényszerült.

Vezényi Pál (*1935) 1956 őszén másodéves bölcsészhallgató. A MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagja volt. Október 16–20. között részt vett a követelések kidolgozásában. A forradalom leverése után részt vett a Kádár-kormányt támadó rölapok szerkesztésében és terjesztésében. A forradalom után emigrációba kényszerült.

A MEFESZ küldöttei tevékenységének értékelésekor egyet kell értenünk Ifjabb Sarkadi Sándorral, a soproni események kutatójával abban, hogy „A ránk maradt kevés dokumentum is egyértelműen bizonyítja, hogy a szegedi egyetem diáküldöttei mozgósítják és forradalmasítják Debrecen, Sopron, Budapest, Veszprém, Pécs, Győr, Miskolc, Gödöllő, Eger, Mosonmagyaróvár hallgatóit és oktatóit.”³⁸³

A küldöttek elindulását a MEFESZ ideiglenes vezetősége Baróti Dezső rektori szobájában beszélte meg, közvetlenül az október 20-i nagygyűlés után. Itt vetette fel az ülésen jelen lévő Bohó Róbert, hogy a MEFESZ küldöttei menjenek fel vele Budapestre és ott folytassák a tárgyalásokat a DISZ és a Petőfi Kör vezetésével. „A 20-i gyűlés végén Kiss Tamást és Lejtényit felhoztuk Budapestre, azon a kocsin, amin én lent voltam. Nevezettek abból a célból hoztuk fel, hogy a DISZ KV-ban a diáktörvényben való részvételéről tárgyaljanak. Kiss és Lejtényi a Veres Pálné utcai diáktörvényben szálltak meg, majd pedig tárgyaltak a DISZ KV-ban

³⁸³ SARKADI 2006. 9.

és Tánczos Gáborral a Petőfi Kör titkárával és Hegedűs Andrással a titkárság tagjával.”³⁸⁴

Október 21-e vasárnap Bohó Róbert a Pilvax kávéházba szervezett egy megbeszélést a Petőfi Kör vezetői és a MEFESZ vezetői között. Ezen Tánczos Gábor és Hegedűs B. András azt képviselték, hogy a MEFESZ-nek a DISZ-en belül van a helye.

„Fiúk, azonnal hagyjátok abba, mondta a Tánczos Gábor és csapata, mert ez így nem jó, helytelen úton jártok stb. Akkor nem tudtunk megegyezni, Lejtényinek és nekem is az volt a véleményem, hogy azzal a küldetéssel jöttünk fel, hogy mi ezt most már tovább visszük és akkor volt a Tánczosnak volt az a mondata, amit nagyon megjegyeztem: „Lehet, hogy nektek van igazatok«. Tehát a céllal egyetértett elvileg, csak a módszerrel nem. Most ezt nem minősítem. Ugyanez volt másnap a DISZ-nél, hogy létrejött egy bizottság, az egyik a szervezetet előkészítő bizottság, a másik a programot előkészítő bizottság, a lényege mind a kettőnek az volt, hogy október végére valamikor, vagy november első napjaira ők – van hátterük hozzá – összehívják egy Diákszemélyzetet Budapestre. Ehhez úgy járultunk hozzá, úgy támogattuk az ötletet, hogy ha és amennyiben nem a DISZ-vezetőket küldik fel, hanem minden egyetemen úgy választanak küldöttet, ahogy mi választottunk Szegeden. Karonként, közfelkiáltással, és ne felülről mondják meg nekik, hogy kik képviselik az egyetemi ifjúságot, és akkor mi is hajlandók vagyunk részt venni ezen az október végi vagy november eleji Diákszemélyzeten. Ahogy ezt akkor mi a Lejtényivel megkonzultáltuk, azt mondtuk, hogy nekünk nincs technikai hátterünk, pénzünk a szervezéshez, akkor helyettünk szervezzenek meg egy ilyen gyűlést, és bízunk abban, hogy Pécsen, Debrecenben stb., ha ilyen módszerrel választanak hallgatókat, azt jól éreztük, a hangulatot, akkor az úgynevezett Diákszemélyzeten is többségbe kerül az a csapat, amely párttól, és az akkori DISZ-től független, egyetemista szervezetet fog létre hozni. Ez 22-én délelőtt volt. Akkor még szó sem volt, hogy csatlakozik Pécs, a Műegyetem – fogalmunk sem volt róla! [...] Még azon törtük a fejünket az Andrissal, hogy hogyan vesszük fel a pesti egyetemistákkal a kapcsolatot, hogy csatlakozzanak. Még ott ezen lamentáltunk, hogy hova menjünk, akkor megint csak segítségünkre volt az akkori hírhálózat. Megjelent két vagy három műegyetemista, akik hallották, hogy itt vannak a szegediek a DISZ-központban, megkerestek bennünket, és azonnal menjünk az ő gyűléseikre, már gyűléseznek két órája, elkezdtek. Alig, hogy elmondták, jöttek az agrárosok, hogy

³⁸⁴ Bohó Róbert tanúvallomása 1957. augusztus 30. CSML 1249/1957 Szegedi Megyei Bíróság büntetőperes iratai

most azonnal menjünk ki Gödöllőre. Gyakorlatilag nem nekünk kellett megkeresni a hallgatókat, hanem ők kerestek meg bennünket.”³⁸⁵

Eközben október 21-én délelőtt Szegeden a diáklklubban összeült a MEFESZ intézőbizottsága, az úgynevezett Egyetemi Diáktanács és az előző esti megbeszélés értelmében kijelölte a MEFESZ intézményi küldöttjeit. „*Vasárnap délelőtt a diáklklubban találkoztunk Abrudbányai Iván, Ács Vilmos, Jancsó Gábor, Székely László, Csonti Ferenc, »Csöpi« nevű leány, Vörös József és még több orvostanhallgató, valamint én [Gönczöl Dezső]. A megbeszélésen összeállítottuk a küldötteket a vidéki városokba.*”³⁸⁶

Debrecenbe Jancsó Gábor és Ambrus János indult el, Miskolcra Csete Iván és Hámori Károly. Abrudbányai Iván az egyetem rektorának szolgálati gépkocsijával, majd Ács Vilmos motorkerékpáron utazott el Pécsre. Kádár Attila Veszprémbe, Szőke Sándor Egerbe ment.

A MEFESZ KÖVETELÉSEI – A FORRADALOM KÖVETELÉSEI

Átutazóban a DISZ-központban – A Diáksparlament előkészítése és/vagy a forradalom előkészítése

Kiss Tamás és Lejtényi András az október 20-i szegedi diákgyűlés után, az ülésen részt vevő Bohó Róbert DISZ-vezető szolgálati autóján utaztak fel Budapestre³⁸⁷, eleget téve annak az invitálásnak, hogy a DISZ által kezdeményezett országos diáksparlament előkészítésében részt vegyenek. A szegedi MEFESZ álláspontja egyértelmű volt, ezt október 16-án a szegedi DISZ vezetésének és 20-án a Szegedre leutazó országos DISZ-vezetés tagjainak is elmondták: a MEFESZ önálló szervezetként a DISZ-en kívül szerveződik és képviseli az egyetemi és főiskolai hallgatók érdekeit, partneri szerepre törekszik a munkás- és parasztfjúság rétegszervezeteivel, illetve a Dolgozó Ifjúság Szövetségével (a DISZ-szel), ugyanakkor megfogalmazza saját programját és követeléseit.

Az október 21-i megbeszélések értelmében 23-ára összehívták a DISZ Központi Vezetőségét (KV), és a 22-ei hétfői Szabad Nép címlapján rövid hírben jelentették be, hogy a DISZ KV intéző bizottsága „*október 27-re összehívja az egyetemi ifjúság*

³⁸⁵ Kiss Tamás szóbeli közlése 2014. november 19-én

³⁸⁶ *Gönczöl Dezső vallomása* CSML 1249/1957. 123. Megerősíti ezt Abrudbányai Iván vallomása ÁBTL. 3.1.5.O-12797. 280.

³⁸⁷ A szegedi küldöttek a Veres Pálné utcai diákszállóban kaptak elhelyezést.

országos parlamentjét, amelynek fóruma elé terjeszti az ifjúsági szövetség újjászervezésére vonatkozó javaslatait”.³⁸⁸

Ezen forgatókönyv Hollós Ervinnek a Szabad Ifjúságban október 11-én megjelent cikke alapján született.³⁸⁹ A szervezet „megújhdását” tehát a DISZ keretein belül tervezték. A cél az volt, hogy a fiatalok között tapasztalt elégedetlenséget és közéleti erjedést vitakörök³⁹⁰, illetve az ország egyetemlein október 21–23 közötti napokra összehívott intézményi diákszervezetek szelepein keresztül levezetve (akár más néven is, de) megtartani a DISZ-t mint egységes ifjúsági (ernyő)szervezetet a fiatalság egyedüli képviselőjének, (az MDP irányításával működő) vezetőjének.

A DISZ központi politikai iskolájának helyet adó Mátyás király úti épületben 21-én és 22-én a tárgyalások folytatódtak a DISZ és a MEFESZ jelen lévő képviselői (Kiss Tamás és Lejtényi András) között. Mivel nem született megegyezés abban, hogy a MEFESZ a DISZ-en belül maradjon, a DISZ-vezetők B terve az volt, hogy az országos ifjúsági parlament létrehívásával ebbe kívánta becsatornázni a Szegeden indult mozgalmat, illetve az ország egyetemeinek és főiskoláinak hallgatóságát a DISZ erőforrásaival és kereteiben újjászervezett ifjúsági szövetségbe.

A következő két napban két munkacsoportban folytak a tárgyalások. Az egyik csoport a szervezeti szabályzatot, a másik csoport a programtervezetet dolgozta ki. Lejtényi Andrást és Kiss Tamást a szintén szegedi hallgató, DISZ-titkár Görög Józseffel együtt abba a csoportba osztották be, amely a szervezeti szabályzatot dolgozta ki.

Időközben a felsőoktatás-politikai környezetben változások álltak be, hiszen Kónya Albert oktatási miniszter október 17-i szegedi látogatása után 19-én Budapesten rektori és főigazgatói értekezletet tartottak, amelyen a szegedi követelések egy részét elfogadva, reformokat helyeztek kilátásba (fakultatív nyelvoktatás, speciálkollégiumok, honvédelmi oktatás, bizonyos szintű egyetemi autonómia, diákjóléti intézkedések). A miniszter ezután bejelentette, hogy *„az egyetemeken módot adunk a fakultatív óralátogatásra is, azonban, hogy melyek azok a tantárgyak, amelyeknél a hallgató választhatja meg a látogatást, arra vonatkozólag karonként, szakonként állapítsák meg és elégítsék ki a jogos kívánásokat. [...] Indokolt a felsőoktatás területén a fakultatív nyelvoktatás bevezetése. E téren úgy intézkedtünk, hogy kötelező egy szabadon választható nyelv felvétele. [...] Az ideológiai oktatás területén november elsejétől a Magyar Párttörténet tanítása heti két órászámban történik majd. Elmondotta még, hogy a honvédelmi oktatás módszereit újból felülvizsgálják.”*³⁹¹

³⁸⁸ *Szabad Nép* 1956. október 22. 1.

³⁸⁹ HOLLÓS ERVIN: A DISZ megújhdásáért. *Szabad Ifjúság* 1956. október 11. 1.

³⁹⁰ Október 20–23 között megalakultak: ELTE joghallgatók Hajnóczy Kör, bölcsészhallgatók Március 15-e Kör, MKKE Széchenyi Kör, NME Ságvári Kör, GATE Táncsics vitakör.

³⁹¹ DM 1956. október 21. 1.

A debreceni egyetemi DISZ három képviselője, Schulek Mátyás, Kertész László és Vajó Péter³⁹² szintén Budapestre utaztak a DISZ által szervezett tanácskozássra. 22-én a DISZ központi épületében találkoztak Kiss-sel és Lejtényivel, akik Schulek szerint „*komoly felkészültséggel és komoly tervekkel, tervezetekkel álltak elő. Teljesen nem volt új ugyan a dolog, hiszen a MEFESZ megalakítása már Debrecenben is felvetődött. Két bizottság tanácskozott a Program bizottság és a Szervezeti szabályzatot kidolgozó bizottság.*”³⁹³

A szegedi egyetemről is két DISZ-vezető vett részt ebben a munkában: Görög József mellett Árvai Árpád, V. éves joghallgató. Ők már október 20-án délután vonattal felutaztak Budapestre. Az 1957. évi megtorlás során tett tanúvallomásában mind Görög³⁹⁴, mind pedig Árvai³⁹⁵ állította, hogy Kiss és Lejtényi október 22-én gyakran kilátogattak a különféle intézményekbe: „*A két bizottság külön tartózkodott, de közös előszobája volt, ahol a házi telefon volt helyezve. Határozottan emlékszem rá, hogy Lejtényi és Kiss Tamás sűrűn telefonáltak, ami arra utal, hogy szoros kapcsolatot tartottak fenn a különböző egyetemekkel.*”³⁹⁶ Valamint „*Ezen a napon és másnap, október 23-án többször előfordult, hogy ők a DISZ Központi Vezetőségétől eltávoztak a budapesti MEFESZ küldöttekkel. Az is előfordult többször, hogy amikor a DISZ Közp. Vezetőségénél tartózkodtak, gyakran telefonáltak különböző egyetemekre, sőt, vidéki egyetemekre is. Azt is meg lehetett állapítani, hogy a budapesti MEFESZ küldöttek Lejtényi és Kiss Tamás befolyása alatt álltak; úgy látszott, mintha azokat is ők irányították volna.*”³⁹⁷

A DISZ-központban zajló munkáról – nyilvánvalóan a diákok mozgolódását megnyugtató szándék által vezéreltetve – egy közleményt adott ki a DISZ Központi Vezetősége: „*A DISZ és a szegedi és egri MEFESZ vezetői hétfőn előkészítő bizottságokat alakítottak. Az előkészítő bizottság leszögezte, hogy az egyetemi ifjúság új szervezete a marxizmus-leninizmus alapjain az MDP pártvezetésével dolgozik majd a szocializmus sajátos magyar útjának megvalósításáért! Felhívással fordulnak a munkás, középiskolás és paraszti ifjúsághoz, alakítsák meg rétegszervezeteiket.*”³⁹⁸

A szegedi küldöttek eközben nyakukba vették a várost, és igyekeztek minden olyan eseményen, diákgyűlésen jelen lenni, amelyre meghívást kaptak. Ezen diákgyűléseket a DISZ szervezte és hirdette meg szerte az országban.

³⁹² Vajó Péter a Kossuth Lajos Tudományegyetem DISZ-tikára volt.

³⁹³ Schulek Mátyás interjú. Készítette Valuch Tibor az 1956-os Intézet OHA 448. sz.

³⁹⁴ Görög József tanúvallomása 1957. augusztus 23. CsML B. 1249/1957

³⁹⁵ Árvai Árpád tanúvallomása 1957. szeptember 14. CsML B. 1249/1957

³⁹⁶ Árvai i.m.

³⁹⁷ Görög i.m.

³⁹⁸ Közlemény. *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 1.

Kiss Tamás október 22-én telefonált szegedi MEFESZ-es szervezőtársának, Tóth Imrének azt kérve, hogy haladéktalanul utazzon Budapestre, mert olyan sok meghívást kaptak, hogy ketten Lejtényivel nem tudnak eleget tenni mindegyiknek és segítségre van szükségük, hogy mindenütt ismertethessék a szegedi MEFESZ céljait és követeléseit.

A magyarországi egyetemisták és főiskolások követelése

A Szegeden alapított MEFESZ hatásainak és hatókörének vizsgálata során az október 16-tól 23-ig terjedő időszakban szerte az országban született hallgatói követeléseket tekintjük át és elemezzük. E követelések között alapvetően az intézményi szintű követeléseket vizsgáljuk, tehát az alegységek – például karok, kollégiumok – esetében ezeket csak akkor tesszük elemzésünk tárgyává, ha annak a történeti dimenzióban az időtényező okán – tehát a MEFESZ-követelések idővonalának megrajzolása szempontjából –, avagy a követelések megalapozása, formálódása, továbbvitele és képviselése szempontjából van jelentősége.³⁹⁹

Műegyetem, a Központi Diákszálló Diákbizottságának követelése (október 19.)

A szegediek október 16-i ülésének híre és 17-én kelt felhívása példája nyomán, a Műszaki Egyetem központi (vári) diákotthonának diákbizottsági tagjai⁴⁰⁰ október 19-én, a villamosmérnöki kar Szerb utcai épületének egyik tantermében összeállítottak egy nyolcpontos követelésfüzért.⁴⁰¹ E követelések a Hess András téri diákotthonban este hétkor tartott gyűlésen további javaslatokkal 15 pontra bővültek. E gyűlésen a hallgatók mellett jelen volt Gérnyi Kálmán, az egyetem DISZ-titkára és Marián István⁴⁰², az egyetem Katonai Tanszékének vezetője is. Másnap a diák-

³⁹⁹ E kötetben nem vizsgáljuk az ELTE hallgatói köreinek történéseit, tekintettel arra, hogy az ELTE-n nem alakult ekkor MEFESZ-szervezet. „Az ELTE hallgatói részt vettek az újjáalakuló MEFESZ szegedi első ülésén, de nem ebben a szervezetben látták az egyetlen járható utat. A DISZ megreformálását szorgalmazták elsősorban azért, hogy ne lehessen megbontani az egyetemi ifjúság sorait.” BORSODI 2007. 123.; valamint Az október 22-én délután négy órától tartott diákgyűlésen már a „hozzászólásokból kiderült, hogy a bölcsészhallgatók nem kívánnak kilépni a DISZ-ből és különálló egyetemista szervezetet létrehozni.” BORSODI 2009. 43.

⁴⁰⁰ Füredi Oszkár, Vigh József, Balogh Lajos, Voltig Béla IV. éves villamosmérnök hallgatók. Ld. még. VOLTIG 1993.

⁴⁰¹ Bővebben: FRIVALDSZKY 2006.; Ld. még. LIPTÁK 2003.

⁴⁰² *Marián István tanúkihallgatási jegyzőkönyv 1957. július 31.* CsML B. 1249/1957

bizottság tagjai 1500 példányban sokszorosították a felhívást, és osztogatták az egyetemen. A sokszorosítás az egyetemi DISZ-bizottság engedélyével és támogatásával⁴⁰³ történt, a stencilgépet, a festéket és a papírt a DISZ bocsátotta a hallgatók rendelkezésére.

A diákokthon lakói kimondták, hogy helytelenítik a DISZ-nek a magyar ifjúság életében betöltött szerepét: „Nálunk a Műszaki Egyetemen is a DISZ-bizottság a felsőbb szervek automatájává vált. A DISZ-nek az ifjúság szószólójának kellett volna lennie, de ez nem történt meg. [...] A Műszaki Egyetem hallgatói megunták már a DISZ-vezetőség tehetetlenségét, amely nem volt képes következetesen síkra szállni az egyetemi hallgatók érdekei mellett.”⁴⁰⁴

A követelések leginkább a mérnökhallgatók speciális életvilágára és a mérnökképzésre vonatkoztak,⁴⁰⁵ ugyanakkor az október 16-i szegedi követelésekkel azonos tartalmú, a szélesebb hallgatói közösséget érintő követelések is megjelentek⁴⁰⁶, továbbá két politikai követelés⁴⁰⁷ is. Ezekben az egyetemi autonómiára, illetve Farkas Mihály és társai ügyében nyílt tárgyalások lefolytatására helyezték a hangsúlyt. Az előbbiben megismételték a szegedi követelést, az utóbbi kérdésben a szegedi követeléseknél szűkebb követelést megfogalmazva a műegyetemisták

⁴⁰³ „Azt hiszem, hogy a gyűlést az ottani DISZ vezetőség kezdeményezte. Aztán ahogy az események haladtak előre és a gyűlés lehetősége valóban megnyílt, bekerültek olyan diákok is, akiknek semmi közük nem volt a DISZ-hez” VOLTIG 1993. 5.

⁴⁰⁴ Felhívás! *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 3.

⁴⁰⁵ „1. Követeljük a mérnökök erkölcsi és anyagi megbecsülését. A kezdő mérnököket helyezzék mérnöki beosztásba, kezdő fizetésük 1500-1600 forint legyen, és a prémiumban is részesüljenek!; 2. A vezetői állásokat és beosztásokat kössék iskolai végzettséghez és szaktudáshoz!; 5. Tegyék lehetővé a fiatal mérnökök külföldi munkavállalását, és ezt ne kössék politikai és családi feltételekhez!; 6. Szüntessék meg a diákokthonok zsúfoltságát!; 7. Követeljük a menza forintnormájának napi 15 forintra való felemelését!; 8. A diákélelmelési vállalatokat vonják az illetékes egyetemek hatásköre alá!; 12. Szállítsák le a műszaki könyvek árát a hallgatók részére, és mindenki kapjon tankönyvszegélyt!; 13. Követeljük az évről évre szükséges mérnökképzés létszámának reális megállapítását!; 14. Végző hallgatók diplomaterv kidolgozásának idejére magasabb ösztöndíjat kapjanak!” Budapest, 1956. október 19. Közli: *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 3. Ld. még. Magyar Nemzeti Múzeum Röpiratgyűjtemény (89.42.).

⁴⁰⁶ „3. Követeljük a katalógusrendszer azonnali eltörlését, a nyelvek és a nem szaktárgyak jövő félévtől való fakultatívvá tételét, egy kötelező, de szabadon választott nyelv oktatását!; 4. Tegyék lehetővé az egyetemi hallgatók külföldi, állami támogatással történő csoportos tanulmányi utazását, és azt, hogy egyénileg, az IBUSZ-tól függetlenül is utazhassanak!; 11. Követeljük az utazási kedvezmények 50 százalékra való visszaállítását havonta egyszeri utazásra!” Budapest, 1956. október 19. Felhívás! *Jövő Mérnöke*, 1956. október 23. 3.p. Ld. még. Magyar Nemzeti Múzeum Röpiratgyűjtemény (89.42.).

⁴⁰⁷ „9. Állítsák vissza az egyetemi autonómiát!; 15. Nyílt tárgyalást kérünk Farkas és társai ügyében!” Felhívás! *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 3.

ekkor még „az elmúlt időszak bűnei”⁴⁰⁸ helyett csak Farkas Mihályra fókuszáltak. Azonban a DISZ-től független ifjúsági szervezet létrehozásának kérdése itt nem jelent meg⁴⁰⁹). A Műszaki Egyetem hallgatói ezután üdvözlő és további tájékoztatást kérő táviratot küldtek az október 16-án megalakult MEFESZ október 20-i programalkotó nagygyűlésére Szegedre.⁴¹⁰

Az Egri Pedagógiai Főiskola hallgatóinak követelése (október 21.)

Október 21-én délelőtt az Egri Pedagógiai Főiskolán megalakult az egri főiskolások vitafóruma a Kossuth Kör – olvashatjuk a Szabad Ifjúság tudósításában: „Ezen az alakuló gyűlésen határozta el a kör tagsága, hogy a főiskolás hallgatók követeléseit 12 pontba foglalja és csatlakozik a MEFESZ-mozgalomhoz. Vasárnap este 6 órára a Kossuth Kör ifjúsági nagygyűlést hirdetett, melyen az ifjúság teljes létszámmal megjelent. A gyűlésen a Kossuth Kör vezetősége felolvasta 12 pontját, amelyet az egész ifjúság öt órai forró hangulatú vita után magáévá tett. A 12 pont megvitatása közben a hallgatók elhatározták, hogy csatlakoznak a MEFESZ-mozgalomhoz”⁴¹¹

Az Egri Állami Pedagógiai Főiskola hallgatóinak 12 pontját a diákgyűlés egyhangú szavazással fogadta el. Az egri hallgatók utolsó, 12. követelésükként hangsúlyozták, hogy a tizenegy pontra nem elvi vagy elméleti, hanem a gyakorlati megvalósításról szóló válaszokat kérnek, amelyeknek határidejét két hétben határozták meg. Kilátásban helyezték, hogy „amennyiben ez alatt az idő alatt követeléseinket nem teljesítik, a pesti és szegedi és más városok egyetemi, főiskolai hallgatóival együtt az egri főiskolás ifjúság is tüntetéssel fogja kifejezni elégedetlenségét.”⁴¹²

Az egri követelések három csoportra oszthatók: a speciálisan helyi diákszociális és a képzéssel kapcsolatos követelésekre, továbbá az országos léptékű diákszociális vagy képzési követelésekre és végül a politikai követelésekre. Az első halmazba

⁴⁰⁸ A szegedi követelés ez volt: „Követeljük, hogy állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek az elmúlt időszak bűneiért, és e tárgyalásoknak a legnagyobb nyilvánosság előtt kell lefolyniuk!” (Ld. az erről szóló fejezetet)

⁴⁰⁹ „10. Követeljük az egyetemi ifjúsági mozgalom újjászervezését, egy új diákvezetőség demokratikus megválasztását!” Felhívás! *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 3.

⁴¹⁰ A 20-i ülés hangfelvételén Kiss Tamás olvasta fel a Műegyetem hallgatóinak táviratát: „Szegedi Tudományegyetem MEFESZ diákbizottsága Szeged. Tájékoztassatok bennünket, sok sikert és üdvözlőtünköt küldjük. A Műszaki Egyetem hallgatói.” A nagygyűlés szövegének gépirata az interneten itt: <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

⁴¹¹ Az egriek 12 pontja. *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁴¹² A követeléseket közli: NÉMETHNÉ-SZABÓ-VIDA 2003. 304-305.

tartozó követelések⁴¹³ a főiskola világát, mikroklímáját meghatározó problémákat tartalmazzák, köztük a hallgatóbarát belső kommunikáció és oktató-hallgató viszony, a pedagógusképzés tanulmányi és oktatásszervezési problémáival és a menza kérdésével. E halmazba sorolható a hallgatói érdekképviselő egy szép megnyilvánulása, amikor Vladár Klára, az intézményből korábban kizárt hallgató rehabilitálását követelték.⁴¹⁴

Az egri hallgatók követeléseiben is megjelentek országos hatókörű, a diákok szélesebb tömegeit érintő kérdések és problémák⁴¹⁵, melyek fókuszában a fakultatív nyelvoktatás, a katonai oktatás, a külföldi tanulmányi utazások, valamint az 50%-os utazási kedvezmény követelése áll – ezek a szegedi MEFESZ-követelésekkel azonosak.

Ugyanakkor az egri követelések tartalmában a szegedi Pedagógiai Főiskolán október 18-án tartott MEFESZ-diákgyűlés követeléseinek hatása mutatható ki. Ennek az a magyarázata, hogy október 20-án távirat érkezett Egerből Szegedre, amelyben meghívták a szegedi MEFESZ-szervezőket. A táviratot Gönczöl Dezső MEFESZ-diákbizottsági tag adta át Szőke Sándornak (aki szintén diákbizottsági tag volt a szegedi Pedagógiai Főiskolán), azzal, hogy utazzon Egerbe, vigye magával az elfogadott szervezeti szabályzatot, vitassák meg, és az ottani véleményekkel kiegészítve hozza vissza Szegedre. Szőke Sándor ezután engedély- és pénzbelítámogatás-kéréssel

⁴¹³ „1. Politikailag és erkölcsileg egyenrangúak vagyunk tanárainkkal és vezetőinkkel, tehát követeljük, hogy ebben a szellemben tárgyaljanak velünk.; 5. Vizsgálják felül az államvizsgarendszert! Amiből szigorlatozunk, még súlypontozva se legyen államvizsga, amiből államvizsgázunk, ne legyen harmadév végén kollokvium! Csak pedagógiából és szaktárgyakból államvizsgázunk!; 10. Vegyék ki a főiskolások étkeztetését a FÜÉV [Felsőmagyarországi Üzemélelmelési Vállalat] kezéből. Külön főiskolai menzát kérünk! Követeljük a menza forintnormájának napi 15 Ft-ra való felemelését!” A követeléseket közli: NÉMETHNÉ–SZABÓ–VIDA 2003. 304–305.

⁴¹⁴ 8. ...Követeljük, hogy az igazságtalanul kizárt Vladár Klárát nyilvános gyűlésen erkölcsi elégtételben részesítsék!

⁴¹⁵ „2. Kívánjuk a kötelező óraszám csökkentését, a fakultatív oktatás bevezetését! A marxizmust általánosan heti két órában oktassák. Szüntessék meg a teljességgel haszontalan, középiskolás jellegű szemináriumokat!; 3. Az ifjúság hazafias nevelését helyezték nemzeti alapokra! A pedagógia tudományát is tegyék nemzetibbé! Ne csak emlegetsek Apáczai Csere Jánost, Comeniust..., de műveiket is publikálják! Használjuk fel a magyar pedagógia haladó hagyományait a legrégebbiektől Karácsony Sándorig.; 4. Követeljük a fakultatív nyelvoktatás azonnali megvalósítását! A honvédelem oktatásának heti két órában való megállapítását! Honvédelemből se legyen gyakorlati jegy!; 7. A diákszállókat függetlenítsék a főiskola igazgatóságától. Legyen általunk választott önkormányzati szerve! A szállóigazgatói állást teljesen feleslegesnek tartjuk! A gondnok tevékenysége csak adminisztratív jellegű legyen! A miniszter vonja vissza ide vonatkozó helytelen rendeleteit!; 9. Szervezen a főiskola állami támogatással kedvezményes hazai és külföldi utazásokat, nemcsak a tanárok és a földrajz szak, hanem minden főiskolás részére. Kérjük, hogy havonta egy 50 százalékos utazási kedvezményt is adjanak, valamint már most adják meg a pedagógiai főiskolásoknak és a tanár szakos egyetemistáknak a minden pedagógust megillető nyári utazási kedvezményt!” A követeléseket közli: NÉMETHNÉ–SZABÓ–VIDA 2003. 304-305.

elment a szegedi főiskola igazgatójához, Lerner Károlyhoz,⁴¹⁶ aki az engedélyt megadta és az utazásra 400 Ft rendkívüli szociális segély kiadásáról rendelkezett. Ezután Szőke az este 10 órai vonattal Budapestre utazott, majd onnan motorvonattal Egerbe, ahová 21-én délelőtt érkezett meg. Ott első útként felkereste a főiskola főigazgatóját. Szőke elmondása szerint a főigazgatói irodában a megyei DISZ-, illetve MDP-vezetők jelenlétében bemutatta a MEFESZ szervezeti szabályzatát.⁴¹⁷ Szőke Sándor 1957. június 8-i fegyelmi tárgyalásán idézték az egri főiskola igazgatója által írt tájékoztató levél szövegét, mely szerint „*Szőke Sándor egri szereplése kizárólag a MEFESZ ügyekkel kapcsolatos volt.*”⁴¹⁸ Az egri főiskolán tartott gyűlésen „*Szőke Sándor a szervezeti szabályzat vitájában alig vett részt, vagy ha részt vett, ennek nem volt ellenséges politikai éle.*”⁴¹⁹

Némi vita a DISZ-től való különválás kérdésében alakult ki, de ezt azzal rendezték el, hogy a különállás csak ideiglenes és „*a MEFESZ a DISZ-szel újra egyesülni fog, amint a DISZ az ifjúság bizalmát visszanyeri*”⁴²⁰. Az ülésen jelen volt a megyei Pártbizottság és DISZ-bizottság egy-egy képviselője, akik az gyűlés után megelégedetten hangsúlyozták, hogy Szőke Sándor helyes irányba vitte a gyűlést.⁴²¹ A DISZ–MEFESZ-kérdésben az egri főiskolások 6. követelésükben foglaltak állást a következők szerint: „*A nem demokratikusan választott DISZ-vezetőség azonnal mondjon le! Egyetértünk a szegedi egyetemi ifjúság által megfogalmazott új MEFESZ szervezeti szabályzattal, mely leszögezi: a MEFESZ ifjúsága követi a pártot a szocializmus építésének útján. A MEFESZ független, szabad ifjúsági szövetség, amelynek eszmei alapja a marxizmus-leninizmus. A DISZ-szervezet nem tudta megfelelően képviselni az egyetemi ifjúság érdekeit, ezért tartjuk szükségesnek külön szervezet létrehozását. A MEFESZ legfelsőbb fórumául az országos egyetemi parlamentet ismeri el.*”⁴²²

A szegedi követeléseken árnyalataiban túlmutató politikai követelésként jelent meg a „spiclihálózat” említése a káderezés megszüntetésének követelésekor (amely követelés rövidebb formában szintűgy szerepelt a szegedi követelésekben)⁴²³; e te-

⁴¹⁶ Lerner Károly (1911–1958) matematikus, tanár. Egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta (1930–35). A diósgyőri gimnázium tanára volt, majd a 1952–58 között a Szegedi Pedagógiai Főiskola igazgatója.

⁴¹⁷ *Szegedi Állami Pedagógiai Főiskola Fegyelmi Vizsgáló Bizottság ülésének jegyzőkönyve* 1957. június 8-12. 3-4.

⁴¹⁸ Uo.

⁴¹⁹ Uo.

⁴²⁰ Uo.

⁴²¹ Uo.

⁴²² A követeléseket közli: NÉMETHNÉ-SZABÓ-VIDA 2003. 304–305.

⁴²³ Vö. az egri főiskolások (október 21.) „8. Követeljük a spiclihálózat eredményes munkájának gyümölcsékként létrejött titkos káderlaprendszer felszámolását!” és a szegedi főiskolások (október 18.)

kintetben ki kell emelnünk az egri fiatalok szókimondását, amely a sérelem felmutatása mellett az elégedetlenség érzelmi töltöttségét is kifejezésre juttatta.⁴²⁴

A politikai követelések szintúgy a szegediek platformján állnak. Ezek elsőként az ekkor „az ifjúság ünnepe”-ként számon tartott március 15-e „piros betűs” ünneppé és október 6-a nemzeti gyásznappá nyilvánítása voltak. Az előbbi része volt a szegedi követeléseknek, azonban október 6-a mint „nagy vértanúink emléknapja” gyásznappá nyilvánításának követelése itt jelenik meg először.⁴²⁵

A neves pedagógusra és ifjúsági vezetőre, Karácsony Sándorra vonatkozó utalás az egri diákok 3. követelésében⁴²⁶ paralel a szegedi Pedagógiai Főiskola követelésében a Vajda és Vajtai oktatókra vonatkozókkal⁴²⁷.

E diákgyűlésen elhangzott egy szegedi hallgató verse is. A szegedi küldött, Szőke Sándor magával vitt Egerbe két költeményt, amelyet Paróczai Gergely magyar–történelem szakos szegedi hallgatótársa írt. Ezen versek egyike az volt, amelyet a Pedagógia Főiskola október 18-i diákgyűlésén olvastak fel, és a 18-a előtti napokban született. E verset egy egri főiskolás elkérte Szőkétől és felolvasta a diákgyűlésen. A vers – miként az egri főiskola főigazgatója kiemelte – „izgatón hatott”⁴²⁸ az egri fiatalokra.

Az október 21-i egri diákgyűlés a DISZ által szervezett és tervezett keretek között zajlott.⁴²⁹

követelése: „Szüntessék meg a hallgatók u.n. „káderezését” Ld. A szegedi Pedagógiai Főiskola diákgyűlése és követelései részt!

⁴²⁴ Erre utal a követelések utolsó pontja is: „12. Tizenegy pontunkra általános elvi válaszokat nem fogadunk el! Azonnali gyakorlati intézkedéseket követelünk!”

⁴²⁵ „11. Követeljük legnagyobb nemzeti ünnepeink munkaszüneti nappá való nyilvánítását! Március 15-e piros betűs ünnep, október 6-a, nagy vértanúink emléknapja nemzeti gyásznappá legyen!”

⁴²⁶ „3... Használjuk fel a magyar pedagógia haladó hagyományait a legrégebbiektől Karácsony Sándorig” Karácsony Sándor (1891–1952): pedagógus, egyetemi tanár. 1942 és 1950 között a debreceni egyetem professzora volt. 1945 áprilisától az Országos Köznevelési Tanács elnökségi tagja volt (és ezen belül a középiskolai szakosztály elnöke). 1945 júniusában a lett a szegedi professzor Sík Sándorral (Ld. a rá vonatkozó fejezetet) együtt a Magyar Cserkészszövetség tiszteletbeli elnöke. 1948-tól, a kommunista diktatúra kiépülése során több támadás érte. 1950. augusztus 1-jei hatállyal nyugdíjazták.

⁴²⁷ „Azonnal katedrát a Főiskolán Vajtainak! Vissza az irodalmi tanszék élére Vajda Lászlót!” Ld. A szegedi Pedagógiai Főiskola diákgyűlése és követelései részt!

⁴²⁸ *Szegedi Állami Pedagógiai Főiskola Fegyelmi Vizsgáló Bizottság ülésének jegyzőkönyve* 1957. június 8–12. 3-4.p. 3.

⁴²⁹ Ezt megerősíti Szőke Sándor vallomása és az egri főiskola főigazgatója által írt az eseményeket összegző levél. *Szegedi Állami Pedagógiai Főiskola Fegyelmi Vizsgáló Bizottság ülésének jegyzőkönyve* 1957. június 8-12. 3–4.

A Budapesti Orvostudományi Egyetem (BOTE) DISZ-szervezetének követelése (október 22.)

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karának DISZ-küldöttértekezlete október 22-én az egyetem minden hallgatójához címezte Felhívását⁴³⁰, melyben csatlakoztak „*az egyetemi DISZ-szervezetek demokratikus alapon való megújításáért, az egyetemi oktatás megreformálásáért és a hallgatók életkörülményeinek megjavításáért*”⁴³¹ kezdődött mozgalomhoz.

Az ülésről kiadott nyilatkozat⁴³² első részében a budapesti orvosegyetemi DISZ korábbi sikereit hangsúlyozták, köztük a doktori cím visszaállításának kezdeményezését, a szigorlóév visszaállítását, és a korai szakosítás eltörlését.

Az október 22-i DISZ-küldöttértekezleten megerősítették, hogy „*Egyetemünk DISZ-szervezete a jövőben is élére kíván állni hallgatóságunk mindazon jogos követeléseinek, amely részben már a szeptember első napjaiban tartott DISZ-iskola határozati javaslataiban szerepelt, vagy részben azóta fogalmazódott meg, illetve a jövőben fog felvetődni.*”⁴³³

Az orvosegyetem hallgatói arról a meggyőződésükről számoltak be, hogy a „sürgős és jogos” követelések megvalósulásának két alapfeltétele van: „*1. Meg kell őrizni az ifjúság egységét és tömegbázisát, mert csak az egységes ifjúsági szövetség tud erőteljesen harcolni az egész magyar ifjúság érdekeiért.*” Ebből kiindulva a következő napra, 23-ra tervezett, „*összegytemi [DISZ – J.Cs] küldöttértekezlet, illetőleg egyetemünk ifjúságának nagygyűlése döntsön a felett, hogy DISZ vagy MEFESZ név alatt küzdjünk jogos követeléseink megvalósításáért. A DISZ és MEFESZ célkitűzései azonosak. 2. Feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy a demokratizmus következetes megvalósításával választott, a tagság teljes bizalmát élvező és jogos követelésekért bátran harcoló ifjúsági DISZ- vagy MEFESZ-vezetők álljanak az összes DISZ- vagy MEFESZ-szervek és szervezetek élén. Ezért szükséges az összes vezető szervek újraválasztása.*”

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Általános Orvostudományi Karának DISZ-küldöttértekezlete által megfogalmazott tanulmányi követelések egyik részében speciálisan az orvosképzés és az orvosi pálya szempontjából hangsúlyos problémákra, illetve az egyetemi infrastrukturális, valamint hallgatói problémákra reflektáltak.⁴³⁴

⁴³⁰ Közli BALÁS-PIRI 1994. 17–19.

⁴³¹ *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁴³² *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁴³³ Közli BALÁS-PIRI 1994. 17–19.

⁴³⁴ „8. Megfelelő magas színvonalú tankönyvek és jegyzetek kellő időben és mennyiségben kedvezményes részletfizetés ellenében vásárolhatók legyenek.; 10. Követeljük a tudományos diákegyesületben dolgozó demonstrátorok díjazásának 100–300 forint közötti megállapítását;”

Az orvosegyetemi küldöttek további követeléseikben csatlakoztak a szegedi programhoz. A politikai követelések közül a március 15-e és október 6-a nemzeti ünnepé nyilvánításához, a Kossuth-címer visszaállításához, Farkas Mihály és társainak nyilvános bírósági tárgyalásához, az egyetemi autonómia visszaállításához. A szegedi követelések közül a demokratikus választások követelését így fogalmazták meg: „Követeljük a parlamenti demokratizmus teljes érvényre juttatását, valamint új, demokratikus választási rendszer kidolgozását és megvalósítását.”⁴³⁵

A tanulmányi kérdésekben megfogalmazott orvostanhallgatói követelésekben⁴³⁶ a szabad tudományos véleménycsere, az egyetemi felvételik estében a káderezés megszüntetése és a végzős hallgatók esetében a kihelyezési rendszer helyett annak „demokratikus” kidolgozása, valamint a szaktárgyak fakultatív oktatása, továbbá a katonai, a nyelvi és marxizmus-leninizmus oktatásának felülvizsgálata szerepelt. Mindezek a szegedi MEFESZ követeléseiből átvett tartalmak. Ugyanakkor a budapesti orvostanhallgatók három ponton másként fogalmaznak, s ezzel a tanulmányi és diákcszociális követelésekben tovább is lépnek, árnyalják a szegedi követeléseket (az egyéni vizsgajelentkezés, a félárva, árva és családfenntartó hallgatók ösztöndíjának 500 forintos alsó határban való megállapítása és minden külföldi országba szervezett diákcsere követelésében).⁴³⁷

Az orvosegyetemi követelésekben tükröződik a DISZ reformvonalának meghatározó jelenléte, befolyása⁴³⁸ és az a tény, hogy ebben a körben a DISZ-vezetés írá-

11. Követeljük a menza étkezési normájának 15 forintra való felemelését.; 12. Diákotthonaink lehetetlen elhelyezési körülményeinek sürgős megjavítása érdekében kérjük a volt Kossuth Tűzértisztí Akadémia főépület jobbszárnyának egyetemünk részére való mielőbbi átadását. Kérjük továbbá a volt Kossuth Akadémia sport-, kulturális létesítményeinek egyetemünk részére való kiutalását.; 13. Kérjük az Orvos Egészségügyi Szakszervezet Szentkirályi utcai székházának egyetemünk részére kultúrotthon céljaira való átadását.; 15. Szükségesnek tartjuk összegyetemi lap kiadását.; 16. Kérjük hallgatóink számára a havi egyszeri 50 százalékos vasúti kedvezmény biztosítását.”

⁴³⁵ Közli BALÁS-PIRI 1994. 17–19.

⁴³⁶ „2. Követeljük a nemzetközi szabad hírközlést, tudomány- és véleménycsereét.; 6. Sürgősen ki kell dolgozni és a jövő évtől megvalósítani az egyetemi felvételek és a végzős hallgatók elosztásának demokratikus rendszerét.; 7. A túlterhelés megszüntetése érdekében meg kell valósítani: a) a jövő félévben egyes szakmai tárgyak fakultatív oktatását, b) a nőhallgatók mentesítését a honvédelmi oktatás, a katonai szolgálat alól, valamint a férfihallgatók oktatásának és kiképzésének felülvizsgálatát, c) fakultatív nyelvoktatást és testnevelést, d) a marxizmus-leninizmus oktatásának felülvizsgálatát és az óraszám csökkentését.”

⁴³⁷ „7. A túlterhelés megszüntetése érdekében meg kell valósítani: e) a csoportos vizsgarend helyett egyéni vizsgajelentkezést.; 9. Követeljük az ösztöndíjrendszer felülvizsgálását, ezen belül a félárva, árva és családfenntartó hallgatók ösztöndíjának 500 forintos alsó határban való megállapítását.; 14. Szabad külföldi utazást és diákcsereét minden külföldi országba! A leghatározottabban követeljük a BM külföldi utazásokat korlátozó rendeletének azonnali hatályon kívül való helyezését.

⁴³⁸ E kötet keretében nincs lehetőségünk foglalkozni az egyetemi DISZ-szel szemben kisebb körök által megfogalmazott követelésekkel. Itt csak jelezzük, hogy a budapesti orvosegyetem harmad-

nyítani tudta a diákok követeléseit – az élükre állt, ugyanakkor azok legkritikusabb politikai élét el is vette (Nagy Imre „visszakövetelése” és a szovjet csapatok kivonása nem szerepelt). A követelésekben tehát a rendszerkorrekció kívánalma jelent meg, de nem jutottak el a rendszer megváltoztatásának felvetéséig: a felhívás végén a DISZ-küldöttértekezlet kimondta, hogy a budapesti orvostanhallgatók az „egyre nagyobb mértékű egészséges, demokratikus fejlődés megvalósításában”⁴³⁹ „a marxizmus-leninizmus szilárd talaján állva”⁴⁴⁰ kívánnak részt venni.

Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem (ÉKME) hallgatóinak követelése (október 22.)

A legismertebb diákgyűlési határozat az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem hallgatói nagygyűlésén született. Az ülésről született első sajtódokumentum⁴⁴¹ szerint az egyetemi MEFESZ-t négy-öt ezer fő jelenlétében, az ifjúság spontán gyűlésén egyhangúlag alakították meg és megalkották politikai programjukat.⁴⁴²

A Műegyetem mesterséges széttagoltsága a BME-re és az ÉKME-re – mint korábban leírtuk – szinte csak az adminisztrációban létezett, a képzés ugyanazokban az épületekben folyt, e nagygyűlésen is – noha ilyen dokumentáció nem készült – feltételezhetően mindkét intézményből voltak jelen hallgatók.⁴⁴³

Október 22-én ülésezett a BME pártbizottsága, ahol Marián István, a katonai tanszék vezetője javasolta, hogy az oktatók is vegyenek részt a délutáni nagygyűlésen

éves hallgatói a DISZ-MEFESZ vitában a MEFESZ-t választották: „A Budapesti Orvostudományi Egyetem orvos és fogorvos karának harmadik évfolyama október 22-én délután rendkívüli közgyűlést tartott, melyen megvitatták a szegedi egyetemisták által létrehozott MEFESZ-hez való csatlakozás kérdését. A gyűlés egyhangúlag elfogadta a csatlakozást [...] A taggyűlés 21 tagú ideiglenes szervező bizottságot választott. [...] A gyűlés a következő pontokkal foglalkozott, amelyeknek kidolgozása még tart: Nem szaktárgyak oktatásának reformja, Felvételi vizsgarendszer megváltoztatása, Diákszálló és menza helyzetének megjavítása, Ösztöndíj rendezése, Káderlapok nyilvánossághozatala, Tan- és szakkönyvek kedvezményes áron való juttatása, Egyetemi autonómia, Fakultatív előadáslátogatás, Egyetemi felső vezetőségnek professzorok által való titkos választása, Tanulmányi osztály átszervezése, Március 15 nemzeti ünnepé váló nyilvánítása, Farkas Mihály perének nyílt tárgyalása” *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁴³⁹ Uo.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ *Jövő Mérnöke* 1956. október 23.

⁴⁴² Bővebben: FRIVALDSZKY 2006.; HORVÁTH 2006.; LIPTÁK 2003.

⁴⁴³ Id. Frivaldszky János hangsúlyozza, hogy „a gyűlés az kizárólag az ÉKME gyűlése volt, a BME egyes hallgatói esetlegesen s nem intézményesen vettek csak részt rajta, a BME kollégisták pedig a Várban egyidejűleg egy másik gyűlést tartottak” Interneten itt: <http://www.frivaldszky.hu/muegyetem> Utolsó letöltés: 2016.07.25.

az esetleges provokációk megakadályozására. Ezen a napon délelőtt az ÉKME DISZ Végrehajtó Bizottsága (VB) elkészítette határozati javaslatát⁴⁴⁴, melyet a „22-i DISZ-nagygyűlés” résztvevői elé kívánt terjeszteni. Tekintettel arra, hogy e szöveg nem a MEFESZ dokumentuma, ám azzal összefüggésben született, hiszen a 22-i ÉKME diákgyűlést a DISZ hívta össze, a dokumentum szövege annyiban mindenképpen érdemes az említésre, hogy a 25 pontban megfogalmazott követeléstervezet a szegedi követelésekből beemelte a következőket: a nép bizalmát élvező vezetők, március 15-e, október 6-a nemzeti ünnepek, Nagy Imre állami funkcióiba való visszahelyezése, beszolgáltatás eltörlése, külföldi diákutazások, egyetemi autonómia, 50%-os diákkedvezmények, fakultatív idegen nyelvek. E követelés-tervezetben egy szó sincs a demokratikus választásokról és a szovjet csapatok kivonásáról. Ugyanakkor ezen javaslatban az előterjesztő ÉKME DISZ VB a MEFESZ szervezése kapcsán tiltakozásának adott hangot: „*Nem értünk egyet a szegedi egyetemisták DISZ-ből való kiválásával, mert ez az erőnk szétforgácsolódásához vezet. Aggályaik nem felelnek meg a valóságnak, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy az utóbbi időkben a DISZ Budapesti Bizottsága és a DISZ K.V. [Központi Vezetőség – J.Cs.] a mi érdekeinket képviseli. Bizonyítja ezt a DISZ K.V. napi lapjának a Szabad Ifjúságnak harcos kiállása is. A jelenlegi helyzetben ifjúsági egységre van szükség a DISZ-en belül.*”⁴⁴⁵ Az ÉKME DISZ terveiben nyilvánvalóan úgy szerepelt, hogy a szegedi követelések közül kiválogatva a „bevehetőket”, a DISZ-nek tetszőket, azok élére áll és vezeti, elviszi a maga által tervezett útvonalra⁴⁴⁶ a diákságot. A 22-e délutáni DISZ-gyűlésen azonban máshogy alakultak az események.

A központi épület Aulájában délután háromkor kezdődött nagygyűlésen Cholnoky Tibor rektor felszólalásában az egyetemi tanács támogatásáról biztosította a hallgatóság reális követeléseit. A hivatalosan felszólaló Herczegh Károly DISZ-titkárt, majd Visontai Ilona MDP-titkárt a hallgatók kifütyülték⁴⁴⁷. A szegedi MEFESZ-ről szóló hírekre voltak kíváncsiak. Már a gyűlés legelején felhangzottak a „Halljuk

⁴⁴⁴ *Határozati javaslat az 1956. október 22-i DISZ-nagygyűlés résztvevőire.* 1956. október 22. A kétoldalas, 6280 és 6281 számú stencilezett dokumentum a szerző birtokában. Ld. Melléklet.

⁴⁴⁵ Uo. 2. oldal (6281 stencillap) A diákegység kérdésében a másnapi Jövő Mérnöke első és második oldalán jelent meg Gillemot Lászlónak, a Műegyetem rektorának nyilatkozata, melyben ezt mondja: „Szegeden megindult egy olyan törekvés, amely egy, a DISZ-től függetlenül külön egyetemi szervezet felállítását kívánja és határozta el. [...] Hogy itt teljes autonómiájú egyetemi szervezet jöjjön létre, ezt nemcsak én, hanem az egyetem tanári kara is általános örömmel és helyesléssel nézi, de nem tudnánk önökkel egyetérteni már olyan ponton, hogy önök mint leendő értelmiségiek nem kívánnak azonos szervezetben lenni a munkás és paraszt ifjakat egyesítő szervezettel.” Dr. Gillemot beszéde. *Jövő Mérnöke* 1956. október 23. 2.

⁴⁴⁶ Ez megerősíti Voltig Béla visszaemlékezése. *VOLTIG* 1993. 7.

⁴⁴⁷ *Beke Tibor-interjú.* Készítette Ferenczy Erika (1992) 1956-os Intézet Oral History Archivum, 390. sz.; *Marián István-interjú.* Készítette Hegedűs B. András és Mécs Imre (1986-87) 1956-os Intézet Oral History Archivum, 143. sz. I. 82.; HALZI 2006.

Szegedet!” bekiabálások.⁴⁴⁸ Délután négy óra tájban kapott szót a gyűlésre megérkező Kiss Tamás szegedi joghallgató és ismertette a MEFESZ megalakulását és programját. A jelenlévő párt- és DISZ-vezetők ezután elhagyták az Aulát, és a nagygyűlés levezetését átvették a hallgatók.

E nagygyűlésről számos személyes történeti dokumentum (visszaemlékezés, önéletírás, interjú) áll a tudomány rendelkezésére. A korabeli dokumentumokon és oral history forrásokon felül e kutatás során alapvető forrásként Lipták Bélával,⁴⁴⁹ és Hajtó Ödönnel⁴⁵⁰ készült interjúinkat használtuk.

Lipták Béla egykori műegyetemi hallgató így emlékezett vissza a nagygyűlésre⁴⁵¹ „A gyűlést maga a DISZ hívta össze⁴⁵² abból a célból, hogy az akkor már érzékelhető politikai erjedést meglovagolják s a reformokat követelő diákság élére állva a helyzetet kézben tartásuk s megakadályozzák egy független diákszervezet megalakítását. Mióta megalakult Szegeden a MEFESZ, a DISZ egyszerre elkezdett törődni a tagságot foglalkoztató gondokkal. Hirtelen fontos lett nekik a kedvezményes utazási bérletek és olcsóbb tankönyvek ügye, a koszt és a diákszállítások minősége. Mi nem szóltunk hozzá, hagytuk őket beszélni. Hitelük már régen nem volt előttünk. [...] Hirtelen csend lett, mindenki dermedten figyelte a szokatlan fejleményt. Egyszerre egy hangot hallottunk: „Szegedről jöttem, beszélni akarok!«. Hihetetlen! Ilyen még nem volt! A levegőben szinte pattanásig feszült a légkör. Nem tudtuk, ki beszélt, de láttuk, amint a DISZ pingvinek⁴⁵³ egy vékony fiút próbálnak eltuszkolni a mikrofon közeléből. Diáknak látszott, s egyre beszélt, gesztikulált, de nem hallottuk, mit mond, mert a kézkakós DISZ-esek elsodorták a terem szélére. Közben Orbánné, a párttitkár ragadta magához a mikrofont és dorgálni kezdte a közönséget: „A maguk feladata tanulni!« majd majdnem kiabálva folytatta: „Nem kérünk a szegedi MEFESZ-

⁴⁴⁸ ÁBTL 3.1.9. V-150384/1 183.

⁴⁴⁹ Interjú Lipták Bélával, Szeged, 2006. október 30. Készítette Jancsák Csaba és Kiss Gábor Ferenc.

⁴⁵⁰ Interjú Hajtó Ödönnel, Szeged, 2015. október 15. Készítette Jancsák Csaba.

⁴⁵¹ LIPTÁK 2011.; Bővebben: LIPTÁK 2003.

⁴⁵² Szabó Sándor, az Építőipari Kar egykori DISZ-titkára, a vele 1995. május 11-én készült interjújában elmondta: „Én kezdeményeztem az egészet, én mentem be a pártbizottságra [...] És akkor kezdődött minden, amikor az építőmérnöki egyetem pártbizottsága nem tudta, de nem is kívánta megakadályozni a nagygyűlés tervét. Csak annyi tanácsot adott, hogy »maradjon keretek között«, azaz, hogy tartsuk a mondandót, ha lehetséges az egyetemen felmerült kérdések keretei között. [...] Hétfőn bementünk az egyetemre, és nekem mint DISZ bizottsági titkárnak a pártbizottsággal is meg kellett a kérdést konzultálni. Itt, amennyire most visszazemlékszem, különösebb kifogást nem emeltek. Azt hiszem inkább azt tanácsolták, hogy próbáljuk meg az eseményeket a DISZ keretei között tartani. Akkor még senki nem gondolt arra, hogy megalakul a MEFESZ, és MEFESZ gyűléseként végződik az összejevetel. A feladatot a nagygyűlés levezetésére én kaptam.” Pogány Mária: A szikra egyszerre sok helyen pattant ki, de a nagygyűlést mi szerveztük hétfőn. POGÁNY 1996. 14.

⁴⁵³ Lipták Béla pingvineknek nevezte a DISZ korabeli jellegzetes „egyenruháját” (kék zakó, fehér ing, vörös nyakkendő) viselő DISZ-vezetőket.

ből! Nincs szükségünk újabb szegedi gondolatra!« Fogalmam sem volt, mi a baja Szegeddel, a szegedi gondolatról azt sem tudtam, eszik-e vagy isszák. De nagyon imponált ez a bátor szegedi gyerek. Nem fért a fejembe, amit ez a diák csinált. Mit akar? Megbolondult? Nem tudja, hogy ezért kicsaphatják az egyetemről, de akár börtönbe is kerülhet? Legjobb esetben egy alapos verést biztosan kiosztanak neki az ávón. Pedig tudhatná, hogy nekünk nincs beleszólási jogunk semmibe, a mikrofon pedig azoknak van fenntartva, akiket az elvtársak beszélni engednek. [...] Halálos csönd támadt, mindenki a pódiumot nézte. A szegedi diák tovább próbálkozott az őt visszatartók gyűrűjéből szónoki emelvény közelébe kerülni. Egyszer csak a hallgatóság soraiból bekiáltott valaki: „Hagyják beszélni!” Meghűlt a vér az ereimben. Ilyenre nem volt példa, mióta a Vörös Hadsereg „felszabadította» Magyarországot. A merész hang egy magas termetű, szőke ötödéves építészhallgatóé, Danner Jancsi⁴⁵⁴ volt. Jancsi fülei vörösek voltak, szája remegett, de nem hátrált – elszántan nézett szembe az őt rémülten figyelő kétezer diákkal. „Elment az esze» – gondoltam. Közben egy másfajta, méltatlankodó moraj futott végig a termen és akkor, néhány sorral előtünk egyik évfolyamtársam, Zsindely Laci bátoritanul tapsolni kezdett. Mintha lavina indult volna meg. Először négyen-öten, majd tízesével, százasával ugrottak fel és csatlakoztak a futótűzként terjedő tapsviharhoz. [...] Hihetetlen látvány volt. A székeiből felemelkedő közönség ovációjára az emelvényen helyet foglaló pártemberek zavartan, tanácstalanul és tehetetlenül reagáltak. Még sohasem láttam őket ilyen elbizonytalanadottnak. A hátamon végigfutott a hideg az izgalomtól miközben megszállottan tapsoltam. Az agyamban vadul kergetőztek a gondolatok: lehetséges mindez, vagy csak képzelődöm? Tényleg képesek vagyunk nyíltan ellentmondani azoknak, akik eddig mindig dirigáltak nekünk? Mégis számítunk mi is, lehet fontos az, amit mi gondolunk? Lehet, hogy ezentúl szabadon beszélhetünk? Lehet, hogy ezekkel a gondolatokkal nem vagyok egyedül? Felborult a rend, totális káosz uralkodott a teremben. A párttitkárnő a telefonhoz rohant. [...] A katonai tanszék tisztjei pisztolyaikon tartották kezüket, a DISZ titkár pedig ordította a mikrofonba. A hangzavarban egyszer csak újra hallottuk a korábbi hangot, ezúttal határozottabban és hangosabban: „A szegedi MEFESZ küldötte vagyok! Engedjenek szóhoz!« Úgy éreztem magam, mint akit hipnotizáltak. [...] Volt valami felemelő s egyben riasztó is ebben a spontán megmozdulásban. Mentünk előre anélkül, hogy tudtuk volna, ki tart velünk. Mindannyian a pódium felé tartottunk, ahol az elszánt, de ugyanakkor riadt pingvinek körülfogták a MEFESZ-es fiút. A kör egyre ritkult ahogy közeledtünk, s nyomultunk a mikrofon irányába. [...] A DISZ ellenállás megtört, Danner Jancsi elkapta a mikrofont: „Felkérem a szegedi egyetem küldöttjét, hogy jöjjön a mikro-

⁴⁵⁴ Danner János (1929–1956) a Műegyetem szegedi származású hallgatója volt. Október 30-án a Műegyetem előtt egy ÁVH-s orvlövész golyója gyilkolta meg. Bővebben: LIPTÁK 2003

fonhoz!« Hatalmas ováció fogadta a bejelentést. Aztán láttam, ahogy a 190 centiméter magas Jancsi lehajol és átadja a mikrofont egy kistermetű sovány fiatalembernek, akit védőgyűrűként vettünk körül. Szemembe könny szökött, amikor határozott hangon elkezdte: „Diáktársak! Magyarok!« Fényképezőgépek villantak, idegenek rohantak a telefonokhoz, filmesek reflektorai világították meg a termet. A szegedi nem törődött a sajtó tevékenységével, hanem beszélni kezdett: „Megint Lengyelország felől fúj a szabadság szele. A nálunk tanuló lengyel vendégdiákok támogatásunkat kérik. Az orosz csapatok körülfogták Varsót, de a lengyel csapatok körülfogták az oroszokat. Poznan is szabad, de be van kerítve. Lengyelország mutatja az utat és támogatásunkat kéri. Nem hagyjuk cserben őket! Mi, szegedi egyetemisták elhatároztuk, hogy követjük a lengyelek példáját és megalakítjuk a független szervezetünket, a MEFESZ-t. Csatlakozzatok ti is hozzánk, alakítsátok meg a saját MEFESZ szervezeteteket.« Ekkor belezavarodott a mondókájába, hangja elcsuklott. Lassan, dallam nélkül dűnnyögni kezdte a Himnuszt. Először bizonytalanul, majd fokozatosan, egyre erősebben és határozottabban átvette a teremben összegyűlt kétezzer ember. Volt ebben valami dacos, a rendszernek ellentmondó gesztus. A Himnuszt, ha nem is merték hivatalosan betiltani, a kommunisták nem szívelték, s ritkán lehetett nyilvános alkalmakon elénekelni; valahogy összeegyeztethetetlennek tűnt az „Isten« szóval kezdődő ima a kommunista állam gondolatával. Így főleg templomban, mise végén énekeltük. Az aula hatalmas csillárja remegett és az ablakok rezegtek, ahogy teli torokból, könnyes szemmel, feszes vigyázásban énekeltünk nemzeti imánkat. Mire a végéhez értünk, mintha valami csoda történt volna: mi, a korábban féltős, kiszolgáltatott emberek mintha ujjaszülettünk volna. Már nem féltünk, s ennél fogva felszabadultunk. Délután öt óra lehetett, mikor közfelkiáltással megszavaztuk a Műegyetem MEFESZ csoportjának megalakulását. A pártemberek és a DISZ-pingvinek még mindig a pódiumon voltak, de mienk volt a mikrofon. Most már mi döntöttük el, ki beszélhet, és nem tagadtuk meg senkitől a szót; a hallgatóság döntötte el, kit hallgat meg. Ha a diákok egyetértettek a szónokkal, megtapsolták, ha nem, kifütyülték. Az első felszólalók a diákok gondjaira koncentráltak. Egyikük a nyugati nyelvek oktatását, másik a kötelező marxizmus-leninizmus oktatás eltörlését szorgalmazta. Közben egyre-másra érkeztek az egyetemek és üzemek küldöttei. Valami csoda folytán, amit máig nem értek, az egész városban híre ment, hogy nálunk valami rendkívüli történik. A felszólalások pedig egyre szenvedélyesebbé, a követelések pedig mind radikálisabbá váltak. Az eufória teljesen hatalmába kerített. Kezdem hinni, hogy én is számítok, hogy számít a véleményünk, s a jövőnk a saját kezünkbe kerül. Ezekben a percekben a tegnap még cinikus, passzív emberekből cselekvő, reménykedő hazafiak lettünk. Úgy éreztem, hogy életemnek van értelme, s minden erőmmel

használni, szolgálni akartam az ügyet, mely honfitársaimat szabaddá, büszke és boldog polgárokká teszi.”⁴⁵⁵

Az ekkor elsőéves mérnökhallgató Hajtó Ödön így értékelte ezen eseményeket: „Ebből a szerveződésekben [az október 16-i szegedi MEFESZ és az október 19-i műegyetemi diákszálló-beli gyűlés – J.Cs.] a kommunista vezetés, a diktatúra megtestesítő emberei leszűrték azt a tapasztalatot, hogy ezeknek nagyon kinyílt a csipájuk, most már valahogy közé kell vágni a dolognak. Ezért ők kezdték szervezni ezt a bizonyos hétfői [október 22-i nagygyűlés – J.Cs.] rendezvényt. Ők el is kezdték a szöveget, de beléjük lett fojtva a szó, mert átment a dolog az egyetemen, tehát ha megnézzük a megfogalmazott pontokat, ebben semmi olyan nincsen, hogy az egyetemisták maguknak valami kiváltságokat, valami többlet kaját, vagy valami többletpénzt akarnának. Itt össznépi követelések maradtak, tehát sikerült így ezt megfogalmazni. Elindult ezen: a lapos diákkövetelések, diákszociális kérdések – és országpolitikai kérdésekről lett szó! [...] Ami nagyon fontos ebben a forradalomban, hogy ez egy diákok által összerakott forradalom is volt, nem parasztlázadás, nem proletárforradalom, nem katonai hatalom átvétel, hanem ezt a magyar diákság rakta össze. Nem a Műegyetemnek, nem nekem, ezt az összmagyar diákságnak ma is érezni kéne, hogy egyszer az ő előd-diákjaik egyszer azért végre hajtottak olyasmit, amire az egész világ felfigyelt, és ami ennek a kommunista ideológia vesztenek nagyon komoly előeszméje volt.”⁴⁵⁶

Az egyetem október 22-i diákgyűlésének egy másik szemtanúja, Marián István 1957-ben így írta le az eseményeket: „1956. október 22-én 16 h körül a gyűlés elnöke: Herczegh Építőipari Műszaki Egyetem, DISZ VB. titkára bejelentette, hogy megérkeztek a szegedi küldöttek. A gyűlés résztvevői éltették a szegedi küldötteket, és követelték a soron kívüli felszólalásukat. Ezután emelkedett szólásra egy kb. 170 cm magas, barna hajú, ovális arcú, sovány, 20-24 év körüli egyén, aki emlékezetem szerint szemüveget viselt, éles, kissé hadaró tenor hangon beszélt. Felszólalását azzal kezdte, hogy üdvözölte a műszaki egyetemistákat, azoknak a kollégáknak a nevében, akik elindították a „második szegedi gondolatot». Ezt a jelenlévők zömében füttel és fűjozással fogadták. Miután a zaj elült, a megjelölt személy magyarázkodásba kezdett, hogy félre értették a szavait, és bocsánatot kért helytelen fogalmazása miatt. [...] Ekkor kiabálások hangzottak el: „mondd el, mi volt Szegeden!»! Ekkor azzal kezdte, hogy több nap óta folynak a gyűlések, kimondták a DISZ feloszlatását s megalakították a MEFESZ-t. Ők nem hagyják magukat tovább porázon vezetni, elmondotta, hogy javaslatokat dolgoztak ki a MEFESZ szervezeti szabályzatára és programjára, amit beterveznek a diákparlamentnek. Azt is elmondotta, hogy

⁴⁵⁵ LIPTÁK 2011.; Bővebben: LIPTÁK 2003.

⁴⁵⁶ *Interjú Hajtó Ödönnel*, Szeged, 2015. október 15. Készítette Jancsák Csaba.

nagygyűlést tartottak nyilvánosan, ahol ismertették követeléseiket. A követelés pontjait ismertette. Ezek közül vissza tudok emlékezni:

1. A MEFESZ megalakításának kimondása, a DISZ feloszlatása.
2. Szovjet-magyar viszony rendezése az egyenjogúság alapján
3. Emlékezetem szerint utalt a szovjet csapatok kivonására, vagyis egyik pont a szovjet csapatok kivonását tartalmazta.
4. Titkos külkereskedelmi és gazdasági szerződések nyilvánosságra hozatala.
5. Új országgyűlési képviselői választásokat tartsanak
6. Nyílt tárgyaláson vonják felelősségre Farkas Mihályt és társait
7. Kossuth-címer legyen a hivatalos címer
8. Idegen nyelvek fakultatív oktatása
10. Katonai oktatás óraszámainak csökkentése
11. A káderezés megszüntetése, a gazdasági élet minden területén
12. A marxizmus óraszámainak csökkentése

Végül csatlakozásra szólította fel a jelenlévőket. Arra is utalt, hogy az ország többi egyetemének is megküldték a MEFESZ szervezeti szabályzatát és programtervezetét, ezenkívül politikai követeléseiket. Az egész felszólalása 20-25 percig tartott és az általa ismertetett javaslatokat a jelenlévők többsége helyesléssel fogadta.⁴⁵⁷

A nagygyűlésen tehát az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem hallgatói csatlakoztak a szegedi egyetemisták javaslatához és megalakították a MEFESZ helyi szervezetét.⁴⁵⁸ E szervezethez való csatlakozásukat kinyilvánították az Aulában jelen lévő műegyetemi, és kertészeti főiskolai hallgatók is. Az egyetem ifjúsága a következőkben pontokba foglalta követeléseit, melyek – immáron tanulmányi, diákszociális és lokális egyetemi követelések nélkül – kizárólag olyanok voltak, amelyek az egész magyar társadalmat érintették. A követelések itt is a szegedi MEFESZ által megfogalmazott alapokon nyugodtak, ám azon egyes követelések megformálásában, tartalmában túl is terjeszkedtek. E követelések lettek a másnapi, október 23-i tüntetés követelése. Ezzel a szegedi MEFESZ politikai programpontjai a forradalom követeléseivé váltak.

A műegyetemi követelésekről három dokumentum forog a különféle közleményekben (Ld. Mellékletek):

- I. Az első, 10 pontból álló követelésfüzért a Jövő Mérnöke október 23-án közölte.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ Marián István tanúkihallgatási jegyzőkönyv (1957. július 31.) CsML B.1249/1957

⁴⁵⁸ Ebben az időben az Építőipari Kar DISZ-titkári funkcióját betöltő Szabó Sándor a vele 1995. május 11-én készült interjúban elmondta, hogy „jóformán egyhangúlag a MEFESZ mellett foglalt állást a nagygyűlés. Két ember volt, aki ezzel szembe mert szállni: Nagy Gabi és Erdélyi Tibor. Ők ketten voltak, tehát két ellenszavazat volt a többezres nagygyűlésen. Én magam is a MEFESZ mellett szavaztam.” POGÁNY 1996. 14.

⁴⁵⁹ Bővebben: POGÁNY 1993a. 11–17.

- II. A második, 14 pontból álló követeléseket írógéppel szedve, a 6330 számú stencilezett géppapíron olvashatjuk az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) archívumában.⁴⁶⁰ A dokumentumon szereplő követelések számozása 1-től 14-ig terjed. E dokumentumból egy eredeti példány megtalálható a szerző birtokában is. A dokumentumnak fellelhető egy nyomtatott változata⁴⁶¹ is, mely szöveg grafikus-kalligrammatikus vetületét vizsgálva elmondható, hogy szövegbetűjét tekintve talpas antikvával szedett, tipografizált, egy oldalra tördelt. A lap bal alsó sarkában apró betűkkel az „Athenaeum” szó szerepel, ami az e korszakban Athenaeum Nyomda Nemzeti Vállalat néven működő nyomdára utalhat.⁴⁶²
- III. A harmadik, október 22-i keltezésű dokumentum a műegyetemi követelésekről („A MEFESZ Építőip. Műszaki Egyetemi diáknagygyűlés határozatának főbb politikai, gazdasági és eszmei pontjai”⁴⁶³) szintűgy megtalálható az OSZK archívumában. E dokumentum 16 pontot tartalmaz, hiányoznak belőle az előzőben leírt nyitó sorok („Csatlakozunk a szegedi...”), rögtön az első számú követeléssel indít. Tekintettel arra, hogy
- ad1) a szöveg utolsó bekezdései hozzátételek, melyek nem valamiféle követelést tartalmaznak, hanem egy forráskeletkezés-történeti információt, mely a követelések megfogalmazásakor még nem lehetett ismert (tehát a szövegző későbbi információit tartalmazza⁴⁶⁴), illetve az, hogy

⁴⁶⁰ E dokumentum kezdő sorai: „Csatlakozunk a szegedi egyetemisták javaslatához és megalakítottuk az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem MEFESZ-szervezetét. A szervezethez a Műegyetem, [a] Kertészeti Főiskola jelenlevő hallgatói is csatlakoztak. Az új MEFESZ-szervezet feladata lesz a súlyos politikai kérdésekben a diákság állásfoglalását határozattá nyilvánítani, és az egyetemi ifjúság jelenlegi problémáinak megoldását (honvédelmi oktatás, menza, diáktothon, vasúti kedvezmény, szabad vizsga, külföldi út egyénileg is) lehetővé tenni.”

⁴⁶¹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 15.

⁴⁶² A nyomtatás helye és ideje ismeretlen, további kutatást igényel. Az 1841-ben alapított Athenaeum Kiadóba az 1948-ban történt államosítás során közel ötven kisebb nyomdát olvasztottak be. Bővebben: KISS 1980.

⁴⁶³ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 16.

⁴⁶⁴ „A fenti határozat teljes, betű szerinti közlését *ma este* a rádió is, a magyar sajtó is visszautasította [kiemelés – J.Cs.], a Szabad Ifjúság csak részleges közlését ígérte meg, főleg az első pont miatt. A határozat szövegének stencilen való azonnali sokszorosítását viharosan követeltük, de az arra vonatkozó utasítást Cholnoky rektor nem merte megadni. A nagygyűlés kb. 2000 résztvevőjének spontán felvonulása még ma este folyamán az egyik nyomda elé és a határozat azonnali kinyomtatása – a résztvevők viharos lelkesedése ellenére a megmozdulásnak nem kívánatos eltorzítása, illetve az esetleges összecsapás miatt egyelőre elmaradt. Javaslatunkra a határozat végleges szövegét a plénum előtt mikrofonba diktálta, a résztvevők lejegyezték és egyelőre kézi-gépi másolását a főváros széles rétegeiben hólabdarendszerrel fogják terjeszteni.” – olvasható a dokumentumban. Cholnoky Tibor (1901–1991): mérnök, egyetemi tanár. A budapesti műegyetemen szerzett mérnöki diplomát (1925). 1954–1957 között az ÉKME rektora.

ad2) a dokumentum utolsó sorában egy romantikus hangulatú szövegrész szerepel, mely szintűgy a keletkezéstörténethez ad utólagos információt⁴⁶⁵, továbbá az, hogy

ad3) a szöveg talpas antikva betűvel szedett, a cím és az alsó „nyilatkozat” vastagított úgynevezett Futura betűtípussal szedett, továbbá az a tény, hogy

ad4) a lap alján (az OSZK pecsét alatt) ez szerepel: „Bácskiskunmegyei Nyomda Bajai telepe”

arra utal, hogy e dokumentum az október 22-i eseménytől időben távolabb született, azaz utólagos konstrukció eredménye⁴⁶⁶.

Ezek miatt a műegytemi követelések elemzésekor az első és a második dokumentumot, tehát a 10 és 14 pontos (tehát a fentebbi I-ben és II-ben leírt) követelésfüzért fogjuk elemezni.

A követelések:

- „1. Az MDP Központi Vezetősége azonnali összehívása, az időközben alulról megválasztott új pártvezetőségek által az új központi vezetőség megalakítása.
2. A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével.”

A 20-i szegedi követelés Nagy Imre az MDP központi vezetőségébe való beválasztását tartalmazta. A műegytemi követelés már a kormányalakítás követelésével lépett fel Nagy Imre személye kapcsán.

- „3. Gazdaságilag és politikailag teljesen egyenrangú alapon és egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvén álló magyar–szovjet és magyar–jugoszláv barátság megalakítása.

[Egy másik október 22-én kelt gépiraton⁴⁶⁷ szereplő sorszámozás szerint a 4. követelés és a többi számozása inentől egyet ugrik – J.Cs.]

[4.] Az összes szovjet csapatok azonnali kivonását Magyarországról a magyar békeszerződés értelmében.”

⁴⁶⁵ Uo.: „E határozat az új magyar történelem hajnalán, 1956. október 22-én született, az Építőipari Műszaki Egyetem aulájában, több ezer hazáját szerető magyar ifjú spontán megmozdulásából.”

⁴⁶⁶ Ezt megerősíti Lipták Béla, aki a Magyar Lobby 363. hírlevelében bemutatja „az október 22 éjszakáján, egy ócska írógépen legépett, majd egy hasonlóan ócska stencil masinán lesokszorosított 14 pontnak egy eredeti példányát. Bizony megsárgult az elmúlt 60 év alatt. Ezt vittük szét október 22 éjszakáján a többi egyetemre és másnap – már a felvonulás alatt –, bővítették ki azt Jankovitsék, a történelmi »16 Pontra«, Lipták Béla Hungarian Lobby 363, hungarian-lobby@googlegroups.com 2016. október 19. 13:34

⁴⁶⁷ PIL. 290. f 1/11. ö. e. A 6327 sz. stencilezett példány a szerző birtokában. Közli továbbá: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 15. (A továbbiakban ÉKME 2. gépirat) Ld. Melléklet.

E követelés részleteiben továbblépett a szegedi követelésen, mely a szovjet csapatok kivonását tartalmazta. A követelésben a békeszerződésre hivatkozás téves ténymegállapításon alapult. Miként az október 20-i szegedi nagygyűlésen el is hangzott, a szovjet csapatok már nem a békeszerződés, hanem az 1955 májusában létrehozott Varsói Szerződés alapján tartózkodtak Magyarországon. A követelés első (1956. október 16-án Szegeden történt) kimondásakor a Varsói Szerződés érvényben volt. A második Nagy Imre kormány (1956. október 24. – november 3.) e követelést a kormány cselekvési programjának részévé tette. A november 1-jén – a kormányfői tisztség mellett a külügyminiszeri posztot is betöltő – Nagy Imre kinyilvánította az ország semlegeségét, bejelentette a Varsói Szerződésből való kilépést, és kérte az ENSZ és a négy nagyhatalom (Anglia, Franciaország, Szovjetunió, USA) elismerését. November 3-án a parlamentben tárgyalások kezdődtek a szovjet csapatok kivonásáról.

„4. [5.⁴⁶⁸] Általános, egyenlő, titkos választásokat, több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők választásával.”

A „szabad, demokratikus választásokat” követelő szegedi MEFESZ programhoz képest a többpártrendszerű választás itt jelent meg először, részleteiben leírva a rendszerváltoztatást magába foglaló tényezőket (általános, egyenlő, titkos választások eredményeként felálló új nemzetgyűlés, többpártrendszer). Miután Nagy Imre október 30-án tartott rádióbeszédében kinyilvánította, hogy az egypártrendszert megszüntetik⁴⁶⁹, megkezdődött a pártok újjászervezése, az első lépések a többpártrendszer felé. A műegyetemi követelések tehát ebben a formában lettek részei Nagy Imre kormányprogramjának.

„5. [6.⁴⁷⁰] A magyar gazdasági élet átszervezését, szakemberek bevonásával és ennek keretében a magyar uránérc leggazdaságosabb felhasználását. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket, és vizsgálják felül a tervgazdaságon alapuló magyar gazdasági életet.”

⁴⁶⁸ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint.

⁴⁶⁹ Részlet Nagy Imre rádióbeszédéből: „A hazánkban mind szélesebben kibontakozó forradalom, a demokratikus erők hatalmas megmozdulása válaszút elé állította hazánkat. A nemzeti kormány az MDP elnökségével egyetértésben a nemzet életében sorsdöntő elhatározásra jutott, amelyet a következőkben kívánok Magyarország dolgozó népével tudatni. Az ország életének további demokratizálása érdekében az egypártrendszer megszüntetésével a kormányzást az 1945-ben újjászületett koalíciós pártok demokratikus együttműködésének alapjaira helyezzük.” IZSÁK 2006. 147.

⁴⁷⁰ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint.

Ilyen tartalmú követelés nem szerepelt a szegedi programban.

„6. [7.⁴⁷¹] A teljes ipari munkásság azonnali normarendezését és a munkásautonómia bevezetését az üzemekben.”

A szegedi követelésekben a bérügyi reform, az államtól származó összjövedelem felső határának megállapítása, és az alacsony bérek felemelése szerepelt. A munkásautonómia követelése a szerveződő munkástanácsok számára szolgált alapul. E követelés itt merült fel először az ifjúság követelése között.

„7. [8.⁴⁷²] Beszolgáltatási rendszer felülvizsgálását és az egyénileg dolgozó parasztság támogatását.”

A szegedi program 8. követelése volt, a parasztság kötelező beszolgáltatási rendszerének eltörlése. E követelést enyhébb értelmezési keretben ismételték meg a műegyetemisták (eltörlés helyett felülvizsgálat).

„8. [9.⁴⁷³] Az összes politikai és gazdasági perek felülvizsgálását, a politikai foglyok részére teljes amnesztiát, az ártatlanul elítéltek, ill. hátrányos helyzetbe⁴⁷⁴ kerültek rehabilitálását.

[A másik október 22-én kelt gépiraton⁴⁷⁵ szereplő sorszámozás szerint a 10. követelés és a többi számozása innentől egyet ugrik – J.Cs.]

[10.] Legyen nyilvános tárgyalás Farkas Mihály ügyében és Rákosi szerepének kivizsgálását, valamint az Oroszországban igazságtalanul elítélt és ott tartott magyarok hazahozatalát.”

A MEFESZ október 20-i szegedi programjának első pontjában követelték, hogy „állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek az elmúlt időszak bűneiért, és e tárgyalásoknak a legnagyobb nyilvánosság előtt kell lefolyniuk!” E követelés nem konkrétan Farkas Mihály személye kapcsán, hanem tágabb értelemben tartalmazta a bűnösök és bűnök kivizsgálását. Ugyanakkor a műegyetemi pontban az összes politikai és gazdasági perek kapcsán követeltek felülvizsgálatot és továbbá a politikai foglyok számára amnesztiát. Ez utóbbi, bár annak talaján áll, de jelentősen túlmutat a szegedi

⁴⁷¹ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint.

⁴⁷² Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint.

⁴⁷³ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint.

⁴⁷⁴ Az ÉKME 2. gépirat szövegében: „hátrányos helyzetbe” helyett: „hátrányba”.

⁴⁷⁵ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint 10.

hallgatók 5. pontban felsorolt követelésén, mely szerint követelték „a halálbüntetés eltörlését politikai bűncselekményekben”. A műegyetemi követelés ennek jogi, törvényi vonatkozására nem reflektált, hanem gyakorlati megoldást kínált (amnesztia a politikai foglyok részére) az akut problémára.

„9. [11.⁴⁷⁶] A néptől idegen címer helyett a régi Kossuth-címer visszaállítását; március 15-ét és október 6-át nyilvánítsák általános nemzeti ünnepé és munkaszüneti nappá.”

E követelés megismétli a szegedi 9. és 12. követelést („Március 15-e nemzeti ünnep legyen!”,

illetve „Követeljük az 1848-as Kossuth-címer visszaállítását!”)

Egy másik műegyetemi plakát⁴⁷⁷ szerint e követelés folytatása: „Új egyenruhát honvédségünknek.”⁴⁷⁸

„10. [12.⁴⁷⁹] Teljes vélemény és sajtószabadság megvalósítását (rádiót is!) és ennek keretében külön napilapot az új MEFESZ szervezetnek, a régi káderanyag nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítését.”

A szegedi MEFESZ 1. számú tanulmányi követelése a káderezés rendszeréről szólt. Október 20-i programjukban azt követelték, hogy „az egyetemi ifjúság káderezését az MDP 1956 augusztusában hozott értelmiségi határozatának⁴⁸⁰ szellemében végezzék”! Ezen a szegedi nagygyűlésen, a politikai követelések között mondták ki: „2. Követeljük a tájékoztatás szabadságát! A sajtó mindenben hozzon részletes beszámolót és fűzzön hozzá kommentárt!” A műegyetemisták követeléseiben ezeken túlmutató módon a káderanyagok megsemmisítését célozták meg mint elérendő célt, továbbá a MEFESZ szervezetnek kértek külön napilapot.⁴⁸¹

⁴⁷⁶ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint

⁴⁷⁷ Az ÉKME 2. gépirat

⁴⁷⁸ A Magyar Néphadsereg 1951-től rendszeresítette a teljesen szovjet minta alapján készült egyenruhát.

⁴⁷⁹ Az ÉKME 2. gépirat számozása szerint

⁴⁸⁰ 1956. június 14. Az MDP Politikai Bizottság ülésén elfogadott dokumentum A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata értelmiségi politikánk néhány kérdéséről címmel jelent meg a Társadalmi Szemle, 11. (1956) 8. sz. 29–41 oldalain. A határozat szerint a párt- és állami szervek „vizsgálják felül [...] egyes értelmiségiekkel szemben elkövetett kirívó sérelmeket [...] és tegyék jóvá az elkövetett hibákat. [...] A jövőben ne vezessenek egyes értelmiségi munkakörökben dolgozókról káderyilvántartást.” Bővebben ld. még BENCSIK 2009.; BARÁTH 2001.

⁴⁸¹ Ez utóbbi Szegeden speciálisan a Szegedi Tudományegyetemre vonatkozó követeléseként az Szegedi Egyetem című lapra vonatkozott, melynek Czigány Lóránt bölcsészhallgató kívánt érvényt szerezni a lap szerkesztőségében történt október végi tárgyalása során. Vö. CZIGÁNY 1998

A másik általunk vizsgált műegyetemi a 6327-es számú stencilezett röplapon szereplő további követelések:

„13. A zsarnokság és az önkény jelképét, a Sztálin-szobrot azonnal távolítsák el.

Ilyen értelmű követelés másutt korábban nem fogalmazódott meg, kizárólag Budapesten.⁴⁸²

E plakát az utolsó pontjában egy nyilatkozatot tesz:

„14. Egymásért teljes szolidaritást vállalunk”

Ezen utóbbi nyilatkozat tartalmának alapja a MEFESZ Szegeden megfogalmazott Szervezeti és Működési Szabályzatának október 20-i elfogadásától számítva szerepelt a MEFESZ SZMSZ szövegében.⁴⁸³

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (MKKE) hallgatóinak követelése (október 22.)

Az október 22-én a kora délutáni órákban kezdődött közgazdaságtudományi egyetemi gyűlésen⁴⁸⁴ „A legtöbb szó talán a szegedi fiatalokról esett. DISZ vagy MEFESZ – ez volt a kérdés. Akadtak, akik a DISZ védelmére keltek, de a fiatalok többsége kifejtette, bizalmatlan a DISZ iránt, nem hiszi, hogy hamarosan gyökeres változás történhetne munkájában.”⁴⁸⁵ A Szabad Ifjúság tudósítása a szerint a több mint ezerkétszáz hallgató jelenlétében tartott „diákgyűlés határozatba foglalta, hogy a DISZ kötelékéből kiválva, megalakítja az egyetem MEFESZ-szervezetét”.⁴⁸⁶ Ez a hír azon-

⁴⁸² A budapesti Törvényhatósági Bizottság 1949. december 20-án hozott határozatot arról, hogy „Jozsif Visszarionovics Sztálin generalisszimuszról, az egész haladó és békére törekvő emberiség lángeszű vezérééről” szobrot állít. A szobor építése előtt elpusztították a téren álló Magna Domina Hungarorum (a köznyelv által az építető után Regnum Marianum-nak nevezett) templomot. A szobor 1951. decemberi avatásán nyolcvanezer ember vett részt. A nyolc méter magas bronzszobor egy tízméteres talapzaton állt. A teret 1953-tól Sztálin térnek nevezték. A szobrot 1956. október 23-án döntötték le. Bővebben: Potó 1987

⁴⁸³ „II. fejezet 5. pont. A MEFESZ tagjának jogában áll számítani a szövetség szolidaritására indokolt és jogos esetben. Indoklás: A MEFESZ egyik fő feladata, hogy a legmesszebbmenőkig védelmezze a hallgatóság érdekeit. A szövetséget az egyes tagok összessége alkotja, tehát minden olyan ügyben, mely a szövetség érdekeit, tekintélyét érinti, a tag számíthasson a szolidaritásra.” Közli: JANCSAK 2011. 95.

⁴⁸⁴ Az ülés jegyzőkönyvét közli ZSIDI 1998. 212–257.

⁴⁸⁵ *Szabad Nép* 1956. október 23.

⁴⁸⁶ A Közgazdasági Egyetem gyűlése. *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

ban nem teljesen fedte a valóságot, a hallgatók csatlakoztak a MEFESZ-hez, de a DISZ-ből nem váltak ki, ezt a kérdést később eldöntendőként nyitva hagyták.

Az ülésen a hallgatók több alkalommal is követelték a szegedi küldötteket, részvételüket, szerepvállalásukat. Először, amikor Brander József levezető elnök megteszi a nagygyűlés nyolctagú elnökségére a javaslatát, a hallgatók közül felkiáltások hangzanak el: „Szegedieket is szeretnénk az elnökségbe.”⁴⁸⁷ (Az elnök elmondja, hogy sajnos nem érkeztek meg.) Másodszor, amikor Bohó Róbert a Petőfi Kör nevében köszönti a diákgyűlést, és ekkor mondja el, hogy „Megkértek a szegedi MEFESZ Pesten lévő képviselői az előbb telefonon, hogy jókívánságaikat és üdvözlötletet töl-mácsoljam. Annyi a munkájuk, hogy nem bírnak ide jönni az elvtársakhoz. /Taps/”⁴⁸⁸ Harmadszor, már a DISZ- vagy MEFESZ-vita hevében: „A következő javaslat érkezett: A szegedi elvtársakat hívjuk meg. Ha másként nem lehet, küldjék el értük az Egyetem kocsját. /Helyeslés. Taps/”⁴⁸⁹

Az ülésen Fogarasi rektor hosszú hozzászólásában igazította el a diákokat: „*Ha az egyetemi ifjúság MEFESZ-t akar létesíteni, akkor alakuljon egy ilyen szerevezet, de természetesen annak meg kell felelnie a népi demokrácia igazi szellemének. Vigyázni kell arra kedves elvtársak, hogy ezt az alkalmat fel ne használják hozzánk nem tartozó elemek arra, hogy ebben a szervezetben saját pecsenyéjüket süssék meg, hogy ez a szervezet megfeleljen, ha nem is a marxista párt, de a marxista szellem, a marxista-leninista vezetés alapelveinek. Enélkül ifjúsági szervezetet elképzei hazánkban nem tudunk és csak egy ilyen ifjúsági szervezetet vagyunk hajlandók teljes erővel támogatni, akár DISz, akár nem DISz az /Taps/.*”⁴⁹⁰

A másnapi sajtó beszámolója szerint az ülésen Fogarasi Béla, az egyetem rektora⁴⁹¹ elmondta, hogy „*a jó ifjúsági szervezet követelményét két dologban látja. Abban, hogy szilárdan álljon a népi demokráciánk, a marxizmus talaján, s abban, hogy kielégítse az ifjúság jogos követeléseit.*”⁴⁹²

A MKKE hallgatói politikai követeléseinek⁴⁹³ elsőként kiemelt része a „demokratizmus” követelése volt, és „mindenféle szélsőséges provokációs és anarchista megnyilvánulás leszerelése és elfojtása”⁴⁹⁴. A további 22 pontból álló követelések három

⁴⁸⁷ Közli: Osváth – Zsidi 2007. 180.

⁴⁸⁸ Uo. 181

⁴⁸⁹ Uo. 182

⁴⁹⁰ Uo. 188

⁴⁹¹ Fogarasi Béla (1891–1959): marxista filozófus, egyetemi tanár. 1945-ben tért haza az emigrációból. 1946-tól 1953-ig a Társadalmi Szemle főszerkesztője volt. 1948-tól az MKKE professzora. 1953 és 1957 között a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem rektora volt.

⁴⁹² *Szabad Nép* 1956. október 23.

⁴⁹³ Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára. 7/a. Ikt. nélk. Közli ZSIDI 1998. 258–260.

⁴⁹⁴ Uo.

csoportba sorolhatók: 1. a közgazdászképzést érintő kérdések (köztük általánosabb érvényű felsőoktatási problémákkal, mint például a honvédelmi oktatás átalakítása, a külföldi ösztöndíjak felülvizsgálata, a káderlapok megszüntetése, az 50%-os diákkedvezmények – ezek a szegedi MEFESZ tanulmányi követelésein alapultak),⁴⁹⁵ 2. a közgazdász szakmát és a munka világát érintő követelések⁴⁹⁶ és 3. politikai követelések ez utóbbiak legfőbb jellemzője, hogy a cél a rendszerkorrekció, a szocializmus megreformálása.⁴⁹⁷

Ám a szocialista kereteken belüli megfontoltság némileg új ablakokat is megnyitott⁴⁹⁸: az egyetemi autonómia visszaállítása és március 15-e méltó megünneplése (noha a szegedi követeléshez képest enyhébb formában, annak munkaszüneti nappá nyilvánítását követelték) mellett 3. sorban követelték az ország érdekeinek megfelelő bel- és külpolitika folytatását, illetve utolsó, 22. követésként azt, hogy az MKKE dolgozói és hallgatói saját országgyűlési képviselőt választhassanak. Ez

⁴⁹⁵ 10. 1957. január 31-éig vizsgálják felül a kötelező szakmai gyakorlatok jelenlegi rendszerét.; 11. A végző hallgatók részére a nyolcadik félévben magasabb ösztöndíjat és szociális segílyt biztosítsanak.; 12. A kollégiumoknak olyan állami támogatást, hogy ott hallgatóink kulturált, emberi életet élhessenek.; 14. Radikális egyetemi oktatási reform megvalósítását. Vizsgálják felül az államvizsga jelenlegi rendszerét.; 15. Honvédelemből az elméleti oktatás legyen két év, a nyári gyakorlatokat szüntessék meg, a gyakorlati oktatás a negyedik év végén három hónap legyen. A honvédelem vizsgajegyét ne számítsák be a tanulmányi átlagba.; 18. Külföldi ösztöndíjrendszer felülvizsgálását és a külföldi tanulmányutak kiszélesítését.; 19. Töröljék el a káderlapokat, és szüntessék meg a személyzeti osztályokat.; 20. A jelenlegi menzadíj mellett emeljék fel a menzanormát napi 15 Ft-ra.; 21. 50 százalékos utazási és kulturális rendezvényekre kedvezményt.

⁴⁹⁶ 8. 1957. január 31-éig állapítsák meg, hogy mely munkakörök betöltéséhez kell közgazdasági egyetemi végzettség.; 9. Biztosítsák, hogy a végzett hallgatók diplomájuknak megfelelő állásba kerüljenek. Figyelembe véve a jelenlegi gazdasági helyzetünket minimálisan 1300 Ft kezdő fizetést követelünk.; 16. Követeljük a közgazdász társaság mielőbbi létrehozását, mely hivatva lesz a közgazdász-továbbképzés központi irányítására, a közgazdászszakma erkölcsi és anyagi megbecsülésére.; 17. Operatív szerv létrehozását a végzett hallgatók elosztására, mert az OM erre illetékes szerve az elmúlt évek során eme feladatának nem tett eleget.

⁴⁹⁷ 1. Szégyenletesnek tartjuk, hogy vezető közgazdászaink a legégetőbb gazdasági és politikai kérdésekkel kapcsolatban mély hallgatásba burkolóznak. Követeljük, hogy foglaljanak állást, és alkotó módon vegyenek részt gazdasági kérdéseink megoldásában. Széles körű szakköri vitákra támaszkodva tisztázzák országunk gazdasági perspektíváját. Követeljük a reális alapokon nyugvó önálló gazdaságpolitika megvalósítását. A gazdaságpolitikában elkövetett hibákért az illetékeseket – többek között Berei elvtársat – vonják felelősségre.; 2. Politikai és gazdasági kérdésekben teljes őszinteséget és a legszélesebb szocialista demokratizmust. Szüntessék meg a gazdasági adatok titkosságát. 5. Távolítsák el az állami és pártvezetésből azokat – személyre való tekintet nélkül –, akik akadályozzák a júliusi határozat következetes végrehajtását. 6. Helyezzék vissza Nagy Imre elvtársat a legfelsőbb állami pártvezetésbe. 7. Farkas Mihály tárgyalása legyen nyilvános, és a bűnrészeseket vonják felelősségre.

⁴⁹⁸ 3. Folytassunk az ország érdekeinek megfelelően önálló bel- és külpolitikát.; 4. Március 15-ét nyilvánítsák munkaszüneti napnak, legyen ez a nap nagy nemzeti múltunk méltó ünnepe.; 13. Állítsák vissza az egyetemek autonómiáját.; 22. Egyetemünk dolgozói és hallgatói saját országgyűlési képviselőt választhassanak!

utóbbi két követelés némileg túllépett a nagygyűlés során az MDP és a DISZ által maradéktalanul kézben tartott kereteken és a nemzetközi nagypolitika, illetve alkotmányos berendezkedés dimenzióit érintette. Ugyanakkor e nagygyűlésen az orosz nyelv fakultatívvá tételének és az orosz csapatok távozásának kérdései nem forogtak a színen. A Közgazdasági Egyetem október 22-i nagygyűlését megfontoltság jellemezte, a diákgyűlésen született követelések⁴⁹⁹ nem terjeszkedtek túl az DISZ-elvárásainak megfelelő tartalom és megfogalmazáson, ennek következtében azt írhatta a Szabad Nép másnapi lapszáma, hogy a követelésekkel az egyetem „oktatói kara, pártbizottsága egyaránt egyetért[ett]”⁵⁰⁰, és ugyanerről számolt be a Szabad Ifjúság tudósítója is.⁵⁰¹

A pécsi egyetemisták és főiskolások diákparlamentjének követelései (október 22.)

A MEFESZ 1956. október 16-i megalakulásának híre alig néhány nappal később ért el Pécsre. Rozs András, a pécsi eseményeket feldolgozó tanulmányában Magyar László pedagógiai főiskolai hallgatót nevezi meg, aki október 16-a után diáktársai körében „egy szegedi diák levelét olvasta fel az egyetemi rétegszervezet felállításának szükségességéről”.⁵⁰²

Az október 20-i szegedi programalkotó MEFESZ-nagygyűlés után a szervezet diákvezetősége – a gyűlés határozata alapján – döntött arról, hogy a MEFESZ képviselője utazzon Pécsre és vigye a MEFESZ de facto megalakulásának hírért, valamint ismertesse a szervezeti szabályzatot és a követeléseket a baranyai intézmény hallgatói körében. Ács Vilmos pécsi küldöttségét már október 20-án este, a nagygyűlés után Pécsről érkezett távirat értelmében – Lejtényi András javaslatára – eldöntötték, Abrudbányai Iván pedig másnap, 21-én a diákklubban – Gönczöl Dezső javaslatára – került megbízásra. Gönczöl itt azzal érvelt, hogy Ács mellé kell egy az egyetemi életet jobban ismerő (Ács pedagógiai főiskolás volt) és a szervezésbe korábban bekapcsolódott küldött is.⁵⁰³ Abrudbányai Iván joghallgató a szegedi egyetemről október 22-én Pécsre továbbutazó Jancsó Elemér, a Babeş–Bolyai Tudományegyetemről érkezett vendégoktató utastársaként – a professzor számára az SZTE rektora,

⁴⁹⁹ Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Levéltára. 7/a. Ikt. nélk. ZSIDI 1998. 258–260.

⁵⁰⁰ SZABAD NÉP 1956. október 23.

⁵⁰¹ „A követeléseket támogatja az egyetem pártbizottsága.” A Közgazdasági Egyetem gyűlése. *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁵⁰² Budapesti Fővárosi Bíróság (a továbbiakban BFB). B. 3735/1957. Dr. Kertész Endre és társai pere.; B. 1264/1957. Nedelykov Milán pere. Bővebben: Rozs 2009.

⁵⁰³ Gönczöl Dezső és Abrudbányai Iván szembesítési jegyzőkönyve. ÁBTL V-145252. 269–275.

Baróti Dezső által biztosított – egyetemi autóval érkezett meg a pécsi egyetemre. Ács Vilmos pedagógia főiskolai hallgató pedig motorbiciklivel utazott Pécsre.

Ezen az őszön – hasonlóan más egyetemi városokhoz – a pécsi egyetemi MDP és DISZ bizottság a „gőz” kiengedése és a fiatalok gondolatainak „helyes mederbe terelése” céljával diáksparlamentet⁵⁰⁴ hívott össze 1956. október 22-én, délután három órára, az egyetem központi épületének udvarára.

A DISZ-vezetés a diáksparlament levezető elnökének Debreczeni László V. éves orvostanhallgatót, a kari DISZ tagját tette meg, aki a korabeli általánosan használt „Kedves Elvtársak” helyett „Kedves Fiúk és Lányok” köszöntéssel indította beszédét⁵⁰⁵. Az eseményen jelen voltak az egyetem oktatói, az MDP, a sajtó képviselői és a belügyminisztérium munkatársai is.⁵⁰⁶ A nagygyűlés ugyanakkor nem a kommunista protokollnak megfelelően zajlott a tekintetben is, hogy azt nem az egyetemi MDP- és DISZ-vezetők beszédei kezdték: először a jogi kari DISZ-bizottság 12 pontos követeléseit olvasták fel, ezt követte az Orvostudományi Egyetem DISZ-bizottságának programjavaslata. A nagygyűlés sarokpontját Péter Károly orvostanhallgató ezután következő felszólalása jelentette, amely során a III. évfolyam körében született (a DISZ és a párt jóváhagyását nem kérő és nem is bíró, ugyanakkor a hallgatóság vélekedéseit őszinte hangon kifejező) memorandum ismertetése történt meg.⁵⁰⁷

„Ekkor jelentkeztem hozzászólásra és olvastam fel a III. évfolyam előbb ismertetett memorandumát.⁵⁰⁸ Ezt egy percig tartó döbbent csend követte, majd hatalmas ováció tört ki. Ezután következett a követelések időszaka. Követeljük! Követeljük! Követeljük! [...] A hozzászólások hatására a tagság kilépett a DISZ-ből és közfelkiáltással megalakítottuk a MEFESZ-t. A hozzászólók között volt a szegedi egyetem küldötte is.”⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ „A diáksparlament intézményét az egyetem és a DISZ vezetősége már többször alkalmazta, a szocialista demokrácia egyetemi megvalósítása céljából. A gyakorlatban a párt- és DISZ-vezetés akarat-érvényesítő szerveként szolgáltak e fórumok. A pártvezetéssel szemben, vagy politikailag helytelen módon nyilatkozó hallgatók elítélésére és egyes esetekben az egyetemről való eltávolításuk megszavazására is felhasználták a diáksparlament intézményét az egyetem politikai vezetői az 1950-es években.” ROZS 2004. 359–360.

⁵⁰⁵ PÉTER 2008. 42.

⁵⁰⁶ PÉTER 1997. 85–86.

⁵⁰⁷ A POTE III. évfolyamának memorandumát Péter Károly orvostanhallgató írta, néhány hallgatótársra közreműködésével. Bővebben: PÉTER 2008. 42.

⁵⁰⁸ „Végre 11 év nyomasztó csendje után, kezdetben csak nagy félő óvatossággal, de ma már tomboló viharoként felemelte fejét az egész magyar nép, s szóhoz jutottunk mi is, egyetemisták... 11 évig lázongott önérzetünk, 11 évig magunkba fojtottunk minden keserűséget, minden sérelmet és méltánytalanságot. S ma ... még mindig ... azok az emberek, akik az elmúlt 11 évben a törvénytelenégeket elkövezték egyetemünkön, funkcióikban ülve intézik ügyeinket. Követeljük, hogy a törvénytelenégeket elkövetőket vonják nyilvánosan felelősségre...” PÉTER 2008. 41.

⁵⁰⁹ PÉTER 2008. 42.

Abrudbányai Iván Pécsre érkezésekor már zajlott az egyetemi gyűlés, amelyen küldetését teljesítve felszólalt, itt ismertette a szegedi eseményeket, bejelentette a MEFESZ megalakítását, és a pécsi egyetem hallgatóit is erre sarkallta⁵¹⁰. A felszólalás során hangsúlyozta, hogy a MEFESZ-t a DISZ-től független szervként hozták létre. Abrudbányai ekkor ismertette a MEFESZ politikai követeléseit is, köztük az egyetemi autonómia visszaállításának és a szovjet csapatok kivonásának követelésével, ugyanakkor arra szólította fel az ülés résztvevőit, hogy egyelőre nem menjenek az utcára, várják meg a kormány válaszát a követeléseikre vonatkozóan. Felszólalása a diákgyűlésen részt vevő hallgatók körében egyetértő elismerést aratott, amelynek következtében a pécsi egyetemi DISZ irányító szerepe – már ezen a DISZ által összehívott – gyűlésen megsemmisült. A forradalmi hangulat miatt a gyűlés elnökségben részt vevő pártfunkcionárius sebesen távozott. Abrudbányai másnap, október 23-án a pécsi egyetemi vezetésnek ismertette a szegedi folyamatot, majd Budapestre utazott.

Tényi Jenő az egyetemi DISZ-titkár az ülés egyik résztvevőjeként egy évvel később így emlékezett: *„Szürkület volt, amikor megérkezett a szegedi küldött, illetve többen voltak, de én csak egynek a felszólalására emlékszem, aki elmondta, hogy a dékán kocsjával érkeztek Pécsre, majd elmondta a szegedi MEFESZ követeléseit pontokba foglalva, melyek között a következők szerepeltek: az orosz nyelv fakultatívra tétele, a szovjet csapatok kivonása, a varsói szerződés felbontása, a különálló egyetemi ifjúsági szervezet megalakulása, függetlenül a DISZ-től, Rákosi és Farkas bíróság elé állítása és nyílt tárgyalás. [...] A szegedi küldött elmondta még azt, hogy forró szívvel, de hideg fejjel kell a követeléseket megvalósítani. Beszéde olyan színezetű volt, hogy látszólag igyekezett megnyugtatni a hallgatóságot azonban lényegében az ő felszólalása után még sokkal forróbbá vált a hangulat Pécsen és felszólalása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a DISZ szétszűljön Pécsen.”* Fendler Kornél, a DISZ egyik pécsi egyetemi vezetője, aki szintén jelen volt a gyűlésen, az eseményről elmondta továbbá, hogy *„Abrudbányai Iván felszólalása a MEFESZ szervezésének vonatkozásában konkrétan hatott, hiszen a pécsiek itt ismerkedtek meg e MEFESZ-szel és annak szervezeti felépítésével.”*⁵¹¹

A nagygyűlés dokumentuma⁵¹² így indul: *„Mi, a Pécsi Egyetem hallgatói, pedagógiai főiskolások, orvostanhallgatók és jogászok egy emberként csatlakozunk az alábbi határozatokhoz: csatlakozunk a MEFESZ-hez, a DISZ-től független egyetemista szervezethez.”* A követeléseket négy csoportba sorolhatjuk. Az első a politikai

⁵¹⁰ Csete József pécsi orvostanhallgató vallomása. 1957. június 7. Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság. ÁBTL 3.1.5. V-125252. 276–278.

⁵¹¹ CsML B.1249/1957/6.sz.

⁵¹² A követeléseket tartalmazó dokumentumot közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és Megjelent a Pécsi Egyetem című lap 1956. október 24-i lapszámának 1-2 oldalain. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 14–15.

és társadalompolitikai követelések csoportja, köztük a szegedről induló követelésekkel (a tájékoztatás szabadsága, a halálbüntetés eltörlése politikai ügyekben, Rákosi és társai bíróság elé állítása, az elmúlt korszak bűnöseinek kivizsgálása, Nagy Imre vezetői megbízása, a szabad és demokratikus választások, az idegen csapatok kivonása, a parasztság beszolgáltatási kötelezettségének eltörlése, a káderezés megszüntetése, a nemzeti ünnepek⁵¹³), ugyanakkor néhány követelésben tovább is léptek a szegedi alapokon:

„5. Követeljük a párt és az állami szervek vezetőinek átvizsgálását abból a szempontból, hogy a múltban elkövetett hibák és törvénysértések okozói, akik nem tudják leküzdeni a múlt hibáit, azonnal kerüljenek ki a vezetésből. A Pécsi Egyetem vezetőinek köréből Szentistványi Gyuláné,⁵¹⁴ Tényi Jenő,⁵¹⁵ László Miklós,⁵¹⁶ Kovács Sándor,⁵¹⁷ Kovács Ferenc,⁵¹⁸ Gerencsér József,⁵¹⁹ Kocsis Mihály⁵²⁰ és Ernst Jenő⁵²¹ azonnali eltávolítását.

⁵¹³ Idézet a dokumentumból: „1. Követeljük, hogy az alábbi pontokat változtatás nélkül hozzák nyilvánosságra.; 2. Reális tájékoztatást követelünk az országos gazdasági és politikai kérdésekben.; 3. Követeljük a szocialista törvényesség megtartását és a halálbüntetés eltörlését – politikai bűncselekmény esetén.; 4. Követeljük Rákosinak, Farkasnak és társainak, mint a törvényesség megsértőinek, az ország vezetésében történt hibák elkövetőinek bíróság elé állítását, nyílt tárgyalást.; 5. Követeljük a párt és az állami szervek vezetőinek átvizsgálását abból a szempontból, hogy a múltban elkövetett hibák és törvénysértések okozói, akik nem tudják leküzdeni a múlt hibáit, azonnal kerüljenek ki a vezetésből.; 6. Követeljük Nagy Imrét a párt központi vezetőségébe és a kormányba.; 7. Szabad és demokratikus választásokat követelünk.; 15. Vizsgálják felül a begyűjtési és adózási rendszert, csökkentsék a begyűjtési és adóterheket. Adják a gépállomások gépeit a termelősövetkezeteknek, amelyek ellátják az egyéni gazdaságok szükségleteit is.; 16. Követeljük a kádereparátus és titkos feljegyzések vezetésének megszüntetését személyekkel kapcsolatban.; 17. Március 15-e és október 6-a legyen a legnagyobb nemzeti ünnepünk; 21. Szoros szövetséget a munkás- és paraszti fűjással. Teljes szolidaritást vállalunk a munkás- és paraszti fűjás követeléseivel.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 14.

⁵¹⁴ Szentistványi Gyuláné 1956-ban az MDP pécsi Egyetemi és Főiskolai Bizottság titkára volt.

⁵¹⁵ Tényi Jenő 1951-ben kezdte meg tanulmányait a Pécsi Orvostudományi Egyetemen. 1956-ban hatodéves orvostanhallgató volt és szeptemberig a pécsi DISZ Egyetemi és Főiskolai Bizottság titkára; 1957-ben az orvoskari és a Baranya megyei KISZ bizottság tagja.

⁵¹⁶ László Miklós, a Pécsi Orvostudományi Egyetem (POTE) MDP pártvezetőségi tagja volt.

⁵¹⁷ Kovács Sándor 1956-ban tanársegéd volt a POTÉ-n. 1956. november 4-e után részt vett az MSZMP szervezésében, majd a POTE pártszervezetének titkára volt.

⁵¹⁸ Kovács Ferenc 1956-ban a POTE tanulmányi osztályának káderezéssel foglalkozó munkatársa, a POTE MDP szervezetének titkára.

⁵¹⁹ Gerencsér József 1956-ban pedagógiai főiskolai hallgató és 1956 szeptemberétől a DISZ Egyetemi és Főiskolai Bizottság titkára.

⁵²⁰ Kocsis Mihály 1951–1970 között Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam- és Jogtudományi Kar tanára. Az MDP Egyetemi és Főiskolai Bizottsága Végrehajtó Bizottság tagja. 1956-ban a jogi kar dékánja volt.

⁵²¹ Ernst Jenő 1945-től 1972-ig az egyetem Biofizikai Intézetének igazgatója volt.

8. Távolítsák el a személyi kultusz maradványait, a meglevő Sztálin-szobrokat, és változtassák meg az élő emberekről elnevezett utcák, városok nevét.
10. Követeljük hadifoglyaink azonnali hazabocsátását, gondoskodást a hadi özvegyekről és hadi árvákról.
11. Szakembereket követelünk a megfelelő helyekre.
12. Vizsgálják felül az összes kereskedelmi és egyéb szerződéseket, hogy azok nemzeti érdekeinknek megfeleljenek.
13. Hozzák nyilvánosságra a magyar uránra vonatkozó szerződéseket és adatokat, adják az urántelepeket magyar kézbe.
14. Követeljük a magyar munkásság számára a kétoldalú kollektív szerződést.
18. Követeljük címerünk megváltoztatását oly módon, hogy kifejezze népünk haladó hagyományait és a szocializmus építését.
19. Követeljük, hogy vizsgálják felül az összes politikai pereket.
20. Követeljük, hogy az itt elmondottakért senkit felelősségre ne vonhassanak semmilyen módon.”⁵²²

A nagygyűlésen oktatási és tanulmányi kérdésekről is kialakították a véleményüket és javasolataikat, valamint megfogalmazták követeléseiket. Ezek tartoznak a követelések második halmazába. Ezek mindegyike – egy kivételével⁵²³ – az egész magyarországi hallgatótársadalom számára problémát jelentett, és egyfelől a szegedi követelések (egyetemi autonómia, katonai oktatás, külföldi utazások, nem szaktártyak értékelése)⁵²⁴ tartalmának megismétlése volt, másfelől pedig új tartalmak is megjelentek:

⁵²² Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ. 1996. 14.

⁵²³ „4. Követeljük, hogy a karok MEFESZ-tagsága válasszon egy-egy hallgatót, aki a Pécsi Egyetem szerkesztőbizottságának tagja lesz, soraikból válasszák meg a főszerkesztőt. A régi szerkesztőbizottságot váltsák le.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 14.

⁵²⁴ „1. Követeljük az egyetemi autonómia visszaállítását az állami vezetés terén. Évenkénti dékánválasztás rendszerét bevezetni a jogi karon is. Az egyetemi felvételi vizsgákat töröljék el.; 3. Követeljük a tényleges katonai idő egy évre való csökkentését. Az egyetemi honvédelmi oktatás módszerének megváltoztatását. A háromhónapos tartalékos tiszti kiképzés végén tegyünk egyetemi vizsgát, de ez se számítson bele a tanulmányi eredménybe, csak a rendfokozatba. Valamint az ellenőrző foglalkozások eltörlését.; 5. Tegyük lehetővé a szabad külföldi utazásokat az IBUSZ keretén kívül is, az OM Külügyi Osztálya foglalkozzon az egyetemisták utazásaival. Tegyük lehetővé az állami ösztöndíjjal végzett egyetemistáink és fiatal kutatóink külföldi utazásait és munkavállalásait. A demonstrátorok ösztöndíját 300 Ft-ra emeljék fel.; 10. Csak a szaktártyak eredménye számítson az általános tanulmányi eredménybe.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ. 1996. 14.

- „2. Követeljük az egyetemi vizsgarendszer megváltoztatását, a professzorok által megjelölt hosszabb időbeosztáson belül minden hallgató a neki megfelelő napon vizsgázhassék.
6. Hazaftas oktatást követelünk alsó, közép- és felső iskoláinkban nemzeti történelmünk helyes értékelése alapján.
7. Követeljük az index feloldását minden olyan termékről, amelyek nem tartoznak a fasiszta ponyvairodalom körébe.
8. Követeljük a külföldi haladó irodalmi és filmalkotások behozatalát.
9. A jogászok kapják meg a doktori címet.”⁵²⁵

A követelések következő, harmadik csoportjába a diákszociális és gazdasági kérdések tartoznak (köztük a szegedi követelések alapján megfogalmazott utazási diákkedvezmény felvetésével⁵²⁶). Ám míg a szegedi hallgatók az alacsony bérek felemelésére és az államtól származó jövedelem felső határának megállapítására helyezték a hangsúlyt, itt Pécsen, egyes szakemberek szűkebb halmazára vonatkoztatva és konkrétan fogalmaztak: „4. A fiatal orvosok, jogászok és pedagógusok fizetését emeljék fel (1400-1600 Ft)”.

A követelések negyedik halmazába a diákok életmódjával és jólétével kapcsolatos tényezők tartoznak: ezek részben helyi gazdasági és gazdálkodási kérdésekkel foglalkozó követelések⁵²⁷, másrészt pedig diákjogi és szervezeti-kooperációs kérdések⁵²⁸

A követelések sorában a pécsi hallgatók kifejezték abbéli szándékukat is, hogy az önálló rétegszervezeti forma kérdésében, magyarán a DISZ-en belüli vagy kívüli egyetemi hallgatói szervezet kérdésében a magyarországi egyetemekkel együttesen hozzanak döntést.⁵²⁹

⁵²⁵ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 14.

⁵²⁶ „3. Évenként 12 alkalommal 50 százalékos utazási kedvezményt biztosítsanak bármely útvonalon levelező hallgatók számára is.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 15.

⁵²⁷ „1. Klubhelyiséget adjanak az egyetemi ifjúságnak, a volt Tiszti Klub helyiségét.; 2. Új diáktothont kérünk, hogy a három kar hallgatói el tudjanak helyezkedni, és ezáltal a lakászsorától, pincelakásoktól és óriási anyagi megterhelésektől megszabaduljanak. Amíg a fenti dolgok meg nem oldódnak, biztosítsanak anyagi alapot lakássegélyekre.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 15.

⁵²⁸ „2. Minden hallgató rendelkezzen NDSZ igazolvánnyal.; 3. A három kar kultúrscsoportjai továbbra is működjenek együtt.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 15.

⁵²⁹ „Szervezeti kérdések: 1. Szolidaritást vállalunk az ország összes egyetemeinek és főiskoláinak haladó mozgalmaival rétegszervezetek létrehozásának kérdésében azzal a fenntartással, hogy a szervezeti formát, s a szervezet egységében való döntést az országos diákparlamenten az összes egyetemekkel hozzuk meg.” Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 291. és IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 15.

A további hozzászólások és a követelések elfogadása után a pécsi hallgatók megalakították a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének (MEFESZ) pécsi szervezetét, majd megválasztották a pécsi MEFESZ Ideiglenes Bizottságát, melybe a három intézmény három-három hallgatóját delegálta.⁵³⁰

A miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem (NME) hallgatóinak követelései (október 22.)

Ungváry Rudolf a miskolci történésekről készült interjúkötetében⁵³¹ szemléletesen idézi meg a Nehézipari Műszaki Egyetem (NME) diákszemélyiségének megszületését és működését, valamint a forradalom leveretése után az egyetemi polgárokat – hallgatókat és oktatókat egyaránt ért – megtorlás eseményeit. Ungváry hangsúlyozza, hogy a Diákszemélyiség kifejezés jelentésmezőjét az egykori egyetemi polgárok körében több dolog is alkotta, ezért az értelmezési tartománya is kétrétegű volt: a közvélekedésben részben jelentette az október 22-én az egyetem majd minden hallgatója és oktatója részvételével tartott nagygyűlést, mely délután háromkor kezdődött és valamivel éjjel kettő óra körül ért véget, de ugyanakkor a diákszemélyiség a forradalom napjaiban a munkástanácsokkal kapcsolatot tartó és a forradalmi végrehajtó hatalomban részes tucatszámú egyetemi polgárt is jelentette.⁵³²

Annak az okát, hogy megszülető munkástanácsok forradalmi követeléseiben az egyetemisták által megfogalmazottak is helyet kaptak, Molnár Adrienne abban adja meg, hogy „*a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem diákjai, akik csatlakoztak a szegedi diákkövetelésekhez, szoros kapcsolatban voltak a borsodi üzemekkel, hiszen számos hallgató folytatta ott szakmai gyakorlatát, majd helyezkedett el ezekben a gyárakban. Így a munkáskövetelések az egyetemisták nyomására kiegészültek az országos és a külpolitikát érintő kérdésekkel is.*”⁵³³

A miskolci egyetem dokumentumaiból⁵³⁴ az olvasható ki, hogy az egyetemi hallgatók önszerveződésének és követeléseinek híre több helyszínről, Budapestről

⁵³⁰ A jogi kar hallgatóinak képviselőjeként Belinszky Barnabás, Szabotin István és Treibert Ottó, az orvosi kari képviselőként Kocsis László, Péter Károly, Valenti Béla, a Pedagógia Főiskola hallgatóiak képviselőként Magyar László, Nedelykov Milán és Répánszky Ernő a MEFESZ-bizottság tagjai.

⁵³¹ UNGVÁRY 1991.

⁵³² UNGVÁRY 1991.

⁵³³ MOLNÁR 2001 Interneten itt: http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:.....P2_PAGE_URI:kiadvanyok/evkonyv01/molnar Utolsó letöltés: 2016-09-11

⁵³⁴ Miskolci Egyetemi Levéltár. Diákszemélyiségi gyűjtemény. A követeléseket közli továbbá: UNGVÁRY 2000. 46.

és Szegedről érkezett Miskolcra.⁵³⁵ Miskolcon az egyetemi DISZ- és pártvezetés október 17-én határozott arról, hogy Ságvári Kör⁵³⁶ néven nyilvános vitafórumot szerveznek, egy diákszervezetet, ahol felülről az élére lehet állni és bizonyos fókuszban tartani a diákok mozgását. A helyi DISZ-szervezet az október 18–21. közötti napokban kézen is tartotta az eseményeket, 19-én elutasították a MEFESZ megalakítását és olyan tanulmányi követeléseket fogalmaztak meg, melyekkel a következő nap, október 20-án tartott egyetemi MDP párbizottsági ülés is egyetértett.⁵³⁷ Ám mindeközben a diákok körében erjedés reformhangerő alakult ki és – az egyelőre még a DISZ által engedélyezett tanulmányi – követelések közé, az évfolyamonként szervezett diákgyűléseken bekerültek közéleti követelések⁵³⁸ is, amelynek hatására a DISZ egyetemi vezetése úgy határozott, hogy október 22-én legyen egy összegyűlési diákgyűlés, amelyen a rendet helyre tudják majd állítani.

Eközben október 21-én, vasárnap délelőtt a szegedi Dugonics téri diákklubban tartott szegedi egyetemi MEFESZ vezetőségi megbeszélésén⁵³⁹, a vidéki városokba utazó kiküldöttek listájának elkészítése során a Miskolcra való utazás feladatát Csete Iván és Hámori Károly másodéves orvostanhallgatók⁵⁴⁰ vállalták, akik aznap elutaztak Szegedről.⁵⁴¹

A Miskolcon október 22-én délután három órakor kezdődő gyűlésen mintegy hétszáz hallgató vett részt, de jelen voltak a helyi pártvezetők⁵⁴² is. Magyar Ottó ötödéves gépészmérnök hallgató megnyitó beszéde után megválasztották a levezető elnököt, Dobi Imre személyében az egyetemi DISZ-vezetés egyik tagját, de a jelenlévők a napirend elfogadásakor már nem értettek egyet a hangfelvétel készítésével, és a rögzítési javaslatot leszavazták. Ezután az első felszólaló Déri Ernő, az MDP miskolci titkára volt, aki ismertette a párt levelét, melynek egy soránál – „egy emberként állunk a Központi Vezetőség mögött” – már némi morgás hallatszott a

⁵³⁵ Ungváry szerint a szegedi küldöttek 18-án érkeztek. UNGVÁRY 2000. 34.

⁵³⁶ UNGVÁRY 2000. 34.

⁵³⁷ UNGVÁRY 2000. 35.

⁵³⁸ „A határozati pontokban nevén neveztük a gyermeket: Magyarország lépjen ki a Varsói Szerződésből és a szovjet csapatok vonuljanak ki.” Gónus Sándor visszaemlékezése a gépészmérnök ikar IV. évfolyamának gyűlésére közli UNGVÁRY 2000. 36.

⁵³⁹ A megbeszélésen jelen voltak Abrudbányai Iván, Ács Vilmos, Jancsó Gábor, Székely László, Csonti Ferenc, Vörös József, Csete Iván, Hámori Károly és Gönczöl Dezső hallgatók. Kiss Tamás és Lajtényi András ekkor már Budapestre utazott, a Petőfi Kör autójának utasaiként.

⁵⁴⁰ Ld. a szegedi MEFESZ ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagjairól írt részt.

⁵⁴¹ Hámori Károly és Csete Iván közlése, továbbá Gönczöl Dezső vallomása. CsML B.1249/1957. A miskolci egyetem egykori hallgatóinak visszaemlékezéseiben nincs nyoma annak, hogy a két szegedi egyetemista kifejtett-e és milyen tevékenységet fejtett ki a Borsod megyei egyetemen.

⁵⁴² Grósz Károly, Déri Ernő, Tóth János

hallgatóság között. „*A legelső olyan hír, amely igazi hatást váltott ki, a szegedi egyetemről érkezett.*”⁵⁴³ – emlékezett Ungváry Rudolf – a küldöttek informálták a miskolci hallgatókat a szegedi programról és követelésekről. A diákság szabad szelleme az évfolyamok által megfogalmazott követelések ismertetése alatt tört ki a palackból. Tóth Tihamér⁵⁴⁴ ismertette az V. évfolyam tanulmányi követeléseit, azután Novák István a IV. évfolyaméit (köztük a Varsói Szerződés felmondásával), majd Radimeczky Lajos⁵⁴⁵ a harmadévesek és Ungváry Rudolf⁵⁴⁶ a másodévesek követeléseit (köztük a törvényesség visszaállítása, Farkas Mihály tárgyalása és a magyar urán kérdéseivel).⁵⁴⁷ Ezután a diákgyűlés követeléseinek megfogalmazása és elfogadása során ezen tényezők domináltak.

A miskolci hallgatók követeléseit négy halmazba sorolhatók. Az első, külpolitikai kérdéseket felvető halmazba tartozó követelésekben az ország politikai és katonai függetlenségének követelése áll a középpontban. A követelések között, megfogalmazásában és tartalmában két többlet látható a Szegedről induló követeléseken felül: ez a Varsói Szerződés felmondása és a szovjet kivonulás konkrét dátumának megadása, valamint a független Magyarország kormánya által a „dunai konföderáció”-ról szóló tárgyalások megkezdése.

- „1. *Önálló szocialista kül- és belpolitikát folytató független új magyar kormányt.*
2. *Az új, független Magyarország lépjen ki a Varsói Szerződésből, ne vegyen részt semmiféle katonai tömbben.*
3. *A békeszerződések értelmében 1957. január 1-jéig a szovjet csapatok vonuljanak ki Magyarország területéről.*
- [...]
10. *Az új kormány kezdjen tárgyalásokat a dunai államokkal egy konföderáció érdekében.*
11. *Az új kormány kezdjen tárgyalásokat a Szovjetunióval a hadi- és politikai foglyok azonnali hazaszállítása érdekében.*”⁵⁴⁸

⁵⁴³ MOLNÁR – KÖRÖSI – KELLER 2006. 51.

⁵⁴⁴ Tóth Tihamért a megtorlás során Renn Oszkár perében egy év hat hónap börtönbüntetésre ítélték. Renn Oszkár LB 1866/1958

⁵⁴⁵ A megtorlás során hat hónapi börtönre ítélték.

⁵⁴⁶ A megtorlás során közbiztonsági őrizetbe helyezték (internálták), majd az egyetemi fegyelmi eljárás lefolytatása után az egyetemről négy félévre kizárták.

⁵⁴⁷ UNGVÁRY 39–41.

⁵⁴⁸ Közli: VIDA 2007

A követelések második csoportja a gazdaságpolitika alapvetéseit és reformját érintik:

„4. Egyenrangú kereskedelmi kapcsolatokat a keleti és nyugati államokkal.

5. Az egész mezőgazdasági politika felülvizsgálását, az adó, valamint a begyűjtési rendszer új, reális alapokra való helyezését.”

[...]

8. Az országunkban levő összes természeti kincseket (urán, bauxit) feltáró és feldolgozó ipara kerüljön magyar kézbe minden ellenszolgáltatás nélkül.”⁵⁴⁹

A harmadik követeléscsoport a bel- és nemzetpolitikai, valamint a társadalmi-közéleti kérdésekre reflektált. A követelésekből kiolvasható, hogy a politikai be rendezkedés reformját a meglévő szocialista állami rendszeren belül szándékozták megvalósítani, a rendszerkorrekció során a sztálinista–rákosista specifikumok megszüntetésével.

„6. A sztálinizmus és rákosizmus felszámolásának tisztázását, a per nyilvánosságra hozatalát.

7. Alkotmányunk betartását.

9. Március 15-ének nemzeti ünneppé és munkaszüneti nappá, október 6-át pedig nemzeti gyászünneppé nyilvánítsák.”⁵⁵⁰

A miskolci egyetemisták reformszocialista jellegű követeléseiket a DISZ által kezdeményezett diáksparlament keretein belül kívánták megvalósítani, nem alakítottak MEFESZ-szervezetet és nem léptek ki a DISZ-ből – ez egybevágott az egyetemi pártszervezet szándékával,⁵⁵¹ ám az irányítás fokozatosan kicsúszott a DISZ kezéből, és a diákszervezet irányítását maguk a hallgatók vették a kezükbe.

A miskolci egyetemről – a szegedi minta alapján – szintén kiküldötteket indítottak a „testvérintézményekbe”, így ment Renn Oszkár ötödéves gépészmérnök-hallgató⁵⁵² és Nagy Kálmán ötödéves hallgató Egerbe. Részt vettek a tanárképző

⁵⁴⁹ Uo.

⁵⁵⁰ Uo.

⁵⁵¹ Október 24-án az NME Mi Egyetemünk című lapjának harmadik oldalán ez jelent meg: „A rendkívüli párttaggyűlés a diáksparlament határozatával az első szótól az utolsóig egyetért” Közli: UNGVÁRY 2000. 54.

⁵⁵² Renn Oszkár visszaemlékezése. Közli: SZIKI 1998. 51. Renn Oszkárt a megtorlás során egy év börtönre ítélték.

főiskola gyűlésein. Nagy Kálmán mint az ülés elnökségében helyt foglaló küldött felszólalt⁵⁵³ a 23-i egri nagygyűlésen is.

A követelésekből az rajzolódik ki előttünk, hogy a miskolci diákság a rendszer-korrekción, tehát a fennálló szocialista rendszer reformját kívánta. Mindezt megerősíti az a tény, hogy a követelések végére a következő lezáró klauzulát tették mint egyfajta egyértelműsítő nyilatkozatot: „Határozottan elkülönítjük magunkat a néptől idegen, ellenséges elemektől. Nem fogjuk tűrni, hogy harcos állásfoglalásunkat saját restaurációs, provokációs céljaikra használják fel. Szocializmust akarunk, de önálló nemzeti államban.”

A soproni egyetemisták Diákparlamentjének követelései (október 22.)

Sopronba október második-harmadik hetében jutott el a MEFESZ október 16-i megalakulásának híre, akképpen, hogy a 17-i Diáktestvéreink kezdetű felhívást valaki megkapta a soproni diákok közül és ismertette diáktársaival.⁵⁵⁴ A levél jó táptalajra hullott, mert ettől az ősztől a soproni diákok körében is forogtak azok a gondolatok, melyekről a tavaszi dunai árvíz utáni helyreállítás végett Mohácsra szervezett építőtáborban szerte az országból érkezett diákok – köztük budapestiek, debreceniek, soproniak szegediek – beszélgettek.⁵⁵⁵ A MEFESZ későbbi soproni elnöke, Bujdosó Alpár⁵⁵⁶ visszaemlékezésében elmondta azt is, hogy ezután lementek Szegedre egyeztetni: „*Mi úgy gondoltuk Sopronban, hogy egyeztetni kéne az egész országban. Ahogy a szegediek kezdték a dolgokat, odamentünk.*”⁵⁵⁷

E korszak soproni diáksága igen összetartó volt, elevenen éltek a diákhagyományok és az erdész-bányász hagyományok, tehát azon tradicionális értékek, amelyeket az oktatók jó része hordozott, és támogatta a diákok ilyen kulturális-közösségi öntevékenységét. E hallgatói közösség jó része a diákszállóban lakott.

⁵⁵³ Nagy Kálmán visszaemlékezése. Közli: SZÍKI 1998. 53.

⁵⁵⁴ Bujdosó Alpár szóbeli közlése 2016. január 5.

⁵⁵⁵ Bujdosó Alpár szóbeli közlése 2016. január 5. Vö. SZÉKELYHIDI 1992. 12–13.

⁵⁵⁶ Bujdosó Alpár (1935–) költő, mérnök. 1954-től erdőmérnök hallgató volt Sopronban. 1956 februárjában kizárták a DISZ-ből. 1956 októberében a soproni MEFESZ intézőbizottsági tagja, majd elnöke. A MEFESZ és a soproni Nemzeti Tanács megbízásából november 4-én Kéthly Anna kormánydelegációjának tagjaként New Yorkba utazott. A következő években különféle fórumokon képviselte Magyarország ügyét. 1958–1963 között a bécsi Univerzitat für Bodenkultur hallgatójaként szerzett diplomát. 1961-ben a magyar menekült egyetemisták szövetségének (UFHS) külügyi alelnöke volt.

⁵⁵⁷ Uo. A Bujdosó Alpár által említett szegedi egyeztető útjokról nincs további információnk.

Október 21-én⁵⁵⁸ a Dimitrov téri diákszállóban spontán diákgyűlés keretében programpontok kidolgozásába fogott a 30-40 jelen lévő⁵⁵⁹ bányamérnök-, erdész-, földmérő és geológushallgató. „*A soproni hallgatók a Szabad Ifjúságból értesültek a szegedi és a budapesti ifjúság megmozdulásáról. [...] A gyűlésen kialakult elhatározások mintájára a szegedi hallgatók magatartása szolgált.*”⁵⁶⁰

E kör néhány tagja ment az előző napon elkérni október 22-ére a Soproni Textilművek (SOTEX) művelődési házában igazgatójától a helyet, aki hozzájárult ahhoz, hogy egyetemi gyűlést tartsanak a nagyteremben. A szervezők egyik tagja, Bujdosó Alpár így emlékezett: „*És akkor aztán a mi dolgunk volt az, hogy mindenki vállalta ebből a társaságból, akik a SOTEX-ben voltak [az előző nap – J.Cs.], hogy elmennek az egyetemre, és az évfolyamon mindenkivel lehetőleg beszélnek. És hát össze is jött egy nagy tömeg, de aki bejött, mert akkor már nagyon odavoltunk, állt közlünk két ember a kapuban és mindenkinek igazolnia kellett magát, hogy ő az egyetemről jött. [...] Teljesen viharos gyűlés volt. Ennek a szerveződésnek ekkor még nem volt neve.*”⁵⁶¹

1956. október 22-én három órakor a soproni SOTEX kultúrházban tartották a diákparlamentet.⁵⁶² A terem csordultig telt hallgatókkal, az első sorokban – más diákparlamentekhez hasonlóan – az egyetemi oktatók, továbbá a DISZ megyei titkára, Horváth Ottó és a DISZ városi titkára, Lukács János helyezkedtek el, de az ülésen jelen volt a tanácselnök-helyettes Szkárosi Sándor és az MDP városi bizottság egy tagja is, Kantó Gyula⁵⁶³.

A Himnusz és a nemzeti dal elhangzása után, a miskolci és veszprémi egyetemről érkezett táviratokat olvasták fel, majd a diákparlament megvitatta a soproni egyetemi ifjúság kiáltványtervezetét. A követelések első részében közéleti és politikai kérdésekre reflektáltak a soproni hallgatók, a második rész a tanulmányi követeléseket tartalmazta és a követelések utolsó csoportját a soproni egyetemre vonatkozó követelések és javaslatok alkották.

A megyei lap október 23-i tudósításában kiemelte, hogy „*mindhárom kar ifjúsága teljes szolidaritást vállal a Szegedi Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem ifjúságával, s amennyiben azok követelésük teljesítését csak tüntetéssel tudnák*

⁵⁵⁸ A soproni eseményekről bővebben: Ifj SARKADI 2006.

⁵⁵⁹ Az Erdőmérnöki Főiskola Tanácsa által 1957. július 9-én elfogadott jelentést közli: ERDŐMÉRNÖKI 1996. 6.

⁵⁶⁰ Uo. 6–7.

⁵⁶¹ Bujdosó Alpár szóbeli közlése 2016. január 5.

⁵⁶² Sopronban is megalakult a MEFESZ. *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁵⁶³ Csatlakozunk a Szegedi Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem fiataljaihoz. Ülést tartott az első soproni diákparlament. *Győr-Sopron megyei Hírlap* 1956. október 23. 2. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 347.

kivívni, a soproniak is csatlakoznak hozzájuk. Hatalmas, hosszan tartó tapsvihar köszöntötte a kiáltványtervezet felolvasását. Ezután hozzászólások következtek. Az első hozzászóló javasolta, amennyiben az illetékes szervek záros határidőn belül nem határozzák el a miskolci évfolyamok visszahelyezését Sopronba, tiltakozásuk jelül ne járjanak előadásra a Soproni Egyetem hallgatói. [...] A következő felszólaló az erdőmérnöki kar hallgatóinak nevében kijelentette, hogy az egyetemi DISZ-bizottság nem töltötte be feladatát, ezért követeli a DISZ-szervezet megszüntetését és a MEFESZ létrehozását az egyetemen. A hatalmas tetszéssel fogadott javaslat-hoz később majdnem minden felszólaló csatlakozott.”⁵⁶⁴

A soproni diákok követeléseit a megyei lap október 24-i lapszámában jelentek meg⁵⁶⁵, Ebben az újságcikkszerű közlésben a követelések első két csoportjában (Általános követelések és Általános egyetemi követelések) nincsenek számozva a követelések, csak a Soproni vonatkozású követelések számozottak, 1-től 12-ig. Egy pontokba szerkesztett szövegváltozatot közölt 2007-ben Vida. Az alábbiakban ezt elemezzük, de utalunk egy ettől szövegében némiképpen eltérő dokumentumra is⁵⁶⁶.

A követelések általános részében a Szegedről induló pontokat,⁵⁶⁷ továbbá első-sorban – a műszaki és mérnöki szakterületek érdeklődésének homlokterében álló – műegyetemi és miskolci egyetemi kiegészítések alapján született követeléseket olvashatjuk.

- „1. Független, semleges Magyarországot és szabad demokratikus választásokat követelünk.”⁵⁶⁸
2. Hazánk területéről azonnal vonják ki a szovjet csapatokat, lépünk ki a Varsói Szerződésből.⁵⁶⁹
3. Szovjet-magyar barátságot, de teljes egyenjogúság alapján.

⁵⁶⁴ Győr-Sopron Megyei Hírlap 1956. október 23. 2. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 347.

⁵⁶⁵ Győr-Sopron Megyei Hírlap 1956. október 24. 5. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ. 1996. 354.

⁵⁶⁶ A másik dokumentum, az NyME Ivelévtárában őrzött stencilnyomatot fotómásolatát közli Ifj. SARKADI 2006. 171.

⁵⁶⁷ A szegedi követelésekkel azonos tartalmúak: Szabad, demokratikus választások; szovjet csapatok kivonása; március 15-e nemzeti ünneppé nyilvánítása; a halálbüntetés eltörlése; parasztság kötelező beszolgáltatásának eltörlése; az államtól származó jövedelem alsó és felső határának megállapítása; az elmúlt korszak bűneinek feltárása és bűnöseinek elítélése.

⁵⁶⁸ A másik dokumentumban: „1. Független Magyarországos és független demokratikus választásokat követelünk” A röpirat fotómásolatát közli: Ifj. SARKADI 2006. 2006. 171.

⁵⁶⁹ A másik dokumentumban: „5. Hazánk területéről vonják ki a szovjet csapatokat, vizsgálják felül a varsói szerződést és a kormány az ENSZ-en keresztül tegyen lépéseket az Atlanti Szerződés felülvizsgálatára” A röpirat fotómásolatát. A röpirat fotómásolatát közli: Ifj. SARKADI 2006. 171.

5. *Magyar kézbe a magyar uránt! Követeljük hazai urán- és bauxittelepeink helyes kihasználását, s a lehető legmagasabb áron való áruba bocsátását, függetlenül minden politikai irányzattól, csak a gazdasági igények figyelembevételével.*
- 8.⁵⁷⁰ *Követeljük március 15-e nemzeti ünneppé, október 6-a nemzeti gyásznappá való nyilvánítását.*
9. *Követeljük a bírói függetlenség intézményes biztosítását és a halálbüntetés eltörlését.*
10. *A parasztpolitika felülvizsgálását és a parasztság helyzetének sürgős megjavítását követeljük.*
11. *Állapítsák meg a fizetések reális alsó és felső határát.*
14. *Követeljük a szocialista törvényesség megsértőinek Magyarországon nyilvános tárgyalás előtti felelősségre vonását – köztük Rákosi Mátyást is – és az önkény idejében ártatlanul elítéltek szabadon bocsátását.*⁵⁷¹

A soproni hallgatói követelések azonban három politikai kérdésben túlléptek az eddig megfogalmazottakon. Az erdélyi és a határon túli magyarság kérdéseit elsőként itt vetették fel a magyarországi egyetemisták. A következő követelésükben, az általános emberi szabadságjogok kapcsán, kiléptek a kommunista proletárdiktatúra keretei közül, e kérdésben a polgári demokratikus értékorientációk jelentek meg. A következő követelésben a tájékoztatás szabadságának szegedi követelését árnyaló, a demokratikus közéleti és tudatos állampolgári részvétel alapján állva, a közügyekbe való beleszólás alapját jelentő információkhoz való hozzáférés szükségletét és szükségességét fogalmazták meg.

A soproni hallgatók tizenharmadik számú követelése a műegyetemisták által megfogalmazott⁵⁷² munkásautonómia kérdését fűzi tovább. Az 1956-os diákkövetelésekben elsőként itt szerepelnek a munkástanácsok felállításának és működésének alapját jelentő gondolatok.

„4. Az országgyűlés legközelebbi ülésén bizza meg az Országgyűlés Külügyi Bizottságát, hogy kezdjen tárgyalásokat az erdélyi Magyar Autonóm Terület hovatarozásáról, valamint a külföldön élő magyarok helyzetének

⁵⁷⁰ Miként Sarkadi megjegyzi: Számozási hiba történt a dokumentum eredeti szövegében. In VIDA 2007. 127–132. Bővebben: Ifj. Sarkadi 2006

⁵⁷¹ *Győr-Sopron Megyei Hírlap*, 1956. október 24. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 354. A követeléseket közli: VIDA 2007. 127–132.

⁵⁷² Az ÉKME hallgatóinak követelése: „6. A teljes ipari munkásság azonnali normarendezését és a munkásautonómia bevezetését az üzemekben.”

rendezéséről. Engedjék haza a Szovjetunióban még visszatartott hadifoglyokat és polgári személyeket.

6. *Követeljük az általános emberi szabadságjogok legteljesebb biztosítását.*⁵⁷³
12. *Követeljük az összes statisztikai adatok és az összes külföldi kötelezettségeink rendszeres nyilvánosságra hozatalát.*
13. *Az üzemek vezetését munkástanácsok vegyék át, és a vezetőket demokratikusan azok válasszák meg és hívják vissza.*⁵⁷⁴

A követelések második részének a teljes magyar felsőoktatási hallgatóságot érintő kérdéseiben a soproni egyetemisták megerősítették a szegedről kiinduló oktatási, képzési és diákszociális követeléseket. Ugyanakkor két témában tovább is léptek: a katalógusrendszer és a professzori mentelmi jog esetében. Ez utóbbi – az egyetemi (oktatói) autonómiával összefüggésben álló – követelés, az ötvenes évek diktatúrájának a felsőoktatást is átható „éles levegőjű”⁵⁷⁵ mikroklímájára is reflektál.

- „1. Teljes egyetemi autonómiát követelünk.*
3. *Követeljük a jelenlegi katalógusrendszer azonnali megszüntetését.*
4. *Tegyék lehetővé az egyetemi hallgatók külföldi állami támogatással történő csoportos tanulmányi utazását és azt, hogy egyénileg az IBUSZ-tól függetlenül is utazhassanak. Szabad útlevelet követelünk.*
6. *Követeljük a menza forintnormájának napi 15 Ft-ra való azonnali felemelését, és a diákélelmezési üzemeket vonják az illetékes egyetemek hatásköre alá.*
9. *Követeljük az utazási kedvezmények 50 százalékra való visszaállítását havonta egyszeri utazásra.*
11. *A párttörténetek oktatását szüntessék meg, vezessék be a marxista filozófia fakultatív oktatását. A katonai vizsgajegyeket ne számítsák be a tanulmányi átlagba, hanem azokat a katonai rendfokozatok odaitélésénél vegyék figyelembe.*
12. *Követeljük, hogy biztosítsák a professzorok mentelmi jogát.*⁵⁷⁶

A soproni oktatáspolitikai követelések között a mérnökhallgatók társadalmát és a leendő műszaki értelmiséget érintő témákat vetettek fel. A szakterület specifikumai,

⁵⁷³ A másik dokumentumban: „2. Követeljük a polgári szabadságjogok legteljesebb biztosítását.” A röpirat fotómásolatát közli: Ifj SARKADI 2006. 171.

⁵⁷⁴ *Győr-Sopron Megyei Hírlap*, 1956. október 24. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 354.

⁵⁷⁵ Élesebb levegőt kell bevinni az egyetemekre

⁵⁷⁶ *Győr-Sopron Megyei Hírlap* 1956. október 24. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 354.; A követeléseket közli: VIDA 2007. 127–132.

a „szakmaközelség”, illetve a képzési hasonlóságok és azonosságok miatt e követelések hangsúlyaikban és tartalmukban azonosak a műegyetemisták, a miskolci egyetemisták és – egy nappal később – a veszprémi egyetemisták által megfogalmazottakkal.

- „2. Az Országgyűlés határozza meg azokat a munkaköröket, amelyek mérnöki képesítést kívánnak meg. A fiatal mérnököket helyezték mérnöki beosztásba, és kezdő fizetésüket 1500-1600 Ft-ban állapítsák meg.
5. Tegyük lehetővé a fiatal mérnökök külföldi munkavállalását, és ezt ne kössék politikai és családi feltételekhez.
7. Követeljük az évről évre szükséges mérnökképzés létszámának reális megállapítását.
8. Végzős hallgatók diplomaterv kidolgozásának idején magasabb ösztöndíjat kapjanak.
10. Szállítsák le a műszaki és szakkönyvek árát a hallgatók részére, és mindenki kapjon tankönyvszegélyt.
14. Oldják meg a katonai szolgálatot úgy, hogy a diplomázó mérnökök egy évi üzemi gyakorlati idő után vonuljanak csak be a szolgálati idő mindenmű meghosszabbítása nélkül.”⁵⁷⁷

Az október 22-i soproni követelések két pontban megerősítették az ifjúság autonómiájával és hallgatói önkormányzatiságával kapcsolatosan Szegeden felvetődött követeléseket, megfogalmazták annak igényét, hogy az egyetemi ifjúság részt kíván venni a rá vonatkozó döntések meghozatalában és érdekeit maga kívánja képviselni más fórumok előtt is.

- „13. Csatlakozunk a szegedi egyetemi ifjúság kezdeményezéséhez egy önálló egyetemi ifjúsági szövetség létrehozásában.
15. Oldják meg a diáktothoni kérdést, hogy az ne tartalmazzon kisiskolás módszereket, ne sértse a hallgatók önérzetét. Hozzunk létre egy olyan diákönkormányzatot, amelyet a szállótagok demokratikus úton választanak meg.”⁵⁷⁸

A követelések utolsó halmazába a helyi érvénnyel bíró tanulmányi, oktatási, képzési és közéleti-közösségi programpontok tartoznak. Ezeket „Soproni vonatkozású követeléseink” alcímmel külön szerepeltették az első két általános követeléscsoporttól.

⁵⁷⁷ Uo.

⁵⁷⁸ VIDA 2007. 2007, 127–132.

E követelésekben ismételten megjelenik az oktatói autonómia kérdése, hangsúlyosabbá téve annak szükségyszerűségét. Mint alább olvashatjuk, a soproni egyetemistákat is foglalkoztatta az egyetemről az ötvenes évek elején eltávolított oktatók és kizárt hallgatók érdekképviselője is. Hasonlóan az egri és a szegedi pedagógiai főiskolásokhoz, továbbá a pécsi és a szegedi bölcsészhallgatókhoz, követelték ezen személyek ügyének tisztázását. Az 1956. október 16-i szegedi diákgyűlésen felmerült, a káderezés megszüntetését követelő programpontot tovább árnyalva a káderanyagok nyilvánosságra hozatalát is követelték a soproni diákok. A helyi érvényű követelések ugyanakkor általánosnak tekinthető felsőoktatási hallgatókat érintő problémákra reflektáltak. E követelések között az utolsó a munka világába való átmenet során alkalmazott „kihelyezési” rendszer kritikáját és reformját tartalmazta, mely követelés e korszakban szintén bennfoglaltatott minden felsőoktatási szakterület diákjainak problémavilágában.

- „1. Követeljük, hogy a Műszaki Egyetemi Karokat és az Erdőmérnöki Főiskolát vonják össze egy egyetemné soproni székhellyel, egy rektor igazgatása alatt. Azonnal hozzanak határozatot a Bánya- és Földmérőmérnöki Kar kettészakítottóságának megszüntetéséről.*
- 2. Követeljük az egyesített egyetem jellegének és súlyának megfelelő anyagi támogatást.*
- 3. Szögezzék le a szabad vizsgázás jogát a professzorok által meghatározott időben.*
- 4. Sopront tegyék nyílt várossá, és szüntessék meg a határsávot!*
- 5. Követeljük, hogy az erdőgazdaságot mint népgazdasági ágat az őt megillető helyre, közvetlenül a nehézipar után sorolják be.*
- 6. Tudomásunk szerint az OEF⁵⁷⁹ az egyetlen vezető szerv, ahol csak néhány egyetemi végzettségű szakember van, ezért követeljük, hogy az OEF vezetői erdőmérnökök legyenek, valamint egyéb vezető állásait is egyetemi végzettségű szakemberek töltsék be. Úgyszintén az erdőgazdaságok és erdészetek élére is erdőmérnökök kerüljenek.*
- 7. Rendszeresítsenek az erdőmérnökök és erdészek részére szolgálati fegyvert. Állapítsák meg a szolgálati idővel arányos fizetési osztályokat, és rendezzék a nyugdíjakat és családi pótlékokat fél éven belül.*
- 8. Az 1951-1953-ban igazságtalan elbánásban részesített oktatók és hallgatók ügyének tisztázását és ebben az ügyben bűnös személyek felelősségre vonását követeljük Sopronban.*

⁵⁷⁹ Az OEF betűszó az Országos Erdészeti Főigazgatóság nevének rövidítése.

9. A Bánya- és Földmérőmérnöki Kar hallgatói részére is biztosítsák a rendszeres évközi tanulmányutakat.
10. Követeljük a geofizikai oktatás megjavítását.
11. Követeljük a káderanyag nyilvánosságra hozását és mindennemű káderrendszer eltörlését.
12. Követeljük, hogy 1957. január 31-éig a végzős hallgatók elosztását a hallgatók kívánságai alapján hajtsák végre, valamint a Bánya- és Földmérőmérnöki Karon a diplomaterveket 1956 novemberében adják ki.⁵⁸⁰

A Soproni Egyetem diákszemélyiségének követeléseit egy záradékkal látták el. Ebben kimondták, hogy egy ideiglenes intézőbizottságot hoznak létre a diákszemélyiség határozatainak végrehajtására, illetve annak ellenőrzésére, valamint a szabad diákképviselő-választás előkészítésére. A záradékban „Mindhárom kar ifjúsága teljes szolidaritást vállal a szegedi egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem ifjúságával” és megerősítették, hogy „amennyiben az ő tüntetésük szükségessé válik, úgy ilyen formában is csatlakozunk hozzájuk.”⁵⁸¹

A debreceni hallgatók követelése (október 22–23.)

1956. október 22-én, hétfőn délután három órai kezdettel az egyetemi hallgatók, professzorok, orvosok és fizikai dolgozók részvételével tartották az orvostudományi egyetemi DISZ által szervezett diákgyűlést a Szülészeti Klinika tantermében.⁵⁸² Az orvostanhallgatói gyűlés levezető elnök szerepére dr. Kulin László⁵⁸³ dékánt kérték föl a diákok. A gyűlés napirendjét kezdetben itt is csak az egyetemi ifjúságot leginkább foglalkoztató tanulmányi és diák-szociális kérdések alkották. A DISZ által ismertett és az MDP vezetéséhez eljuttatni kívánt levél szövegével

⁵⁸⁰ Győr-Sopron Megyei Hírlap 1956. október 24. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 354.; A követeléseket közli VIDA 2007. 127–132.

⁵⁸¹ Győr-Sopron Megyei Hírlap 1956. október 24. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 354.; A követeléseket közli: VIDA 2007. 127–132.

⁵⁸² Gyűlést rendeztek az orvostudományi Egyetem hallgatói. Néplap. Az MPD Hajdu-Bihar megyei Bizottsága és a Megyei Tanács lapja. 1956. október 23. címlap. Továbbá bővebben: FILEP 1990.; FILEP 1996.; FILEP 2000a.; FILEP 2000b.; FILEP 2006.; FILEP é.n..

⁵⁸³ Kulin László (1901–1989): orvos, egyetemi tanár. Felsőoktatási tanulmányait a Debreceni Egyetemen folytatta, ahol 1926-ban orvosi diplomát szerzett. 1928-tól a debreceni Orvostudományi Egyetem Gyermekklinikáján dolgozott. 1936-tól egyetemi magántanár, 1951-től 1972-ig tanszékvezető egyetemi tanár és a gyermekgyógyászati klinika igazgatója. 1956–1957-ben az egyetem orvoskarának dékánja volt.

és megfogalmazásával nem értettek egyet a hallgatók, azokat túlságosan is enyhének találták.⁵⁸⁴ Az 1956 őszen harmadéves magyar–történelem szakos hallgató, a későbbi debreceni MEFESZ egyik aktív tagja, Filep Lajos szerint az ülés klímájában és menetében a változás akkor történt, amikor Jancsó Gábor és Ambrus János „*a két szegedi küldött megérkezett, és beszámolt a MEFESZ megalakulásáról, programjáról.*”⁵⁸⁵ „*Ambrus János szólt a DISZ bajairól és a MEFESZ szegedi megalakulást ismertette, és annak programjáról részletesen is beszámolt. Ezt követően a résztvevők úgy döntöttek, hogy 23-án délután 3 órára a KLTE Aulájába összehívják a KLTE, a Mezőgazdasági Akadémia és a DOTE ifjúságát, hogy közösen döntsenek a MEFESZ megalakulásáról.*”⁵⁸⁶

E gyűlésen a résztvevők döntöttek arról is, hogy az elfogadott követeléseket, melynek végső szövegét Bászler Gusztáv és Horváth Éva hallgatók, valamint Fehér Ottó és Juhász Lajos egyetemi oktatók írtak meg, juttassák el a Néplap szerkesztőségébe azzal, hogy azokat teljes terjedelmükben közöljék.⁵⁸⁷ A napi szerkesztő egyetértett a közléssel, az események azonban úgy formálódtak, hogy az orvosegyetemi követelések 28 pontként⁵⁸⁸ a stencilező sokszorosítógépen készülő Debreceni Orvostudományi Egyetem Pártbizottságának Lapja különkiadásában jelentek meg 23-án.⁵⁸⁹ Ebben olvashatjuk azt, hogy „*A több mint négy óra hosszúságú vita után határozati javaslatokat fogadtak el, amelyeket továbbítottak a DISZ Központi Vezetőség, a többi Egyetemek, Pártbizottságok, Debreceni üzemek és más Intézmények felé.*”⁵⁹⁰

A DOTE egyetemi ifjúságának követeléseiről⁵⁹¹ elmondhatjuk, politikai követeléseikben az jelenik meg, hogy a Magyar Dolgozók Pártja és Nagy Imre vezetésével képzelték el a rendszer korrekcióját. A követelések lezárásaként az ülés másnapján készült nyomtatott röplapban egy nyilatkozat szerepel, mely kifejezi ezt az álláspontot: „*A Debreceni Orvostudományi Egyetem ifjúsága elhatárolja magát minden-*

⁵⁸⁴ FILEP 2006.

⁵⁸⁵ Filep Tibor egykori résztvevőt idézi SZÉKELYHIDI 2011. 31.

⁵⁸⁶ FILEP é.n.

⁵⁸⁷ Bővebben: KISS F. 1998. és KISS F. 2005.

⁵⁸⁸ Filep Tibor egy 29 pontos követelésfüzért közöl, ebben a 29. pont így szól, „29. Követeljük a menza napi normájának 15 Ft-ra való felemelését.” (FILEP 1996. 10–11.) Kiss F. József 2005-ös kötetében említi, hogy „a röplap valójában 30. pontból áll, mert a készítés során 18. pont után beiktattak egy 18/a. pontot is.” KISS F. 2005. 4. melléklet, oldalszám nélkül.

⁵⁸⁹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391.

⁵⁹⁰ A határozati javaslat a Debreceni Orvostudományi Egyetem pártbizottsága stencilezett lapjának, az Egyetemnek az október 23-i különkiadásában jelent meg.

⁵⁹¹ Egyetem 1956. október 23. Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391.

*féle antiszocialista, antimarxista és sztálinista restaurációtól. Az Orvostudományi Egyetem ifjúsága szükségesnek tartja hangsúlyozni, mint eddig és ezután is a párt irányvonalát követve a Központi Vezetőség júliusi határozata megvalósításáért küzd.*⁵⁹² Ugyanakkor a szegedi követelések közül csatlakoztak a régi korszak bűnöseinek nyilvános tárgyalásának követeléséhez, a politikai perekben a halálbüntetés eltörléséhez, a szabad választások követeléséhez, március 15-e nemzeti ünnepé nyilvánításához. Mindezekon felül a debreceni hallgatók a politikai reformokat részben személyi javaslatokkal (Szalai Béla és Andics Erzsébet leváltása és Rákosi Mátyás párttagságától és állampolgárságától való megfosztása), részben gazdasági és külpolitikai változások útján kívánták megvalósítani, melyek mérföldköveként az MDP pártkongresszus 1957. tavaszi összehívását jelölték meg.

A debreceni orvostanhallgatók politikai követelése:

„1. A legrövidebb időn belül hívják össze az MDP KV ülését, amely hozzon határozatot a IV. pártkongresszus összehívására legkésőbb 1957. év tavaszán.

2. Az egyetemi ifjúság követeli Szalai Béla politikai bizottsági és központi vezetőségi, valamint országgyűlési képviselői mandátumától való megfosztását, Andics Erzsébetnek a Központi Vezetőség tudományos és köznevelési osztályáról való leváltását.

3. Farkas Mihály és társai perének nyilvános tárgyalását, az elmúlt évek pereit, Rajk-per stb. anyagának kiadását.

4. Rákosi Mátyás megfosztását minden funkciójától, párttagságától és magyar állampolgárságától.

5. Halálbüntetés megszüntetését politikai perekben.

6. Követeljük az általános, titkos, személyre szóló választásokat.

*7. Nagy Imre teljes rehabilitálását, a Központi Vezetőségbe és a Politikai Bizottságba való visszavételét.*⁵⁹³

A 7. követelés után a két fellelhető dokumentum eltérő szöveget tartalmaz.

Az Egyetem című lap stencilezett különkiadásában⁵⁹⁴ megjelent 8. követelés ez:

„8. Követeljük, hogy a Szovjetunióval való barátságunkat a marxizmus-leninizmus alapján építsük, az egymás belügyeibe való kölcsönös beavatkozás nélkül. Vizsgáljuk felül az eddigi államközi szerződések szövegét,

⁵⁹² A rölapot közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.

⁵⁹³ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409; Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391–392.

⁵⁹⁴ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391–392.

feltételeit, hozzák nyilvánosságra és a jövőben ilyen szerződéseket csak az Országgyűlés jóváhagyásával kössenek."⁵⁹⁵

A tipografizált és nyomtatott Röplap című szöveg⁵⁹⁶ 8. pontja így szól:

„Követeljük a szovjet csapatok kivonását és így Magyarország szuverenitásának biztosítását. Vizsgáljuk felül az eddigi államközi szerződések szövegét, feltételeit, hozzák nyilvánosságra és a jövőben ilyen szerződést csak az Országgyűlés jóváhagyásával kössenek.”

Innentől kezdve a két szövegvariáns ismét azonos:

- „9. A Magyar Népköztársaság külpolitikája minden országgal szemben a teljes egyenjogúság és a szuverenitás alapján álljon.*
- 10. Hozzák nyilvánosságra, mi a magyar uránérc sorsa?*
- 11. Közöljék az ország által eddig fizetett jóvátétel összegét és megoszlását.*
- 12. Vizsgálják felül a II. ötéves terv irányelveit, s a magyar adottságoknak megfelelően módosítsák.*
- 13. A kormány lépjen érintkezésbe a népi demokráciák és Ausztria kormányával, egy dunai konföderáció tervének megvizsgálása céljából.*
- 14. A Magyar Népköztársaság címere a Kossuth-címer legyen.*
- 15. Nyilvánítsák piros betűs nemzeti ünneppé „március 15«-ét és mártírok napjává „október 6«-át.*
- 16. Sztálin körút nevét változtassák vissza „Nagyerdei körútra«.*
- 17. A Hajdú-Bihar megyei Néplap javítsa meg döntően munkáját, adjon hű, igaz tájékoztatást a terület helyzetéről, problémáiról.”⁵⁹⁷*

Az oktatáspolitikai és egyetemi oktatási kérdésekben három követelés esetében megerősítették a szegedi felvetéseket (önálló egyetemista rétegszervezet szükségessége, egyetemi autonómia, katonai oktatás, fakultatív nyelvoktatás) és további, speciálisan a debreceni hallgatókat, illetve az orvostanhallgatókat foglalkoztató problémákra keresték a választ. Az ideológiai oktatás (marxizmus-leninizmus, tudományos szocializmus, politikai gazdaságtan kurzusok) esetében követelték a megfelelő nem megfelelő értékelés bevezetését, míg a szegedi követelésekben ez az értékelési mód a nem szaktárgyak

⁵⁹⁵ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 392.

⁵⁹⁶ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.

⁵⁹⁷ E pont alapja a szegedi követelésekben így szerepelt: „2. Követeljük a tájékoztatás szabadságát! A sajtó mindenben hozzon részletes beszámolót és fűzön hozzá kommentárt!”

esetében vetődött fel. A debreceni ifjúság is önálló sajtóorgánumot követelt magának. A debreceni orvostanhallgatók követelése közül a legnagyobb léptékű tanulmányi követelések – mindemellett – a magyar tudomány képviselői által alkotott tankönyvek, valamint a kötelező és fakultatív tantárgyak meghatározásának követelése voltak.

„18. Támogatjuk az országos diákparlament összehívását.”⁵⁹⁸

Az október 23-án készült röplap szövegében itt van egy betoldás:

„18/a. Tiltakozunk Piros László belügyminiszter azon önkényes és alkotmányellenes bejelentése ellen, amely szerint önhatalmúlag betiltja a munkásság és fiatalság szólási, gyülekezési és felvonulási szabadságát.”⁵⁹⁹

„19. Hozzák létre az egyetemi ifjúság önálló szervezetét.

20. Adják ki „Fiatal Magyarország” névvel az egyetemi ifjúság önálló hetilapját.

21. Támogatjuk a munkás-, paraszt- és középiskolás ifjúság önálló rétegszervezetek létrehozására irányuló törekvéseit.

22. Meg kell valósítani az egyetemek autonómiáját: tudományos, oktatási, személyzeti és gazdasági téren.

23. Magyar tudósok egyetemi tankönyvei álljanak olcsó áron a hallgatóság rendelkezésére, a nem megfelelő színvonalú külföldi tankönyveket cseréljék ki megfelelő magyar könyvekre.

24. Az egyetemi katonai oktatás helyett az egyetem elvégzése utáni három hónapos tartalékos tiszti szolgálat ideje alatt sajátítsák el az orvosok a honvédelmi ismereteket.

25. Orvosnők mentesüljenek a katonai szolgálat alól.

26. Az egyetemi hallgatók ideológiai oktatása négy évre s heti két órára terjedjen, s a minősítés az évközi munka alapján: megfelelt, nem felelt meg legyen.

27. Egy kötelező idegen nyelv megválasztása november hó 1-jétől biztosítva legyen.

28. Az 1956-1957-es tanév második félévének kezdetére az Orvostudományi Egyetem Tanácsa jelölje ki a kötelező és fakultatív tantárgyakat.”⁶⁰⁰

⁵⁹⁸ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.; IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391–392.

⁵⁹⁹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.

⁶⁰⁰ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.; IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1996. 391–392.

Az egyik forrásunkként használt röplapszövegben itt ismét szerepel egy betoldás:

„29. Követeljük a menza napi normájának 15 Ft-ra való felemelését.”⁶⁰¹

Az orvostanhallgatók gyűlése után este és másnap reggel szaporán követték egymást az események, „nyüzsgött az egyetem, jöttek-mentek a hallgatók, hiszen már vasárnap este megérkeztek Szegedről a MEFESZ kezdeményezői, szervezői. A MEFESZ debreceni megalakulását próbálták siettetni és valamilyen módon megszervezni, ez volt a nyüzsgés magyarázata. Fölmentem a szemináriumi szobába, éppen csak leraktam a táskámat, a kabátomat, és már jöttek is értem, hogy itt vannak a szegediek.” – emlékezett az egyik egykori résztvevő, Székelyhidi Ágoston⁶⁰²

Filep Lajos egykori bölcsészhallgató emlékei szerint „22-én délután megérkeztek Debrecenbe a szegedi egyetemisták küldöttei – Jacsó Gábor [helyesen Jancsó – J.Cs.] és Ambrus János [a szegedi MEFESZ képviselői – J.Cs.] –, akik több órán át beszélgettek a hallgatókkal a kellemes októberi délutánon az egyetem előtt és az Aulában, s megállapodtak abban, hogy este 8 órakor a Benczúr utcai diákszállóban ifjúsági gyűlést szerveznek, a téma MEFESZ megalakítása és az általános politikai helyzet lesz. A zsúfolásig megtelt ebédlőben a szegediek a MEFESZ megalakulásának szükségességét bizonygatták, önálló, párttól, pártpolitikától független ifjúsági érdekvédelmi szervezetről szóltak, amelynek feladata az egyetemi reformok elindítása, valamint beleszólás az ország politikai életének alakításába. Ismertették a már elfogadott pontjaikat is. Éles vita bontakozott ki, a DISZ funkcionáriusai – Baranyi Imre, Rózsa András – és mások elleneztek a változásokat, de az elsöprő többség Zsom Lajos orosz-magyar szakos hallgató javaslatára kimondta: a KLTE ifjúsága megalakítottnak tekinti a MEFESZ-t, döntöttek arról is, hasonlóan az orvostanhallgatókhoz, hogy másnap az Aulában tartandó nagygyűlésen megválasztják a szervezet debreceni vezetését.”⁶⁰³

⁶⁰¹ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 409.

⁶⁰² Székelyhidi Ágoston interjú. MOLNÁR – KÖRÖSI – KELLER 2006. 91.

⁶⁰³ *Monográfia. A Hajdú-Bihar megye területén lezajlott 1956-os ellenforradalom összefoglalója.* ÁBTL V-150370 A debreceni hallgatók képviselőletét másnap a KLTE előtt összegyűlt három intézmény hallgatósága választotta meg. Ők: Kossuth Lajos Tudományegyetem: Dede László, Dékány Gábor, Für Lajos, Lázár Imre, Kertész László, Scholtz László, Schulek Mátyás (október 24-től), Simon Zoltán, Brücher Ernő, Dede Miklós, Szász Kálmán, Székelyhidi Ágoston.; Debreceni Orvostudományi Egyetem: Kövesházi Géza, Nagybozsoki József, Labos Elemér, Szük Béla, Barna Béla, Török József, Krasznai László, Zsadányi Ottó, Nagy Mihály, Horváth Éva, Csüllök Ferenc; Mezőgazdasági Akadémia: Újhelyi Károly, Istók Barnabás, Nagy Tibor, Czeglédi László, Kozák József, Sári Gyula, Perge István, Schlett Frigyes, Laczkó Tibor, Szekeres György, Szalóki Erzsébet.

Annak hírére, hogy Kulcsár Ferenc, az MDP megyei titkára a szovjet csapatok kivonására vonatkozó pont miatt leállította a sokszorosítást, az orvostanhallgatók a Kossuth Lajos Tudományegyetem előtti térre mentek, hogy a másik két felsőoktatási intézmény ifjúságával együttes döntés szülessen a cselekvésről, és ezzel összefüggésben a KLTE-ről telefonon hívták a mezőgazdászokat az Egyetem térre.⁶⁰⁴

22-én este tíz óra tájban a Budapesten lévő küldöttség egyik tagja telefonált a diákszállóba, hogy a pesti egyetemisták másnap utcára fognak vonulni, egy demonstrációval megerősítendő a követelések erejét. A debreceni diákok megállapodtak, hogy másnap, október 23-án nemcsak a MEFESZ vezetőségét kell megválasztani, hanem pontokba fogalmazni az összes debreceni felsőoktatási hallgató politikai követeléseit és mindemellett politikai demonstrációval nyomatékosítani a diákok által képviselt ügyet.⁶⁰⁵

Október 23-án a reggeli órákban⁶⁰⁶ a Kossuth Lajos Tudományegyetemen Székelyhidi Ágoston, Für Lajos, Kiss Ferenc és mások kezdeményezésére,⁶⁰⁷ több hallgató közreműködésével az egyetem harmadik emeleti kerengőjében és néhány közeli teremben megfogalmazták az ifjúság politikai követeléseit, melyeket egyeztettek a KLTE előtt jelenlévő hallgatóssággal. Filep Lajos szerint *„fél tíz körül már együtt volt az egyetemek ifjúsága a KLTE előtti téren. Küldötteik az Aulában egyeztették pontjaikat és végül egy 20 pontból álló memorandumot fogadtak el, s úgy döntöttek, javasolják a téren egybegyűlt hallgatóknak, hogy vonuljanak fel a megyei pártbizottság elé, és kényszerítsék ki a pontok nyilvánosságra hozatalát a megyei pártlap, a Néplap különkiadása formájában.”*⁶⁰⁸

A diákok menete október 23-án 11 órakor indult el, zárt sorokban, 48-as forradalmi dalokat és népdalokat énekelve, a követelésekből rövidített politikai jelszavakat megszólaltatva vonult a város központja irányába. E tüntetés a forradalom első demonstrációja volt. E demonstráció során a Szegeden megszületett politikai követeléseket a debreceni hallgatók kivitték a campuson kívüli világba, tehát elsőként a debreceni hallgatók vonták be a szélesebb tömegeket a követelések társadalmi bázisába, és elsőként léptek ki a hallgatói közösségi beszéd-cselekvés terekből a nyílt közéleti és politikai kommunikációs térbe.

⁶⁰⁴ FILEP 1996.; 2000a.

⁶⁰⁵ FAZEKAS 1996. 26.

⁶⁰⁶ „Fél kilenc körül értünk be, akkor már nyüzsgött, az egyetem, jöttek-mentek a hallgatók, hiszen már vasárnap este meg érkeztek Szegedről a MEFESZ kezdeményezői, szervezői.” Székelyhidi Ágoston közlése In MOLNÁR–KÖRÖSI–KELLER 2006. 91.

⁶⁰⁷ Bővebben: FILEP 1996., 2000a., 2000b., 2006.

⁶⁰⁸ FILEP é.n.

A gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak követelése (október 22.)

A szegedi egyetemisták és főiskolások október 16-i üléséről október 17-én készült felhívás a következő napokban eljutott a gödöllői hallgatókhoz. Az október 20-i szegedi nagygyűlésre köszöntő táviratot küldtek az GATE hallgatói,⁶⁰⁹ és az ülésen jelen volt Papp Szekeres József, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem budapesti, Villányi úti Mezőgazdasági Gépészmérnöki Kar⁶¹⁰ harmadéves hallgatója, aki hozzá is szólt az üléshez: „*Kedves barátaim, azzal szeretném kezdeni az egész hozzá-*

⁶⁰⁹ A 20-i ülés hangfelvételén Kiss Tamás olvasta fel a GATE hallgatóinak táviratait:

„*Fogadjátok forró üdvözetünket és egyetértésünket, harcokban mellettetek állunk: Budapesti Agrártudományi Egyetem ifjúsága.*”

A második:

„*A Mezőgazdasági gépészmérnöki Kar főiskolai hallgatói üdvözlik a szegedi egyetemi hallgatókat: Egyetértünk abban, hogy a DISZ eddig nem elégítette ki az egyetemi hallgatóinak az ifjúsági szervezetekkel szemben támasztott igényeit, az egyetemi ifjúságnak olyan szervezetet kell megteremtenie, amelyek alkalmasak az egyetemi hallgatók politikai, kulturális és egyéb igényeinek kielégítésére. A XX. kongresszus szellemének következetes érvényesítéséért folyó harcban feltétlenül szükség van a munkás-paraszt, értelmiségi ifjúság szoros harci szövetségére, ezért az egyetemi hallgatóknak nem az a feladatuk, hogy kilépjenek a DISZ-ből, hanem hogy a DISZ-en belül teremtsek meg saját, az eddigőtől eltérő szervezeteiket, [morgás, fütty] és hogy ezekkel az új szellemű szervezetekkel segítsék a DISZ munkáját, és a munkás-paraszt szervezeteket, hogy megtalálják helyüket a haladásért ivott harcban. Az a véleményünk, hogy minden hirtelenkedés és forrófejűség csak azoknak válik hasznára, akik vagy ellenforradalomra, vagy a Sztálin és a Rákosi rendszer restaurációjára törekcsenek.*” [zajongás] *Az egyetemi hallgatók, akik azt állítják, hogy haladó, értelmiségiektől külön értelmiségi politikát kell folytatni, mely független a munkásosztály és a parasztság érdekeitől [bekiabálás, fejezd be gyorsan, derültség]. Főiskolánk hallgatói álláspontjukat a jövő heti Országos Diáksparlamenten fogják kifejezni, a melyet az ország egyetemi hallgatóinak legmagasabb tanácskozó szerveként ismernek el. A Mezőgazdasági Gépészmérnöki Kar DISZ Bizottsága.*” [zúgás]

A harmadik távirat szövege:

„*A Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola II. évfolyam gyűlése megtárgyalta a szegedi egyetemisták 12 pontba foglalt határozatát. Az évfolyam a 12 pont követeléseivel egyetért, és kérjük, hogy a 3. pontba az egyetemi reformok közé vegyék be a diákjóléti intézmények: kollégium, menza, ösztöndíj, stb. sürgős felülvizsgálatát. A szombati nagygyűlésen adminisztrációs intézkedések miatt nem kaptunk teherautót, mert személyszállítási engedély nem volt, így nem vehettünk részt. A MEFESZ ujjszervezésével egyetértünk, és támogatjuk. Ezúttal küldjük forró üdvözetünket, a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola II. évfolyama.*”

A nagygyűlés szövegének gépirata az interneten itt: *A MEFESZ 1956. X. 20-i nagygyűlésének magnófelvétele.* <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>

A budapesti és gödöllői agrárképzés kapcsolatrendszere és szervezettörténete igen bonyolult, sok szállal kötődik egymáshoz. Az Elnöki Tanács az 1953. évi 17. tvr-ben a Magyar Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőhazdasági Karát átalakította Kertészeti és Szőlészeti Főiskolává. A GATE intézményében is két településen Gödöllőn és Budapesten (Villányi út és Szemlőhegyi út). Az első évfolyamosok a Villányi úton, a felsőbbévesek Gödöllőn végezték tanulmányaikat. Novák Imre egykori hallgató szóbeli közlése. (Hódmezővásárhely, 2016. október 14.)

⁶¹⁰ Köznyelvi nevén: Budapesti Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola. Az intézmény az október 20-i hangfelvételen is e megnevezéssel szerepel. *Uo.*

szólásomat, hogy ma már a főiskolánkról két távirat érkezett, és én is itt vagyok az egyik barátommal. Én azt mondtam, hogy távirat nem jön, a távirat nem utalt arra, hogy én jövök: szóval zűrök vannak. Az első táviratot a főiskolának a DISZ vezetősege, zárójelben: az a DISZ-vezetőség, amely helyett a jövő héten már újat választanak, küldte. Azt hiszem a hangján érezhető volt. Amit jogosan hurrogatok le. A másodikat, azután hogy én eljöttem pestről, a másodévesek adták föl, akik egy DISZ gyűlést tartottak, abból kifolyólag, hogy meghallották azokat a híreket, amelyek itt Szegeden történtek. Én tulajdonképpen harmadéves vagyok- és a harmadéves hallgatók küldtek el és a negyedéves hallgatók. Azzal a megbízatással küldtek ide, hogy tolmácsoljam az ő együttérzésüket és köszönetüket, aziránt a nagy tettek iránt, amelyeket ti megkezdtetek. Főiskolánk hallgatói azt szeretnék, hogyha a szegedi diákokkal egy szoros kapcsolatot tudnánk kiépíteni, és ez a szoros kapcsolat lenne hivatva arra, hogy a küzdelmekben és egyes harcokban tudjuk egymást segíteni. Teljesen értelmetlen lenne az, hogy mi Pesten, ti pedig itt harcoljatok, úgy, hogy nincs köztük összeköttetés.”⁶¹¹

A gödöllői Agrártudományi Egyetem DISZ és MDP szervezete a budapesti és a szegedi diákok mozgolódásának hírére válaszul elhatározta, hogy Táncsics vitakör alakításával élére áll, ugyanakkor megtartja irányítása alatt a gödöllői központú intézmény ifjúságának körében is elindult erjedést.⁶¹² Az e célból október 22-én este hét órára összehívott diákgyűlésen Petrányi István, a DISZ-titkár volt a vezető elnök. Az ülés menete azonos volt a többi DISZ által szervezett diákgyűléssel, elsősorban tanulmányi problémákat érintettek, de a hangulat fokozódásával előke­rült a trianoni határokon kívül élő magyarság sorsa is.⁶¹³ A gyűlés akkor vet fordulatot, amikor „megérkeztek a szegedi egyetemisták küldöttei: Kiss Tamás és Lejtényi András, akik – úgy tűnt – bátorítást is hoztak magukkal. Ettől kezdve kényesebb politikai kérdések kerültek elő: begyűjtési rendszer, a tsz-ek magyar sajátosságaihoz való igazítás mellett a független külpolitika, a honvédség egyenruhája⁶¹⁴, a szovjet csapatok jelenléte, a Kossuth címer, a magyar urán stb.”⁶¹⁵ A küldöttek hírt hoztak a Múgyetem hallgatói gyűléséről is, és arról, hogy az ÉKME hallgatóinak MEFESZ szervezete megalakult és követeléseket állított.⁶¹⁶ Az ülésen jelen volt Beck Tibor, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (KSZF) harmadéves hallgatója, aki

⁶¹¹ Uo.

⁶¹² A Rajk temetés után az egyetem II. és III. évfolyamos hallgató reformtörvényeket tartalmazó tanulmányi és diákjóléti követeléseket fogalmaztak meg. SZIE R-461/57 21. jkv. Bővebben WALLESHAUSEN 2007.

⁶¹³ WALLESHAUSEN 2007. 208.

⁶¹⁴ Ld. 478. lábjegyzet.

⁶¹⁵ WALLESHAUSEN 2007. 208 SZIE Lf R-461/57

⁶¹⁶ SZIE Lt. R-461/57. II.c.

a DISZ-ből való kilépésre bízta a gödöllői egyetemistákat és bejelentette, hogy a KSZF-en már megalakult a MEFESZ-tagszervezet.⁶¹⁷

A másnapi Szabad Ifjúság tudósításában olvashatjuk, hogy a gyűlés az egyetemi hallgatók vitafórumaként indult majd „Az ülés további során azonban az egyetem ifjúsága mind nagyobb lelkesedéssel fejezte ki rokonszenvét az egyetemista ifjúság új szervezete, a Szegeden megalakult MEFESZ iránt. A tanácskozás közben az gyűlésen megjelent a szegedi MEFESZ megbízottja is, akit a hallgatók lelkes ovációval köszöntött. Lapzártánkkor az Agráregyetem fiataljainak nagygyűlése még nem határozott, hogy megmarad-e a DISZ-ben, vagy csatlakozik az egyetemisták új szervezetéhez. A nagygyűlés hangulatából azonban arra lehet következtetni, hogy agráregyetemisták is megalakítják a MEFESZ szervezetüket.”⁶¹⁸

Az ülés után a pártbizottság irodájában véglegesítették a gyűlés követeléseit, melyet Petrányi István 23-a délelőtt vitt el a DISZ központjába.⁶¹⁹

A gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak követeléseiről a szegedi követelésekkel összefüggésben a következőket mondhatjuk el.

A követeléseket maguk az alkotók osztották három csoportba, ezek: a) általános politikai követelések, b) gazdasági követelések és c) egyetemi követelések. A programok a szegedi és műegyetemi hallgatói követelések logikáját követik, azokat megerősítették és helyenként árnyalták.

A politikai követelésekben a szegedi követelések talaján állók a következők:

⁶¹⁷ A Kertészeti és Szőlészeti Főiskola (KSZF) hallgatói közül néhányan jelen voltak az október 20-i szegedi diákgyűlésen. (Vö. Interjú Beck Tiborral. Készítette ifjabb Beck Tibor, 1993. 1956-os Intézet Oral History Archivum 525, 56.) Annak ellenére, hogy a KSZF hallgatóinak szegedi személyes jelenléte más forrásból nem megerősített (pl. a szegedi gyűlés – egyébként hiányos – hangfelvételéről), tény, hogy a mezőgazdasági gépészmérnöki főiskolai hallgatók és a gödöllői hallgatók élő információk kapcsolatban álltak a szegedi MEFESZ-szel, melyre bizonyították a 20-i szegedi nagygyűlésre küldött táviratok szövege. A KSZF 56-os eseményeit kutató Osváth Zsolt szerint: „A [Kertészeti és Szőlészeti – J.Cs.] Főiskola hallgatói is jelen voltak 1956. október 16-án Szegeden, a MEFESZ megalakításakor; október 24-én pedig a KSZF-en is megalapították a MEFESZ helyi szervezetét. Ennek oktatói titkára: Jenser Gábor tanársegéd, hallgatói titkára Beck Tibor lett.” OSVÁTH 2007. 149. Nem kizárt, hogy a szegedi egyetemi DISZ által kezdeményezett és spontán módon a MEFESZ-t megalakító diákgyűlésbe torkolló, október 16-i szegedi gyűlésen részt vettek más, nem szegedi intézmények hallgatói is. Osváth 24-ére teszi a KSZF MEFESZ szervezetének megalakulását. Ez ellentmond BECK (1993) és WALLESHAUSEN (2007) által közölteknek, miszerint Beck Tibor október 22-én a GATE diákgyűlésén bejelentette a KSZF MEFESZ szervezetének megalakítását. A KSZF 1956. október 16–22. napok közötti eseményei további feltáró kutatást igényelnek. Ld még: Ifj. BECK 1998. 213–214. és továbbá Beck Tibor életútinterjú.

⁶¹⁸ Az agráregyetemisták vitája. *Szabad Ifjúság* 1956. október 23. 2.

⁶¹⁹ WALLESHAUSEN 2007. 209.

- „1. A kompromittált vezetők helyét közmegebecsülésnek örvendő szakemberek foglalják el. Az elkövetett bűnökért vonják felelősségre az illetékeseket.
2. Politikai perekben töröljék el a halálbüntetést.
4. Az idegen fegyveres erőket vonják ki az országból.
7. Alakítsanak ki új, demokratikus választási rendszert.
10. Nyilvánítsák március 15-ét munkaszünetes nemzeti ünnepé, október 6-át nemzeti gyászünnepé.
11. Biztosítsanak teljes sajtószabadságot.
13. Nyílt tárgyalást Farkas Mihály és társai ügyében.”⁶²⁰

A gödöllői diákkövetelések további politikai részében – hasonlóan a műegyetemi, a soproni követelésekhez – túlléptek a Szegeden megfogalmazott programon, illetve mélyebben árnyalták azt.

- „3. Alakítsanak ki baráti kapcsolatokat valamennyi országgal, a szovjet-magyar barátságot az egyenjogúság alapján rendezzék.
5. Biztosítsák államunk teljes önállóságát.
6. Tisztázzák a külföldön élő magyarok helyzetét.”⁶²¹

A pécsi és a soproni hallgatókhoz hasonlóan a hadifoglyok hazaszállításának követelése itt is megjelent.

- „8. Adják vissza családjuknak a II. világháború hadifoglyait.”⁶²²

A szovjet csapatok távozásának szegedi követeléséből kiindulva, azt továbbgondolva, a szovjet katonai egységek magyarországi jelenlétét meghatározó nemzetközi dokumentumokról gondolkodva, a műegyetemi, a miskolci és a soproni hallgatók követeléseivel azonos módon a gödöllői fiatalok is felvetették a Varsói Szerződés újratárgyalását, bár azokhoz képest némileg enyhébb értelmezéssel, tehát nem a konkrétan a kilépést követelve, hanem a revízió (felülvizsgálat) fogalmát használva.

⁶²⁰ Közli IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 467–468

⁶²¹ Uo.

⁶²² Uo. Vö. Pécs (október 22.): „10. Követeljük hadifoglyaink azonnali hazabocsátását, gondoskodást a hadi özvegyekről és hadi árvákról.”; Sopron (október 22.) „4. Az országgyűlés legközelebbi ülésén bízta meg az Országgyűlés Külügyi Bizottságát, hogy kezdjen tárgyalásokat az erdélyi Magyar Autonóm Terület hovatartozásáról, valamint a külföldön élő magyarok helyzetének rendezéséről. Engedjék haza a Szovjetunióban még visszatartott hadifoglyokat és polgári személyeket.”

„9. A Varsói Szerződést vonják revízió alá.”⁶²³

A további két politikai követelésben a tájékoztatás szabadságának elve mentén fogalmazták meg az elérendő célokat.

„12. Hozzák be a nyugati lapokat, terjesszék ki a nyugati filmek behozatalát, tegyék lehetővé több nyugati könyv megjelenését.
14. Reális tájékoztatást a lengyel eseményekről.”

A gazdasági követelések két pontjában a szegedi alapokon indultak el, a parasztság kötelező beszolgáltatási rendszerének eltörlése mellett az általános bérügyi reform szegedi követelését a mezőgazdasági munkavállalókra specifikáltan erősítették meg és tovább árnyalták annak gazdaságpolitikai vetületét:

„4. Töröljék el a beadási rendszert.
5. Vizsgálják felül és változtassák meg mezőgazdasági bér- és normarendszerünket és az árpolitikát.”⁶²⁴

A mérnökképzés hallgatóinak követeléseit mentén, ahhoz csatlakozva további követelésekben a valós tényeken alapuló gazdaságpolitika folytatása mellett tették le a voksukat:

„1. Tárják fel őszintén az ország gazdasági helyzetét, közöljenek helytálló statisztikai adatokat.
2. Az ország gazdasági ügyeit megfelelő szakképzettségű és tudású vezetők intézzék.
3. Biztosítsanak teljes önállóságot a termelősövetkezeteknek.
[...]
6. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelem helyzetét.
7. Természeti kincseinket, elsősorban az uránt és az alumíniumot célszerűen, az ország javára használják fel.”⁶²⁵

⁶²³ ÉKME (október 22.): „2. Az új, független Magyarország lépjen ki a Varsói Szerződésből, ne vegyen részt semmiféle katonai tömbben.”; NME Miskolc (október 22.): „2. Az új, független Magyarország lépjen ki a Varsói Szerződésből, ne vegyen részt semmiféle katonai tömbben.” Sopron (október 22.): „2. Hazánk területéről azonnal vonják ki a szovjet csapatokat, lépünk ki a Varsói Szerződésből.”

⁶²⁴ Közli IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 467–468.

⁶²⁵ Uo.

A GATE hallgatói követeléseinek utolsó körébe az egyetemi, oktatási és speciálisan a szakterületi képzéssel, valamint a diákéletmóddal kapcsolatos programpon-
tokat gyűjtötték egybe. A szegedi követeléseket megerősítették (az utazási kedvez-
mény esetében specifikálták):

- „1. Állítsák vissza az egyetemek autonómiáját.
2. A legfontosabb szaktárgyak kivételével minden tárgyat tegyenek fakultatív-
vá, tegyék fakultatívva az órák látogatását.
3. Töröljék el az ideológiai államvizsgát.
7. Tanulmányi eredménybe csak a szaktárgyak számítsanak be.
8. A nem gyakorlati jellegű tárgyakból ne legyen gyakorlati jegy.
11. A szakemberek elhelyezését az egyetem végezze, az elhelyezésnél csak
szakmai szempontokat vegyenek figyelembe.
12. Tegyék lehetővé a szabad külföldi utazásokat egyénileg és csoportosan
egyaránt.
14. Adjanak kedvezményt az egyetemistáknak minden kulturális és sporttren-
dezőre.
15. A honvédelmi órák számát csökkentsék heti két órára.
16. Biztosítsanak havonta egyszer 50 százalékos utazási kedvezményt, biz-
tosítsanak egyetemünknek utazási kedvezményt a BHÉV-en, Budapest és
Gödöllő között.”⁶²⁶

Ezeket felül a továbbiak során speciálisan intézményi és képzési területi prob-
lémákra választ adó követeléseket alkottak. E követelések az egyetemi autonómia
elvén alapultak és a hallgatók egyetemi polgári státuszából adódó jogaira épültek.
A hallgatók reflektáltak a korszakot jellemző tankönyvhiányra és az egyetemisták
szociális problémáira is. Hasonlóan az egri, budapesti és soproni hallgatókhoz, kö-
vetelték a menzai ellátás reformját.⁶²⁷

- „4. Állítsák vissza a szabad vizsgarendszert.
5. Tegyék lehetővé több diploma megszerzését.

⁶²⁶ Uo.

⁶²⁷ Eger (október 21): „10. Vegyék ki a főiskolások étkeztetését a FÜÉV kezéből. Külön főiskolai men-
zát kérünk! Követeljük a menza forintnormájának napi 15 Ft-ra való felemelését!”, BOTE (október
22.): „11. Követeljük a menza étkezési normájának 15 forintra való felemelését.”; MKKE (október
22.): „20. A jelenlegi menzadíj mellett emeljék fel a menzanormát napi 15 Ft-ra.”; Sopron (október
22.): „6./ Követeljük a menza forintnormájának napi 15 Ft-ra való azonnali felemelését, és a diák-
élelmelési üzemet vonják az illetékes egyetemek hatásköre alá.”

6. Az egyetemi felvétel egyedüli feltétele a meghatározott szintet elérő szakmai intelligencia legyen.
9. Biztosítsanak több tudományos pályázatot.
10. Szállítsák le a [szak?⁶²⁸]könyvek és az egyetemi tankönyvek árát, adjanak több hallgatónak tankönyvsegélyt.
13. Biztosítsák a külföldi egyetemekre való beiratkozás lehetőségét és anyagi támogatását.
17. Emeljék fel a menza forintnormáját, adják az egyetem kezébe a menzaügyek intézését.
18. Adják meg az Agrártudományi Egyetem végzett és végző hallgatóinak a „mezőgazdasági mérnök» címet.”⁶²⁹

A gödöllői Agrártudományi Egyetem az agrárközgazdasági, agronómiai, állattenyésztési karok hallgatóinak részvételével október 22-én tartott Táncsics Vitakör gyűlésén, a követelések megfogalmazása után a hallgatóság három ellenszavazattal kilépett a hitelét vesztett DISZ-ből, és megalakította a MEFESZ agráregyetemi szervezetét.⁶³⁰

A GATE hallgatói a követeléseiket tartalmazó kiáltványban felhívták a magyar ifjúságot, és hangsúlyozottan „a munkás-paraszt fiatalokat, hogy sajátos követeléseiket, céljaikat hasonló módon fogalmazzák meg, hozzanak létre haladó szervezeteket. A megalakult MEFESZ-szel egységfrontot képezve, eredményesen vigyék előre ifjúságunk és egész országunk ügyét.”⁶³¹

Veszprémi Egyetem hallgatóinak követelése (október 23.)

A veszprémi egyetemisták a Szabad Ifjúság október 22-i lapszámából értesültek a szegedi MEFESZ megalakulásáról, programjáról és a budapesti diákok mozgolódásáról. Füredi Zoltán, Szűcs István diaktársaikkal beszélgetve elhatározták a MEFESZ veszprémi egyetemi megalakítását és megkezdték a szervezést.⁶³² Október 22-én a szegedi küldött, Kádár Attila megérkezett Veszprémbe és ismertette a szegedi MEFESZ programját.⁶³³

⁶²⁸ Olvashatatlan szövegrész. A szerző kiegészítése.

⁶²⁹ Közli IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 467–468.

⁶³⁰ Követelések rölpap, Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 467–468.

⁶³¹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 467–468.

⁶³² PACZOLAY 2007. 397; Ld. még SOMEAI 2012.

⁶³³ Vö. PACZOLAYnál (2007) Kádár Attila neve Kulcsár Attilaként szerepel.

A veszprémi diákgyűlés előkészítő dokumentuma⁶³⁴ alapján elmondhatjuk, hogy a nagygyűlésen elfogadni tervezett szövegváltozat 21 pontjából tíz a szegedi követelések (demokratikus választások, Nagy Imre vezetése, káderezés eltörlése, egyetemi autonómia, szabad elvi viták rendezése, fakultatív nyelvoktatás, honvédelmi oktatás, marxizmus oktatás, nem szaktárgyak értékelése, diákkedvezmények), a többi (gazdaságpolitikai és a műszaki képzéssel kapcsolatos kérdéseket felölelő követelések) a műegyetemi, miskolci és soproni követelések talaján állnak, illetve két kérdésben speciálisan helyi problémát vetettek fel (kollégium építése és kollégiumi felügyelők). Az előkészítő bizottság október 22-én született szövegében a MEFESZ megalakításának kérdéséről még ez olvasható: „19. A DISZ és MEFESZ kérdése. (A kérdést egyelőre nyíltan hagyjuk. Döntsen a vitafórum.)”

⁶³⁴ Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) Győri Katonai Bíróság Népbírói Tanácsa (dr. Brusznai Árpád és társai per). B.013/1957. Közli NÉMETHNÉ-SZABÓ-VIDA 2003. 319–321.

A követelések: 1. Hozzák nyilvánosságra a rehabilitációs Rajk-per gyorsított bírósági jegyzőkönyvét. Követeljük a törvénysértők és törvénytörők felelősségre vonását és szigorú megbüntetését. Mindenekelőtt zárják ki őket a pártból. Követeljük Rákosi Mátyás minden tisztségéből való leváltását s felelősségre vonását. Követeljük Nagy Imre és Lukács György Központi Vezetőségbe való beválasztását mivel mi a párt vezetését elismerjük, és nem mindegy, ki vezet minket. 2. Követeljük az országos vezetőszervek újraválasztását. 3. Demokratikusabb választásokat követelünk, kerületenként több személy közt választhassunk. 4. A káderezés alapjául kizárólagosan az egyetemen végzett munka szolgáljon. 5. Követeljük a szabad elvi viták rendezésének jogát, éppen ezért szükségesnek tartjuk létrehozni az ifjúsági vitafórumot. 6. Csak a szak- és alaptárgyak érdemjegyei számítanak be a rendűségbe. 7. A marxizmus-leninizmust mint tudományt oktassák, és oktatása alapjául ne szolgáljanak a mindennapi párthatározatok. A marxizmus által megbírált műveket is lehessen olvasni (pl. Kautsky stb.). 8. Követeljük a katalógusrendszer maradéktalan eltörlését. 9. Külföldi utazások Keletre és Nyugatra. a/ Az egyetemi ifjúság külföldi utazásait külön erre a célra felállított ifjúsági utazási iroda intézze.

b/ Kellő nyelvtudással rendelkező hallgatók egyetemi tanulmányaik ideje alatt üzemgyakorlati idejüket külföldön is tölthessék. 10. Végzett mérnökök külföldön is vállalhassanak munkát. 11. Állítsák vissza az 50 százalékos utazási kedvezményt havi egyszeres utazásra. 12. Általános, legalább 50 százalékos jegykedvezmény minden kulturális rendezvényre (pl. mozi, színház...) minden egyetemi és középiskolai hallgató részére. 13. Követeljük a mérnökök erkölcsi és anyagi megbecsülését. A kezdő mérnököket helyezték mérnöki beosztásba, kezdő fizetésük 1500-1600 Ft legyen, és a prémiumban is részesüljenek. A fizetésemelés során háttérbe került tanársegédek fizetését újra vizsgálják felül. 14. A vezetői állásokat és beosztásokat kössék iskolai végzettséghez és szaktudáshoz. 15. Követeljük a menza forintnormájának napi 15 Ft-ra való felemelését. A diákélelmezési vállalatokat vonják az illetékes egyetemek hatásköre alá. 16. Állítsák vissza az egyetemek autonómiáját. 17. Szállítsák le a műszaki könyvek árát a hallgatók részére, és mindenki kapjon tankönyvsegélyt. 18. Végzős hallgatók a diplomatervezés kidolgozásának idejére magasabb ösztöndíjat kapjanak. 19. A DISZ és MEFESZ kérdése. (A kérdést egyelőre nyíltan hagyjuk. Döntsen a vitafórum.) 20. Vizsgálják felül a „B” épület építése körüli huzavonát. 21. A kollégiumi igazgató és felügyelő tanársegédek kinevezését a kollégiumi tanács tagjai megvétőzhassák. Előkészítő Bizottság

Másnap, október 23-án a veszprémi diákok támogatására a soproni diákszemélyiség döntése szerint mintegy negyven hallgató érkezett autóbusszal Veszprémbe.⁶³⁵ Nagy László negyedéves erdőmérnök-hallgató, aki a küldöttség egyik résztvevője volt, 1957-ben tett vallomása szerint „*a diákszemélyiség berekesztése előtt mintegy másfél órával érkeztek meg az ottani egyetemre. Szerinte a veszprémi hallgatók követeléseinek kialakításában a soproni követelések csak negyedrendű szerepet játszhattak, mivel ezekkel a tárgyalás sorrendje szerint csak a szegedi, miskolci és budapesti követelések után foglalkoztak.*”⁶³⁶

A 23-án délután háromkor kezdődő nagygyűlésen (melyen részt vettek a szegedi MEFESZ képviselőjén kívül a Miskolcra⁶³⁷ és Sopronból érkezett mérnökhallgatók is) a veszprémi hallgatók kimondták a csatlakozásukat a MEFESZ-hez és követeléseikhez, továbbá megválasztották Füredi Zoltánt a veszprémi egyetemi MEFESZ vezetőjének és Szűcs Istvánt titkárnak, majd követeléseiket 20 pontban véglegesítették. A Veszprémi Vegyipari Egyetemen megalakult MEFESZ-szervezet programjáról⁶³⁸ a következők mondhatók el. A veszprémi hallgatók MEFESZ-szervezetének e röplapon szereplő jelszava ez volt: „*Szocializmust magyar módra!*”, a követelésekben a rendszer alapjaiban való megreformálása mellett tették le a voksukat, amikor „*egyetértve az ország összes egyetemeivel és főiskolaival, országunk demokratikusabb fejlődésének meggyorsítása érdekében egész népünk elé*” tárta követeléseit. A veszprémi fiatalok programja mintegy foglalatosa a szegedi hallgatók által megfogalmazott és a műegyetemi, miskolci, soproni hallgatók által továbbgondolt követeléseknek.

A követelések az ország szuverenitásának, függetlenségének kérdésével kezdődnek és általános politikai követelésekkel folytatódnak. A veszprémi diákság első követelése az egyetemeken megszületett követelések között a legfontosabban fogalmaz az ország szuverenitását illetően:

„1. Független, semleges Magyarországot, önálló nemzeti külpolitikát, önálló gazdaságpolitikát!”⁶³⁹

⁶³⁵ Az Erdőmérnöki Főiskola Tanácsa által 1957. július 9-én elfogadott jelentést közli: *Erdőmérnöki* 1996. 10.

⁶³⁶ Uo.

⁶³⁷ Édes Pál és Jaszlics István. Közli: PACZOLAY 2007. 397.

⁶³⁸ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 549.; A szöveget közli még [a közlési helyesírás és írásjelek szerint] Somfai 2012, 23–24; VemL 1956-os gyűjtemény XV. 30.

⁶³⁹ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 549.

A további tizenkilenc követelésből tizenegy a szegedi követelések alapján áll. A pontok szövegezését a szegedi MEFESZ küldött, Kádár Attila vitte magával Veszprémbe. Ezek:

- „2. Nagy Imrét a legfelsőbb állami vezetésbe.⁶⁴⁰
3. A békeszerződés értelmében 1957. január 1-ig a szovjet csapatok vonuljanak ki.⁶⁴¹
5. Követeljük március 15-e nemzeti ünneppé⁶⁴², október 6-a nemzeti gyásznappá nyilvánítását, a Kossuth címer visszaállítását.
7. Követeljük az általános emberi szabadságjogok legteljesebb biztosítását, az Alkotmány betartását. Abszolút tájékoztatási és sajtószabadságot.⁶⁴³
9. Követeljük a bírói függetlenség intézményes biztosítását és a halálbüntetés eltörlését politikai perekben.⁶⁴⁴
11. Követeljük a törvénysértők felelősségre vonását és szigorú megbüntetését.⁶⁴⁵
12. A parasztpolitika felülvizsgálását és a parasztság helyzetének sürgős megjavítását.⁶⁴⁶
14. Követeljük az összes statisztikai adatok és az összes külföldi kötelezettségeink rendszeres nyilvánosságra-hozatalát.
15. Állapítsák meg a fizetések alsó és felső határát.⁶⁴⁷
16. Szüntessék meg a káderlap minden formáját.⁶⁴⁸
17. Teljes egyetemi autonómiát.⁶⁴⁹”⁶⁵⁰

⁶⁴⁰ A szegedi MEFESZ követelése: „3. Követeljük, hogy Nagy Imrét és Lukács Györgyöt válasszák be a központi vezetőségbe!”

⁶⁴¹ A szegedi MEFESZ követelése: „10. A szovjet csapatokat az országból távolítsák el!”

⁶⁴² A szegedi MEFESZ követelése: „9. Március 15-e nemzeti ünnep legyen!”

⁶⁴³ A szegedi MEFESZ követelése: „2. Követeljük a tájékoztatás szabadságát! A sajtó mindenben hozzon részletes beszámolót és fűzzön hozzá kommentárt!”

⁶⁴⁴ A szegedi MEFESZ követelése: „5. Követeljük a halálbüntetés eltörlését, politikai bűncselekményekben!”

⁶⁴⁵ A szegedi MEFESZ követelése: „1. Követeljük, hogy állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek az elmúlt időszak bűneiért, és e tárgyalásoknak a legnagyobb nyilvánosság előtt kell lefolyniuk!”

⁶⁴⁶ A szegedi MEFESZ követelése: „8. Töröljék el a parasztság kötelező beszolgáltatásának rendszerét!”

⁶⁴⁷ A szegedi MEFESZ követelése: „4. Bérügyi reformot követelünk! Állapítsák meg az államtól származó összjövedelem felső határát, és gyorsítsák meg az alacsony bérek felemelésének ütemét!”

⁶⁴⁸ A szegedi MEFESZ 1. számú tanulmányi követelése: „Az egyetemi ifjúság káderezését az MDP 1956 augusztusában hozott értelmiségi határozatának szellemében végezzék!”

⁶⁴⁹ A szegedi MEFESZ 11. számú tanulmányi követelése: „Legyen egyetemi autonómia!”

⁶⁵⁰ IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ. 1991. 549.

Először a miskolci és a debreceni diákok október 22-i gyűlésén vetődött fel a Duna menti államok közösségének gondolata, ehhez csatlakoztak a veszprémi fiatalok is. Vélhetően a miskolci küldöttek javaslatára, hatására:

„4. Az országgyűlés külügyi bizottsága vesse fel a dunai konföderáció gondolatát.”⁶⁵¹

A soproni diákokkal együtt érkezett Veszprémbe a következő javaslat:

„6. Szovjet-magyar barátságot, a teljes egyenjogúság alapján.”⁶⁵²

A keleti és nyugati diákutazások szervezéséről szóló szegedi követelést a veszprémi egyetemisták úgy módosították, érintettjeinek körét tágították, hogy:

„8. Minden 18 éven felüli magyar állampolgárnak utlevelet Keletre és Nyugatra.”⁶⁵³

A veszprémi hallgatók előtt egy nappal a debreceni orvostudományi egyetemisták körében merült fel először az a gondolat, hogy:

„10. Hozzák nyilvánosságra a rehabilitációs Rajk per gyorsírásos bírósági jegyzőkönyvét.”⁶⁵⁴

A szegedi követelésekben nem szerepelt a magyarországi uránérc kérdése, azonban nemcsak az uránkitermeléshez érzékeny közelségben lévő pécsi hallgatók körében, de a műszaki beállítottságú egyetemek ifjúságának gyűlésein előkerült ez a kérdés, így az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem, és a soproni, valamint a miskolci egyetemek hallgatóinak október 22-i gyűlésén.

„13. Magyar kézbe a magyar uránt.”⁶⁵⁵

⁶⁵¹ Miskolc (október 22.): „10. Az új kormány kezdjen tárgyalásokat a dunai államokkal egy konföderáció érdekében.”; DOTE (október 22.) „13. A kormány lépjen érintkezésbe a népi demokráciák és Ausztria kormányával, egy dunai konföderáció tervének megvizsgálása céljából.”

⁶⁵² Sopron (október 22.): „3. Szovjet-magyar barátságot, de teljes egyenjogúság alapján.”; GATE (október 22.): „3. Alakítsanak ki baráti kapcsolatokat valamennyi országgal, a szovjet-magyar barátságot az egyenjogúság alapján rendezzék.”

⁶⁵³ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 549.

⁶⁵⁴ DOTE (október 22.): „3. Farkas Mihály és társai perének nyilvános tárgyalását, az elmúlt évek perei, Rajk-per stb. anyagának kiadását.”

⁶⁵⁵ ÉKME 10 pontos követelések (október 22.): „5. A magyar gazdasági élet átszervezését, szakemberek bevonásával és ennek keretében a magyar uránérc leggazdaságosabb felhasználását.” ÉKME 14 pontos követelések (október 22.): „6. A magyar gazdasági élet átszervezését szakemberek be-

A honvédelmi nevelés problémáiból kiinduló diákkövetelések kapcsán a veszprémi diákok túlléptek a katonai oktatás kérdésén és a sorkatonai szolgálat idejének csökkentésére helyezték a hangsúlyt:

*„18. Követeljük a katonai szolgálati idő 12 hónapra való megállapítását sorköteleseknél.”*⁶⁵⁶

A gazdasági tervezés⁶⁵⁷ megalapozatlanságának kérdései foglalkoztatták a veszprémi hallgatókat is, hasonlóan a budapesti közgazdászhallgatókhoz és a pécsi egyetemistákhoz, akik egy nappal korábban szintúgy programjukba illesztettek ilyen tartalmú a követelést.⁶⁵⁸

*„19. Reális alapokra helyezett tervgazdaságot!”*⁶⁵⁹

Míg a soproni diákok az erdészeti területre követelték az egyetemi végzettségű szakemberek kinevezését, a gödöllői hallgatók a gazdasági vezetők esetében

vonásával és ennek keretében a magyar uránérc magyar felhasználásával”; Sopron (október 22.): „5. Magyar kézbe a magyar urán! Követeljük hazai urán- és bauxittelepeink helyes kihasználását, s a lehető legmagasabb áron való áruba bocsátását, függetlenül minden politikai irányzattól, csak a gazdasági igények figyelembevételével.”; Pécsi egyetemisták (október 22.): „13. Hozzák nyilvánosságra a magyar uránra vonatkozó szerződéseket és adatokat, adják az urántelepeket magyar kézbe.”; Miskolc (október 22.): „8. Az országunkban levő összes természeti kincseket (urán, bauxit) feltáró és feldolgozó ipara kerüljön magyar kézbe minden ellenszolgáltatás nélkül.”; DOTE (október 22.): „10. Hozzák nyilvánosságra, mi a magyar uránérc sorsa?”

⁶⁵⁶ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 549.

⁶⁵⁷ Az úgynevezett népgazdasági tervek kidolgozására 1947-ben létesítették az Országos Tervhivatalt. Az ötvenes évek elején a hamis statisztikákon alapuló terveket gyakran kellett módosítani (1952-ben 472 alkalommal módosították a tervet), ami további statisztikai maszkirozáshoz és egyre nagyobb káoszhoz vezetett, melynek az elbürokratizálódás, a gazdasági válság és az általános elszegényedés lett következménye. Az MDP 1954. máj. 24–30. között tartott III. Kongresszusán a Központi Vezetőség (K.V.) úgy döntött, hogy az 1955-ös év előkészítő időszak és az új tervidőszak 1956–60-ban lesz. Az ötéves terv irányelveiről és fontosabb adatairól végül a K.V. 1956. július 18–21-i ülése döntött, ám ugyanekkor fontosabb döntések is születtek, mely elhalványították ezt a kérdést. Ekkor mentették fel Rákosit, akinek Gerő Ernő került a helyére. Bővebben: PETŐ – SZAKÁCS 1985. 273–293. „A gazdasági irányító tevékenységre jellemző, hogy a Statisztikai Hivatal elnöke a Tervhivatal elnökéhez intézett 1956. szeptember 14-i levelében őszintén bevallotta: a több ezer tervmódosítás miatt más a Statisztikai Hivatal sem tudja, mi a jelenleg érvényes terv.” BEREZ 1981. 77.

⁶⁵⁸ MKKE (október 22.): „1. Követeljük a reális alapokon nyugvó önálló gazdaságpolitika megvalósítását.”; Pécs (október 22.): „2. Reális tájékoztatást követelünk az országos gazdasági és politikai kérdésekben.”

⁶⁵⁹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ. 1991. 549.

állították fel ezt a szűrőt,⁶⁶⁰ a veszprémi diákok utolsó követelésükben a műszaki szektorok vezetésének esetében fogalmazták meg azt, hogy

„20. A műszaki vezetést kössék szakképzettséghez.”⁶⁶¹

Mint korábban olvashattuk, a Veszprémi Vegyipari Egyetem hallgatói csatlakoztak a Szegeden október 20-án véglegesített és az ország több egyetemén október 21–22-én elfogadott MEFESZ-követelésekhez, azonban programjuk érdekessége, hogy nem szerepelt benne a szintén Szegedről induló programpont, az „új alapokra fektetett, szabad demokratikus választási rendszer” követelése.

A követelések összegző értékelése

A vizsgált felsőoktatási intézmények diákgyűlései és MEFESZ-szervezeteinek alakulása, tehát a Szegedről kiinduló mozgalom és a követelések országos méretűvé terebélyesedésének mérföldkövei ezek voltak: október 16. Szeged (Aud. Max., megalakulás), ezt követte október 19. Műegyetem (Központi diákszálló), október 20-a Szeged (programalkotás), október 21-e Eger, Sopron (Dimitrov téri kollégium), 22-e Budapest, Debrecen, Gödöllő, Sopron, Veszprém.

Mint láttuk, a szegedi MEFESZ-követelések történeti idővonalát, illetve a diákkövetelések formálódásának útját, megállapíthatjuk, hogy minden felsőoktatási intézmény hallgatósága – a képzési és diákjóléti reformok mellett – megegyezett a demokratikus átalakulás, az ország függetlensége (és a nemzeti szimbólumok), a politikai és gazdasági reformok, továbbá a személyes és kollektív szabadságjogok alapvető szintű képviselésében.

A követelések azonban tartalmi, eszmei szóródást mutatnak⁶⁶² három alapvető tényezőben: egyrészt abban, hogy a MEFESZ-t mint az egyetemi és főiskolai ifjúság alulról építkező szervezetét, önállónak – avagy a DISZ-en mint ernyőszervezetben belül – képzelték-e el (kiléptek-e a DISZ-ből, avagy megmaradtak a DISZ által szervezett vitakör, illetve diákparlament keretein belül), másrészt, hogy a politikai változások igénye során felléptek-e az „új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választások”⁶⁶³ követelésével (ami a többpártrendszerhez

⁶⁶⁰ GATE (október 22.) gazdasági követelések: „2. Az ország gazdasági ügyeit megfelelő szakképzettségű és tudású vezetők intézzék.”

⁶⁶¹ Közli: IZSÁK – SZABÓ – SZABÓ 1991. 549.

⁶⁶² Az 1956. október 23-tól megfogalmazódó forradalmi követelések „eklektikus” sokszínűségéről ld. még. RAINER 2016

⁶⁶³ A szegedi MEFESZ 6. követelése.

vezető út⁶⁶⁴ első lépése volt), harmadrészt abban, hogy a nemzeti függetlenség kérdését a szovjet csapatok távozása – mint irányt jelölő mérföldkő – útján kell-e érvényesíteni.

E szóródást részben az okozta, hogy a DISZ, illetve annak vezetői intézményenként eltérő hitelességgel (hitelvesztéssel) bírtak, és amikor – a szokásos politikai technikát alkalmazva – a DISZ élére állt a követeléseknek (bizonyos, szűrt követeléseknek) egyes helyszíneken valamelyest irányítani tudta a hallgatói tömegeket (legalábbis az ülések elején); ugyanakkor a hallgatók társadalmi összetétele is eltérő volt a nagyobb tudományegyetemek és egy-egy képzési terület szakintézményei között, amely eltérő mintázatot okozott a dolgozó munkás- és parasztfijúsággal – a DISZ vezetése által interpretált – közösnek vélt vagy valós cselekvések terén (mely a forradalom napjaiban egyértelmű jelentést kapott azzal, hogy a dolgozó fiatalok csatlakoztak a diákság mozgalmának követeléseihöz).

Kétségtelen az a hatás is, hogy a diákgyűléseket szervező DISZ taktikája kis híján bevált, amikor a diákságparlamentek összehívásával ki kívánta fogni a hajtóerőt és a társadalmi bázist (a hallgatói tömegeket) a Szegeden szárnyra kapott MEFESZ és követelése alól. Ám – és ez bizonyítja azt is, hogy a DISZ vezetése elvált a képviseltektől – ezen taktika nem vezetett sikerre, amelynek oka részben a diákok által tapasztalt valóság és a kommunista diktatúra ideológiája, illetve manipulatív kommunikációja között tátongó szakadék volt, részben pedig a szovjet megszállás, 1945 (illetve a kommunista diktatúra 1949) óta eltelt (az „agymosás” szempontjából rövidnek tekinthető) idő, amely nem ölte ki a hallgatókból az otthonról, családi körből hozott és az egyetemek világában is továbbélő tradicionális és univerzális értékeket (a szabadság, az igazság, az autonómia, a nemzeti függetlenség értékeit, az állampolgári értékeket). Ezzel együtt a hallgatóság „forradalmasodásához” jelentősen hozzájárultak a DISZ által kezdeményezett, összehívott nagygyűlések, megteremtve ezzel a diktatúra által összesűritett és lefojtott „anyag” kritikus tömegben való jelenlétét. Ez a hallgatói tömeg a szegedi szikra eredményeként lobbantotta fel a forradalom lángját.

A szegedi MEFESZ követeléseiben a rendszerváltás igényével lépett fel. A nemzeti történelmi jelképek visszaállításáról és az állam függetlenségéről szóló, továbbá az új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választások követelése a szuverén Magyarország, a többpártrendszer és a polgári demokrácia irányába mutató rendszerváltó követelések voltak.

⁶⁶⁴ Nagy Imre miniszterelnök október 30-i rádióbeszédében mondta el, hogy: „Az ország életének további demokratizálása érdekében az egypártrendszer megszüntetésével a kormányzást az 1945-ben újjászülött koalíciós pártok demokratikus együttműködésének alapjaira helyezzük.” IZSÁK 2006. 147. Ld. még. RÉVÉSZ 2007. 210.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Kiss Tamás és társai perében 1959. február 18-án tartott tárgyalásán meghozott és 1959. február 25-én kihirdetett ítélete is erre utal: „*Nem helytálló a védelemnek az az érvelése, hogy a vádlottak által szervezet MEFESZ nem minősülhet államrend elleni megmozdulásnak, mert erről a hatóságoknak tudomásuk volt, s azt mégsem akadályozták meg, továbbá mert a vádlottak sem tudták felismerni, hogy a tevékenységükkel bűncselekményt követnek el. Igaz ugyan, hogy a MEFESZ kezdetben, mint az egyetemi és főiskolai hallgatók érdekvédelmi szerve jelentkezett és mint ilyennek még nem volt államrend ellenes tendenciája. Azonban a MEFESZ programja és célkitűzései hamarosan olyan jellegűvé váltak és olyan politikai követeléseket támasztottak, amelyek már az államrend alapintézményeit támadták. A vádlottak által elindított mozgalom az országos ellenforradalmi megmozdulásnak egyik szellemi előkészítője volt, és abba beletorkolt. Olyan jelszavak hangoztatására került sor, amelyek később az ellenforradalom jelszavaivá váltak. A vádlottak cselekményüket szándékosan követték el, mert a tudatuk politikai képzettségükre figyelemmel feltétlenül átfogta, hogy a politikai követeléseik a proletárdiktatúra megdöntéséhez vezethetnek. Ezért a Legfőbb Bíróság a Bp. 204 § (1) bekezdése alapján megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét és a vádlottak cselekményét a BHÖ.1. pont (1) bekezdésében foglalt a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom kezdeményezése és vezetése büntettének minősítette.*”⁶⁶⁵

Az egyetemi ifjúság mozgalma a forradalom katalizátora volt. A szegedi egyetemisták MEFESZ-szervezete és annak követelése a forradalmi szikrát jelentették. E tekintetben nem túlzó az 1956-os egyetemi ifjúságot az 1848-as forradalmi ifjúság szellemi örökösének tekinteni. Az értékorientációk tekintetében ez a kapcsolat egyértelműnek tűnik számunkra.

⁶⁶⁵ Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Bf. II. 135/1959/43.; ÁBTL 3.1.9. V-145252

A szegedi MEFESZ követeléseinek és követelmények hatására más intézmények diákgyűléseire és követeléseire

	Egri Pedagógiai Főiskola	Budapesti Orvostudományi Egyetem	Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem	Budapesti Közgazdasági Egyetem	Marx Károly Közgazdasági Egyetem	Pécs	Nehézipari Műszaki Egyetem	Sopron	Debreceni Orvostudományi Egyetem	Gödöllői Agrártudományi Egyetem	Veszprémi Vegyipari Egyetem
	Eger október 21.	Budapest október 22.	Budapest október 22.	Budapest október 22.	Budapest október 22.	Pécs október 22.	Miskolc október 22.	Sopron október 22.	Debrecen október 22.	Gödöllő október 22.	Veszprém október 23.
követelések száma	12	16	10, 14	22	21 általános, 10 oktatói, 4 helyi gazdasági, 3 szervezeti	11	általános követelés 14, általános egyetemi 15, soproni vonatkozású 12	28	általános 14, gazdasági 7, egyetemi 18	20	
Szegedi küldött(ek)	Szöke Sándor pedagógiai főiskolai hallgató	Kiss Tamás joghallgató, Lejtényi András joghallgató	Kiss Tamás joghallgató, Lejtényi András joghallgató	Csete Iván orvostanhallgató, Hámosi Károly orvostanhallgató	Ambrus János orvostanhallgató, Jancsó Gábor pedagógiai főiskolai hallgató	Kiss Tamás joghallgató, Lejtényi András joghallgató	Ambrus János orvostanhallgató, Jancsó Gábor pedagógiai főiskolai hallgató	Kiss Tamás joghallgató, Lejtényi András joghallgató	Kiss Tamás joghallgató, Lejtényi András joghallgató	Kádár Attila orvostanhallgató	
DISZ vagy MEFESZ	önálló MEFESZ	MEFESZ a DISZ-en belül	önálló MEFESZ	MEFESZ a DISZ-en belül	MEFESZ a DISZ-en belül	MEFESZ a DISZ-en belül	MEFESZ a DISZ-en belül	MEFESZ	MEFESZ	MEFESZ	MEFESZ
nemzeti jelképek	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen
tű alapokra fektetett, szabad, demokratikus választások	0	Igen	Igen	0	Igen	0	Igen	Igen	Igen	Igen	0
szovjet csapatok kivonása	0	0	Igen	0	Igen	Igen*	Igen	0*	Igen	Igen	Igen*

* A követelések között szerepelt a Dunamenti Konföderáció kérdése azzal, hogy az állami vezetés kezdeményezze annak létrejöttét.

A SZEGEDI MEFESZ ÉLETÉNEK UTOLSÓ IDŐSZAKA

Az október 23-a utáni napokban a MEFESZ tagjai és vezető képviselői feloldódtak a forradalmi eseményekben. Október 24-e csütörtöktől tulajdonképpen leállt az egyetemi oktatás és a hallgatók jó része hazautazott. A diákvezetők a későbbiekben a forradalmi szervezetekben tevékenykedtek tovább (nemzetőrség, forradalmi bizottságok). Október 25-től kezdve katonai közigazgatást vezettek be Szegeden. 1956. október 29-én megalakult a Szeged Városi Néptanács. A Néptanács tagjai lettek Grynaeus Tamás és Hegyi Róbert, az orvosegyetemi MEFESZ vezetőség tagjai. Ugyanekkor Ács Vilmos pedagógiai főiskolai hallgató – a MEFESZ képviselőjében – tagja lett a szegedi Néptanács Elnökségének. Ács tagja volt annak a küldöttségnek is, amely október 30-án Nagy Imrének elvitte a Néptanács által fogalmazott memorandumot.⁶⁶⁶

Október 30-án megalakult az SZTE Forradalmi Tanácsa is, elnökének Szőkefalvi-Nagy Bélát választották, ekkor bekerültek a tagok⁶⁶⁷ közé Salacz Magdolna, Kiss György, Csonti Ferenc hallgatók is. Az egyetem rektorát Baróti Dezsőt a Rektori Tanács⁶⁶⁸ támogatta a forradalom napjaiban. Ebben az időszakban mintegy negyven, a Rákosi-rendszerben kompromittálódott, illetve tudományos munkát nem végző oktató ügyét tárgyalták meg, továbbá november 2-án megszüntették az egyetemi Marxizmus–Leninizmus Tanszékét.⁶⁶⁹

A Néptanács október 31-én nevét Szegedi Forradalmi Nemzeti Bizottságra módosította. Október 31-én MEFESZ-gyűlést tartottak az Auditorium Maximumban, amelynek tárgya Kiss Tamás és Tóth Imre beszámolója volt a budapesti eseményekről⁶⁷⁰ (a műegyetemi diákgyűlésről, a rádiónál kialakult tüzharcról és a Kossuth téri vérengzésről).⁶⁷¹ A Nemzetőrség október 27-étől megkezdődött szervezése október 31-től

⁶⁶⁶ A Szegedi Néptanács memoranduma a Minisztertanácshoz. *Délmagyarország*. 1956. október 30. 1.

⁶⁶⁷ Az SZTE Forradalmi Tanácsának további tagjai Perbiró József (november 1-el Bónis György váltotta), Szendrey János, Bánkúti Imre, Bárdosi István (november 1-jén nemzetőri szolgálati elfoglaltsága miatt helyére Tokaji Gézát választották), Endreffy Lóránt, Sánta István, Molnár István, Déri Károly, Kovács Béla, Nagy László, Király László. Közli: FARKAS 2006. 46.

⁶⁶⁸ A testület tagjai Baróti Dezső, Pólay Elemér, Schulteisz Emil, Koch Sándor, Nyíri Antal és Szőkefalvi-Nagy Béla voltak. Közli: FARKAS 2006. 46.

⁶⁶⁹ FARKAS 2006. 46.

⁶⁷⁰ Szükség is volt a MEFESZ Budapestre utazott vezetőinek személyes tájékoztatására, mert a budapestről 23-án érkezett hírek hatására a diákság körében információhiány alakult ki a küldöttek (Kiss, Lejtényi, Tóth) hogyléte kapcsán. Október 24-én a két szegedi egyetem vezetője Baróti Dezső és Korpásy Béla, valamint a MEFESZ Diáktanács nevében Putnik Tivadar, Eisler Róbert, Deák Tibor, Hegyi Róbert, Lőrincz Lajos egy nyilatkozatot tett közzé, melyben azt írták, hogy „A MEFESZ pesti küldötteinek letartóztatásáról elterjedt kósza hírek minden alapot nélkülöznek. A MEFESZ budapesti küldöttei a két egyetem tanácsának védelme alatt állanak és a két tanács a velük való kapcsolat megteremtése érdekében lépéseket tett. Közli: HEGYI 1987. 494.

⁶⁷¹ KISS 2002. 62.

Lazúr Barnának, az egyetemi katonai tanszék oktatójának parancsnokságával kapott új lendületet, melynek közbiztonsági feladatvállalásában (őrjáratokban és az elhagyott őthalmi ÁVH-s laktanya őrzésében) több MEFESZ-es fiatal kivette a részét.⁶⁷²

A szovjet invázió és a Kádár János vezette kollaboráns kormány színrelépésével a MEFESZ aktív tagjai közül voltak, akik emigrációba kényszerültek és voltak, akik idehaza maradtak. Közülük néhányan kísérletet tettek a MEFESZ továbbéltetésére⁶⁷³, Szegeden leginkább röplapozási és érdekképviselési tevékenységet fejtenek ki. November–december hónapokban elsősorban a karhatalmisták (pufajkások) és a szovjet megszálló egységek által elkövetett jogsértéseket (elrablás, kínzás, közbiztonsági őrizetbe helyezés) szenvedő diákok fogvatartásból való mentésében⁶⁷⁴, másrészt az ellenállás résztvevőiként röplapozást folytattak.

1956. november 4-e után MEFESZ szervezésének folytatását Tóth Imre és Nagy Imre orvostanhallgató kezdték meg. A munkába Aszalós, Kiss, Vető mellett bekapcsolódtak Vezényi Pál bölcsészhallgató és Resli Pál orvostanhallgató is. A tevékenység ekkortól elsősorban röplapok sokszorosítását jelentette. A sokszorosítás helyszíne először a Felszabadulás úti a MEFESZ iroda (mai Stefánia 7., korábban DISZ, 1957-től KISZ iroda) volt, majd november közepén a sokszorosítógépet átvitték a szegedi írócsoport Horváth Mihály utcai irodájába, ahol nem készítettek röplapot. Néhány nappal később az eszközöket elszállították Tunyogi Csapó János tanár magánlakására, a Kossuth Lajos sugárút 8. szám alá. A helyszínt Aszalós János barátja Tunyogi Csapó János fia, Gábor ajánlotta fel. A következőkben itt folytatták a röpcédulák sokszorosítását, december elejéig, amikor Tóth és Aszalós elvitték onnan a berendezést, amit közös lakásukon szétszereltek és megsemmisítettek.⁶⁷⁵

Az egyik első letartóztatott és elítélt, a fenti röplapozásban részt vett diák, Pusztai Éva III. évfolyamos vegyészhallgató volt. Az 1956. november – 1957. január hónapokban folytatott tevékenységéért őt a Legfelsőbb Bíróság Radó Zoltán elnök vezette népbírósági tanácsa 1957. május 4-én kihirdetett ítéletében a népi demokratikus államrend elleni izgatás büntetésében egy év hat hónapi börtönbüntetésre ítélte.⁶⁷⁶ Pusztai a röplapozási tevékenységet Vető Miklós joghallgatóval, Aszalós János

⁶⁷² Bakondi Béla, Bugyi István, Bőjthe Endre, Csonti Ferenc, Dávid Benedek, Deák László, Egyed László, Fekete Rudolf, Gaál Gergely, Gábor György, Göde Gábor, Halász György, Heteyi Gábor, Kádár Attila, Kádár Dezső, Kovács István, Lakatos László, Resli Pál, Saári Zoltán, Salamon Nándor, Szalai József, Tóth Imre, Veres József, Vető Miklós, Volosinovszky Zoltán, Vörös László. Közli: JANCsAK 2002. 169–173.

⁶⁷³ Bővebben: SZÉKELYHIDI 2011.

⁶⁷⁴ A szegedi hallgatók esetében ezen ügyekben a professzori kar, elsősorban Baróti Desző, Fodor Gábor és Szőkefalvi-Nagy Béla több alkalommal személyesen járt el, tekintélyüket latba vetve követelték a fogvatartott hallgatók szabadon bocsátását.

⁶⁷⁵ Tóth Imre vallomása CsML B.1249/1957

⁶⁷⁶ Nbi III. 5006/1957/17.

TTK-s hallgatóval, Tóth Imre joghallgatóval, Kiss Tamás joghallgatóval, és Kakuszi Mária joghallgatóval együtt folytatta. Ez a – cselekményhez mérten – súlyos ítélet jól mutatja a kádári megtorlás első szakaszának jellegét⁶⁷⁷.

A forradalom leverése utáni érdekképviseleti tevékenységben a legaktívabb Nagy Imre gyógyszerészhallgató, orvoskari MEFESZ képviselő volt. Erről 1956. december 30-ai az egyetlen – ám az utókor számára tanulságos – feljegyzés, mely ő és Dirner Zoltán (1903–1988) gyógyszerész kari dékán között lezajlott megbeszélésről szól. E tárgyaláson Nagy kiáll az októberben elfogadott tanulmányi követelések mellett (katonai oktatás megszüntetése, egyetemi autonómia, szabad nyelvválasztás, illetve, hogy a csonka félév zárása csak megfelelt – nem felelt meg értékeléssel történjen, de politikai követelést is megfogalmazott: „*A köz és személybiztonság megóvása érdekében jelentse ki a professzorátus azt, hogy az előadásokat mindaddig nem kezdik meg, míg a szegedi rendőrkapitányság vezetője (Mosoni őrnagy) és a köréje csoportosult túlnyomórészt ÁVH-sokból álló brutális tettlegességet és sorozatos törvénysértéseket elkövető személyek leváltása meg nem történik. Ezek a hallgatókat nyíltan ellenforradalmároknak a professzorokat pedig fasisztáknak nevezik és mondvacsinált ürügyekkel, esetleg igazoltatás címén kis és nagy diákokat és egyéb személyeket a legdurvábban bántalmazzák*”⁶⁷⁸.

A kádári hatalom – mivel gyáva volt a nyílt szembenálláshoz és rendeletileg nem mert betiltani a népszerű és hiteles MEFESZ működését – a szervezeten belüli hatalomátvitel útját választotta. Ennek első lépéseként 1957. január 5-ére összehívták a MEFESZ országos gyűlését, melyen Tóth Imre, Janzer Judit, Bakondi Béla, Grynaeus Tamás és Ambrus János vett részt,⁶⁷⁹ de a szegediek csalódottan tértek haza erről az értekezletről, amelyen érzékelték, hogy a jelenlévők személyi összetétele és az új – az MSZMP által irányított – MEFESZ-képviselőválasztás feltételezeten irányított eredménye a MEFESZ alapítói által képviselt arculatának megváltozása és ezzel a szervezet irányváltása következik be a közeli jövőben.⁶⁸⁰

A MEFESZ életének utolsó időszakáról, 1957. január közepe tájáról származik az az információ, hogy Kiss Tamás és Abrudbányai Iván felkeresték a jogi kari dékánhelyettest Perbíró Józsefet azzal, hogy a MEFESZ működtetését mindaddig az október 20-án elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzat szerint fogják végezni, amíg a folyamatban lévő kormányhozzájárulást meg nem kapják. Perbíró

⁶⁷⁷ Pusztai Éva barátnője, a röplapozásban társa, Kakuszi Mária nem került bírósági ítélet alá, az egyetemi fegyelmi eljárásban írásbeli megrovást kapott. Vető Miklós emigrált. Aszalós Jánost 1957 szeptemberében tartóztatták le.

⁶⁷⁸ Az egyetemi dékáni hivatali feljegyzést közli: PÉTER 2006. 67–68.

⁶⁷⁹ Az első négy nevet Tóth Imre vallomása alapján közli FARKAS 2006. 51. Ambrus János részvételéről ld. JANCÁSÁK 2016.

⁶⁸⁰ Ambrus János szóbeli közlése 2016. október 15-én. Ld még. SZÉKELYHIDI 2011.

tanúvallomásában azt nyilatkozta, hogy „Nincs tudomásom arról, hogy működtek-e tovább, mert olyan jelzések érkeztek hozzám, hogy egy új MEFESZ szervezésének munkálatai folynak. Ez az új MEFESZ 1957. február 18-án 1/2 3-kor a jogi karon meg is alakult és ezen az alakuló ülésen jogi kari pártszervezők felkérése alapján mint állami vezető elnököttem. Ezen az ülésen az új MEFESZ vezetőségbe Abrudbányait beválasztották. Kiss Tamás tudomásom szerint az ülésen nem vett részt.”⁶⁸¹

Székely László a MEFESZ első időszakában aktív TTK-s hallgató, az október 16–20. közötti ülések jegyzőkönyvvezetője, tanúvallomásában említette, hogy 1957. január vagy februárban beszélt Tóth Imrével a MEFESZ-irodában, akkor „egy gyűjtés eredményét osztották szét az ittmaradt hallgatók között, valamint letartóztatott egyetemisták ügyében jártak a rendőrséghez.”⁶⁸²

1957 tavaszán a MEFESZ egykori kezdeményezői és alapító atyái már vagy emigrációban voltak (a szegediek közül Ács Vilmos⁶⁸³, Ambrus János⁶⁸⁴, Csete Iván⁶⁸⁵, Halász György⁶⁸⁶, Hámori Károly⁶⁸⁷, Kádár Attila⁶⁸⁸, Lejtényi András⁶⁸⁹, Putnik Tivadar⁶⁹⁰, Tóth Adorján⁶⁹¹, Vető Miklós⁶⁹², Vezényi Pál⁶⁹³, vagy például a soproni Bujdosó Alpár⁶⁹⁴

⁶⁸¹ Perbíró József 1957. augusztus 23-án tett tanúvallomása. CsML B.1249/1957 és NB.1103/1957. Figyeljük meg, hogy e szövegrészben Perbíró József kimondja, hogy az „új MEFESZ” (!) kari megalakulásáról és az „új MEFESZ vezetőség” (!) megválasztásáról döntő ülés levezető elnökségét a „jogi kari pártszervezők felkérése alapján” látta el.

⁶⁸² Székely László 1957. augusztus 28-án tett tanúvallomása. B1249/1957 CSML Szegedi Megyei Bíróság büntetőperes iratai.

⁶⁸³ Ács Vilmos (*1936) Pedagógiai Főiskolai hallgató, a MEFESZ pécsi küldöttje. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság 1957. szeptember 20-án kelt feljegyzéséből tudjuk az emigrálás tényét.

⁶⁸⁴ Ld. a szegedi MEFESZ Ideiglenes Egyetemi Diáktanács tagjairól szóló részt.

⁶⁸⁵ Ld. uo.

⁶⁸⁶ Halász György 1957-ben emigrált és Svédországban telepedett le.

⁶⁸⁷ Hámori Károly a forradalom leverése után december 27-én tért vissza Szegedre, majd januárban emigrált előbb Jugoszláviába, majd Belgiumba és fogorvosi végzettséget szerzett. A brüsszeli Corvina Kör alapítója volt. Életének további részét emigrációban töltötte.

⁶⁸⁸ Kádár Attila emigrálásának körülményei nem ismertek. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság 1957. szeptember 20-án kelt feljegyzéséből tudjuk az emigrálás tényét.

⁶⁸⁹ Lejtényi András 1957-ben emigrált, Kanadában telepedett le. Befektetési-pénzügyi területen dolgozott.

⁶⁹⁰ Putnik Tivadar esetében B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság 1957. szeptember 20-án kelt feljegyzéséből tudjuk az emigrálás tényét.

⁶⁹¹ Tóth Adorján (*1935) joghallgató. B.M. Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság 1957. szeptember 20-án kelt feljegyzéséből tudjuk az emigrálás tényét.

⁶⁹² Vető Miklós 1957-ben Jugoszlávián keresztül Franciaországba emigrált. A Sorbonne-on, az Oxfordi és a Strasbourgi Egyetemen folytatta tanulmányait. Több egyetem filozófiaprofesszora.

⁶⁹³ Vezényi Pál Svájcba emigrált.

⁶⁹⁴ Bujdosó Alpár a soproni MEFESZ elnöke, Kéthly Anna társaságában, kisérétének tagjaként távozott az országból, emigrált. Ld. még BUJDOSÓ 2003.

és műegyetemi hallgatók közül Lipták Béla⁶⁹⁵, Várallyai Gyula⁶⁹⁶) vagy bújkáltak (Kiss Tamás), illetve még nem kerültek a rendőrség látókörébe (Aszalós János).

Eközben bekövetkezett a MEFESZ a kádári kommunista párt (az MSZMP) által levezényelt arculat- és értékváltása. A MEFESZ új titkársága február 14-én és 16-án nyilatkozatot tett közzé, melyben kifejezte, hogy *„Az osztályellenség léte és tevékenysége megköveteli a proletárdiktatúra megvalósítását a szocializmus megvalósítása közben, de ugyanakkor a dolgozó tömegeknek demokratikus szervezeteken keresztül részt kell kapniuk a hatalom gyakorlásában. A dolgozó tömegek vezető ereje, a marxizmus–leninizmus hordozója és fejlesztője hazánkban is a munkásosztály forradalmi pártja. Elismerjük tehát a munkásosztály marxista–leninista pártjának, az MSZMP-nek vezető szerepét a szocializmus felépítésében.”*⁶⁹⁷ Ugyanezen dokumentumban azt is kimondták, hogy *„nem tartjuk helyesnek, [...], hogy a MEFESZ párttól és kormánytól független szervezet. A függetlenség ilyen értelmű hangoztatása alapot adott és adhat bizonyos károsan ellenzéki magatartás kialakítására. [...] A MEFESZ tagjai lehetnek azok az egyetemi és főiskolai hallgatók és fiatal oktatók, akik a Titkárság jelen nyilatkozatát elfogadják, ennek szellemében kívánnak működni, dolgozni”*.⁶⁹⁸

A MEFESZ életének utolsó fázisa itt következett. Szegeden az 1957 februárjában lebonyolított új vezetőségválasztás eredményeként a jogi kar öt fős MEFESZ vezetőségébe három MSZMP tag is bekerült, ugyanakkor senki nem került be a MEFESZ alapítói közül.⁶⁹⁹ A Pedagógiai Főiskola főigazgatója pedig március 27-én arról tájékoztatta az MSZMP Szegedi Ideiglenes Intézőbizottságát, hogy *„párt-szervezetünk most különösen nagy súlyt helyez a MEFESZ szervezésére. Március 27-én este 7 órakor lesz a MEFESZ alakuló gyűlése, amelyen mintegy 100 hallgató vesz majd részt; számításaink szerint ezek közül mintegy 30-40 hallgató jelentkezik felvételre. A fiatal párttagjaink /hallgatók és tanársegédek/ is pártmunkaként a MEFESZ-ben való tevékenységet kapják. /Egyenlőre csak 2 hallgató és 1 tanársegéd az, aki párttagként vesz részt a szervező munkában. Célunk egy kommunista*

⁶⁹⁵ Lipták Béla (1936–) 1956-ban a Műegyetemen egyik résztvevője volt a forradalmi követeléseket megfogalmazó nagygyűlésnek. Az egyetemi nemzetőrség tagja volt. Az Egyesült Államokba emigrált. A Stevens Institut of Technologyn hajómérnöki, majd New Yorkban termodinamikai tanulmányokat folytatott. Ld. még LIPTÁK 2003.

⁶⁹⁶ Várallyai Gyula műegyetemi hallgató, MEFESZ-szervező. 1956. november közepén hagyta el az országot. Tanulmányait a Harvard Egyetemen és a Massachusetts Institute of Technology-n fejezte be. Az 1956-os magyar emigráns diákszervezet elnöke volt. Ld. még VÁRALLYAI 1992. 26.

⁶⁹⁷ Közli: SZÉKELYHIDI 2011. 45.

⁶⁹⁸ Uo.

⁶⁹⁹ FARKAS 2006.

mag kialakítása a MEFESZ-en belül párttag fiataljaink segítségével.”⁷⁰⁰ E kommunista mag kialakítását 1957 késő tavaszára el meg is valósította a kiépülő kádári diktatúra és pártja az MSZMP.⁷⁰¹ Április 11-én a MEFESZ országos titkársága bejelentette, hogy leállítja a MEFESZ tagtoborzó tevékenységét és a szervezet e fél-évben megtörténő megszüntetésére törekszik, majd kifejezte abbéli örömét, hogy „az MSZMP ideiglenes központi bizottságának februári és márciusi határozatában azt a megállapítást [tette], hogy az ifjúsági szervezetekben a szocializmushoz hű erők győzedelmeskedtek az ellenforradalom erői felett”⁷⁰².

1957 áprilisában – az 1945–49 közötti években már az ifjúsági szervezetek elpusztítása során alkalmazott kommunista taktika alapján és bevált módszer szerint – a MEFESZ-t megszállták a „megbízható” és közvetlen pártirányítás alatt álló személyek⁷⁰³ és beolvasztották az új ifjúsági tömegszervezetbe, a március 21-én alakult Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetségbe (KISZ).⁷⁰⁴

A felsőoktatási intézményekben lefolytatott fegyelmi vizsgálatokat a 0019 /3/1957. számú titkos besorolású 1957. április 19-én kelt „Egyes adminisztratív intézkedések megtétele az egyetemeken és főiskolákon” című Művelődési Minisztériumi ügyirat indította el, mely így rendelkezett: „Az egyetemi élet megszilárdítását célzó intézkedések, valamint a megalakult MSZMP és KISZ szervezetek munkája nyomán megindult az egyetemeken és főiskolákon a politikai kibontakozás. A

⁷⁰⁰ Lerner Károly főigazgató 1957. március 27-én válaszelevele az MSZMP Szegedi Ideiglenes Intézőbizottsága által feltett hat kérdésre (A. Pártszervező munka helyzete, B. A párt vezetőszerepe, C. Milyen a tanári testület magatartása, hány fő disszidált? Ezeket honnan pótolták?, D. Milyen a tanulmányi fegyelem, milyen a tanulmányi előmenetel? E. Milyen az ifjúsági szervezet tevékenysége? A Párt segítése az ifjúsági szervezet felé?, F. A Főiskola egyéb problémái, a Városi Intéző Bizottság segítségével kapcsolatos vélemény). Dokumentummásolat a szerző birtokában.

⁷⁰¹ A MEFESZ 1956. október 16-i ülésén kifütyült egykori DISZ vezetőt, a forradalom leveretése után civilruhás karhatalmistaként jeleskedő Csákány Bélát, a pályakezdő tanárt, Karácsonyi Béla és Székely Lajos sztalinista professzorok 1957 áprilisában hívták meg az egyetemre (Ld. 201. l. ábjegyzet), mely eredményeként Csákány a rektori hivatal titkáráként irányíthatta az oktatók elleni fegyelmi tárgyalásokat. A fentebb idézett pedagógiai főiskolai levélben említett egyik ifjú titánt, a korábbi történelem–földrajz szakos hallgatóként alapszervezeti DISZ-titkári feladatokat is ellátó, később (1953-tól) a Szeged városi Egyetemi és Főiskolai DISZ Bizottság függetlenített titkáráként is érdemeket szerzett (NAGY 2009. 8–9.) Nagy Istvánt ekkor helyezték át az SZTE marxista tanszékéről a Történettudományi Tanszékre tanársegédnek, „...azonban szakmai tudása még nem elég ahhoz, hogy előadásokat is tudjon tartani” – jegyzi meg a levélben Lerner főigazgató.

⁷⁰² Közli: SZÉKELYHIDI 2011. 51.

⁷⁰³ Szegeden „Januárban vagy februárban kommunista fiatalok vették át a vezetést. Pásztor Imre, Zsuró József és még páran, és a fejlődés helyes irányba terelődött.” Politikai Nyomozó Osztálynak adott 1957. június 8-án kelt Szigorúan titkos besorolású Feljegyzés. Vette: Bóka Ferenc rendőr főhadnagy. Történeti Hivatal 0-12770

⁷⁰⁴ A KISZ az MDP utódpartja, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) irányítása alatt állt.

hallgatók és oktatók sorai között azonban még mindig találhatók olyan személyek, akik az ellenforradalmi időszakban szerepet játszottak és akiknek jelenléte, magatartása, ellenséges megnyilatkozásai akadályozzák a tisztultabb eszmei-politikai légkör kialakulását. Ezért a politikai felvilágosító munka mellett bizonyos adminisztratív intézkedésekre is szükség van. Ezzel kapcsolatban a következőkre hívom fel Rektor (Dékán, Igazgató) Elvtársat: Fegyelmi eljárás útján vonja felelősségre azokat az oktatókat, dolgozókat és hallgatókat, akik az ellenforradalmi felkelés idején hangadó szerepet vittek és ma is káros politikai tevékenységet fejtenek ki; ugyanígy vonja felelősségre azokat, akik ellenforradalmi szervezkedésben vagy ellenforradalmi cselekmények végrehajtásában közreműködtek. Ha fegyelmi eljárás során bűncselekmény elkövetésének gyanúja merül fel, a büntető feljelentést a fegyelmi eljárástól függetlenül meg kell tenni. A hallgatók ügyeit vizsgáló fegyelmi bizottságokban biztosítani kell az MSZMP és a KISZ, az oktatók ügyeivel foglalkozó fegyelmi bizottságokban pedig biztosítani kell az MSZMP Intéző Bizottságának képviselőjét. [...] Budapest, 1957. április 19. Szigeti József a Művelődési Miniszter első helyettese”⁷⁰⁵

A MEFESZ-per előkészítése során Tóth Imrét 1957. február 24-én, Soós Lászlót 1957. május 12-én, Gönczöl Dezsőt 1957. május 11-én, az elsőrendű vádlott Kiss Tamást 1957. május 29-én, Abrudbányai Ivánt 1957. június 10-én, Aszalós Jánost 1957. szeptember 10-én tartóztatták le.

Az 1958. január 6–10. között megtartott MEFESZ-perben (Kiss Tamás és társai pere) részben nyilvános, részben pedig zárt tárgyalások alapján, elsőfokon 1958. február 14-én hirdettek ítéletet, másodfokon a Legfelsőbb Bíróság pedig 1958. február 25-én.

A MEFESZ tagok elleni megtorló intézkedések tehát részben perekben hozott ítéletek, részben az időszakos közbiztonsági őrizet alatt elszenvedett bántalmazások (pl. Lázár György⁷⁰⁶, Kesselyák Péter⁷⁰⁷, Sersli István⁷⁰⁸, Halász György⁷⁰⁹), részben pedig ezzel együtt – és mindezek következtében vagy a MEFESZ szervezése, illetve a forradalom alatti aktív cselekvések miatt – az egyetemeken tartott fegyelmi vizsgálatok és döntések által történtek.

⁷⁰⁵ 0019/3/1957 számú titkos MM utasítás (1957. április 19.), a szerző birtokában.

⁷⁰⁶ Ld. '56 szikrája nyomán nyíltak bennem költemények. In ÚJSZÁSZI 2006. 193–203.

⁷⁰⁷ Ld. KESSELYÁK 1998.

⁷⁰⁸ Ld. 201. jegyzet

⁷⁰⁹ Ld. 201. jegyzet

Az 1957–58 között zajlott, a szegedi felsőoktatási intézmények hallgatóit érintő megtorlás adatait az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

	Perben elítélt hallgatók száma	Külföldre távozott hallgatók: kizárás az összes felsőoktatási intézményből	Külföldre távozott hallgatók: törlés a hallgatói névsorból	kizárás az összes felsőoktatási intézményből	2 félév eltiltás	dékáni megrovás, dékáni intézés
ÁJTK ⁷¹⁰	6 fő ⁷¹¹	16 fő ⁷¹²		4 fő ⁷¹³	2 fő ⁷¹⁴	6 fő ⁷¹⁵
BTK ⁷¹⁶		13 fő ⁷¹⁷		1 fő ⁷¹⁸	3 fő ⁷¹⁹	4 fő ⁷²⁰
TTK ⁷²¹	2 fő ⁷²²			12 fő ⁷²³	1 fő ⁷²⁴	8 fő ⁷²⁵
Orvostudományi Egyetem ⁷²⁶	4 fő ⁷²⁷	4 fő ⁷²⁸	19 fő ⁷²⁹	1 fő ⁷³⁰	2 fő ⁷³¹	6 fő ⁷³²
Pedagógiai Főiskola ⁷³³	4 fő ⁷³⁴	15 fő ⁷³⁵		15 fő ⁷³⁶	3 fő ⁷³⁷	1 fő ⁷³⁸
	16 fő	48 fő	19 fő	33 fő	11 fő	25 fő

⁷¹⁰ Az adatok forrása: Danyi Dezső SZTE MSZMP Ideiglenes Intézőbizottság elnökhelyettes által 1957. június 26-án írt levél ifj. Komócsin Mihálynak és az MSZMP szegedi Városi Intéző Bizottságának; Gulya Károly MSZMP SZTE Bizottság titkárhelyettes által 1957. augusztus 10-én Simon Bélának az MSZMP Városi Bizottságának írt levél (7/1957. CsML. MSZMP Archivum 1957.22.ö.e.); Greguss Pál rektor által 1958. február 10-én írt "Kimutatás a Szegedi Tudományegyetemen 1957. évben lefolytatott fegyelmi eljárásokról" című dokumentumok.

⁷¹¹ Kiss Tamás (II. évfolyam), Barabás István (III.), Kurcsa Klára (III.), Tóth Imre (III.), Abrudbányai Iván (III.), Soós László (III.)

⁷¹² Friedl Sándor (I.), Lengyel György (I.), Reiter Eszter (I.), Sásdi Claudio (I.), Ladányi Tamás (II.), Lejtényi András (II.), Cselényi János (III.), Menyhárt István (III.), Radnóti Endre (III.). Sztánics Tóbiás (III.), Tóth Adorján (III.), Vető Miklós (III.), Zsikla József (III.), Lovász László (IV.), Melegh László (IV.), Sziklai Csaba (IV.)

⁷¹³ Berger György (I.), Urbán József (lev.), Gábor György (IV.) Volosinovszki Zoltán (I.)

⁷¹⁴ Barna András (II.), Varga László (III.)

⁷¹⁵ Kakuszi Mária (III.), Egyed László (II.), Fekete Rudolf (II.), Koós Zoltán (II.), Kiss György (III.), Szigeti György (II.)

⁷¹⁶ Az adatok forrása: Danyi Dezső SZTE MSZMP Ideiglenes Intézőbizottság elnökhelyettes által 1957. június 26-án írt levél ifj. Komócsin Mihálynak és az MSZMP szegedi Városi Intéző Bizottságának; Gulya Károly MSZMP SZTE Bizottság titkárhelyettes által 1957. augusztus 10-én Simon Bélának az MSZMP Városi Bizottságának írt levél (7/1957. CsML. MSZMP Archivum 1957.22.ö.e.); Greguss Pál rektor által 1958. február 10-én írt „Kimutatás a Szegedi Tudományegyetemen 1957. évben lefolytatott fegyelmi eljárásokról” című dokumentumok.

⁷¹⁷ Farkas Imre (I.), Greguss István (II. évf), Moldoványi Tibor (II. év.) Oláh István (II.), Varga Márta (III.), Czigány Lóránt (III.), Salacz Magda (III.), Zsuppán Ferenc (III. évf), Magyar Vincze (II.), Bátorfi István (III.), Bíró Judit (III.), Vezényi Pál (IV.), Putnik Tivadar (III.)

Az 1957–58. évi megtorlások során a szegedi felsőoktatás 145 hallgatója kapott kisebb- nagyobb büntetést. Közülük 67 külföldre emigrált. 16 főt ítétek komoly börtönbüntetésre.

⁷¹⁸ Rosszmann Magdolna (IV.)

⁷¹⁹ Gaál Gergey (III.), Reimann Klára (IV.), Fekete Etelka (III.)

⁷²⁰ Páj Gábor (IV.), Ratkó József (I.), Szende Béla (II.), Sarkady Sándor (IV.)

⁷²¹ Az adatok forrása: Danyi Dezső SZTE MSZMP Ideiglenes Intézőbizottság elnökhelyettes által 1957. június 26-án írt levél íj. Komócsin Mihálynak és az MSZMP szegedi Városi Intéző Bizottságának; Gulya Károly MSZMP SZTE Bizottság titkárhelyettes által 1957. augusztus 10-én Simon Bélának az MSZMP Városi Bizottságának írt levél (7/1957. CsML. MSZMP Archivum 1957.22.ó.e.); Greguss Pál rektor által 1958. február 10-én írt „Kimutatás a Szegedi Tudományegyetemen 1957. évben lefolytatott fegyelmi eljárásokról” című dokumentumok.

⁷²² Aszalós János (II.), Pusztai Éva (III.)

⁷²³ Pusztai Éva (III.), Szalai Gyula (II.), Szabó Pál (II.), Mónus Áron (III.), Nagy Rozália (III.), T. Nagy Levente (I.), Schreiner Piroska (I.), Varga János (I.), Schröder Erzsébet (II.), Futó Kovács Irén (III.), Gombár Jenő (IV.), Székely László (IV.)

⁷²⁴ Csonti Ferenc (IV.)

⁷²⁵ Bakai Gyula (I.), Domokos László (n.a.), Kovács Lajos (n.a.), Horváth György (III.), Jónás József (I.), Heteyi Gábor (IV.), Deák Tibor (IV.). Bőthe Endre (I.)

⁷²⁶ A 0035/1/1957 Eü.M.sz. leirat alapján a Szegedi Orvostudományi Egyetemen lefolytatott fegyelmi eljárásokról 1957. július 9.

⁷²⁷ Ábrahám László, Saári Zoltán, Nagy Imre, Grynaeus Tamás (CsML B.117/1957)

⁷²⁸ Felkai Imre (I.), Gulyás József (I.), Baitz Tamás (III.), Hegedűs Sándor (III.)

⁷²⁹ Vári György (II.), Blazsó Ágnes (III.), Szappanos Judit (III.évf.), Braun Vera (IV.), Kardos Marietta (I.), Schweitzer Mária (I.), Krénusz József (I.), Orbán György (I.), Bódis István (I.), Kádár Attila (I.), Leipnik Péter (I.), Filyó András (I.), Vlaszati László (I.), Csete Iván (II.), Fülöp Egon (II.), Györfy Béla (II.), Hámori Károly (II.), Kenyeres Katalin (II.), Kerényi Tamás (IV.)

⁷³⁰ Bakondi Béla (IV.)

⁷³¹ Jákó János (III.), Resli Pál (IV.)

⁷³² Janzer Judit (I.), Korényi András (I.), Blint Gábor (III.), Császár Lajos (IV.), Megadja Sándor (IV.), Horváth István (V.)

⁷³³ KAHLER 2005.

⁷³⁴ Gönczöl Dezső (III.), Kovács Albert (I.), Jenei Károly (I.), Nagy Zoltán (I.)

⁷³⁵ Amesini Emil (II.), Ács Vilmos (I.), Bela János (II.), Czapf Irma (II.), Ferenczfy Zoltán (I.), Hauszmann Ilona (I.), Korinek Magda (I.), Kovás Éva (I.), Kurucz Tibor (I.), Majtinszky Ágnes (I.), Mátrai Rudolf (I.), Prónai Péter (III.), Szigethy Márta (III.), Takács Ferenc (III.), Turner Judit (I.),

⁷³⁶ Gönczöl Dezső (III.), Kovács Albert (I.), a levelező tagozatos hallgatók közül: Földvári Kálmánné (I.), Irházi Sándor (I.), Károlyi János (n.a.), Kertész Imre (I.), Kiss Ferenc (II.), Kiss Lászlóné (II.), Lakatos Ferenc (I.), Pándi János (I.), Magyar Rózsa (n.a.), Sziklay Pál (I.), Ternei László (II.), Vársgéi János (I.), Ujvári Pál (n.a.)

⁷³⁷ Jenei Károly (I.), Nagy Zoltán (I.), Borka József (II.)

⁷³⁸ Szőke Sándor (II.)

Magyarországon az 1957-ben hatályos büntetőjogi szabályok szerint „*Büntett miatt büntetendő, aki a Magyar Népköztársaság Alkotmányában meghatározott, népi demokratikus államrend vagy népköztársaság megdöntésére irányuló cselekményt követ el, mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez, vezet vagy azt lényeges anyagi támogatásban részesíti.*” (BHÖ 1/1.) Továbbá „*Büntettet követ el az is, aki az (1) bekezdésben meghatározott mozgalomban vagy szervezkedésben tevékeny részt vesz vagy azt előmozdítja.*” (BHÖ 1/2.) A BHÖ 1/1. vádjával bíróság elé állítottak minimális büntetési tétele tízévi börtönbüntetés, legmagasabb tétele halálbüntetés volt. A BHÖ 1/2 legmagasabb büntetési tétele tízévi börtön volt.⁷³⁹

A bebörtönzött szegedi hallgatók és az ítéletek:

Ábrahám László (1934) orvostanhallgató: 1 év 2 hónap
Abrudbányai Iván (1933) joghallgató: 2 év 6 hónap
Aszalós János (1931) fizikushallgató: 2 év
Barabás István (n.a.) joghallgató: 3 év
Gönczöl Dezső (1935) földrajz–rajz szakos pedagógiai főiskolai hallgató: 5 év 6 hónap
Grynaeus Tamás András (1931) orvostanhallgató: 2 év
Jenei Károly (1937) magyar–történelem szakos pedagógiai főiskolai hallgató: 5 hónap
Kiss Tamás (1934) joghallgató: 5 év
Kovács Albert (1936) földrajz–rajz szakos pedagógia főiskolai hallgató: 1 év 4 hónap
Kurcsa Klára (1935) joghallgató: 10 hónap
Nagy Imre (1919) gyógyszerészhallgató: 10 év
Nagy Zoltán (1938) magyar–ének szakos pedagógiai főiskolai hallgató: 3 hónap
Pusztai Éva (1936) vegyészhallgató: 1 év 6 hónap
Saári Zoltán (1935) orvostanhallgató: 10 hónap börtön
Soós László (1934) joghallgató: 5 év börtön
Tóth Imre (1934) joghallgató: 6 év 6 hónap

A Belügyminisztérium II/8. osztály 1958. június 21-én kelt jelentése szerint „*Csongrád megyében a politikai nyomozó szervek felszámolták az ellenforradalmi követeléseket kezdeményező MEFESZ vezetőit [így!], Kiss Tamást és 6 társát, akik jóval október 23-a előtt lázítottak a népi demokratikus rendszer ellen.*”⁷⁴⁰

⁷³⁹ KAHLER 2005.

⁷⁴⁰ Belügyminisztérium II/8. osztály, Temesi Gábor osztályvezető által szignált, Szigorúan titkos besorolású feljegyzése. Budapest 1958. június 21. ÁBTL 3.1.5. O-14967

A MEFESZ MINT HALLGATÓI DEMOKRÁCIÁKÍSÉRLET

A dokumentumok elemzése után a szegedi felsőoktatási hallgatók által 1956. október 16-án létrehozott Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségével mint hallgatói érdekképviselői szervezettel kapcsolatosan a következő értékelő megállapítások tehetők:

Az önálló egyetemi ifjúsági szervezet ötlete szegedi egyetemistákban (Kiss Tamás, Lejtényi András) született meg. A szervezet nem a hatalom kezdeményezésére jött létre.

A szervezők célja kezdetben (október elejétől 16-áig) alulról építkező ifjúsági érdekvédelmi szervezet létrehozása volt, melyben a felsőoktatási diákságot érintő tanulmányi és szociális kérdések megoldása volt a centrumban. A szövetség összetartó erejét a hallgatói szolidaritás eszméjében látták. A célok között már ekkor is megjelent egy nagyobb szabású, a tanulmányi és szociális követeléseken túlmenő kérdés is, például a szabad közéleti viták rendezése jogának megteremtése.

„A MEFESZ tagjának jogában áll számítani a szövetség szolidaritására és támogatására jogos és indokolt esetben. A MEFESZ egyik fő feladata, hogy a legmesszebbmenőkig védelmezze a hallgatóság érdekeit. A szövetséget az egyes tagok összessége alkotja, tehát minden olyan ügyben, mely a szövetség érdekeit, tekintélyét érinti, a tag számíthatson a szolidaritásra. Enélkül az egyes tagok nem mernének olyan javaslattal, határozati vagy követelési indítvánnyal előjönni, mely esetleg az állami vagy pártvezetőség felé irányulna, mint például most is volt az orosz nyelv. Természetesen a MEFESZ nem áll ki olyan esetekben senki mellett sem, ha az illető a törvényekbe, erkölcsökbe, vagy az esetleges egyéb jogszabályokba ütköző cselekményt hajtana végre.” (MEFESZ SZMSZ II. fejezet 5.)⁷⁴¹

„A MEFESZ-t azért hoztuk létre, hogy az egyetemi és főiskolai hallgatók érdekeit védelmezzük. Minden MEFESZ tagnak a józan ész szavára hallgatva arra kell törekedni, hogy ezeket az érdekeket, melyek az ő érdekei is, védelmezze. Nem tévesztjük szem elől, hogy mindnyájan egyért vagyunk, egy pedig mindenkiért.” (MEFESZ SZMSZ II. fejezet 6.)⁷⁴²

⁷⁴¹ A MEFESZ szervezeti és működési szabályzatát közli: JANCSÁK 2011. 91–100.

⁷⁴² Uo.

A MEFESZ mint szervezet a közvetlen demokrácia elvei alapján jött létre. Az elfogadott Szervezeti és Működési Szabályzatban biztosították a tagok teljes gondolat-, szólási- és vélemény szabadságát. A fennálló diktatúrával élesen szembehelyezkedve elvetették az egyszemélyi vezetést, „a vezetésnek a tömegektől való elszakadását” alapszabályi szinten is kizárták.

„A MEFESZ működésében független szabad szervezet. [...] A MEFESZ működésének alapelve a demokratizmus, a legszélesebb térre kiterjeszkedően. Ennek értelmében, valamint az egyszemélyi vezetés elkerülése végett határozatainkat csakis úgy hozhatjuk, hogy azt a tagság többsége elfogadja. A felülről jövő utasítások káros rendszerének elkerülése végett kizárólag a tagság hozhat határozatot.” (MEFESZ SZMSZ I. fejezet 2.a)⁷⁴³

„A MEFESZ az egyetemi és főiskolai hallgatók szervezete. Minden hallgatónak, illetve a MEFESZ minden tagjának tanácskozási jogot kell adni, biztosítani, miáltal a közvetlen demokrácia elvét biztosítjuk. Ugyanez vonatkozik a szavazati jogra is. Elég baj volt eddig azzal, hogy a tagok nem merték kifejezni véleményüket. Helyesnek tekinthető tehát az az álláspont, hogy legyen egy olyan nyilvános fórumunk, ahol mindenki szabadon, minden megtorlás vagy esetleges hátrány nélkül elmondhassa véleményét.” (MEFESZ SZMSZ II. fejezet 3.)⁷⁴⁴

„Ha egy álláspont a vita folyamán alulmarad, ez nyilvánvalóan azért következik be, mert az nem helyes. Ami helyes, mindnyájunk érdeke. Ami mindnyájunk érdeke, annak kivívásáért harcolni kötelező. A mi megbízottjaink ne vezetők legyenek a szó rosszabb értelmében, hanem az ifjúság akaratának hű és pontos végrehajtói. A felülről jövő utasítások rendszere elméletileg hibás, gyakorlatilag helytelen.” (MEFESZ SZMSZ II. fejezet 7.)⁷⁴⁵

Október 16-án a szervezet megalakításának szándéka és a tanulmányi és szociális követelések elhangzása mellett az egész magyar társadalmat, tehát az ország sorsát érintő politikai követeléseket is megfogalmaztak. Mindezt október 20-án a Magyar Rádió magnetofonja előtt megismételték és 12 pontos politikai programmá bővítve fogadták el.

⁷⁴³ Uo.

⁷⁴⁴ Uo.

⁷⁴⁵ Uo.

Október 17-i Diáktestvéreink! című felhívás az országos léptékű egyetemi ifjúsági mozgalom (hallgatói önkormányzat) létrehívását tartalmazta.

„A szövetség jellege, feladata: a MEFESZ az egyetemi és főiskolai hallgatók széles tömegeinek szervezete, mely magában foglalja a felsőoktatásban részesülő fiatalok összességét.” (MEFESZ SZMSZ I. fejezet 1.)⁷⁴⁶

A szegedi hallgatók kezdeményezésének a MEFESZ október 16-i szerepvállalása után, a magyar társadalomnak a felsőoktatási témák felmutatásában, az ifjúság problémái felé való figyelem megjelenítésében és a közélet tematizálásában elvülhetetlen szerepe volt. A MEFESZ október 20-i nagygyűlése után (politikai követelése és küldötteinek tevékenysége által) az országos politikában fejtett ki óriási hatást. Azt mondhatjuk tehát, hogy a MEFESZ a forradalom katalizátora volt.

Maga a MEFESZ mint hallgatói öntevékeny kezdeményezés jött létre. Mint szervezet a napi ügyviteli működését nem tudta megkezdeni, mert a forradalmi napok, majd a megszállás és a megtorlások ebben megakadályozták. A MEFESZ tehát mint társadalmi mozgalom egyfajta tükörként funkcionál számunkra a tekintetben, hogy ösztársadalmi szinten is, de ugyanakkor a felsőoktatási és az ifjúsági szcenárióban is megjelenő legégetőbb problémákra utaló kérdésekből és az azokra született válaszokból született meg. A MEFESZ mozgalmi célokra, elvekre épülő közösségi szerveződés volt, s mint ilyen legfőbb jellemzői, hogy értékek mentén jött létre és flexibilis szervezeti formában működött (tudatosan nem választottak elnökséget, elnököt). Ugyanakkor az október 17-i Diáktestvéreink! című felhívás országos hallgatói önkormányzat létrehívásának kezdeményezését tartalmazta.

Október 16-án a szervezet megalakításának szándéka és a tanulmányi és szociális követelések elhangzása mellett a magyar társadalmat, tehát az egész ország sorsát érintő politikai követeléseket is megfogalmaztak. E követelések nagy részét már mint a szegedi MEFESZ programját fogadták el október 20-án a Magyar Rádió magnetofonja előtt.

A mozgalom kohézióját két ponton mutathatjuk ki. Az első: a hallgatók által megismert, a saját bőrükön megtapasztalt társadalmi problémák, a második: az úgynevezett másik csoport, a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) elleni fellépés. A MEFESZ esetében a lázadás kezdetben az ifjúságot irányító (infantilizáló) szervezet ellen, majd pedig a paternalista állam ellen történt. A MEFESZ az első időszakában a totális rendszer által uralni kívánt ifjúsági szcenáriót akarta

⁷⁴⁶ Uo.

átalakítani, annak egyetemi alrendszerének működtetésében akart részt venni. E tevékenységet az állam és a párt már kezdetben is lázításnak, közösségi izgatásnak tekintette.

Az október 20-i szegedi nagygyűlés után küldötteket indítottak szerte az országba. A küldöttek vitték tova a MEFESZ üzenetét. A következő napokban sorban alakultak a felsőoktatási intézmények MEFESZ-szervezetei. Az október 22-i budapesti műegyetemi és a debreceni gyűléseken megfogalmazott pontok (melyet a szegedi pontok alapján fogadtak el) váltak másnap – a debreceni és a budapesti demonstrációval – a forradalom követeléseivé.

Tudjuk, hogy egy társadalmi mozgalom csak a történelem igen ritka pillanataiban válhat a fejlődés igazi motorjává, akkor, amikor az általa felvetett problémákat és megoldási módokat a régi vagy az új politikai intézményrendszer átvállalja és intézményesíti. Ez azonban a MEFESZ esetében – éppen az állam paternalista, diktatórikus jellege, illetve az ezzel alapjaiban szembenálló diákkövetelések miatt – nem történhetett meg. De a második világháború óta az első, alulról építkező hallgatói mozgalom jelentőségét nem az intézményesülés alapján vizsgáljuk. Jelentőségét abban látjuk, hogy ezen kérdéseket és válaszokat az adott történelmi pillanatban felvetette, tehát a forradalom szempontjából egyfajta katalizátorként viselkedett.

A MEFESZ-nek az országos léptékű oktatáspolitikára gyakorolt hatása közül talán a legjelentősebb az, hogy 1956 novemberében Baróti Dezső és professzor-társai elhatározták, hogy a spontán kialakult egyetemi autonómiát (a MEFESZ október 16-i követeléseinek egyike volt az egyetemi autonómia visszaállítása és szavatolása) legalizálják, és ezért egy törvényjavaslatot szerkesztettek az egyetemek státuszáról. A Barótiék alkotta tervezetet az oktatási kormányzat elutasította.

Mindent összevetve azt mondhatjuk, hogy a szegedi hallgatók kezdeményezésének elévülhetetlen szerepe volt a magyar társadalomnak a felsőoktatási témák felmutatásában, az ifjúság problémái felé való figyelem megjelenítésében, és a közélet ilyen irányú tematizálásában. A MEFESZ október 20-i nagygyűlése után (politikai követelései és küldötteinek tevékenysége által) az országos politikában fejtett ki óriási hatást. Mint ifjúsági mozgalom pedig napjaink diákmozgalmának, az 1988 szeptemberében induló hallgatói önkormányzatiságnak volt az előhírnöke. Úgy véljük, hogy a MEFESZ az egyik legjelentősebb hallgatói demokráciakísérlet volt a 20. században.

ÖSSZEGLZÉS

Az európai történelem egyik legjelentősebb hallgatói demokráciakísérletének történetét dokumentumok és interjúk alapján dolgoztuk fel. Forrásaink esetében – a vonatkozó szakirodalmak alapján – már a kiinduláskor feltételeztük a személyes narratíva jellegéből adódó szubjektivitást, amikor a múlt újrakomponálásra kerül a jelen szemüvegén keresztül. Ez az újrakonstruálás részben tudatos, más esetekben tudatalatti motivációkon alapul. A megtorlás során börtönbe került interjúalanyaink elmondták, hogy a vizsgálati fogság alatt azon eseményeket, melyek nem képezték a bizonyított tényeket, megpróbálták háttérbe szorítani, illetve kivetni az emlékezetből, és azt vallani, ami az elkövetésekor is nyilvános volt. Ily módon az 1957–58 között keletkezett vizsgálati jegyzőkönyvek, vallo-mástételek megfelelő forráskritikával kezelendők, tehát más dokumentummal, forrással megerősítendőek (esetünkben ez – mint olvashattuk – igen szerencsés módon korabeli hang- és képfelvételek a feldolgozásba való bevonhatóságát jelentette, ami megkönnyítette kutatói munkánkat). A korabeli dokumentumok másik része (a kötet alapvető forrásai) az adott történelmi pillanat terméke – hiszen a történet jelenidejében, 1956. október-november során születtek (plakátok, kézzel írt vázlatok, hangfelvételek), emiatt dokumentumértékük elvitathatatlan. Megjegyezzük, hogy egyes korabeli dokumentumok eredetiben és a későbbi megtorlás során rendőrségi átgépelésben is fellelhetők. Ezen esetekben – miközben felfedeztünk elgépéléseket is – az eredeti dokumentumot vagy az arról készült fénymásolatot kezeltük forrásként. Az írásos dokumentumok másik részét a különféle jelentések, bejelentések, hivatali összefoglalások alkotják, melyek jórésben az alkotó szándékát, prekoncepcióját tükrözik illetve azokat az olvasói célközönség, a megrendelő (párt, belügy) és a megrendelői szándék (megtorlás) kiszolgálása jellemzi. Ezen esetekben a források más forrásokkal való metszeteit, közös részeit emeltük leíró kutatásunk homlokterébe. A kötet forrásainak negyedik részébe az SZTE Oral History kutatócsoportja keretében az ezredforduló óta készített életútinterjúink tartoztak. Ezen interjúkat a forráskritikai összevetésekhez és leginkább pedig az értékorientációk és értékátadási folyamatok megértéséhez, a mikroklíma láttatásához használtuk.

Mindezek alapján az 1956. évi MEFESZ életciklusait a következőkben lehet meghatározni. Az első, szeptembertől október 16-áig tartó szakasz az alakulás

időszaka volt. Szegedi joghallgatók körében felmerült a független diák-érdek-repveiselet létrehozásának gondolata, és e gondolat az önálló érdekartikuláció során a szervezetalapításban csúcsonodik ki. Ezen időszakban már felmerült a programalkotás szükségessége, a diákszociális és tanulmányi problémák mellett (ekkor még csak felvetésszerűen) az egész társadalmat érintő problémák kérdése is. A második szakaszban, október 16. és 20. között elhatározásra került a szervezet függetlensége, hallgatói önkormányzati jellege, valamint alulról építkező, demokratikus szervezeti felépítése, és ugyanakkor az is eldöntött tény-nyé vált, hogy a szegedi hallgatóság az egyetemi életszakaszt jellemző problémák mellett, közösségi és közéleti hatású, úgynevezett politikai követeléseket is megfogalmaz. Ez történt az október 16-i alakuló, illetve az október 20-i programalkotó nagygyűlésen a szegedi egyetem Auditorium Maximumában. A MEFESZ-történet harmadik szakasza a 20-a és 23-a közötti időszak, amikor a MEFESZ magalakulásáról szóló hírek és a szegedi küldöttek hatására az ország egyetemein megalakulnak a helyi diákönkormányzati szervezetek, és mindenütt megszületnek a szegedi követeléseken alapuló (azt megerősítő, helyenként kiegészítő) követelések. A MEFESZ mint szerveződés (ez a pontos kifejezés, hiszen annak ellenére, hogy az egyetemeken némi infrastruktúrát kapnak, a szervezet működtetése nem professzionalizálódik) és mint mozgalom október 23-a után feloldódik a forradalomban, melynek katalizátora volt. Az egyetemisták a képzőhelyeken nemzetőrként, forradalmi nemzeti biztossági tagként veszik ki szerepüket az eseményekben, és vannak, akik passzívabbak, és nem lesznek a forradalom valamely színpadának szereplői. A MEFESZ életciklusa a szovjet beavatkozás és megszállás után lép új szakaszba, amikor az egyetemisták mint a formálódó új rendszer, a Kádár-diktatúra ellenzékeként a MEFESZ eredeti célkitűzései talaján folytatják a tevékenykedést (a pufajkások/karhatalmisták által elrabolt hallgatók diák-érdekképviselete, röplapozás). Ebben az időszakban az a jelenség is kísézője a MEFESZ történetének, hogy egyes fiatalok, akik a szervezetalakítás októberi folyamatában kevésbé voltak aktívak (különbféle okok miatt, mert például szkeptikusak voltak a lehetőségek tekintetében, avagy más – pl. vallásos – közösség tagjaként nem akarták pozicionálni magukat – hogy ezzel esetleg ne vonják rá az ÁVH figyelmét a szervezkedésre) a forradalom leveretésének traumája után aktivizálódnak, s e fatalizálódo mikroklímában a cselekvést (röplapozás) választják. Ez a szakasz november 5-től kezdődik és tart a tavaszi letartóztatások megindulásáig, amely időszakban a MEFESZ legaktívabb tagjai, vezetői az emigrálás vagy a bujkálás lehetőségei közül választanak, de az itthon maradást választók végül mind közbiztonsági őrizetbe vagy letartóztatásra kerülnek (1957 őszéig). Mindezek miatt 1957 tavaszán a szervezet a felszámolás időszakát élte, amely 1957 áprilisában meg is történt.

A kutatás során bizonyítottuk, hogy a DISZ-től független egyetemi ifjúsági szervezet gondolata az egyetemisták szabad elhatározásából, tehát külső ráhatás nélkül született meg. A kezdeményezés nem a fennálló állampárti hatalom részéről (MDP, DISZ Petőfi Kör), és nem egy külső hatalom (külföldi állam, egyház) által motivált szervezet részéről történt. Az alulról építkező MEFESZ mint mozgalom a közvetlen demokrácia elvein alapult, a tagság a hallgatók szabad, egyéni csatározása által jött létre, a szervezeti alapelvekben biztosították a tagok teljes gondolat-, vélemény-, szólás-, döntési és választási szabadságát. A szervezet célját az első napokban – 1956. október elejétől 16-áig – a kezdeményezők hallgatói érdekvédelmi diákszövetségként fogalmazták meg, ez idő tájt az érdekvédelmi jellegű témák álltak érdeklődésük homlokterében. Október 16-án a hallgatók által megfogalmazott tanulmányi követelések mellett már politikai követeléseket is érintettek, melyeket október 20-án a szegedi MEFESZ programjaként fogadtak el. A szegedi események hírért és a követeléseket 17. és 22. között diákküldöttek juttatták el az ország felsőoktatási intézményeibe. Ezt az információáramlást segítették a sajtó híradásai is. Az október 21–23. közötti időszakban a szervezet országos lefedettségű megalakulása mindenütt felsőoktatási intézményhez kötődő, helyi szervezeti eseményként történt, ahol a hallgatók megfogalmazták az őket érintő speciális tanulmányi és szociális problémáikat, továbbá országos léptékű közéleti/politikai követeléseiket – ezek helyenként árnyalataiban eltérő mintázatot mutatnak, de kiindulópontjuk minden esetben a szegedi egyetemi követelések voltak.

Az október 16-i politikai követelések a fennálló rendszer alapjait érintették, tehát a MEFESZ-es fiatalok nem a rendszerkorrekció, hanem a rendszerváltoztatás szükségességét fogalmazták meg követeléseikben. Emiatt tehát a MEFESZ-t hallgatói demokráciakísérletnek tekinthetjük.

A MEFESZ mint hallgatói mozgalom – az SZMSZ-ben és a követelésekben megjelenő értékvilágában – nem volt előzmények nélküli. Ezekben, tehát a MEFESZ ifjúságtörténeti előzményeiben, megjelenik az Universitas hagyományos értékvilága – azok a nemzedékeken átívelő transztörténelmi értékek, melyek az egyetemek falain belül a felsőoktatási polgárok közösségeiben hagyományozódnak át generációról generációra. Az 1956-os egyetemi mozgalom vizsgálata során generációkon átívelő értékvilágok rajzolódtak ki előttünk a szabadság, demokrácia, autonómia, szolidaritás, morál, felelősség, egyenlőség, őszinteség – mint transztörténelmi értékek – esetében, melyek a történelmi múltban gyökereznek, ugyanakkor pedig az 1956-os ifjúság hősiestettei is értékhozó mintaként szolgáltak/szolgálnak a későbbi generációk számára.

IRODALOM

- ANDORKA RUDOLF (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest, Osiris.
- ANDRÁS SÁNDOR et al. (szerk.) (2006): *1956. Egyetemisták a forradalomban*. Budapest, Littera Nova.
- ARNSTEIN, SHERRY R. (1969): A Ladder of Public Participation. *Journal of the American Institute of Planners* vol. 35. no. 4. 216–224.
- BALÁS-PIRI LÁSZLÓ (1994): *Emberk fehérben*. Budapest, FSP Literátor.
- BÁLINT LÁSZLÓ (2003): Talányos névváltoztatás. Miért lett a MEFSZ-ből MEFESZ? *Szegedi Műhely* 3-4. sz. 201–204.
- BÁLINT LÁSZLÓ (2004a): *Kováts József (1926–1958)*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- BÁLINT LÁSZLÓ (2004b): *A megtorlás Szegeden*. Belvedere Meridionale.
- BÁLINT LÁSZLÓ (2014): *A Perbíró per*. Az 1956-os forradalom utáni megtorlás legjelentősebb szegedi büntetőpere. Szeged, POFOSZ CsM-i Szervezete.
- BÁR, SIGFRIED. (2005): *A céh*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- BARÁTH MAGDOLNA (2001): Gerő Ernő és a „tisztá lap” politikája. *Múltunk* 46. évf. 1. sz. 3–58.
- BARÁTH MAGDOLNA (2006): Az SZKP XX. kongresszusa a legújabb szakirodalom tükrében. *Múltunk* 51. évf. 2. sz. 177–200.
- BARÓTI DEZSŐ (1988): *Sík Sándor*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- BECK TIBOR (1997): A Kolhoz Kör története. In BECK – GERMUSKA 1997. 27–52.
- BECK TIBOR, IFJ. (1998): Mozaikok a forradalom és megtorlás történetéhez: 1956 A budapesti Kertészeti és Szőlészeti Főiskolán. In Litván György (szerk.): *Évkönyv VI*. 1998. Budapest, 56-os Intézet. 213–242.
- Beck Tibor életútinterjú*. Készítette ifjabb Beck Tibor, 1993. 1956-os Intézet Oral History Archívum 525, 1993.
- BECK TIBOR – GERMUSKA PÁL (1997): *Forradalom a bölcsészkaron*. Budapest, 1956-os Intézet.
- BENCSIK PÉTER (2009): Az MDP értelmiségi határozata és az 1956. őszi „funkcionárius-vita”. *Aetas* 2009. 24. évf. 2. sz. 87–103.
- BENKŐ ZOLTÁN (szerk.) (1964): Visszaemlékezés a MEFESZ őskorára. [Jónás Pál visszaemlékezései] Tájékoztató, a MEFESZ lapja, 13–14.
- BERDAL, ROBERT (1993): Public Universities and State Governments: Is the Tension Benign? In Berg, C. (ed.): *Academic Freedom and University Autonomy*. Bukharest, UNESCO. 162–172.

- BERECZ JÁNOS (1969): *Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956*. Budapest, Kossuth. 2. bőv. jav. kiad. 1981.; 3. bőv. jav. kiad. 1986.
- BERTÉNYI IVÁN – GYAPAY GÁBOR (1992): *Magyarország rövid története*. Budapest, Maecenas.
- BÍRÓ-BALOGH TAMÁS (2016): Radnóti Miklós utolsó előtti szegedi útja 2016.01.19. *Tiszatáj online* <http://tiszatajonline.hu/?p=91422>
- BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON (2008): Értékkörző látásmód a kultúrában és a tudományban. Klebelsberg Kuno művének kultúratudományi távlatai. In MIKLÓS 2008. 201–228.
- BORSODI CSABA (2007): Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. In OSVÁTH – ZSIDI 2007. 121–149.
- BORSODI CSABA (2009): Forradalom az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 1956-ban. In NÉMETHNÉ DIKÁN – SZABÓ – VIDA 2009. 8–70.
- BUJDOSÓ ALPÁR (2003): *299 nap*. Budapest, 1956-os Intézet.
- CSAPLÁR FERENC (1967): *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- CSAPODY MIKLÓS (2004): *Bálint Sándor élete és politikai működése. (1904–1980)*; Budapest, Korona Kiadó.
- CSIKÓS JÓZSEF (1979): *Mit kell tudni a magyar ifjúsági mozgalmakról*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- CZIGÁNY LÓRÁNT (1998): *Ahol állok, ahol megyek*. Budapest, Kortárs Kiadó.
- EÖRSI LÁSZLÓ (2006): *Köztársaság tér 1956*. Budapest, 1956-os Intézet.
- ERDŐMÉRNÖKI FŐISKOLA (1996): *Az Erdőmérnöki Főiskola jelentése az 1956/57. iskolai év eseményeiről*. Budapest, Országos Erdészeti Egyesület.
- FARKAS CSABA (2004): Szegedi egyetemisták a forradalomban. In NÉMETHNÉ DIKÁN – SZABÓ – VIDA 2004. 9–40.
- FARKAS CSABA (2006): Az egyetemek a forradalomban. In Tandi Lajos (szerk.): *A forradalom bölcsőhelye*. Szeged, Bába Kiadó. 30–63.
- FAZEKAS MIHÁLY (1996): *Én Így láttam*. Napló 1956–57-ből. Karcag, Karcag Város Önkormányzata.
- FEHÉRVÁRI BERTALANNÉ: *Összefoglaló*. BM Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztály 1957. június 17. ÁBTL 3.1.5. O-12797, ÁBTL 3.1.5. V-145252
- FEJÉR DÉNES – BÁLINT LÁSZLÓ (2009): „*Monográfia*”. Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményeiről és szereplőiről Csongrád megyében rendőri (állambiztonsági) szemmel. Szeged, Bába Kiadó.
- FILEP TIBOR (é.n.): *Egyetemi diákmozgalmak Debrecenben. 1954–57*. Útkeresés, reformtörekvések. Interneten itt: <https://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&source=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjQ7u2YsrDPAhUnIpoKHB6HCwgQFggmMAE&url=http%3A%2F%2Fforvaros.hu%2Fportal%2Fletolt%3Fkod%3D130%26source%3D0&usg=AFQjCNEhh-0aIBCJcS-KfN-KEPx0lscwjg> Utolsó letöltés: 2016.09.11.

- FILEP TIBOR (1990): *A debreceni forradalom 1956. október*. Tizenkét nap krónikája. Debrecen, Piremon.
- FILEP TIBOR (1996): Dokumentum az 56-os forradalom napjaiból. *Kérdőjel* június. 10–11.
- FILEP TIBOR (2000a): *Debrecen 1956*. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- FILEP TIBOR (2000b): *Debrecen 1956-forradalom, nemzeti ellenállás, megtorlás*. Debrecen, Csokonai Kiadó.
- FILEP TIBOR (2006): *Forradalom a debreceni egyetemeken*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.
- FRIVALDSZKY JÁNOS (2006): *Ötvenhat műegyetemistái*. Ének a lyukas zászlóról. Történet dokumentumokban. Pomáz, Kráter.
- FRIVALDSZKY JÁNOS, Id. (2008): *Ötvenhat lelke*. Budapest, Kairosz.
- FURSZENKO, A. A. (red.) (2004): *Prezidium CK KPSZSZ 1954–1964*. Tom 1. Csernovije protokolnija zapiszi zaszedanyij. Sztjenogrammi. Glav. Moszkva, ROSZSZPEN
- BAROTÁNYI ZOLTÁN (2016): „Az összejárók”. Interjú Litván Györgynével. *Magyar Narancs* 11. sz. március 17. 10-11.
- BERDAL, R. (1993): Public Universities and State Governments: Is the Tension Benign? In: Berg, C. (ed.): *Academic Freedom and University Autonomy*. Bukharest: UNESCO, 162–172.
- GÁBOR KÁLMÁN (2012): *Válogatott ifjúságszociológiai tanulmányok*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- GYÁNI GÁBOR (2000): Emlékezés és oral history. In Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Budapest, Napvilág. 128–145.
- GYÁNI GÁBOR (2007): A forradalom társadalomtörténeti paradoxonja. In Ezerkilencszázötvenhat az újabb történeti irodalomban. GYÁNI – RAINER 2007. 87–104.
- GYÁNI GÁBOR – RAINER M. JÁNOS (szerk.) (2007): *„Ezerkilencszázötvenhat az újabb történeti irodalomban*. Tanulmányok. Budapest, 1956-os Intézet.
- HABERMAS, JÜRGEN (é.n.): *A kommunikatív cselekvés elmélete*. Budapest, ELTE.
- HALZL JÓZSEF (2006): *56-os napló*. Budapest, Rákóczi Szövetség.
- HANKISS ELEMÉR (2004): A büntudatról. In Hankiss Elemér: *Társadalmi csapdák és diagnózisok*. Budapest, Osiris. 271–301.
- HART, ROGER (1992): *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. UNICEF.
- HEGEDŰS B. ANDRÁS (1989): Petőfi Kör – a reformmozgalom fóruma. In Hegedűs B. András, Rainer M. János (szerk., a dokumentumokat összeállította és a jegyzeteket írta): *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján* I. Két közgazdasági vita. Budapest, Kelenföld Kiadó – ELTE, 1989. (Politikatudományi füzetek.) 9–32. <http://www.petofikor2016.hu/files/2016-02/hba-petofikor.pdf>
- HEGEDŰS B. ANDRÁS (főszerk.) (1996): *1956 kézikönyve*. 1. Kronológia 2. Bibliográfia 3. Megtorlás és emlékezés. Budapest, 1956-os Intézet.

- HEGEDŰS B. ANDRÁS (2000): *Azon a kedden*. Válogatott írások (1989–1999). Budapest, Beszélő.
- HEGEDŰS B. ANDRÁS – GERMUSKA PÁL – LUX ZOLTÁN (1999): *1956 enciklopédiája*. A magyar forradalom és szabadságharc 1956. október 6.–december 12. Budapest, 1956-os Intézet. (Európa közepén – Magyarország a jelenkorban. Az 1956-os Intézet történeti CD-ROM sorozata 1.)
- HEGYI ANDRÁS (szerk.) (1982): *Haladó Ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében*. Fejezetek hat évtized történetéből. Szeged, KISZ Csongrád megyei Bizottság.
- HEGYI ANDRÁS (szerk.) (1987): *Haladó Ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében*. Válogatott dokumentumok. Szeged, KISZ Csongrád megyei Bizottság.
- HOLLÓS ERVIN (1967): *Kik voltak, mit akartak?* Budapest, Kossuth Kiadó
- HOLLÓS ERVIN – LAJTAI VERA (1986): *Köztársaság tér 1956*, Budapest, Kossuth Kiadó
- HORVÁTH SÁNDOR (2002): 1956 történetírása a rendszerváltás óta. In Rainer M. János – Standeisky Éva (szerk.): *Évkönyv 10*. 2002. Magyarország a jelenkorban. Budapest, 1956-os Intézet. 215–224.
- HORVÁTH ZSOLT (2006): *Műegyetem 1956-57*. A forradalmi tanév története. Budapest, BME.
- HUSZÁR TIBOR (1983): *Beszélgetések*. Budapest, Magvető.
- I. TÓTH ZOLTÁN (1956): A fakultatív oktatásról. *Egyetemi Ifjúság* 1956. október 3. 1.
- IZSÁK LAJOS (főszerk.) (2006): *Krónika 1956*. Budapest, Kossuth Kiadó – Tekintet Alapítvány.
- IZSÁK LAJOS – SZABÓ JÓZSEF (szerk.) (1989): *1956 a sajtó tükrében*. 1956. október 22.–november 5. Budapest, Kossuth.
- IZSÁK LAJOS – SZABÓ JÓZSEF – SZABÓ RÓBERT (összeáll., szerk.) (1991): *1956 plakátjai és röplapjai*. Október 22.–november 5. Budapest, Zrínyi.
- IZSÁK LAJOS – SZABÓ JÓZSEF – SZABÓ RÓBERT (1996): *1956 vidéki sajtója*. Budapest, Korona Kiadó.
- JANCSÁK CSABA (2002): A szegedi MEFESZ szervezői, a forradalmi eseményekben részt vett hallgatók. In KISS 2002. 169–173.
- JANCSÁK CSABA (2008): A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsője – a szegedi MEFESZ. In Bencsik Péter (szerk.): „*Mi, szegediek megtettük az első lépést...*”. Konferencia a MEFESZ megalakulásának 50. évfordulóján. Szeged, 2006. október 17–18. Szeged, Universitas Szeged Kiadó. 23–35.
- JANCSÁK CSABA (2008): *Történelmi reform a tanárképzésben*. In MIKLÓS 2008. 141–164.
- JANCSÁK CSABA (szerk.) (2011): *A szegedi szikra: MEFESZ, 1956*, Szeged. Szeged, Belvedere Meridionale.
- JANCSÁK CSABA (2011a): A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsője: a szegedi MEFESZ. In JANCSÁK 2011. 63–87.
- JANCSÁK CSABA (2012): A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsőjénél. In Tandi Lajos (szerk.): *A Dugonics Társaság évkönyve 2002–2012*. Válogatás az évtized előadásaiból. Szeged, Dugonics Társaság – Bába Kiadó. 109–122.

- JANCSÁK CSABA (2013): *Iffjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest, Új Mandátum.
- JANCSÁK CSABA (2014a): Álomtalan ébrenlét: A hallgatói önkormányzatiság útja a perifériáról a centrumba és vissza a perifériára. In Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók II.* Apátia – radikalizmus – posztmaterializmus a magyar egyetemisták és főiskolások körében. Szeged – Budapest, Belvedere Meridionale – MTA TK PTI. 111–127.
- JANCSÁK CSABA (2014b): Szent-Györgyi Albert és a szegedi egyetemi diákegység. In Újszászi Ilona (szerk.): *Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége*. Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó. 172–200.
- JANCSÁK CSABA (2015): „Próféták”: Hallgatói demokráciakísérlet a hatvanas években, Szegeden. *Belvedere Meridionale* 27. évf. 4. sz. 129–139.
- JANCSÁK CSABA (2016): *A Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (1956) Életútinterjúk tükrében*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- JENEI KÁROLY (szerk.) (1994): *A forradalom előjátéka*. Budapest, 56-os Világszövetség.
- JÓNÁS PÁL (1971): Az ifjúsági mozgalom történetéből 1944–1948 *Új Látóhatár* 1971/4. 435–440.
- JUHÁSZ ANTAL (1999): Néprajz Tanszék. In SZENTIRMAI – RÁCZNÉ 1999. 173–180
- KAHLER FRIGYES (2005): *Jogállam és diktatúra*. Budapest, Kairosz.
- KAHLER FRIGYES – M. KISS SÁNDOR (1997): *Kinek a forradalma?* Erőszakszervezetek 1956-ban, a fordulat napja, ismét sortűzek, a Nagy per. Budapest, Kortárs – Püski.
- KAMARÁS ISTVÁN (é.n.): *Érték, értékelés, értékrend*. Interneten itt: http://www.metaelmelet.hu/pdfek/tanulmanyok/ertek_ertekeles.pdf Utolsó letöltés: 2011.01.24. 23:45
- KERR, CLARK (1982): *The Uses of the University*. Cambridge: Harvard University Press
- KESSELYÁK PÉTER (1998): *Csillagjárás*. <http://www.mefesz.hu/interview.php?id=1> Utolsó letöltés: 2011.01.24. 22:45
- KISS F. JÓZSEF (1998): Az 1956-os októberi forradalom helyi eseményei a Debreceni Orvostudományi Egyetemen. In Timár Lajos – Valuch Tibor (szerk.): *Rákositól Kádárig*. Debrecen, KLTE. 112–123.
- KISS F. JÓZSEF (2005): *Az 1956-os októberi forradalom helyi eseményei a Debreceni Orvostudományi Egyetemen*. Kézirat. Debrecen. Interneten itt: http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.5/kiss_dote_1956_esemenyei.pdf Utolsó letöltés: 2016.08.12.
- KISS ISTVÁN (1980): *Az Athenaeum Könyvkiadó története és szerepe a magyar irodalomban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- KISS TAMÁS (2000): „Ötvenhatnak az a megismételhetetlen hangulata” – beszélgetés Kiss Tamás szegedi diákvezérrel. Interjú készítette: Döbör András, Jancsák Csaba. Jegyzetekkel ellátta: Jancsák Csaba. *Belvedere Meridionale* 12. évf. 5-6. sz. 52–65.

- KISS TAMÁS (2002): *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged.* (Szerk. Jancsák Csaba.) Szeged, Belvedere Meridionale. (Szemtanú. Fiatalok mint a történelem szereplői II.)
- KISZELY GÁBOR (2000): *ÁVH.* Egy terrorszervezet története. Budapest, Korona Kiadó.
- KLEBELSBERG KUNO (1928): Az egyetemi gondolat sorsa. *Pesti Napló* november 18. <http://mek.oszk.hu/09900/09951/09951.htm#21>
- KÓNYA SÁNDOR (1999): Hordalékok – Hontárs, köztárs, polgártárs, Megszólítások, 1954. *História* 21. évf. 2. sz. 32–33.
- KOZMA TAMÁS (1990): *Kié az iskola?* Budapest, Educatio.
- KOZMA TAMÁS (2004): *Kié az egyetem?* Budapest, Új Mandátum.
- KOZMA TAMÁS (2006): *Az összehasonlító neveléstudomány alapjai.* Budapest, Új Mandátum.
- KUDLACSEK ZSIGMOND (2008): *Klebensberg Kuno művelődéspolitikájának alapjai huszti József kutatásainak tükrében.* In MIKLÓS 2008. 35–54.
- LADÁNYI ANDOR (1986): *Felsőoktatási politika 1949–1958.* Budapest, Kossuth.
- LADÁNYI ANDOR (1989): *Mennyiségi fejlődés és strukturális változások.* A felsőoktatás útja a felszabadulás után. Budapest, Tankönyvkiadó – Oktatókutatató Intézet.
- LADÁNYI ANDOR (2000): *Klebensberg felsőoktatási politikája.* Budapest, Argumentum.
- LADÁNYI JÁNOS (2015): Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban – három évtized távlatából. *Magyar Tudomány* 176. évf. 7. sz. 795–799.
- LOMAX, BILL (1982): *Magyarország 1956-ban.* Fordította és kiegészítette Krassó György. Párizs, Magyar Füzetek.
- LENGYEL ANDRÁS (1986): *Dudar.* Budapest, Országos Közművelődési Központ.
- LIPTÁK BÉLA (2003): *35 nap.* A Testament of Revolution 1956. Budapest, BBS-INFO Kft.
- LIPTÁK BÉLA (2011): A MEFESZ megalakulása és a 12 pont. In JANCsÁK 2011. 15–27.
- MARJANUCZ LÁSZLÓ (2008): Ifjúság és forradalom. A történetírás feladatai. In Bencsik Péter (szerk.): „Mi, szegediek megtettük az első lépést...”. Konferencia a MEFESZ megalakulásának 50. évfordulóján. Szeged, 2006. október 17–18. Szeged, Universitas Szeged Kiadó. 5–9.
- MAROSÁN GYÖRGY (1989): *A tanúk még élnek.* Budapest, Tabu Kiadó.
- MÁTÉ IMRE (1986): A „Tiszta Szívvel” mozgalom szerepe 1956-ban. *Nemzedékek* 1986. október. 30–32.
- MERTON, ROBERT K. (1980): *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra.* Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- MICHELLER MAGDOLNA (1992): *Egyetemisták és a hatalom.* A magyar egyetemi hallgatók és a hatalom viszonya 1945–1957. Szeged, JATE.
- MIKLÓS PÉTER (2007): Klebensberg Kuno jelentősége a magyar és a szegedi kultúrtörténetben. In Kertész Péter – Lendvai Beatrix (szerk.): *Mozaikok. Európai kultúra*

- és kisebbségi identitás a DKMT eurorégióban.* Szeged, Belvedere Meridionale. 17–27.
- MIKLÓS PÉTER (szerk.) (2008): *A legnagyobb álmú magyar kultuszminiszter.* Klebelsberg Kuno kora és munkássága. Szeged, Belvedere Meridionale.
- MIKLÓS PÉTER (2009a): Radnóti Miklós és Sík Sándor kapcsolatáról In Olasz Sándor – Zelena András (szerk.): „Mert annyit érek én, amennyit ér a szó”. Szegedi Radnóti-konferenciák. Szeged, SZTE BTK. 143–150.
- MIKLÓS PÉTER (2009b): Radnóti Miklós szegedi éveiről. In Miklós Péter (szerk.): „*Surranva kell most élned itt*”: tanulmányok Radnóti Miklósról és költészetéről. Szeged, Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány. 15–33.
- MIKLÓS PÉTER (2011): *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben.* Szeged, Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány.
- MOLNÁR ADRIENNE (2001): „Minden eszközzel gátoltak bennünket”. In Körösi Zsuzsanna – Rainer M. János – Standeisky Éva (szerk.): *Évkönyv IX.* 2001. Budapest, 1956-os Intézet. 111–127. http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:kiadvanyok/evkonyv01/molnar Utolsó letöltés: 2016.09.11.
- MOLNÁR ADRIENNE – KÖRÖSI ZSUZSA – KELLER MÁRKUS (2006): *A forradalom emlékezete.* Budapest, 1956-os Intézet.
- MOLNÁR JÁNOS (1967): *Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban.* A polgári magyarizáció bírálata. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- NAGY ISTVÁN (1982): A demokratikus ifjúsági mozgalom szervezeti egységének megteremtése Csongrád megyében (1945–1946). In HEGYI 1982. 187–198.
- NAGY ISTVÁN (2005): „... *a fiatal szívek forradalma.*” Szeged, Bába.
- NAGY ISTVÁN (2009): *Három évtized a tanári katedrán.* Szeged–Szentés, Nagy István Baráti Kör
- NÉMEDI DÉNES (2005): *Klasszikus szociológia 1890-1945.* Budapest, Napvilág Kiadó.
- NÉMETHNÉ DIKÁN NÓRA–SZABÓ RÓBERT–VIDA ISTVÁN (2003): Egyetemisták és főiskolások követelése 1956 októberében. *Múltunk* 48. évf. 4. sz. 280–333.
- NÉMETHNÉ DIKÁN NÓRA – SZABÓ RÓBERT – VIDA ISTVÁN (2004) (szerk.): *Vidéki diákmozgalmak 1956-ban.* Budapest, Nagy Imre Alapítvány. (Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések 3.)
- NÉMETHNÉ DIKÁN NÓRA – SZABÓ RÓBERT – VIDA ISTVÁN (szerk.) (2009): *A budapesti egyetemisták és főiskolások 1956-ban.* Budapest, Nagy Imre Alapítvány – Gondolat. (Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések 5.)
- NEWMAN, JOHN H. (2001): Az egyetem eszméje a tudás célja önmaga. In Tóth Tamás [szerk.]: *Az európai egyetem funkcióváltozásai.* Budapest: Professzorok Háza. 215–225.
- OSVÁTH ZSOLT – ZSIDI VILMOS (szerk.) (2007): *Magyarországi világi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalomban és szabadságharcban.* Budapest, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. (A Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség kiadványai 3.)

- PACZOLAY ISTVÁN (2007): Veszprémi Vegyipari Egyetem. In OZSVÁTH – ZSIDI 2007. 391–400.
- PALASIK MÁRIA (2009): A forradalom a Műegyetemen. In NÉMETHNÉ DIKÁN – SZABÓ – VIDA 2009. 71–110.
- PALOVECZ JÁNOS (1981): *Magyar felsőoktatás helyzete*. Budapest, OKI.
- PARSONS, TALCOTT (2000a): A modern társadalmak rendszere. In Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter (szerk.): *Olvasókönyv a szociológia történetéhez. II. Szociológiai irányzatok a XX. században*. Budapest, Új Mandátum. 40–62.
- PARSONS, TALCOTT (2000b): Társadalmi struktúra és anómia. In Felkai Gábor – Némédi Dénes – Somlai Péter (szerk.): *Olvasókönyv a szociológia történetéhez II. Szociológiai irányzatok a XX. században*. Budapest, Új Mandátum 62–91.
- PÁVA ISTVÁN (1994): „Magyarabb magyar”. Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem BTK Pedagógia Tanszék. <http://mek.oszk.hu/01800/01821/01821.htm#1>
- PERBÍRÓ JÓZSEF (2002): *1956 Szegeden emlékeimben*. (Sorozatszerkesztő: Jancsák Csaba) Szeged, Belvedere Meridionale.
- PÉTER KÁROLY (1997): *1956 Baranyában*. Pécs, Alexandra Kiadó.
- PÉTER KÁROLY (2008): A pécsi Diáktanárszövetség és a MEFESZ tevékenysége. Rozs András (szerk.): Pécs és Baranya 1956-ban. Pécs, Baranya Megyei Levéltár. 33–53.
- PÉTER LÁSZLÓ (1969): *Szeged fölrszabadulásától az ország fölrszabadulásáig*. Időrendi áttekintés. Szeged, Somogyi Könyvtár.
- PÉTER LÁSZLÓ (szerk.) (2004): *A célszemély: Bálint Sándor*. Ügynökjelentések, pöriratok. 1957–65. (Sorozatszerkesztő: Jancsák Csaba) Szeged, Belvedere Meridionale.
- PÉTER LÁSZLÓ (2004a): Pillangóhatás. *Friss Újság [Szeged], 2004. november 4.*
- PÉTER LÁSZLÓ (2004b): Bumeránghatás. *Friss Újság [Szeged], 2004. november 5.*
- PÉTER LÁSZLÓ (2006): *1956 előtt, alatt, után*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- PÉTER LÁSZLÓ (2007): *Az én besúgóim*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- PÉTER LÁSZLÓ naplója. Kézirat.
- PÉTER LÁSZLÓ: Vita Gáti Károllyal. [Arguing With Károly Gáti] lobby@list.hungaria.org
- PETŐ IVÁN – SZAKÁCS SÁNDOR (1985): *A hazai gazdaság négy évtizedének története, 1945–1985*. I. Az újjáépítés és a tervutasításos irányítás időszaka. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- POGÁNY MÁRIA (1992): *Amiről kevés szó esett...* I. Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956.októberi eseményeihez. Budapest, Műegyetem 1956 Alapítvány.
- POGÁNY MÁRIA (1993): *Amiről kevés szó esett...* II. Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956.októberi eseményeihez. Budapest, Műegyetem 1956 Alapítvány.
- POGÁNY MÁRIA (1993a): „Állok a szedőgép mögött és ólomba diktálom a pontokat...”. Beszélgetés Sándor Ivánnal. In POGÁNY 1993. 11–17.
- POGÁNY MÁRIA (1995): *Amiről kevés szó esett...* III. Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956.októberi eseményeihez. Budapest, Műegyetem 1956 Alapítvány.

- POGÁNY MÁRIA (1996): *Amiről kevés szó esett...* IV. Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956.októberi eseményeihez. Budapest, Műegyetem 1956 Alapítvány.
- POGÁNY MÁRIA (1996a): *A szikra egyszerre sok helyen pattant ki, de a nagygyűlést mi szerveztük hétfőn* – Interjú Szabó Sándorral. In POGÁNY 1996. 12–18.
- POTÓ JÁNOS (1987): Egy szimbólum születése. Így épült a Sztálin szobor. *Historia* 1987/5-6 29–34. Interneten itt: www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/87-056/87-056.pdf Utolsó letöltés: 2016.08.31.
- PÖCZ ERZSÉBET (1996): Kronológiai előtanulmány a Budapesti Műszaki Egyetem 1956-os történetének feldolgozásához. Budapest, Műegyetem 1956 Alapítvány.
- PUSZTAI GABRIELLA (2011): *A láthatatlan kéztől a baráti kezekig*. Budapest: Új Mandátum
- PUSZTAI GABRIELLA (2015): Tanulmányi eredményességet támogató tényezők az egyetem falain belül és kívül. In Pusztai Gabriella és Kovács Klára [szerk] (2015): *Ki eredményes a felsőoktatásban?* Nagyvárad–Budapest, PARTIUM–PPS–ÚMK. 79–96.
- PUKÁNSZKY BÉLA (1987): A kolozsvári egyetem Szegedre költözésének körülményei. 1919–1921. *Magyar Pedagógia* 87. évf. 4. sz. 424–433. <http://www.pukanszky.hu/Fantom.htm> Utolsó letöltés: 2016.08.22.
- PUKÁNSZKY BÉLA – NÉMETH ANDRÁS (1996): *Neveléstörténet*. Budapest, NK (12.2. Az „ötvenes évek”) http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=korkep&nev=1956_kepzes letöltés: 2006.12.20. 17:30
- RADNÓTI MIKLÓSNÉ GYARMATI FANNI (2014): *Napló*. I-II. 1935–1946. Budapest, Jaffa.
- RAINER M. JÁNOS (1999): *Nagy Imre*. Politikai életrajz II. 1953–1958. Budapest, 1956-os Intézet.
- RAINER M. JÁNOS (2016): Mit akartak a forradalmárok. *A magyar október. A BBC History különszáma*. 4–9.
- RÉVÉSZ SÁNDOR (2007): Kommunisták a forradalomban. In GYÁNI – RAINER 2007. 203–321.
- REZSOHAZY, R. [Rezsőházy Rudolf] (2006): *Sociologie des valeurs*. Paris, Armand Colin.
- RIPP ZOLTÁN (2002): *1956. Forradalom és szabadságharc Magyarországon*. Budapest, Korona.
- RIPP ZOLTÁN (2007): Problémák, hiányok és nézetkülönbségek 1956 történetírásában. In GYÁNI – RAINER 2007. 38–47.
- ROKEACH, M. (1969): *Beliefs, attitudes and values*. A theory of organization and change. San Francisco, Jossey-Bass.
- ROKEACH, M. (1973): *The Nature of Human Value*. New York, Free Press.
- ROMSICS IGNÁC (1999): *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris.
- RÓNAY LÁSZLÓ (2000): *Sík Sándor*. Budapest, Balassi.
- ROZS ANDRÁS (2004): Az 1956-os forradalom diákmozgalmi Pécsen és Baranya megyében. In NÉMETHNÉ DIKÁN – SZABÓ – VIDA 2004. 353–402.

- ROZS ANDRÁS (2009): Az 1956-os forradalom és szabadságharc Pécssett. In Kaposi Zoltán – Vonyó József (szerk.): *Tanulmányok Pécs történetéből 20.* Pécs, Pécs Története Alapítvány. 297–376.
- IFJ. SARKADI SÁNDOR (2006): *A soproni MEFESZ az 1956-os forradalomban.* Sopron, NYME.
- „*Soha, sosem az Én került az előtérbe, hanem mindig a Mi*” – interjú Kiss Tamással
In Kiss Tamás: *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége – 1956*, Szeged. Jegyz. Jancsák Csaba. Szeged, Belvedere, 2002. 133–159.
- SOMFAI BALÁZS (szerk.) (2012): *Veszprém megye ötvenhatban.* Források és könyvészet Veszprém megye 1956. évi történetéhez. Veszprém, Veszprém Megyei Levéltár.
- SOMLAI KATALIN (2016): Megmozdul a nép. *A magyar október. A BBC History különszáma.* 10–15.
- SOMLAI PÉTER (1997): *Szocializáció.* Akulturális átörökítés és társadalmi beilleszkedés folyamata. Budapest, Corvina.
- SOMLAI PÉTER (2013): *Család 2.0. Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig.* Budapest, Napvilág Kiadó.
- STEFKA ISTVÁN (1996): A Magyar Rádió 1956-tól. Belpolitikai műsorok. In Kollega Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században.* III. kötet A Magyar Rádió. Szekszárd, Babits Kiadó. 406–411.
- SZABÓ MÁTÉ (1998): *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás.* Budapest, Villányi úti könyvek.
- SZAKÁCS SÁNDOR (1994): A (bölcész-)”Kolhoz” ötvenhatban. In VADÁSZ 1994. 70–75.
- SZAKOLCZAI ATTILA (2001): *Az 1956-os forradalom és szabadságharc.* Budapest, 1956-os Intézet.
- SZAKOLCZAI ATTILA (szerk.) (2006): *1956.* Budapest, Osiris. (Nemzet és emlékezet.)
- SZAKOLCZAI ATTILA – KOZÁRI JÓZSEF (szerk.) (2004): *Vidéki diákmozgalmak 1956-ban.* Budapest, Nagy Imre Alapítvány. (Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések III.)
- SZAKOLCZAI ATTILA – Á. VARGA LÁSZLÓ (szerk.) (2003): *A vidék forradalma, 1956. I.* Budapest, 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára.
- SZAKOLCZAI ATTILA – Á. VARGA LÁSZLÓ (szerk.) (2006): *A vidék forradalma, 1956. II.* Budapest, 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára.
- Szalai Béla (1970): *Fordulat éve az egyetemeken. Kortárs, 1970/9.* 1463–1472
- Szegedi egyetemi almanach: 1921-1995.* I. köt. Szeged, JATE. 1996.
- SZENTIRMAI LÁSZLÓ – RÁCZNÉ MOJZES KATALIN (szerk.) (1999): *A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene.* Szeged, JATE.
- SZÉKELY LAJOS (1982): Szegedi Egyetemi Színjátszás 1941-ben. In HEGYI 1982. 157–160.
- SZÉKELYHIDI ÁGOSTON (1992): Kezdetek. In Simon Zoltán (szerk.): *A vidék forradalma.* Debrecen, Az 1956-os forradalom történetének Hajdú- Bihar Megyei Kutatócsoportja.

- SZÉKELYHIDI ÁGOSTON (2011): A MEFESZ és a KISZ 1957-ben. Értelmiségi fiatalok a nemzet szolgálatában és elárulásában. In JANCSÁK 2011. 27–53.
- SZÍKI KÁROLY (szerk.) (1998): *Eger, 1956*. Eger, Misztériumjáték Alapítvány.
- SZOLCSÁNYI JÁNOS (2006): '56-os szegedi kiáltvány a Nature-ben. *Magyar Tudomány*, 2006/10 1222.p.
- SZÖGI LÁSZLÓ (szerk.) (2003): *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Története*. Budapest, ELTE.
- TAKÓ EDIT (1995): *Sík Sándor munkássága*. Bibliográfia. Szeged, Somogyi Könyvtár.
- TERTINSZKY EDIT (1996): A Magyar Rádió átmeneti korszaka (1950–1956). In Kolléga Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században*. III. kötet A Magyar Rádió. Szekszárd, Babits Kiadó. 389–406.
- T. KISS TAMÁS (2008): *Klebelsberg, az „aktív, pozitív és produktív” ember*. In MIKLÓS 2008. 11–34.
- TÓTH ANTAL (szerk.) (1984): *Ifjúsági Kislexikon*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- TÓTHNÉ JÓNÁS IRMA (1982): SZEI – A Szegedi Egyetemi Ifjúság politikai szervezete a második világháború idején. In HEGYI 1982. 149–156.
- TÓTH TAMÁS (2001): A napóleoni egyetemről a humboldti egyetemig. In: *Az európai egyetem funkcióváltozásai : Felsőoktatástörténeti tanulmányok*. Budapest, Professzorok Háza. <http://www.fil.hu/tudrend/Tt/egy-kot/toth2.htm> *letöltés: 2006.10.15. 16:30*
- ÚJSZÁSI ILONA (2006): *A szabadság pillangója*. [The Butterfly of Revolution] Szeged, Belvedere Meridionale.
- UNGVÁRY KRISZTIÁN (1994): Konzolidáció és megtorlás az ELTE Bölcsészkarán. (Az 1956 utáni konzolidáció és megtorlás történetéhez.) *Valóság* 37. évf. 1. sz. 72–86.
- UNGVÁRY RUDOLF (1991): *Utána néma csönd*. A miskolci egyetem 1956-os diákkparlamentje története. Budapest, Történelmi Igazságtétel Bizottság – 1956-os Intézet.
- UNGVÁRY RUDOLF (2000): *Utána néma csönd*. A miskolci egyetem 1956-os diákkparlamentje krónikája. Budapest, Logod Bt.
- VADÁSZ SÁNDOR (szerk.) (1994): *A bölcsészkar az 1956-os forradalomban*. Az 1992. november 25-én tartott tudományos konferencián elhangzott előadások. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. [2].
- VALUCH TIBOR (2002): *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Budapest, Osiris.
- VÁRALLYAY GYULA (1992): „Tanulmányúton.” Az emigráns magyar diákmozgalom 1956 után. Budapest, Századvég–1956-os Intézet.
- VÁRALLYAY GYULA (2011): *Tévúton*. Ügynökök az ötvenhatos diákmozgalomban Nyugaton. Budapest, 1956-os Intézet – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan.
- VARGA KÁROLY (2003): *Értékek fénykörében*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

- VÁRINÉ SZILÁGYI IBOLYA (1987): *Az ember, a világ és az értékek világa*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- VÁRNAGY ELEMÉR (1994): „*Emberebb ember*”. Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem BTK Pedagógia Tanszék. <http://mek.oszk.hu/01800/01821/01821.htm#1>
- VIDA ISTVÁN (felelős szerk.) (2007): *Diák- és ifjúsági mozgalmak 1956–1958. Forradalom – ellenállás – megtorlás*. Válogatott dokumentumok. Szerk. Némethné Dikán Nóra, Réfi Attila, Szabó Róbert, a bevezető tanulmányt írta Vida István. Budapest, Gondolat, Nagy Imre Alapítvány.
- VOLTIG BÉLA (1993): *A Hess András téri diákság mozgolódása pattantotta ki a szikrát...* – Beszélgetés Voltig Bélával. In POGÁNY 1993. 5–9.
- WALLESCHAUSEN GYULA (2007): Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei az Agrártudományi Egyetemen (Gödöllő). In OSVÁTH – ZSIDI 2007. 207–215.
- WEBER, MAX (1998) [1918]: A szociológiai és közgazdasági tudományok „értékmentességének” értelme. In Weber, M.: *Tanulmányok*. Budapest, Osiris. 70–126.
- ZINNECKER, J. (1993): F fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In Gábor Kálmán (szerk.): *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*. Szeged, Szociológiai Műhely.
- ZSIDI VILMOS (összeállította) (1998): *Dokumentumok a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem történetéből*. 1. rész. 1948–1956. Budapest, BKE.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK:

- Csongrád megyei Monográfia. = A Csongrád megye területén lezajlott 1956-os ellenforradalom összefoglalója. ÁBTL 3.1.9. V-150367
- Hajdú Bihar megyei Monográfia. = A Hajdú-Bihar megye területén lezajlott 1956-os ellenforradalom összefoglalója. ÁBTL 3.1.9. V-150370
- Dr. Baróti Dezső büntetőpere = Csongrád Megyei Levéltár (CSML) XXV. 9/b. Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.942/1957; ÁBTL 3.1.9. V-143357
- Grynaeus Tamás és társainak büntetőpere = CSML XXV. 9/b. Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai B.117/1957; ÁBTL 3.1.9. V-144811
- Kiss Tamás és társainak büntetőpere = CSML XXV. 9/b. Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai. B.1249/1957; ÁBTL 3.1.9. V-145252
- Dr. Perbíró József és társainak büntetőpere = CSML XXV. 9/b. Szegedi Megyei Bíróság Büntetőperes iratai N.B.1103/1957; ÁBTL 3.1.9. V-145747
- 1956-os ellenforradalmárok = ÁBTL 3.1.5. O-12797
- Egyetemi felkelők = ÁBTL 3.1.9. V-150384/1; V-150384/2
- Volt horthysta fasiszta pártok és tömegszervezetek (Csongrád megye) = ÁBTL 3.1.5. O-14967

ONLINE FORRÁSOK:

- A MEFESZ 1956. október 20-i nagygyűlésének magnetofon felvétele.* Gépirat. Belvedere Meridionale <http://www.mefesz.hu/document.php?id=4>
- MTI külföldi hírek 1956. február 14–18.* MTI http://library.hungaricana.hu/hu/view/KulfHirek56_1956_02_20kongr_1/?pg=0&layout=s
- Petőfi Kör A XX. Kongresszus és a történettudomány időszerű kérdései.* [jegyzőkönyv] 1956. május 30. és június 1. OSA Archívum <http://www.petofikor2016.hu/a-xx-kongresszus-es-a-tortenettudomany-idoszeru-kerdesei>

INTERJÚK:

- Ambrus János (Az interjút 2016. október 15-én Jancsák Csaba készítette.)
- Aszalós János (Az interjút 2015. október 30-én Jancsák Csaba készítette.)
- Bangó Jenő (Az interjút 2014. február 13-án Jancsák Csaba készítette.)
- Bujdosó Alpár (Az interjút 2016. január 5-én Jancsák Csaba és Kiss Gábor Ferenc készítette.)
- Csete Iván (Az interjút 2016. október 15-én Jancsák Csaba készítette.)
- Hajtó Ödön (Az interjút 2015. október 15-én Jancsák Csaba készítette.)
- Hámori Károly (Az interjút 2016. október 15-én Jancsák Csaba készítette.)
- Horváth Tamás (Az interjút 2012. október 17-én Jancsák Csaba készítette.)
- Kiss Tamás (Az interjút 2001. április 11-én, 2014. november 29-én, 2015. április 1-én Jancsák Csaba készítette.)
- Lipták Béla (Az interjút 2006. október 30-án Jancsák Csaba és Kiss Gábor Ferenc készítette.)
- Péter László (Az interjút 2014. március 27-én Jancsák Csaba készítette.)
- Pusztai Éva (Az interjút 2016. augusztus 31-én Jancsák Csaba készítette.)
- Tóth Imre (Az interjút 2016. február 3-án Jancsák Csaba és Kiss Gábor Ferenc készítette.)
- Csákány Béla In Újszászi 2006. 115–118
- Lázár György In Újszászi 2006. 194–202

SAJTÓ:

Délmagyarország [1956. november 1. és 1957. május 1. között: Szeged Népe] = DM

Szegedi Napló = SzN

Szegedi Új Nemzedék = SzÚN

Jövő Mérnöke = JM

Szabad Ifjúság = SzI

SUMMARY – THE SPARK OF REVOLUTION (1956)

The Association of Hungarian University and College Students (AHUCS) founded in Szeged on 16 October 1956⁷⁴⁷ was one of the most significant youth movement of the Hungarian 20th century. Several facts seem to justify this proposition. First of all there was the ruthless retaliation of power beginning around the spring of 1957 (only in Szeged nearly a hundred students became the victims of revenge: being expelled, in custody or convicted). Secondly, it was a clear sign of state paranoia that they could and/or did not dare to dissolve or suppress AHUCS, its dissolution rather happened according to a previously refined strategy. From April 1957, after infiltration and gaining overall majority within the association, the original cohesion was gradually destroyed and finally it was merged into the Young Communist League. My goal is to prove the importance of AHUCS as a student movement and an organisational attempt and to show that, in some respect, it had left its mark on the politics of youth and education, since after the restart of

⁷⁴⁷ The name of the organisations appears in different forms in different places. It is our historical duty to make it clear that AHUCS was not the legal successor of Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete operating until 1948, it is not the Magyar Egyetemek és Főiskolák Szövetsége founded at a student conference in Balatonlelle in July 1945 and it is misleading to mention it as Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége. But all of them have the same acronym, MEFESZ. Throughout the history of the movement it had always been problematic to write the acronym out in full. It was not properly written out even in the first journalistic account (Délmagyarország, 18 Oct. 1956) about its forming: „A vita eredményeként új ifjúsági szervezet alakítottak a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét...” The first official document (Diáktestvéreink!, 17 Oct. 1956) of the movement helps clarify this question: „Mi, a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományi Egyetem, a Szegedi Pedagógiai Főiskola, a Szegedi Zenetanárképző hallgatói 1956. október 16-án létrehoztuk saját egyetemi ifjúsági szervezetünket a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét.” The document was signed as follows: „A szegedi MEFESZ.” It is obvious that the members of AHUCS did not deal with this small detail during the days of the revolution, what is more, not even in the phase of forming (as the tape record of the general assembly held on 20 October proves it), they rather dealt with creating the democratic foundation of the organisation and formulating curricular and political demands. The question of the name has thoroughly been discussed in lots of publications. We find that the second „E” in the acronym (MEFESZ) was only included in order to make pronunciation easier.

tertiary education in February 1957 nothing could entirely be the same as before the revolution.

ABOUT THE NATURE OF A CIVIL MOVEMENT

Civil movements serve as mirrors in the case of social and political development⁷⁴⁸: „mainly the most urgent problems create them and their shape reflects back the whole, its determinative structures and mechanisms. Civil movements take part in social learning, innovation and reforms while they can teach us and show how to acknowledge social problems. [...] A civil movement can only become the engine of development in rare historic moments. [...] The historic role of civil movements has an indirect and a more positive effect. Civil movements can, as a kind of catalyst, come up with questions and answers concerning the political structure which can be canalised by political entities and institutionalised during reforms. However, this can lead to the disappearance or the institutionalisation of the civil initiative.”⁷⁴⁹

Communal initiatives based on movement-like objectives form a special group within the sphere of informal communities concerning their motifs and development, because, in most cases, they appear as flexible organisational structures in which the process of defining different values does not seem to cease.

“Because it happens once in a century that you can lead a crowd in action in two days and you feel everybody agrees with you, everybody is keen and follows you. The situation made it inevitable, the dictatorship of the previous ten years. And only ten years had passed since World War II, brains were not washed as during the thirty years of the Kádár system. Everybody kept something in there what set on fire – and exploded. That was the reason why the same events happened in Budapest a week after our assembly. People just walked, no one knew who led them, there was no leader of the revolution.”
(Tamás Kiss)⁷⁵⁰

⁷⁴⁸ SZABÓ MÁTÉ: *Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás*. [Civil Movements And Political Protest] Villányi úti könyvek, Politikatudományi sorozat, Budapest, 1998. See: http://www.hallgatoimozgalom.hu/site/index.php?option=com_content&view=article&id=410:szabo-mate-alternativ-tarsadalmi-mozgalmak-es-reform-magyarorszagon&catid=35:tanulmányok Last download: 2011. szeptember 6. 22:32

⁷⁴⁹ SZABÓ ibidem.

⁷⁵⁰ The interview was made by Csaba Jancsák and András Döbör. See: http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=emlek&nev=kiss_tamas&p=7 Utolsó letöltés: 2006.10.15. 16.12

Still, they have a significant common feature which creates their cohesion: the social problem generating the movement and another group identified as the generator of this problem. In many cases defining the „other group”, measuring its distance from the movement and dividing the aims into different programmes can lead to a spontaneous forming of a movement-network, but sometimes it is enough just to identify the lack of a certain value (or representation of common values/interests) as a starting point.

”The university students had no autonomous organisation, there was only, exclusively AWY from 1948 as a youth alliance and it was mandatory for everybody. The life within AWY was that the AWY secretary said a platitude or read a brochure up or something from Szabad Nép every month.” (Tamás Kiss)⁷⁵¹

THE SOCIAL ENVIRONMENT OF HUNGARIAN HIGHER EDUCATION IN THE FIFTIES

Higher education was cut off from the other social subsystems due to the lack of autonomy and to the centralised planning of general figures while it served short-term economic purposes.

Between 1949 and 1955 the number of Hungarian higher educational institutions increased from 19 to 36. The largest universities were in Budapest: the Lőránd Eötvös University (its old name, Péter Pázmány, was abandoned in 1950), the University of Economics (it bore the name of Karl Marx from 1953), the University of Technology and the Ignác Semmelweis University of Medicine. The University of Chemical Industry was founded in Veszprém, the University of Construction Industry in Szolnok, the College of Public Administration (after winding up the academies of law in 1949) in Budapest, the Lenin Institute to train Russian teachers (1949) and the College of Foreign Languages (1951).⁷⁵²

When Imre Nagy became the Prime Minister in 1953 the political climate changed in higher education, too, and more and more people thought there would be an opportunity to create a lively university and intellectual life capable of developing. This optimism was further strengthened when the Prime Minister stated in his government’s programme that: „There is a kind of exaggeration in the educational

⁷⁵¹ „Ötvenhatnak az a megismételhetetlen hangulata” [The Unfathomable Atmosphere of Revolution] – an interview with Tamás Kiss. (Jancsák Csaba – Döbör András) *Belvedere Meridionale* 2000. no. 5-6. 52.

⁷⁵² ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. Században.* [Hungary In The 20th Century] Budapest, Osiris, 1999. 361.

sphere of training young, new intellectuals”⁷⁵³ As a result of the programme the Minister of Education, Tibor Erdey-Grúz got to points during a Chancellors’ Meeting held on 18 December 1953 which had long been considered as vital higher educational issues among lecturers and students: „we gradually need to turn towards forming higher educational teaching and learning methods, making students work independently, making them do serious research into certain questions ... we have to see it clearly that there is no high-level university education without scientific creative work.”⁷⁵⁴

The Political Committee of the Hungarian Workers’ Party discussed the reform of higher education according to the above-mentioned ideas at its meeting held on 23 December 1953, though centralised decision-making was to be maintained and university autonomy would not be restored. The changes, however, resulted in giving more power to chancellors within the political field of higher education. And while it is true that the Political Committee of the Hungarian Workers’ Party resolved on 10 February 1954 that secondary educational methods should be abandoned in tertiary education in order to raise its quality, some months later the reforms started to take a turn to the old direction again.

”There was a 20% cut in the higher educational share of the budget between 1953 and 1956.”⁷⁵⁵ Constraints certainly caused a sense of depression. Andor Ladányi mentions it that there could be felt a constant fear of losing one’s job which was eased by puns (the „MÁV köszönés[greeting]” meant „Még állásban vagyok[I’m still employed]”). Ladányi also quotes the report of the Party Executive Committee of Lóránd Eötvös University: „Both university lecturers and students do not trust their leaders in many respects”.⁷⁵⁶

The previously announced policy of reforms came to a halt by the spring of 1955. „At the meeting of the Central Board of the Hungarian Workers’ Party held between 2 and 4 March they declared that they were going to return to the politics of the pre-1953 era due to the right-wing deviation.”⁷⁵⁷ As a result of restoration the Minister of Education, Tibor Erdey-Grúz said the followings at a Chancellors’ Meeting held on 8 April 1955: „Our main task is to ... restore learning discipline, to fight with the means of ideology against the disseminators of hostile, disruptive views and to,

⁷⁵³ LADÁNYI ANDOR (1986): *Felsőoktatási politika 1949-1958*. [Higher-Educational Policies Between 1949 And 1958], Budapest, Kossuth. 87.

⁷⁵⁴ Quoted by: SZÓGI LÁSZLÓ (ed.) (2003): *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Története*. [The History of Loránd Eötvös University] ELTE, Budapest. 339.

⁷⁵⁵ SZÓGI 2003. 341.

⁷⁵⁶ LADÁNYI 1986. 119.

⁷⁵⁷ SZÓGI 2003. 343.

where it is necessary, make consistent administrative steps. ... Fresher air should be let in universities.”⁷⁵⁸

„The right-wing deviation of the 1953 June Resolution took an extreme shape at universities and led to a critical political situation. ... An attack has been launched against the results of our higher educational policy – bound timetables, the social composition of students, teaching marxism-leninism, Russian language and military education – and the largest institutions. Nationalist, chauvinistic, irredentist, antisemitic views have come back again, even the traces of narodnik ideology among peasant youth. ... Some of our lecturers do not stand by the politics of the Party openly. In the past one and a half years, due to right-wing deviation, the political activity of party-member professors and lecturers has decreased significantly. ... The attitude and political development of young lecturers is less than reassuring. Most of them are not interested in marxism-leninism. The setbacks of party activity have also helped the strengthening of bourgeois ideology. Our young, mostly inexperienced local party leaders cannot be equal partners with the university leaders. ... The Central Board has concluded that the Ministry of Education and university leaders are both responsible for this intolerable situation.

*... This rotten liberalism should be stopped with proper regulations – including administrative steps – so as to secure a working atmosphere suitable for the politics of the Party and building socialism. University leaders should be made responsible for the political situation on universities. ... The lecturers who are not capable of the political training of students and of doing their teaching-researching jobs on a certain level should gradually be substituted.”
(The resolution of the Central Board of HWP, 30 June 1955)⁷⁵⁹*

A gust of „fresher air” reached 12 students who were expelled from Hungarian universities in the spring of 1955. Expulsions continued during the next schoolyear. Throughout the schoolyear of 1955/56 „200 students were expelled from universities.”⁷⁶⁰ Lecturers were also included in order to raise the number of lecturers coming from worker-peasant families.

As a result of these ideological-political efforts more than 66% of the admitted students came from a worker-peasant background by the middle of the decade. It

⁷⁵⁸ LADÁNYI 1986. 125–126.

⁷⁵⁹ MOL M-KS 276 53/239 öe

⁷⁶⁰ SZÖGI 2003. 344.

was far more complicated for youngsters with intellectual parents to get into higher education. Nearly 69% of them were not admitted in 1955.⁷⁶¹

By the beginning of 1956 it became clear for many of the concerned (lecturers, other employees, students, parents, experts) that Hungarian tertiary education had reached a crisis. After recognising it different groups of experts⁷⁶² and later party and state bodies formulated their higher educational reform ideas.

Students, however, had already become very active during the spring semester of 1955/56. Stirring started in the autumn of 1956.

„There was a kind of effervescence. A year earlier it would never have happened that students had a conversation in a corner or in a room of a Youth Hostel and talked about political matters. It was a taboo. Nobody dared to risk it, to express an own opinion. You could definitely feel in September 1956 that a change was going on. Something was going to happen, something was happening around us.” (Kiss Tamás)⁷⁶³

These processes made it clear (we have to emphasise the change of the climate, the emerge of the faith that communism can be improved which could be detected after the speech of Nikita Khrushchov kept on the XXth Congress of the Communist Party of the USSR between 14 and 25 February 1956 had become public⁷⁶⁴) that the reform of the system would be inevitable and, in the meantime, others also recognised that reforms could not happen without redefining values and roles.

As Jürgen Zinnecker⁷⁶⁵ put it there are moments when youngsters create their own patterns and their orientation of values and their drives deteriorate from norms.⁷⁶⁵ The basis of AHUCS as a student movement was the more and more important role of generational autonomy and its „hotbed” was becoming experienced about the

⁷⁶¹ PUKÁNSZKY BÉLA – NÉMETH ANDRÁS: *Neveléstörténet*. [History of Education] NTK, Budapest, 1996 (12.2. Az „ötvenes évek”)

⁷⁶² E.g.: DISZ (AWY) Petőfi Circle, ELTE Kolhoz Circle, József Attila Circle. See also: PÉTER LÁSZLÓ: *1956 előtt, alatt, után*. [Before, During And After 1956] Belvedere Meridionale, Szeged, 2006. About the higher educational debates of the eighties see: PALOVECZ JÁNOS: *Magyar felsőoktatás helyzete*. [The State of Hungarian Higher Education] OKI, Budapest, 1981.

⁷⁶³ „Ötvenhatnak az a megismételhetetlen hangulata” [The Unfathomable Atmosphere of Revolution] – an interview with Tamás Kiss. (Döbör András – Jancsák Csaba) *Belvedere Meridionale* 2000. no. 5–6. 53.

⁷⁶⁴ See: <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=12916> és http://hvg.hu/vilag/20060312_grajewski.aspx Last download: 2006.10.15. 23:12

⁷⁶⁵ ZINNECKER, JÜRGEN (2006): Fialatok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. [Youth In The Sphere Social Classes. New Thoughts On An Old Issue] In Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (eds): *Iffúszágszociológia* [Sociology of Youth] Szeged, Belvedere Meridionale. 69–95.

mechanisms of the state and the political system, about the relationship of ideas and reality⁷⁶⁶ and we have to add here the traditional Humboldtian⁷⁶⁷ sense of university autonomy as well. University youth turned from followers into makers of patterns on 16 October 1956.

”We need a new organisation that only defends our particular interests. No other organisation is capable of it. In AWY not only the problems of university youth are at stake. For example, if a case of a young worker is more important then it would be discussed first, not our case. We cannot wait on every occasion, if we feel that our case is urgent. Anyway, we lost confidence in AWY so the significance of the new organisation is clear.” (Justification of section 1/a of the rules and regulations of AHUCS)

There were two higher educational institutions in Szeged in 1950, the University of Szeged and the College of Didactics. The university consisted of five faculties: law, arts, natural sciences, medicine and pharmacology. Although the University of Medicine became separated in 1951 its political leadership remained the task of the old university party unit. The Faculty of Pharmacology actually belonged to the Faculty of Natural Sciences. The College of Didactics was an independent body but it was supervised by the University and College Executive Committee of the Party. Though the training of health visitors and music teachers was already a part of the system in the fifties, it did not give a degree, just a certificate. Their problem was included in the programme of AHUCS on 20 October 1956, namely „9th point: We claim that the school of music should be regarded as a college and we demand proper university student rights for its students.” and „10th point: We claim that the health

⁷⁶⁶ „I do not think it was a political idea, rather a kind of emotional affection, a series of adventures I previously mentioned: that I could not gain an admission to the university despite my outstanding high school certificate because my father and my mother were teachers, namely intellectuals. I saw that the so-called possessors of power, the workers and peasants may have lived in bigger poverty, under a tighter suppression. And it is not poverty, since after the war it was almost natural, the poor conditions of living. But how much they were terrorized!” (Tamás Kiss) http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=emlek&nev=kiss_tamas&p=1 2006.10.15. 16:24

⁷⁶⁷ Az egyetemek a Tudomány várai. See also: JOHN HENRY NEWMAN: *Az egyetem eszméje a tudás célja önmaga*. [The Concept of University Is The Objective of Knowledge Itself] [trans. Endreffy Zoltán] http://www.ifjusagsegito.hu/belvedere/tan/x____john_henry_newman_az_egyetem_eszmeje_a_tudas_celja_onmaga.doc, továbbá TÓTH TAMÁS: A napóleoni egyetemről a humboldti egyetemig. In: *Az európai egyetem funkcióváltozásai: Felsőoktatás-történeti tanulmányok*. [ed. Fábri György] Professzorok Háza, Budapest, 2001 <http://www.fil.hu/tudrend/Tt/egy-kot/toth2.htm> 2006.10.15. 16.30 and KOZMA 2004.

visitors' training school should be regarded as a college and we demand proper college student rights for its students."⁷⁶⁸

THE FIRST STEPS OF ORGANISING AHUCS

From 10 October Tamás Kiss and András Lejtényi kept thinking about the idea of forming a new, independent organisation representing university and college students beside AWY.

„... We [Lejtényi, Kiss and Imre Tóth – JCs.] worked out the temporary rules and regulations in Virág Confectionary. These contained approximately the followings: it is an organisation defending interests (we did not give a name to it then), it deals with academic, social and cultural problems of the students. It would operate beside AWY. It would be constructed by general elections. Its highest organ is the University Student Council without any decision-making right, just an executive organ. Then follow the faculty councils, representatives of grades and the learning groups. We planned decision-making rights for the student general assembly, the faculty and grade assemblies.”⁷⁶⁹

In the meantime Helmut Alaksza, a law student got a letter from the Faculty of Arts of Budapest and he discussed it⁷⁷⁰ with Lejtényi and Kiss. The students of the Faculty of Arts of Budapest called for a strike with the claim of turning Russian language into an optional subject. Kiss, Lejtényi and their mates decided to not only formulate their own demands, but also to make an attempt to form their student organisation.

In the morning of 15 October they accepted the first version of the rules and regulations in the Student Club and a temporary name, Student Alliance. They also formulated a proposal that each faculty should elect three members who would represent their faculties in the Committee of 18 which would work out the programme

⁷⁶⁸ KISS TAMÁS (2002): *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége – 1956, Szeged*. [The Association Of Hungarian University And College Students – 1956] Ed. by Jancsák Csaba. Szeged Belvedere Meridionale. 116.

⁷⁶⁹ The testimony of Imre Tóth. The trial of Tamás Kiss and his mates. CSML B. 1249/1957. 169.

⁷⁷⁰ As László Péter pointed it out, it was (in the 2 Sept 1956 issue of *Művelt Nép*) Károly Gáti (in an article titled *Az iskolának vagy az életnek?*) who first claimed that Russian language would be an optional subject. Péter assumed that these lines might have inspired the students from Budapest: „We must first claim that Russian language should be optional!” Károly Román, a student from the Faculty of Arts from Budapest sent this letter to his friend, Helmut Alaksza and then he showed it to his grademates, Kiss and Lejtényi. (PÉTER LÁSZLÓ: *Vita Gáti Károllyal*. [Arguing With Károly Gáti] lobby@list.hungaria.org)

and the final version of the rules and regulations. There was a spontaneous mass gathering in the Auditorium Maximum of the Faculty of Arts on 16 October, the students, in the presence of some hesitating AWY leaders, decided to form AHUCS and to write down their claims and to approach every student of the country and offer them the opportunity to join AHUCS.

„This was a noisy evening, no need to mention. Although only a few of us stayed together (Lejtényi, Gönczöl, Imre Tóth, some others and me [Tamás Kiss – J.Cs.]) and went to a youth hostel. We formulated an appeal titled „Join us!” to every student of the country on a small typewriter. Then we declared that we had established AHUCS in Szeged.”⁷⁷¹

”Student Brothers! We, the students of the University of Szeged, Medical University of Szeged, College of Didactics of Szeged and the College of Music Teacher Training formed our own university youth organisation on 16 October 1956, the Alliance of Hungarian University and College Students. Our aim is the freedom of thought, to brush off the burden forced on us by Stalin and Rákosi. We want to defend our special student interests, we want to go on and improve free. AWY, as we see and the leading board of AWY also admits, has lived up its credit and has not kept the pace of development as the Party. We cannot wait for it catching up with the Party. We cannot wait until the house collapses onto us. That is why we, in the spirit of the 20th Congress, have formed a new, independent organisation which only represents the interests of college and university students of today. We, the students of Szeged made the first step, we call you to join us!!!

Let’s spread AHUCS to a nationwide organisation! Brother of us! It is about you as well, Your interests are at stake. United we stand! Join AHUCS! Szeged, 17 October 1956”⁷⁷²

After the meeting they had to form AHUCS at the faculties, elect three representatives and formulate programme points concerning the students of the given faculty. A characteristic of the events was that each faculty would organise their own bodies and claim their own educational reform ideas based on what they had heard on 16 October.⁷⁷³

⁷⁷¹ „Soha, sosem az Én került az előtérbe, hanem mindig a Mi” – an interview with Tamás Kiss. In KISS 2002. 138.

⁷⁷² Quoted in: KISS 2002. 178.

⁷⁷³ In the matter of the College of Didactics see NAGY ISTVÁN (2005): „... a fiatal szívek forradalma.” [‘Revolution of Young Hearts’] Szeged, Bába.

”As it turned out later (and we knew nothing about it, of course) they had squeakers everywhere, a whole network. By the end of the day of 16th, the party committee had already been informed. There is a big trouble here, comrades, the university youth has revolted, they demand the withdrawal of the Soviet troops, they demand elections, the abandonment of Rákosi and his mates and they also have educational claims! Something must be done! Then the AWY Committee was ordered to keep a session and now it seems to me they did not feel strong enough to simply break us down, they rather said: ‘Right, let us find those ten students, they at least must be fired and may be sentenced for incitement and get a two-year imprisonment!’ They were not strong enough. So they appointed the university AWY Committee to get in touch with the leaders and try to persuade them to stay within AWY and then AWY would overtake these problems.”⁷⁷⁴

The negotiations with AWY went on in the presence of Géza Sipos (the leader of a local department of the Party) and Miklós Kuszin (the secretary of the Csongrád County Committee of AWY).

”The AWY leaders were sitting there around a long table and we sat down at the other end of it, may be a dozen, or something like that, out of the 18, I don’t know. Formally, we had not come into being yet, it could not happen without a permission but we considered it to be established and that was enough. We actually spent two days with arguing about staying within AWY and not setting up an own organisation because we were still all AWY members and, what is more, there were several AWY group leaders among us, though they were not upper leaders. So they advised us to stay within AWY and demand those rights within its framework. But the decisive majority of the committee of 18 and basically me, Andris and Totya as well, said we had nothing to do with AWY, we were fed up with them, they had lied to us, they had fooled us too many times! We do it alone.”⁷⁷⁵

THE AIMS OF AHUCS

„The aim of the alliance is that the youths leaving the universities and colleges who are dedicated to represent the mind of the nation should not be an

⁷⁷⁴ Kiss 2002. 138. The negotiations started at 8 a.m. on 18 October.

⁷⁷⁵ Kiss 2002. 140.

indifferent, passive crowd, a layer of coward, supple and mean ones, but an army fighting bravely and soulfully for the nation, the country and for a merrier future. These people should not be in fear of talking about the truth, but they should serve the nation and the country with their skills, knowledge and ability.” (Section 5 of the rules and regulations of AHUCS)

Formally AHUCS came into being at the assembly held in the Auditorium Maximum of the Faculty of Arts on 20 October. The National Radio recorded the event. Inspired by Gyula Pálffy from the College of Didactics György Garai arrived from Budapest and recorded the whole meeting.⁷⁷⁶ Dezső Gönczöl, a student from the College of Didactics greeted the gathered people, András Lejtényi, a law student, read up the latest version of the rules and regulations, then Tamás Kiss, another law student, the programme of AHUCS, namely the list of educational and political claims. Kiss stressed that the programme and the claims belonged to the local AHUCS body of Szeged, faculty claims would be formulated at faculty assemblies. According to us this statement meant that the new organisation was based on the principle of subsidiarity, it wanted to be an organisation building itself from bottom up.

Subsidiarity and its application is a product of civil organising in the long history of European democracies. The idea that local problems can be the most efficiently resolved by an organised local community is a widespread practice in Western democracies. Subsidiarity is not only an areal division, but also a rational way of dividing roles and tasks. It is even more true in the case of higher education where student matters are handled by involving students in different institutions who gradually bear a larger sphere of authority in these concerns.

Local governments are the basic tools of preserving democratic institutional working practices. These peculiar organisational frameworks of civil self-governing are both suitable for expressing professional and political interests. Asking questions and raising issues, directing and delegating is a common interest of public and state actors.

Since self-governing has proved to be viable and successful in large systems, it was implemented into the specific system of higher education. Representing interests, raising issues, resolving problems are tasks which can best be handled by student representatives whose motivation is natural.⁷⁷⁷

⁷⁷⁶ Kiss 2002. 163.; the tape record of the gathering can be read here: www.mefesz.hu

⁷⁷⁷ I would like to thank here László Benked, András Levente Gáll, Balázs Csirke, László Hamvas, Péter Kádár, Gábor Kátai, Tamás Kucsera and Tamás Ocsovai, as former student leaders, for the exhausting conversations about the topics of self-governing and subsidiarity being frequent from 1996 to 2006. They really helped the understanding of the principle of student movements after the change of regime.

”We know our interests best, it is our task to represent them and to defend them, if it is necessary. An organisation standing outside of us, with leaders who are not only our representatives, can not represent our interests as strongly as we can. We are not kids who cannot separate right from wrong. Our experience is that we can only reach what we fight for.” (Section 2/c of the rules and regulations of AHUCS)

These recognitions led to the establishment of self-governed student bodies at the dawn of the change of regime. Now we know that student movements started at the same place, on 16 October 1956 and on 24 October 1988, in Szeged.

In connection with student movements the most important expectation was that student interests were to be expressed and represented by students, since the world of students and their interests are particular. This springs student movements into motion and does still. Here we also have to mention that all three subsystems of higher education (administration, educational institutions, self-governed student bodies) share the common interest that the representation of student interests should be efficient.

THE EDUCATIONAL CLAIMS OF AHUCS AND THEIR TOPICALITY

The educational claims of AHUCS were the following⁷⁷⁸:

- 1st point: The political screening of university youth should be done in the spirit of the party declaration concerning intellectuals published in August.
- 2nd point: The periodical Szegedi Egyetem should be the forum of university and college students, which must be reflected in the content and outlook.
- 3rd point: The members of the student welfare committee should be elected by the faculty assemblies.
- 4th point: We claim the right of arranging free theoretical debates.
- 5th point: Overexertion must be terminated:
 - a/ martial education should be terminated in the case of girl students and should be reduced to two lessons per week in the case of boy students,
 - b/ in the case of extracurricular subjects the graduation should be: meets demands or does not meet demands, we want more special elective lessons and less mandatory lessons.

⁷⁷⁸ Kiss 2002. 116–117.

6th point:

- a/ We establish a housing committee which declares the maximum price of rents.
- b/ The youth representative of a Youth Hostel can veto the appointment of the manager.
- c/ Youth hostels should be made out of free public buildings if it meets demands.

7th point:

- a/ Travels should be organised abroad, to the East and West as well.
- b/ We claim a 50% allowance for interior travels.

8th point: We claim a general ticket price allowance for every cultural event.

9th point: We claim that the school of music should be regarded as a college and we demand proper university student rights for its students.

10th point: We claim that the health visitors' training school should be regarded as a college and we demand proper college student rights for its students.

11th point: Let there be university autonomy.

Some of their demands (though a lot has changed in the last fifty-five years) still seem to be valid. Szegedi Egyetem is still the periodical of the university (leaders) with a professional background and staff. Although students occur regularly in it, it is rather a tool for marketing purposes. Students have the right to continue free theoretical debates apparently, but these are actually forbidden in order to keep the educational institution distant from politics. The basis of the present training system is obviously the freedom of choosing a higher educational career, still, the evaluation of extracurricular subjects is different from the meets demands/does not meet demands scale. Despite the credit system the syllabus is usually bound, there are just a few elective classes and most of the classes are mandatory in the present system, too. The appointment of youth-hostel managers can only be reported but not vetoed by the student bodies. The age of capitalism has brought the disappearance of student allowances at cultural events. The other claims are now parts of our reality. Here we would like to add that the school of music (the Music Conservatory of Szeged) became a faculty of the university in 2003, so it only happened nearly after fifty years.

THE CRADLE OF HUNGARIAN STUDENT MOVEMENTS AND THE POLITICAL CLAIMS OF AHUCS

After the analysis of documents and interviews made with the leaders and founders of AHUCS it is time to evaluate the role of the Alliance.

The idea of an independent university youth organisation derived from university students of Szeged (from Tamás Kiss and András Lejtényi). It was not an initiative of the power. The original purpose of the organisers (until 16 October) was to form a youth organisation building from bottom up which was to serve as a tool to solve educational and social problems of youth. They thought student solidarity would create its cohesion. Some of their objectives were really monumental, reaching beyond educational and social claims, the right of free theoretical debates, for example.

„The members of AHUCS have the right to rely on the solidarity of AHUCS in a serious and correct case. One of the main duties of AHUCS is to protect the interests of students as much as possible. The alliance consists of the sum of the given members, so a member should rely on its solidarity in every case which concerns the interests and the authority of the alliance. Without it the members would not dare to confess proposals and claims which would be addressed to the leaders of the state or the party, for example the recent question concerning Russian language. AHUCS, of course, will not stand by anyone if the given person breaks the moral standard, the law or any kind of regulation.” (2nd article section 5 of the rules and regulations of AHUCS)

„AHUCS was founded to defend the interests of university and college students. Every AHUCS member has to strive for – on the basis of rationality – defending these interests which are our own. Do not forget that we are all for one and one for all.” (2nd article section 6 of the rules and regulations of AHUCS)

AHUCS was based on direct democratic values. They secured for its members the freedom of thought, opinion and decision in the rules and regulations. One-person leadership, „leadership cut off from the crowd” was excluded in its constitution.

„AHUCS is an independent, free organisation. [...] The basic principle of AHUCS is democracy, spreading to the widest range of affairs. As a consequence, and in order to avoid one-person leadership decisions can only be made by the majority of the members. So as to avoid the devastating system of

instructions coming from above decisions can only be made by the members.” (1st article section 2.a of the rules and regulations of AHUCS)

„AHUCS is the organisation of university and college students. The right to debate must be secured and must be given to every student and every member of AHUCS by which the issue of direct democracy is maintained. The right of voting is also concerned the same way. It was really problematic that the members did not dare to express their opinions. So it can be considered to be correct that let us have a public forum where everybody can tell their point of view without any restriction, without facing reprisal or pushback.” (2nd article section 3 of the rules and regulations of AHUCS)

„If a theory goes to the wall during a debate, it is obviously unjust. What is right, it is the interest of all. What is the interest of all of us, it is obligatory to fight for it. Our envoys should not be leaders (in the incorrect sense of the word), but the faithful and exact executors of the will of youth. The system of commands coming from up is theoretically full of mistakes and practically unjust.” (2nd article section 7 of the rules and regulations of AHUCS)

AHUCS was a student initiative, but, as an organisation, it could not start its own life due to the forthcoming revolution, invasion and retaliation. As a social movement it serves as a mirror, because it came into being as an answer to serious social, educational and youth problems. AHUCS was based on movement-like principles and objectives, its most important features were that it declared values and it had a flexible organisational form (e.g. it was a conscious decision not to elect a presidency or a president). The appeal titled „Student Brothers!”, however, talked about the establishment of a national student council. This intention was repeated in the constitution accepted on 20 October.

„The character, task and aim of the alliance: AHUCS is an organisation of the masses of university and college students which includes the whole number of youths participating in education.” (1st article section 1 of the rules and regulations of AHUCS)

They also formulated nationwide political claims beside the intention of forming an organisation and demanding educational and social reforms on 16 October. Most of these claims were accepted as the programme of the AHUCS unit of Szeged recorded by the National Radio on 20 October. Three days later many of them became the claims of the Revolution.

„The political claims of AHUCS:

1. We press for bringing those into justice who are responsible for the crimes of the last era and the trials should be public!
2. We press for the freedom of information! The press should comment everything in full details!
3. We press for reelecting Imre Nagy and György Lukács into the Central Leading Board!
4. We claim a salary reform! The upper limit of incomes coming from the state should be announced and the improvement of low salaries should be accelerated!
5. We press for abolishing death penalty concerning political crimes!
6. We press for a reestablished, free, democratic system of elections!
7. We claim that university youth should play a greater role in directing the political and other matters of the country!
8. The national celebration of 15 March should be restored!
9. Russian troops should be withdrawn!
10. The mandatory delivery of peasants' surplus should be abolished!
11. Let there be university autonomy!⁷⁷⁹

The cohesion of the movement was based on two things. Firstly they experienced certain social problems and, secondly, there was the other group, the Alliance of Working Youth (AWY), something they could fight against. So they started to revolt against the organisation which had kept them iced and treated them as infants, then they turned against the paternalistic state. AHUCS planned to transform the youth scenario, which had been kept under control by a totalitarian system, and to take part in the public matters of the university. This activity was considered to be subversive and revolutionary both by the state and the party.

After the assembly kept on 20 October they sent envoys to all parts of the country. The envoys carried the message of AHUCS. Several AHUCS units came into being in the next few days: 21 October – Sopron (Dimitrov Square Dormitory), Veszprém; 22 – Gödöllő, Debrecen (Benczúr Street Youth Hostel), Budapest (University of Technology, College of Horti- and Viniculture); 23 – Mosonmagyaróvár (Academy of Agriculture). The most well-known assemblies may have been the ones kept at the University of Technology (Budapest) and Benczúr Street (Debrecen) on 22 October

⁷⁷⁹ Some parts of the political claims of AHUCS read up on 20 October can be heard here: <http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=doku>, the script of the tape record can be found here: http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=doku&nev=19561020_nagygyules (The original tape record is in the archives of the National Radio: D. 565 sz. 1-9. tapes)

where a lot of students joined the new organisation. They formulated their own claims based on the programme of AHUCS which appeared on the demonstrations (in Budapest and in Debrecen).⁷⁸⁰

It is common knowledge that a civil movement can only become the engine of change in rare historic moments, when the new political system undertakes and institutionalises the issues and suggestions of the given movement.⁷⁸¹ It could not happen in the case of AHUCS due to the paternalistic, totalitarian nature of the regime. The first student movement which tried to build itself from bottom up since WW II is not a case of institutionalisation, but of being the catalyst of revolution as it raised important issues in the right historic moment.

The most significant effect of AHUCS on the policy of education was the moment when Dezső Baróti and some other professors decided, in November 1956, to legalise the spontaneously reoccured university autonomy (originally it was a claim of AHUCS), therefore they put together the draft of a new law about the status of universities. It was certainly rejected by the ministry of education.⁷⁸²

All in all we can state that the students of Szeged played a vital role in showing higher educational matters to Hungarian society and drawing the public's attention to the problems of youth. After the assembly kept on 20 October AHUCS had a huge impact on national politics by its claims and envoys.⁷⁸³ It became the spark

⁷⁸⁰ SZAKOLCZAI ATTILA – Á. VARGA LÁSZLÓ (2004): *A vidék forradalma 1956 I. kötet.* [The Revolution of The Countryside in 1956. vol. 1. 1956-os Intézet, Budapest, 2004; Attila Szokolczai (ed.) (2006): *A vidék forradalma II.* [The Revolution of The Countryside in 1956 vol. 2.] Budapest, Gondola Nova Kiadó.; LOMAX, BILL (1989): *Magyarország 1956.* [Hungary 1956] Budapest, Aura.; FILEP LAJOS (2000): *Debrecen 1956. Forradalom, nemzeti ellenállás, megtorlás.* [Revolution, National Resistance, Retaliation] Debrecen, Csokonai Kiadó.; FRIVALDSZKY JÁNOS (2006): *Övenhat műegyetemistái.* [The University Students of 1956] Pomáz, Kráter.; IFJ. SARKADY SÁNDOR (2006): *A soproni MEFESZ az 1956-os forradalomban.* [The AHUCS Body of Sopron In The Revolution] Sopron, Nyugat-Magyarországi Egyetem.; LIPTÁK BÉLA (2003): *35 nap.* [35 Days] Budapest, BBS INFO Kiadó.; OSVÁTH ZSOLT – ZSIDI VILMOS (2007) *Magyarországi világi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalom és szabadságharcban.* [Hungarian Higher-Educational Institutions During The Revolution And The War of Independence] Budapest, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség.; MORDÉNYI ENDRE – SEPETÁN RÓBERT (1999): *Gödöllő, 1956. A forradalom és szabadságharc krónikája.* Gödöllő, 1956. [The Chronicle of The Revolution And The War of Independence] Gödöllő, Gödöllői Városi Múzeum.; PACZOLAY GYULA (2006): *Az 1956-os forradalom eseményei a Veszprémi Vegyipari Egyetemen.* [Revolution At The University of Chemical Industry of Veszprém] *Egyetemünk* (Veszprém) 2006/6., 23 (1. rész) és 2006/7., 20-21 (2. rész)

⁷⁸¹ KOZMA 2004.; SZABÓ 1998.

⁷⁸² ÚJSZÁSI ILONA: *A szabadság pillangója.* [The Butterfly of Revolution] Szeged, 2006, Belvedere Meridionale.

⁷⁸³ As Gallicus, a presenter noted it in the programme Reflektor on Szabad Európa Rádió [Radio Free Europe] on 21 October 1956: „There is a storm in Szeged, a devastating storm. [...] There is a storm in Szeged, though it is due not to the forces of nature but to the elemental uprising of young

of revolution and the forerunner of today's student movement⁷⁸⁴ started back in September 1988. In our view AHUCS was the most important attempt to create a democratic student organisation in the 20th century.

souls. [...]It is likely to be devastating for the system but may be or surely it is purifying and improving for the nation.” The original tape record can be heard here: <http://www.mefesz.hu/mefesz.php?oldal=doku>

⁷⁸⁴ About the student movements before the change of regime (1988 and 89) see: www.hallgatoimozgalom.hu

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerző e helyütt szeretne köszönetet mondani a kötet megírásához nyújtott segítségéért Ambrus János, Aszalós János, Bangó Jenő, Bujdosó Alpár, Csete Iván, Hajtó Ödön, Hámori Károly, Horváth Tamás, Kiss Tamás, Lipták Béla, Péter László, Pusztai Éva és Tóth Imre interjúalanyainknak, akik segítettek megidézni az 1956-os egyetemek és egyetemisták világát.

Köszönet illeti Pusztai Gabriella és Kozma Tamás professzorokat, akik nemcsak a vonatkozó oktatáskutatásaikkal, hanem személyes meglátásaik által is formálták kutatói szemléletmódot az egyetemi mikroklíma, az egyetemek éthosza és az értelmező közösségek kutatásának témájában. A munka elméleti megalapozásához nyújtott segítségért köszönetet mondok Utasi Ágnes és Pászka Imre egykori egyetemi szociológus professzoraimnak, akiknek kutatásai, publikációi és az utóbbi években folytatott beszélgetéseink alkalmával megosztott gondolatai inspiráló erővel hatottak a munkámra.

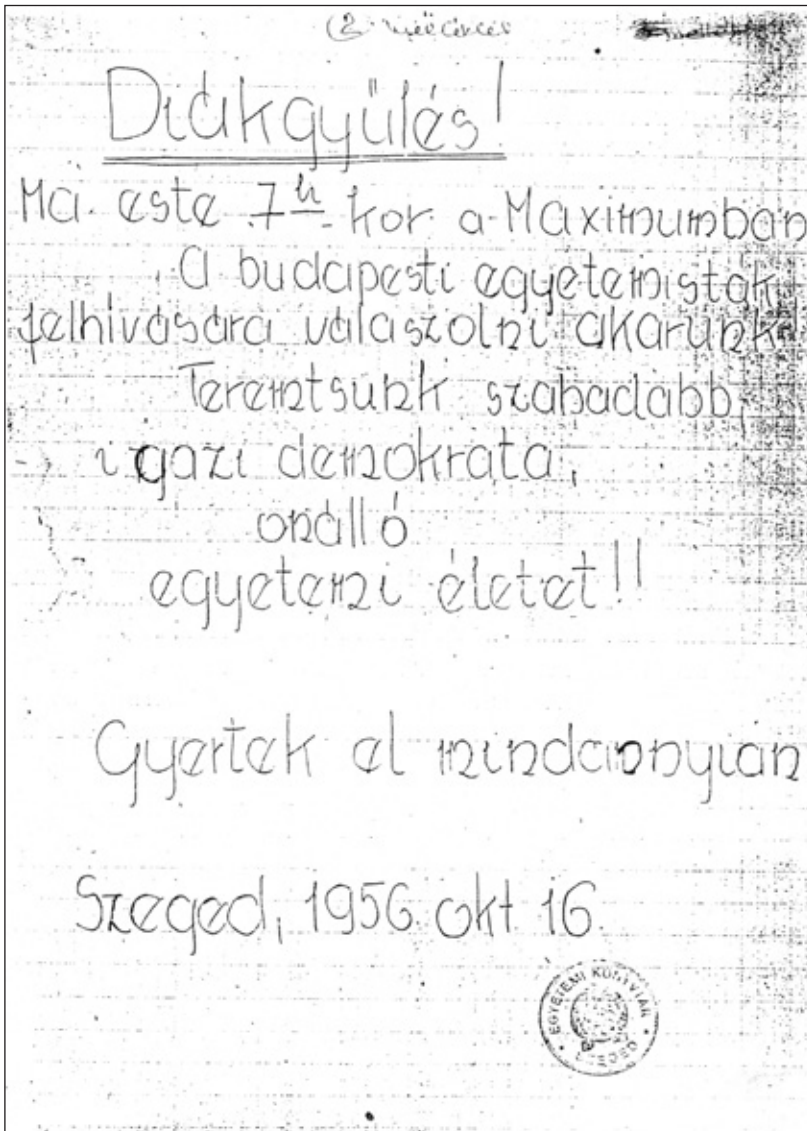
Köszönetet mondok a kötet lektorainak Miklós Péternek és Kiss Gábor Ferencnek segítő kritikájukért, felvetéseikért – utóbbinak kiemelten azért is mert szerkesztői szemmel tett megjegyzéseivel segített a kötet hivatkozásrendszerének végső könyvészeti formába öntésében is. Köszönöm Sulyok Hedvig alapos és értő szöveggondozását. Szeretném megköszönni a kötet méltó formába öntéséhez nyújtott munkáját Szuperák Attila műszaki szerkesztőnek és feleségemnek, Majzik Andrea grafikusnak – kettejük munkája nemcsak e könyv, hanem a Szemtanú könyvsorozat korábbi kilenc kötetének megjelenéséhez is komoly hozzáadott értéket képvisel.

A kutatás lefolytatásához nyújtott értő támogatásáért köszönetet mondok a Nemzeti Kulturális Alapnak, a Szegedi Tudományegyetemnek és különösen Szegfű László tanár úrnak, aki a Belvedere Meridionale Alapítvány elnökeként mindig támogató figyelemmel kísérte munkámat.

A könyv megjelentetéséhez nyújtott támogatásért köszönetet mondok a Nemzeti Kulturális Alapnak.

Végül a kutatások megvalósításához és a kötet elkészüléséhez való hozzájárulásáért kiemelt köszönetet mondok Kiss Tamásnak, aki nemcsak könyvtárával, dokumentumaival és tanácsaival, hanem atyai jóbarátként tett személyes megjegyzéseivel segítette a téma mélyebb megértését.

MELLÉKLET

Az 1956. október 16-i gyűlés plakátja

D I K A T L A K O Z A T K A I N K E I

Mi, a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományegyetem, a Szegedi
 Pedagógiai Főiskola, a Szegedi Zenetanárképző hallgatói 1956. október 16-án
 létrehoztuk saját egyetemi ifjúsági szervezetünket a Magyar Egyetemisták
 és Főiskolások Szövetségét. ^{Szegedi} Munkánk gondolatát, a Szatlin és Imkosi által
 rátkényszerített szellemi iga lora sa. Meg akarjuk védeni hűjatos egyete-
 mist érdekeinket, szabadon akarunk haladni, fejlődni.

A MEEZ - tapasztalatunk szerint, melyet maga a MEEZ Központi Vezetősége
 is beismer - elvesztette az ifjúság bizalmát, ezenkívül messze elmaradt fej-
 lődésben a Párt mögött. Mi nem várhatjuk meg, míg utoléri [K Nem várhatunk
 mert fejünkre ég a ház. Ezért a XV. Kongresszus szellemében egy új, a
 MEEZ-től teljesen független ifjúsági szervezetet hoztunk létre, mely kizáró-
 lálag a mi egyetemisták és főiskolások érdekeit képviseli. Mi, a szegediek
 megtettük az első lépést, felhívunk benneteket

C S A T L A K O Z A T K A I I I

Terjesszük ki országos méretűvé a MAFSZ-t!

Munkatévri Mlad is en. vrn, a Te érdekeid forogunk között. Egyedben az
 erő,

C S A T L A K O Z Z A M E F S Z - h e z ! ! !

Szeged, 1956. október 17.

A szegedi MEFESZ.

*A MEFESZ október 16-i megalakulásáról szóló felhívás
 1956. október 17. (Aláírás: a szegedi MEFESZ)*

MÁSOLAT!

DIÁKTESTVÉREINK!

Mi, a Szegedi Tudományegyetem, a Szegedi Orvostudományegyetem, a Szegedi Pedagógiai Főiskola, a Szegedi Zenetanárképző hallgatói 1956 október 16-án létrehoztuk saját egyetemi ifjúsági szervezetünket a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségét. Célunk a gondolat szabadsága, a Sztálin és Rákosi által ránkényszerített szellemi iga lezárása. Meg akarjuk védeni sajátos egyetemista érdekeinket, szabadon akarunk haladni, fejlődni.

A DISZ - tapasztalatunk szerint, melyet maga a DISZ Központi Vezetősége is beismer - elvesztette az ifjúság bizalmát, ezenkívül messze elmaradt fejlődésében a Párt mögött. Mi nem várhatjuk meg, amíg utoléri! Nem várhatunk, mert fejünkre ég a ház. Ezért a XX. Kongresszus szellemében egy új, a DISZ-től teljesen független ifjúsági szervezetet hoztunk létre, amely kizárólag a mi: egyetemisták és főiskolások érdekeit képviseli. Mi, szegediek, megtettük az első lépést, felhivunk benneteket.

CSATLAKOZZATOK!!!

Terjesszük ki országos méretűvé a MEFESZ-t!

Diáktestvér! Rólad is szó van, a Te érdekeid forognak kockán. Egy-ségben az erő,

CSATLAKOZZ A MEFESZ-hez!!!

Szeged, 1956. október 17.

A szegedi MEFESZ.

Másolat hitelével:
Szeged, 1957. szept. 12.

Fodor M.
Fodor Margit
II.o.sgt.

A MEFESZ október 16-i megalakulásáról szóló felhívás rendőrségi átgepelt változata
1957. szeptember 12. (Aláírás: a szegedi MEFESZ)

M E G H I V Ó .

A főiskolai hallgatók f.hó 18.-án /csütörtökön/ este 6 órakor
a Dísz-teremben

" Ö S Z I E T E S Z Ó V A L " I S K O L A G Y Ű L É S T

tartanak, melyre valamennyi tanárukat és a főiskola valamennyi
dolgozóját szeretettel hívjuk és várjuk.

A vitaest tárgya: oktatási, nevelési kérdések, Dísz-élet.

Szeged. 1956.okt.16.

A FŐISKOLA HALLGATÓI.

A szegedi Pedagógiai Főiskola október 18-i iskolagyűlésének meghívója

akarva, vagy nem akarva — megnyugodva dolgozzék és ez teljesen mindegy — árkotás amennyire lehetséges, feledje a a párt és a nép közé. S mivel régi bánatalmakat.

N. I.

Szegedi egyetemisták nagygyűlése

A szegedi egyetemek és a főiskola hallgatói kedden este az Ady téri egyetem nagy előadótermében nagygyűlést tartottak. A gyűlésen mintegy másfél-ezer hallgató vett részt.

A vita eredményeként új ifjúsági szervezetet alakítottak a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetségét, a MEFESZ-t, illetve annak szegedi szervezetét, amely a DISZ mellett működik, majd az alakuló gyűlés tömeggyűléssé változott át. A fiatalok élesen bírálták az idegen nyelvek, a

marxizmus—leninizmus; a honvédelem tanításának mai formáját és rendszerét; ezenfelül elhatározták, hogy a a politikai élet egyes kérdéseivel kapcsolatban követelésekkel fordulnak az ország vezetőihez. A többi között követelik a halálbüntetés eltörlését, a törvénysértésekben, mindenképp a Rajk-ügyben bűnösnek bizonyultak ügyének nyilvános tárgyalását, a fizetések arányba állítását, az alacsony bérének fizetésének rendezését, a Jugoszláviával való szövetséget, a tájékoztatás javítását.

A miniszter nyilatkozata

Kónya Albert oktatásügyi miniszter tegnap Szegeden járt, hogy megismerkedjen az egyetemi ifjúság aktuális problémáival. A déli órákban látogatást tett a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, ahol éppen MEFESZ alakuló gyűlést tartottak a hallgatók. A miniszter délután a Dugonics téri Központi Egyetem rektori hivatalában találkozott az egyetem karainak több vezető professzorával és az ifjúság képviselőivel, hogy széleskörű tájékoztatást nyerjen az egyetemi ifjúságot foglalkoztató kérdésekről.

Lapunk munkatársának kérdésére Kónya Albert oktatásügyi miniszter közölte, hogy az egyetemi hallgatók által feltett tanulmányi követelések zömével egyet ért olyannyira, hogy ezen kérdések kidolgozásával és a Minisztertanács elé való terjesztésével nagyon komolyan foglalkozik napjainkban az Oktatásügyi Minisztérium. A megoldásra váró problémákkal kapcsolatos intézkedésekről hamarosan — talán már a jövő héten — módjában lesz sajtótájékoztatást adni — mondotta Kónya Albert miniszter.

van mint fordításokat hoz sokszor mákról A Tisz szegedi Szegedne

Egy fil eszembe. amelyet a tam.

Sűrű i bologattai s titokzat sékről zú A mer lány, a s multen b ja oldalá kérően r karjait. A egyre kö nézőhöz, már csak látszik, s ze. S ekf ről két e húzza, m szélyben utolsó p Mondo ez a k eszembe, merősöm őszinte s li a régi zis:

— Bo a mai fi Körültr hová ve garettaha las rámr várakozó rá, mesé

A Szegedi Pedagógiai Főiskola iskolygyűlésének határozata.

A Szegedi Pedagógiai Főiskola 1956. október 18-án iskolygyűlést tartott, melyen a Főiskola ifjúsága teljes számmal megjelent. Az ifjúság tanácskozásán résztvettek a Főiskola tanárai és dolgozói is. A gyűlés behatóan megvitatta az oktató-nevelőmunka, valamint az ifjúság egyéb kérdéseit. A szocialista Magyarországnak érdekében állást foglalt az országos politikai követelések mellett. Egyhangulag a következő határozatot hozta:

I.

1. Regeszkedünk haladó nemzeti hagyományainkhoz:
 - a./ Méltóképen ünnepeljük meg március 15-ét, október 6-át és István király napját
 - b./ Hunyadi világhírességünk mátyásfalvi győzelmének emlékeztetőre újra szólaljen meg a magyar rádióban a dli hangszó.
 - c./ Legyen újra nemzeti jelvényünk a Kossuth címer.
2. Nyilvános bírósági tárgyaláson vanják felelősségre Rajk Lászlóék gyilkosait, Farkas Mihályt, Rákosi Mátyást és bűntársait!
3. Őszinte és igazi barátságot akarunk a Szovjetunióval! Ennek érdekében:
 - a/ Vanják ki Magyarországot területéről az idegen csapatokat
 - b/ Hozzák haza hadifoglyainkat!
 - c/ Nemzeti gazdaságpolitikát! Külkereskedelmünk minden viszonylatban álljen az egyenlőség alapján!
4. Szeged a sztalinizmus legsötétebb fészke volt. Követeljük, hogy a város gyakorlatban is haladjon a XX. kongresszus szellemében!
 - a/ Nem akarunk tovább a Sztalin körután és a Sztalin sétányon járni!
 - b/ Lenia szobrot Szegednek, de Sztalin mállni!
 - c/ Igazi irédalmat Szegednek, le az álirédalem képviselőivel!
 - d/ Távolítsák el tisztességükből a sztalinizmus szegedi képviselőit!

II.

1. Követeljük a jebbeldali elhajlás fészkeinek bélyegzett Főiskolánk teljes rehabilitálását!
Azennel katedrát a Főiskolán Hajtainak! Vissza az irédalmi tanszék élére Vajda László!
2. Önállóságot /autonómiát/ a Pedagógiai Főiskolának! Illetéktelen szervek és személyek ne szóljanak belügyeinkbe

Stencillap száma: 32/1956.

- 2 -

3. Tiltakozunk a Főiskola megszüntetésének még a gondolata ellen is. Nem megszüntetni, refelmálni kell a Főiskolát! A 8 osztályos általános iskola teljes kiépítése nemzeti Úgyi Pedagógiai Főiskola nélkül ez nem valósítható meg!
4. Nagyobb teret a gyakorlati kiképzésnek! Támazkedjenek a régi állami Pelgári Iskolai Tanárképző Főiskola bevált módszereire! Vegyék az államevizsga tárgyai közé a vizsgatanítást!
5. Óraszámcsökkentés. Részleges fakultációt! A főtantárgyként kezelt melléktárgyak tananyagának sürgős csökkentését! A nem szaktárgyakból a minősítés: "megfelelt"- "nem felelt meg" legyen!
6. A human tárgyak tananyagának azonnali felülvizsgálatát! Igazi történelmet és teljes irdealontörténeti oktatást!
7. A marxizmus-leninizmus neveljen világnézetre! Módszere ne a "véggövektetések" rendszere legyen! Teljes filozófiatörténetet! A Pedagógiai Főiskolán marxizmus óraszámát csökkentésék heti 2 órára!
8. Sígörd refermeket a henyédelmi oktatásban! A tanterv felülvizsgálatát, képzett oktatókat! Az Oktatásügyi Minisztériumnak legyen beleszólása a henyédelmi oktatásban!
9. Az Oktatásügyi Minisztérium rendeletileg tegye lehetővé a 3 éves főiskolát végzettek továbbtanulását az egyetemek III. évfolyamán.
10. Gyökeres refermet a felvételek-jelenlegi rendszerénél Szüntessék meg a hallgatók u.n. "kiderességét"
11. Rendeletet a fakultatív nyelvtanítás kérdésében!
12. Igazságosabb és méltányosabb ösztöndíjrendszert!
13. Venják felelősségre a Disz vezetőit egészen a Központi Vezetőségig!
14. Nem bízunk a Disz-ben! Egyetértünk és egységesen kiállunk a MEFESZ megalakulása és szervezeti szabályzata mellett! Ezért megalakítottuk a MEFESZ főiskolai szervezetét!

S z e g e d, 1956. október 18.

AZ ISKOLAGYÜLÉS

Stencillap száma: 33/1956.- Készült 30 példányban.-

A Szegei Pedagógiai Főiskola október 18-i diákgyűlésének határozata (második oldal)

DELMAGYARORSZÁG

Az egyetemi ifjúság problémái

AZ EGYETEMI OKTATÁSI RENDSZER hibái már hosszú idő óta ismeretesek a minisztérium, az oktatók és az egyetemisták előtt. Hangot adnak ezeknek a különböző lapok, tárgyaltak ezekről az Oktatásiügyi Minisztériumban, konferenciákra gyűltek össze az egyetemi oktatók, hogy ne elhamarkodottan, hanem mindenképpen helyesen hajtsák végre a szükséges egyetemi reformot. Kétségtelen, hogy a helyes oktatási reform megvalósításához hosszú időt vesz igénybe, különösen ma, amikor nemcsak a népi demokráciákban, hanem nyugaton is válságban van az egyetemi oktatási rendszer. Hosszú időt igényel ez, de nem végeláthatatlan időt. Az Oktatásiügyi Minisztérium előzetes tájékoztatása után az egyetemi hallgatók joggal várják, hogy az új tanévben, ha nem is a végleges, de legalább a legszükségesebb intézkedéseket végrehajtsák. Ez nem történt meg. Ezen kívül az egyetemi ifjúság azt is várta, hogy elshorban és nagyrészt az őket érdeklő kérdések megvitatására az ifjúság képviselőit is meg fogják hívni. Ez sem történt meg.

Mindez aggodalommal töltötte el az egyetemi ifjúságot. Tenni akartak és tenni akarnak saját ügyük érdekében, amely egyben a jövő értelmiségének és így egész hazánknak fontos, életbevágó ügye. Ez a segítő készség, a hibákat bátran és következetesen bírálni akaró szándék hozta létre Szegeden a MEFESZ-t, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egyesült Szövetségét.

Az első kérdés, ami rögtön felvetődik: miért nem a DISZ útján, a DISZ segítségével igyekeznek megoldani problémáikat. A válasz egyben a DISZ és az állami vezetés kritikája is, amit a DISZ Központi Vezetősége önbírálati formájában szintén elismert. A DISZ — bár célkitűzései nagyrészt megegyeznek az egyetemi ifjúság véleményével — már hosszú évek óta nem volt képes átülni, az egyetemi ifjúságot maradéktalanul képviselő szerv lenni. Elvben a párt mellett, gyakorlatban pedig messze möötte haladt. Tény az, hogy a DISZ napjainkban mindent

meg akar tenni és meg is tesz mindent, hogy visszanyerje a tömegek bizalmát. Az ifjúság üli ennek és támogatja is a DISZ helyes célkitűzéseit. Viszont szükségét érzi annak is, hogy az egyetemi ifjúság egyelőre egy sajátos egyetemi szervezettel is rendelkezzen.

Ezért határozták el, hogy az egyetemistákhoz közelítő, a sajátos egyetemi problémákkal foglalkozó szervezet létesítsenek.

A MEFESZ SZEGEDI ALAKULT MEG a Tudományegyetem auditorium maximumában, viharos és bátor elviták közepette. A gyűlés alapfeladatát a tömegek kritikájára adta. Bíralták az egyetemi oktatási rendszert, majd az alakuló gyűlés tömeggyűléssé alakult át, ahol is politikai kérdésekről vitatkoztak.

Az ifjúság kezdeményezését helyeselni kell. Pártunk és egész országunk politikája feltétlenül támaszkodni akar a tömegek kezdeményező erejére, kritikájára és segítő készségére. A diákgyűlés megmutatta, hogy a megalakult új szervezet rendelkezik olyan erővel, amelyekre támaszkodni lehet. De megmutatta azt is, hogy az új szervezetben olyan erők is vannak, amelyek megfontolatlanságukkal neveltségessé, anarchikusá, erőlényő tohetik a MEFESZ-t. A diákgyűlés utáni napon, szerdán megválasztották a MEFESZ 18 tagú bizottságát, amely kidolgozta a szervezeti szabályzat-tervezetet, melyet a holnapi napon, szombaton fog megvitatni a diákgyűlés. Józán fejjel készítették ezt a tervezetet, a reális körülményeket figyelembe véve, mégis bátran, a hibákat nem elkezdvőve.

A MEFESZ jelenlegi, még nem végleges programja nagyrészt megegyezik a DISZ Központi Vezetőségének tegnapi nyilatkozatával. A cél közös, csak a megvalósítás legmegfelelőbb módját kell megtalálni. A közös gondok és problémák józan megvitatása legyen a cél.

IGY ES CSAKIS IGY töltheti be a MEFESZ a hívatását és így lesz lehetséges, hogy az egyetemi ifjúság joga következően mielőbb megoldást nyerjen.

Apor József

A főiskolások is csatlakoztak

Diák-nagygyűlés az auditorium maximumban

Az egyetem diák keddi diák-nagygyűlése után csatlakoztak este a Pedagógiai Főiskola hallgatói és nevelői töltötték meg az Auditorium maximumát. A nagygyűlésen a főiskolai élet kérdéseit vitatták meg és csatlakoztak a keddi gyűlésen megalakult Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségéhez. Az öszzejövetelen a diákság számos kívánságának és követelésének adtak hankot. Szőke Sándor főiskolás vita-írdő előadásában a diákok lelkes helyeslésétől kísérve fejtette ki véleményét a MEFESZ-ről. Ez egyben igen éles bírálatot jelentett a DISZ munkájáról. „Nem arról van szó — mondotta —, hogy mi nem akarunk politikázni, de nem úgy, ahogy velünk akarták. Nem hivatalos társasjáték és fejbölgés a politika. A DISZ politikai óvodájában ezért nem is virágozhatott ki politikai élet. Mi nem elégszünk meg a szólamokkal és ígéretekkel. Mindig pontosan tudni akarjuk, mi a helyzet, hova, miért menjünk.” Majd a DISZ-szal kapcsolatosan bejelentette, hogy az egyetemi ifjúság úgy érzi, ez a szövetség nem tudja megoldani az ő problémáit, még akkor sem, ha akarja. „Az ifjúság — folytatta — nem érzi magának a DISZ-vezetőit, a lejárt politika kötélháncsáit. Teljes választási demokratizmust követelünk a DISZ alapszerveitől a Központi Vezetőségéig. Végre azok vezessenek bennünket, akiket mi választunk, nem pedig felsőbb szervek jelöltek, s a program is, alulról induljon ki. A DISZ a szegedi főiskolán nem élvezi az ifjúság bizalmát, ezért alakult meg a MEFESZ.

A beszámolóiból és a felszólalásokból az ifjúság több

határozott kívánsága — „követelése” — bontakozott ki. Határozottan kiálltak egy főiskolai reform megvalósítása mellett, de a főiskola megszüntetése ellen. Kivánják az ideológiai oktatás sürgős és hathatós javítását, a nevelési gyakorlat növelését, a kultatív nyelvtanítást, az óraszám csökkentését és a részleges fakultációt, valamint hogy a szaktárgyakon kívüli tantárgyakból ne kelljen vizsgázni, csak „megfelelt — nem felelt meg” minősítés legyen. Vajda és Valtai professzoroknak azonnal katedrát kíván az ifjúság. A külföldi kirándulások lehetővé tétele mellett a gyűlés — a Szabad Népből és a Szabad Ifjúságból megjelent cikkek szellemében — határozottan kiállt. Emellett országos kérdésekben is szólt emeltek, mondván, hogy ők a munkások és parasztságnak kell kimondani a nép kívánságait.

A gyűlés résztvevői megválasztották MEFESZ képviselőket a helyszíni javaslatok alapján s határozatot fogadtak el, amely az elhangzott kívánságokat foglalja össze. A diák-nagygyűlés megfigyelők szerint az egyetemi diákok értekezleténél valamivel enyhébb, kevésbé élénk és határozott légkörben folyt le. Egészében mégis olyannak mondható, amely a szocialista demokratizmus kibontakozását segíti elő, s az új szellemért küzdők oldalára sorakoztatta a diák-tömegeket. A felszólalások között elhangzottak ugyan néha naivabb, elnéző mosolyt keltő kívánságok és vélemények is, de mindez egy ilyen — s első — diákgyűlésen még természetes. A döntő a törekvés helyessége és az erély volt.

N. F.

A Délmagyarország október 20-i lapszámának 3. oldalán megjelent tudósítás a szegedi Pedagógiai Főiskola gyűléséről

[Vasárnap, 1956. október 21.]

5

A szegedi egyetemisták és főiskolások, nagygyűlése elfogadta a MEFESZ szervezeti szabályzatát és programját

Tegnap délután 4 órakor a Tudományegyetem auditorium maximumában tartották meg a szegedi egyetemek és főiskolák ifjúságának a MEFESZ megalakulása utáni első tisztaszendékü és lelkes nagygyűlését. A mintegy 2000 fiatal dr. Perbiró József egyetemi tanár, a nagygyűlés elnöke üdvözölte, majd Gönczöl Dezső főiskolai hallgató, a MEFESZ vezetőségi tagja mondott rövid bevezetőt. Ezután a nagygyűlés résztvevőinek felolvasták a Budapesti Műszaki Egyetemről, az Agrártudományi Egyetemről és a Debreceni Tudományegyetemről érkezett üdvözlő táviratokat. A következőkben a MEFESZ vezetősége előterjesztette a szervezeti szabályzatot és a MEFESZ programját, hogy a nagygyűlés ezeket megvitassa és végleges formába öntse.

A szervezeti szabályzat értelmében a MEFESZ magába foglalja a felsőoktatásban résztülvő fiatalok összességét és a szervezethez csatlakozó fiatal oktatókat is.

Működésében független, szabad szervezet akar lenni és elhatározásaiban marxista — leninista párt irányvonalát követi. Elsőrendü feladatának, mint ez a szervezeti szabályzatból is kitünik, az egyetemi és főiskolai hallgatók sajátos érdekeinek védelmét tekintli.

oktatását szabadítsák meg a dogmatizmustól, tegyék fakultatívá a filozófia oktatását, s a minősítés „megfelelt” — „nem felelt meg” legyen, kevesebb kötelező órát, több speciálkollégiumot!

6. Szálló- és lakásügyekben Lakásügyi Bizottságot hozunk létre, mely megállapítja a diáklakások legmagasabb bérét, a szálló igazgatójának kinevezésénél az ifjúság képviselőjének vétőjoga legyen, a felszabaduló középületekből — építsenek diákszállókat is a szükséglet szerint.

7. Külföldi utazások szervezése Keletre és Nyugatra, biztosítsanak 50 százalékos utazási kedvezményt a belöldi utazásokhoz.

8. Általános jegyedzvémenyt kívánunk minden kulturális rendezvény minden előadására (mozzi, színház, hangverseny, stb.)

9. A Zenei Szakiskola főiskolai jellegének elismerését követeljük a hallgatók számára, a rendes egyetemistákat megillető jogokkal.

10. A védőnőképzt emeljük főiskolai rangra.

11. Követeljük, hogy állítsák bíróság elé azokat, akik felelősek az elmúlt időszak bűneiért. E tárgyalásoknak a legnagyobb nyílánosság előtt kell lefolyjniuk.

12. Követeljük a tájékoztatás szabadságát.

13. Követeljük, hogy Nagy Imrét és Lukács Györgyöt

válasszák be a Központi Vezetőségbe.

14. Bérügyi reformot követelünk, az alacsony bérek felemelése ütemének gyorsítását és az államtól származó összjövedelem felső határának megállapítását.

15. Követeljük a halálbüntetés eltörlését a politikai bűncselekményeknél.

16. Új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választási rendszert!

17. Követeljük, hogy az egyetemi ifjúság nagyobb részt kapjon az ország politikai és egyéb ügyeinek intézésében.

18. Március 15-e legyen nemzeti ünnep.

19. Követeljük az egyetemi autonómiát és ennek gyors végrehajtását.

20. Követeljük az 1848-as Kossuth-címer visszaállítását.

A program elfogadása után még többen felszóltak és azt is kifejezésre juttatták, hogy a MEFESZ-ben eredményes munkát kívánnak végezni.

A szegedi egyetemi és főiskolai ifjúságnak ez az egész országban nagy visszhangot keltő, bátor és becsületos szándékú kezdeményezése és állásfoglalása megérdemli a közvélemény elismerését. Bízunk abban, hogy az ifjúsági nagygyűlésen megnyilvánuló lelkesedés és akarat tovább él és fokozódik az ifjúsági szervezet munkájában.

*A Délmagyarország október 21-i lapszámának 5. oldalán megjelent tudósítás
a MEFESZ 20-i programalkotó nagygyűléséről (az újságcikk első fele)*

A szövetség célja az, hogy az egyetemről és főiskolákról kikerülő ifjúság, ne közönyös tömeg, vagy megfélemlített réteg legyen, hanem a népért, a hazáért, a boldogabb jövőért harcoló bátor, lelkes sereg.

Az elfogadott szervezeti szabályzat értelmében a MEFESZ tagjává válhat minden olyan egyetemi és főiskolai hallgató, aki magáénak vallja a szervezet célkitűzéseit és aláveti magát a közös demokratikus alapon megteremtett szervezeti szabályzatnak. Az ifjúsági nagygyűlés nyomatékosan aláírta azt a gondolatot, hogy

A MEFESZ az egész magyar ifjúság érdekében akar harcolni és az ifjúság más rétegeivel együtt akar haladni, — önállósága cilenére is.

Kifejezésre juttatták, hogy a munkás és paraszt fiatalokkal szoros kapcsolatot akarnak.

Az ifjúsági nagygyűlésen a szervezeti szabályzat III. fejezeteként meghatározták az egyetemista és főiskolai fiatalok, a MEFESZ szervezeti felépítését is.

Az új szervezet működési alapelveit a fiatalok a tökéletes demokráciát tették magukévá, amely a XX. kongresszuson elhangzott vezérelvek szerint érvényesül. Az egyszemélyi vezetést az ifjúság tömegeinek tevékenységével a dogmatizmus, a vélemények és elképzelések szabad és termékeny harcával akarják felváltani.

Jelszavuk: demokráciával a boldogabb jövőért, a szocializmusért!

A MEFESZ vezetői a következő, az ifjúsági nagygyűlés elé terjesztett megvitatott és elfogadott programtervezetet közölték szerkesztőségünkkel:

Mit kívánnak a szegedi gyógyszerész hallgatók ?

Pénteken délután a szegedi Orvostudományi Egyetem ifjúsági nagygyűlésén a gyógyszerész hallgatók is pontokba foglalták azokat a követeléseket amelyekről a gyógyszerészképzés megjavítását, és a gyógyszerészek munkájának nagyobb megbecsülését várják. Szerkesztőségünkhez eljuttatták a 16 pontból álló követelést — s mivel a követelés néhány pontjában foglaltakat az oktatásügyi miniszter kedvező nyilatkozata után máris megvalósulni látnak az alábbiakban közöljük a gyógyszerész egyetemi hallgatók további kívánságait.

Az orvoshallgatókkal közösen azt kérjük, hogy a lehető legrövidebb időn belül állítsák vissza az egyetem autonómiáját. Programjukban emellett a következők szerepelnek: az Orvostudományi Egyetem mellett Szegeden is hozták létre a független gyógyszerészkart, s addig is amíg ez megvalósul félévtől kezdve nevezzenek ki gyógyszerész dékánt. Az önálló gyógyszerészkar létrejöttével az illetékesek tegyék lehetővé, hogy a gyógyszerész hallgatóknak csak gyógyszerész képesítési előadók adják elő a szükséges kollégiumokat. A gyógyszergyárakban és gyógyszerészeti intézetekben a laboratórium- és kutató munkát gyógyszerész képesítésű emberek lássák el. A gyógyszerészek ré-

szére tegyék lehetővé a doktori cím megszerzését. Vizsgálják felül a gyógyszerész képzés kollégiumait és töröljék a felesleges kollégiumokat. Az önállóan megalkulandó gyógyszerész kar részére bocsássonak rendelkezésre egy olyan épületet, amelyben ez az egyetemi intézet elhelyezkedhet. Tegyük lehetővé, hogy az egyetem elvégzése után hathónapi gyakorlat elteltével államvizsga és approbációs vizsga nélkül megkapják a hallgatók a gyógyszerészi oklevelet, ha a gyakorlati idő alatt elfogadhatóan dolgoztak. Amennyiben erre ebben a tanévben nem kerülne sor a következő államvizsga anvaszából a marxizmust máris töröljék. Emeljék fel a gyógyszerészek fizetését és a gyakorlati időtől kezdve a hallgató is kádjon teljes fizetést. A falusi gyógyszerészeknek fizetésükön felül külön pótdíjat állapítsanak meg. A gyógyszerészek évi fizetéses szabadságát négy munkahétben határozzák meg. Rendezzék a gyógyszerészek nyugdíját. A gyógyszerész vállalatok igazgatói beosztását gyógyszerészek töltsék be. Az egészségügyi közép- és alsó káderek fizetését emeljék fel.

A szegedi gyógyszerész hallgatók nevében:
KÁDÁR DEZSŐ
IV. éves gyógyszerész hallgató, a gyűlés elnökségének tagja

**Tudományos és irodalmi pályázat
a kollégiumi mozgalom
megecsitéséért**

*Délmagyarország október 21-i lapszámának 5. oldalán megjelent tudósítás
a MEFESZ 20-i programalkotó nagygyűléséről (az újságcikk másik fele)*

Dolgozó Ifjúság Szövetsége
Építőipari és Közlekedési
Műszaki Egyetem Végrehajtó
Bizottsága

6280

Határozati javaslat 1956. október 22-i DISZ nagygyűlés résztvevőjéhez.

A Központi Vezetőség júliusi határozata alapján egy új demokratizálási folyamat indult meg. Véleményünk szerint azonban ezeknek a határozatoknak a végrehajtása nem elég gyorsított, több helyen húza-vonát tapasztalunk. Eppen ezért az egyetemen ifjúsága jogos időzerű és határozott követeléseinket ad hangot.

Üdvözljük az egyetemi ifjúság határozatait, ezekhez mi is csatlakozunk. Határozott és gyors tetteket követelünk az országos és egyetemi problémák megoldásában. Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem ifjúsága az ország jelenlegi politikai és gazdasági helyzetét figyelembevéve az alábbi pontok legsürgősebb végrehajtását követeli:

- 1./ A politikai és állami vezetésben a nép bizalmát élvező és hozzáértő vezetőket akarunk látni! Pl. Kádár János - Nagy Imre, Vass Zoltán, Losonczy Géza, Lukács György elvtársak. Továbbá Kiss Árpád.
- 2./ Nyílt tárgyalást Farkas Mihály és a többi bűnösök ügyében. Kik tudtak Rajk ártatlanságáról?
- 3./ Teljes egyenjogúság alapján felépített magyar-szovjet barátságot.
- 4./ Világosságot a magyar urán felhasználásáról.
- 5./ Az új honvédségi ruhák megtervezésénél nemzeti hagyományainkat vegyék figyelembe. Az eddigieket a kiképzésnél használják el.
- 6./ Követeljük, hogy Március 15. pirosbetűs nemzeti ünnep, általános munkaszüneti nap/ és október 6. tanítási szünet legyen.
- 7./ Követeljük, hogy Nagy Imre elvtársat korábban betöltött állami funkciójába helyezték vissza.
- 8./ Friss István az egyetemi ifjúság képviselője. Követeljük, hogy számoljon be eddigi munkájáról, tisztázza állásfoglalását, különös tekintettel a "Szabad Népből" megjelent cikkére.

II.

- 9./ Gazdasági életünk vezető posztjaikéssék iskolai végzettséghez és szaktudáshoz.
- 10./ Az építőiparban a bér és normarendszert szakemberek bevonásával rendezzék.
- 11./ Kérjük, hogy a Parlament vizsgálja felül külkereskedelmi helyzetünket - miért van deficit - kik tehetnek róla? Pl. mennyiben idézte elő Biró Ferenc.
- 12./ Egyetértünk a beszolgáltatási rendszer új alapokon való átszervezésével. Termelő kedvet a parasztságnak!

III.

- 13./ Követeljük a mérnökök erkölcsi és anyagi megbecsülését. A kezdő mérnököket helyezték mérnöki besztásba. Kezdő fizetésük három hónapi gyakorlati idő alatt minimum 1300 Ft. plusz prémium legyen.

*Az ÉKME DISZ által készített programterv az október 22-i DISZ nagygyűlésre
(első oldal, 6280 stencillap)*

6281

- 14./ Tegyük lehetővé, hogy az IBUSZ-tól függetlenül szervezhessünk külföldi tanulmányi kirándulásokat. Ne legyenek megkülönböztetések a nyugati ill. a keleti országokba való utazásoknál. Aki ezzel az utazási szabadsággal visszaélve kint marad, arról nincs szükségünk.
- 15./ Allítsák vissza az egyetemi autonómiát. Bizzanak bennünk!
- 16./ A diákigazgatóvály biztositson 50 %-os kedvezményt a kultur és sport rendezvényekre. A kulturomberok képzése áldozatot követel!
- 17./ A diákkérelmezési vállalatot vonják az illetékes egyetem hatásköre alá. Lehetőségek szerint emeljék a forintnormát.
- 18./ Évenként ötszöri alkalomra 50 %-os vasuti kedvezményt biztositssanak mint 1951. előtt.
- 19./ Az egyetemi tankönyvek árát szállítsák le.
- 20./ Hallgatóink diákkotthoni elhelyezése rossz! Kérjük ennek folyamatos megjavítását. Ilyen elhelyezés mellett képtelenek vagyunk biztositani a megfelelő színvonalat. A rajzok készítése nagyobb helyet igényel mint a jelenlegi norma. Lehetőséghez képest segítséget várunk.

IV.

- 21./ Kérjük a szabad vizsgarendszer bevezetését.
- 22./ A honvédelmi vizsga eredményét csak a rendfokozat megítélésénél vegyék figyelembe.
- 23./ A jelenlegi első évesek már ebben a félévben szabadon választhassák meg, hogy ki milyen idegen nyelvet akar tanulni.

V.

- 24./ Nem értünk egyet a szegedi egyetemisták DISZ-ból való kiválásával, mert ez az erőnk szétforgácsolódásához vezet. Aggályuk nem fellelnek meg a valóságnak, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy az utóbbi időkben a DISZ Budapesti Bizottsága és a DISZ K.V. a mi érdekeinket képviseli. Bizonyítja ezt a DISZ K.V. napi lapjának a Szabad Ifjúságnak harcos kiállása is. A jelenlegi helyzetben ifjúsági egységre van szükség a DISZ-en belül.
- 25./ Követeljük az egyetemi ifjúsági mozgalom újjászervezését - a DISZ keretein belül. Jöjjön létre az Ifjúsági Parlament. Kérjük a DISZ kongresszus összehívását.

Amennyiben két héten belül nem kapunk határozott választ a 2,7,8,14,16, 18,19 pontokra, a tüntetés módszeréhez folyamodunk.

Követeléseinket jogosnak és realinak tartjuk. Azok teljesítésére harcban hívjuk egyetemünk ifjúságát. De leghatározottabban elítélünk mindenféle demagógiát.

Célunk nem a zavarokeltetés, hanem az egyetemi ifjúság jogainak elismertetése és a már megkezdett demokratizálódási folyamat továbbfolytatása.

Budapest, 1956. október 22.

A naggyűlést előkészítő bizottság

Az ÉKME DISZ által készített programterv az október 22-i DISZ naggyűlésre
(második oldal, 6281 stencillap)

H a t á r o z a t .

Csatlakozunk a szegedi Egyetemisták javaslatához és megalakítottunk az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem MEFESZ szervezetét. A szervezethez a Műegyetem és a Kertészeti Főiskola jelenlévő hallgatói is csatlakoztak. Az új MEFESZ feladata lesz a súlyos politikai kérdésekben a diákság állásfoglalását határozottá nyilvánítani és az egyetemi ifjúság jelenlegi megoldatlan problémáit /honvédelmi oktatás, menza, diákotthon, vasuti kedvezmény, szabad vizsga, külföldi ut egyénileg is/ lehetővé tétele. A MEFESZ szervezetét az egyetemi ifjúság spontán gyűlésén 4-5000 fő jelenlétében egyhangulag alakította meg.

- 1./ Az MDP kongresszus azonnali összehívása, alulról választott vezetőség, az új Központi Vezetőség megalakítása.
- 2./ A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével.
- 3./ Gazdaságilag és politikailag teljesen egyenrangú alapon és egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvén álló magyar-szovjet és magyar-jugoszláv barátság megalakítása.
- 4./ Az összes szovjet csapatok kivonását Magyarországról a magyar békeszerződés értelmében.
- 5./ Általános, egyenlő, titkos választásokat több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők választásával.
- 6./ A magyar gazdasági élet átszervezését szakemberek bevonásával és ennek keretében a magyar uránérc magyar felhasználásával, hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket és vizsgálják felül a tervgazdaságon alapuló magyar gazdasági életet.
- 7./ Teljes ipari munkásság azonnali normarendezését a létminimum megállapítása alapján és a munkás autonómia bevezetését az üzemekben.
- 8./ A beszolgáltatási rendszer felülvizsgálását és az egyénileg dolgozó parasztság támogatását.
- 9./ Az összes politikai és gazdasági perek felülvizsgálását, az ártatlanul elítélt politikai foglyok részére a teljes amnesztiát, illetve a hátránybakerültek rehabilitálását.
- 10./ Legyen nyilvános tárgyalás Parkas Mihály ügyében és Rákosi szerepének kivizsgálását, valamint az Oroszországban igazságtalanul elítélt és ott tartott magyarok hazahozatalát.
- 11./ A néptől idegen címer helyett a régi Kossuth címer visszaállítását, a március 15-ét és október 6-át nyilvánítsák nemzeti ünneppé és munkaszünetté. Új egyenruhát honvédségünknek.
- 12./ Teljes vélemény és sajtószabadság megvalósítását, rádió is és ennek keretében külön napilapok az új MEFESZ szervezettek. A régi kéderanyag nyilvánosságra hozatalát és eltörlését.
- 13./ A zsarnokság és az önkény jelképét a Sztálin szobrot azonnal távolítsák el.
- 14./ Egymásért teljes szolidaritást vállalunk.

Az egyetemi ifjúság egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki szolidaritását a varsói munkásokkal és ifjúsággal, a legyél függetlenségi mozgalommal.

Az Építőipari és Közlekedési Műszaki
Egyetem Nagygyűlése 1956.X.22.
MEFESZ

614

1956. I. 22.- egyetemi naggyűlés határozata
javaslata.

- 1./ A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége hívja össze kongresszusát az új vezetőségválasztás érdekében és jelölje a vezetőségbe az időközben megválasztottakat!
- 2./ A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével. Nagy Imrét állítsák vissza miniszterelnöki tiszttségbe.
- 3./ Gazdaságilag és politikailag teljesen egyenrangú alapon és egymás belügyeibe való be nem avatkozás figyelembevételével hozzuk létre a magyar- szovjet és a magyar- jugoszláv barátságot.
Az összes szovjet csapatok azonnali kivonását Magyarországról a békeszerződés érdekében.
- 4./ Általános, egyenlő, titkos választásokat több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők megválasztásával.
- 5./ A magyar gazdasági élet átszervezését szakemberek bevonásával és ennek keretén belül a magyar urán érc hazai felhasználását. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket, vizsgálják felül a tervgazdasági tényezőket, hogy azok milyen gazdasági érdeket képviselnek.
- 6./ Az ipari munkásság normájának azonnali rendezését, a munkás autonómiák bevezetését az üzemekbe, a munkásság létminimumának megállapítását.
- 7./ A beszolgáltatási rendszer eltörlését, valamint a végrehajtási rendszer eltörlését is.
- 8./ Az összes politikai és gazdasági perek felülvizsgálását. Engedjék szabadon az ártatlannal elítéltakat, illetve a politikai foglyok részére teljes amnesztiát. A hadifoglyok ügyének felülvizsgálását, engedjék haza a magyar hadifoglyokat.
Farkas Mihály ügyének nyilvános tárgyalását, illetve Rákosi Mátyás hazahozatását, hogy feleljen tetteiért.
- 9./ A magyarságtól idegen címerek lecserélését és helyette a Kossuth címer bevezetését. Március 15. és Október 6.-ának nemzeti ünnepé váló nyilvánítását.
- 10./ Teljes vélemény- és sajtó szabadságot, a jelenlegi helyzet megvilágítását és ennek keretében külön napilapot az új KÉPESZ szervezetteknek. Az egyetemi káder nyilvántartások nyilvánosságra hozását és megsemmisítését.
- 11./ Az egyetemi ifjúság egyhanguan nyilvánította ki szolidaritását a varsói munkássággal és bontakozzon ki függetlenségi mozgalom.
- 12./ Követelik fenti pontok sajtóban való kinyomását, rádióban való lekölését a magyar nép előtt. Amennyiben ez nem történik meg, felvonulást rendez.

KÖZLEKEDÉSI HÍRŐRŐSÉG

A műegyetemisták 12 pontja (OSZK)

R28/a

105.

HATÁROZAT

Csatlakozunk a szegedi egyetemisták javaslatához és megalakítottuk az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem MEFESZ Szervezetét. A szervezethez a Műegyetem és a Kertészeti Főiskola jelenlevő hallgatói is csatlakoztak. Az új MEFESZ feladata lesz a súlyos politikai kérdésekben a diákság állásfoglalását határozottá nyilvánítani és az egyetemi ifjúság jelenlegi megoldatlan problémáit (honvédelmi oktatás, menza, diákokthoz, vasúti kedvezmény, szabad vizsga, külföldi út egyénileg is) lehetővé tétel. A MEFESZ szervezetét az egyetemi ifjúság spontán gyűlésén, 4—5000 fő jelenlétében egyhangúlag alakította meg.

1. Az MDP-kongresszus azonnali összehívása, alulról választott vezetőség, az új Központi Vezetőség megalakítása.
2. A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével.
3. Gazdaságilag és politikailag teljesen egyenrangú alapon és egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvén álló magyar—szovjet és magyar—jugoszláv barátság megalakítása.
4. Az összes szovjet csapatok kivonását Magyarországról a magyar békeszerződés értelmében.
5. Általános, egyenlő, titkos választásokat több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők választásával.
6. A magyar gazdasági élet átszervezését szakemberek bevonásával és ennek keretében a magyar uránérc magyar felhasználásával. Hozzák nyilvánosságra a külkereskedelmi szerződéseket és vizsgálják felül a tervezettség alapján alapuló magyar gazdasági életet.
7. Teljes ipari munkásság azonnali normarendezését a létminimum megállapítása alapján és a munkás-autonómia bevezetését az üzemekben.

8. A beszolgáltatási rendszer felülvizsgálását és az egyénileg dolgozó parasztság támogatását.
9. Az összes politikai és gazdasági perek felülvizsgálását, az ártatlanul elítélt politikai foglyok részére a teljes amnesztiát, ill. a hátrányba kerültek rehabilitálását.
10. Legyen nyilvános tárgyalás Farkas Mihály ügyében és Rákosi szerepének kivizsgálását, valamint az Oroszországban igazságtalanul elítélt és ott tartott magyarok hazahozatalát.
11. A néptől idegen címer helyett a régi Kossuth-címer visszaállítását, a március 15-ét és október 6-át nyilvánítások nemzeti ünneppé és munkaszünetté, Új egyenruhát honvédségünknek.
12. Teljes vélemény- és sajtószabadság megvalósítását, rádiót is, és ennek keretében külön napilapot az új MEFESZ-szervezetnek. A régi káderanyag nyilvánosságra hozatalát és eltörlését.
13. A zsarnokság és az önkény jelképét, a Sztálin-szobrot azonnal távolítsák el.
14. Egymásért teljes szolidaritást vállalunk.

Az egyetemi ifjúság egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki szolidaritását a varsói munkásokkal és ifjúsággal, a lengyel függetlenségi mozgalommal.

AZ ÉPÍTŐIPARI ÉS KÖZLEKEDÉSI
MŰSZAKI EGYETEM
NAGYGYŰLÉSE, 1956. X. 22.
MEFESZ

ATHENAEUM

Az ÉKME hallgatói 14 pontjának az Athenaeum által nyomdai úton készült kiadása (OSZK)

226 JF6/a

Másold le és terjeszd a magyar dolgozók között!**A MEFESZ Építőip. Műszaki Egyetemi diáknagygyűlés határozatának főbb politikai, gazdasági és eszmei pontjai:**

1. Az összes szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról, a békeszerződés határozatain alapján.
 2. A Magyar Dolgozók Pártjában alulról felfelé titkos alapon új alap, közép és központi vezetők választását követeljük, ezek a legrövidebb időn belül hívják össze a Pártkongresszust és válasszanak új Központi Vezetőséget.
 3. A Kormány alakuljon át Nagy Imre eltárs vezetésevel, a Sztaálinista—Rákosi korszak minden bűnös vezetőjét azonnal váltsák le.
 4. Nyilvános tárgyalást követelünk Farkas Mihály és társai bűnügyében. Rákosi Mátyást, — aki elsőfokon felelős a közelmúlt minden bűnéért és az ország tönkretéréseért, hozzák haza és állítsák a nép ítéle széké elé.
 5. Általános, egyenlő és titkos választásokat követelünk az országban több párt részvételével, új nemzetgyűlés megválasztása céljából. Követeljük a munkásság sztrájkjogának biztosítását.
 6. Követeljük a magyar-szovjet és a magyar-jugoszláv politikai, gazdasági és szellemi kapcsolatok felülvizsgálatát és új rendezését a politikai és gazdasági teljes egyenranguság és az egymás befolyéiba való be nem avatkozás alapján.
 7. Követeljük az egész magyar gazdasági élet átszervezését, szakembereink bevonásával. Vizsgáljuk felül a termékdíjazáson alapuló egész gazdasági rendszerünket, a hazai adótságnak és magyar népünk létérdekeinek szem előtt tartásával.
 8. Hozzuk nyilvánosságra külkereskedelmi szerződéseinket, a s o h a ki nem írható jóvátételek tényleges adatait. Nyitl és őszinte tájékoztatást követelünk az ország uránérc lelőhelyeiről, kőolajkészleteiről, az orosz koncessziókról. Követeljük, hogy az uránércet világpiaci áron, nemes valutáért, Magyarország szabadon értékesíthesse.
 9. Követeljük az iparban alkalmazott normák teljes revízióját, a munkások és az értelmiség bérkövetelésének sürdős és alapvető rendezését. Kérjük a munkások létminimumának megállapítását.
 10. Követeljük a beszolgáltatás azonnali eltörlését és a termények okszerű felhasználását. Követeljük az egyenlőleg gazdálkodó parasztok egyenrangú támogatását.
 11. Követeljük az összes politikai és gazdasági pereknek független bíróságon való felülvizsgálatát, az ártatlan elítéltek szabadonbocsátását, rehabilitálását. Követeljük a Szovjetunióba kiharcolt hadifoglyok és polgári személyek azonnali hazaszállítását, beleértve a határon kívül éltét foglyokat is.
 12. Teljes vélemény, szólás és sajtószabadságot, szabad rádiót követelünk és a MEFESZ-szervezet számára nagy példányszámú, új napilapot. Követeljük a meglévő „káderyang” nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítést.
 13. Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét a Sztálin szobrot a leggyorsabban bontsák le és helyébe az 1848—49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.
 14. A megérvő, magyar népek az idegen címer helyett, kívánjuk a régi magyar Kossuth-címer visszaállítását. A magyar honvédségnek, — a nemzeti hagyományainkhoz méltó — új egyenruhát követelünk. Követeljük, hogy március 15. nemzeti ünnep, munkaszüneti nap legyen, október 6. pedig nemzeti gyásznap és iskolai szünetnap legyen.
 15. A Budapesti Műszaki Egyetemek Ifjúsága egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki teljes szolidaritását a lengyel és varsói munkásság és ifjúság felé, a lengyel nemzeti függetlenség mozgalommal kapcsolatban.
 16. Az Építőipari Műszaki Egyetem diáksága a leggyorsabban felállította a MEFESZ helyi szervezeteit és elhatározta, hogy folyó hó 27-én, (szombaton) Budapesten Ifjúsági parlament összehívását, amelyen küldöttségekkel részt vesz az ország egész ifjúsága. Holnap f. hó 23-án d. u. fel 3 órára a műszaki és egyéb egyetemek ifjúsága a Gorkij fasorban az Irók Székháza előtt gyülekezik. Onnan a Pálffy térre (Bem tér) a Bem szoborhoz vonul és megköszönésével fejezi ki együttérzését a lengyel szabadsághozzáállással. E felvonuláshoz az üzemek dolgozói szabadon csatlakozhatnak.
- Fenti határozat teljes betűszerinti közlését ma este a rádió is, a magyar sajtó is visszautasította, a Szabad Ifjúság csak részleges közlését ígérte meg, főleg az első pont miatt. A határozat szövegének stencilen való azonnali sokszorosítását viharosan követeltük, de az arra vonatkozó utasítást Cholnoky rektor nem merre megadni. A nagygyűlés kb. 2000 résztvevőjének spontán felvonulása még ma este folyamán az egyik nyitáradá elé és a határozat azonnali kinyomtatása — a résztvevők viharos lelkesedése ellenére a megmozdulásnak nem kívánatos eltorzítása, illetve az esetleges összecsapás miatt egyelőre elmaradt. Javaslatunkra a határozat végleges szövegét a plénum előtt mikrofonba diktálta, a résztvevők lejegyezték és egyelőre kézi-gépi másolatát a főváros széles rétegeiben hólabda-rendszerrel fogják terjeszteni.
- A magyar sajtóban való teljes közléstől nem tágtunk.
- Folyó hó 24-én a MEFESZ a fenti határozat alapján országos vitát kívánunk indítani a magyar sorskérdésekről és követeljük azt, hogy a Magyar Rádió adjon a nagygyűlésről helyszíni közvetítést és így a dolgozó nép elferdítés nélkül hallani fogja az ifjúság hangját és elköltét szilárd határozata addig be kell válna a helyszíni ígérgetéseket, a határozat teljes szövegének a napi sajtóban széles körben való közzétételére vonatkozólag.

E határozat az új magyar történelem hajnalán, 1956. október 22-én született, az Építőipari Műszaki Egyetem aulájában, több ezer hazáját szerető magyar ifjú spontán megmozdulásából.

A Bácskiskunmegeyi Nyomda Bajtai telepe által nyomdai úton sokszorosított műegyetemi 16 pont (OSZK)

338

F E L H I V Á S .

Mi, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem hallgatói mint a magyar nép fiait szívvel, lélekkel együttérzünk és egyek vagyunk a szocializmust építő magyar néppel és az alkotó marxizmus szellemében kívánunk tovább haladni. Azért választottuk a közgazdasági pártot, hogy minden erőnket és tudásunkat a dolgozó nép életének jobbátételére, az ország felvirágztatására és lakóinak boldogabbá tételére használhassuk.

Az elmúlt években azonban nemes törekvéseink kibontakoztatásában bűnös főek és kezek galádul megakadályozták bennünket. Az a politikai irányvonal, mely a nép szemének bekötésén, a nép szavának elfolytásán, szellemi rebszolgaságon és a legbrutálisabb önkényen alapult, béklyókötötte a nép alkotó tevékenységének és szellemének érvényesülését, szellemi sötétségbe és gazdasági katasztrófa szélére vitte az országot és népünket.

Ennek a politikai irányvonalnak képviselői most azon fáradoznak, hogy egyrészt az általános demokratizálódási folyamatot gátolják, másrészt - amennyiben ez nem sikerül nekik - igyekeznek a forrongó néphangulatot a provokáció és az anarchia irányában fejleszteni, hogy ezáltal igazolják régebbi bűnös politikájukat, annak helyességét és jogosságát. Ilyen körülmények között minden becsületes és a néphez igazán hű embernek öntudatosan és meggondoltan kell cselekednie. Feladatunk kettős:

- 1./ Az igazi demokratizmus követelése, szélesítése és megteremtése a gazdasági és politikai életben egyaránt;
- 2./ Mindenféle szélsőséges, provokációs és anarchista megnyilvánulás lezárítása és elfolytása.

A Közgazdasági Egyetem Diáknagygyűlése a múltból eredő gazdasági és politikai hibák megszüntetése céljából az alábbi követeléseket terjeszti a legfelsőbb állami és pártvezetékhez.

Testvéri együttérzésünket és szolidaritásunkat fejezzük ki lengyel olvtársaink harcával. Harukat követendő példának tekintjük.

Követeljük:

- 1./ Szégyenletesnek tartjuk, hogy vezető közgazdászaink a legégetőbb politikai és gazdasági kérdésekkel kapcsolatban mély hallgatásba burkolóznak. Követeljük, hogy foglaljanak állást és alkotó módon legyenek részt a gazdasági kérdések megoldásában. Szélsőséges szakköri vitákra támaszkodva tisztázzák országunk gazdasági perspektíváját. A gazdaságpolitikában elkövetett hibákért az illetőségeket - többek között Bereit, Andicsot, Szalait, Kovács Istvánt - vonják felelőségre.

. / .

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (MKKE) diáknagygyűlésének követelései (első oldal) (OSZK)

- 2 -

- 2./ Politikai és gazdasági kérdésekben a legteljesebb őszinteséget és a legteljesebb szocialista demokratizmust. Szüntessék meg a gazdasági adatok titkosságát, a zavaró rádióadásokat, a nyugati folyóiratok és újságok szabad behozatala elé gördített akadályokat.
- 3./ Az egész magyar nép érdekeit képviselő szociálpolitikát. Március 15-ét, valamint október 6-át nyilvánítsák munkaszüneti nappé. Legyenek ezek a napok nagy nemzeti múltunk méltó ünnepei.
- 4./ Folytassunk az ország érdekeinek megfelelően reális gazdasági elveken nyugvó önálló bel- és külpolitikát.
- 5./ Távolítsák el az állami és a pártvezetésből azokat - személyre való tekintet nélkül - akik tudatlanságból vagy rosszakaratból politikai és gazdasági haladásunkat gátolják. Szüntessék meg a kérdőkiemlést.
- 6./ Helyezzék vissza Nagy Imre elvtársat a legfelsőbb állami és pártvezetésbe.
- 7./ Farkas Mihály tárgyalása legyen nyilvános. Rákosi Mátyástól vonják meg az is viselt közéleti tisztaságait. Rákosi Mátyást és bűnrészeseit vonják felelősségre.
- 8./ Töröljék el a kérdőlapokat és szüntessék meg a személyzeti osztályokat.
- 9./ Követeljük a politikai perekben elítéltek szabadonbocsátását. Politikai perekben töröljék el a halálbüntetést.
- 10./ Követeljük a Közgazdász Társaság mielőbbi létrehozását, mely hivatva lesz a közgazdász-továbbképzés központi irányítására, a közgazdász-szakma erkölcsi és anyagi megbecsülésének helyreállítására.
- 11./ Biztosítsák, hogy a végzett hallgatók diplomájuknak megfelelő állásukba kerüljenek. Figyelembe véve jelenlegi gazdasági helyzetünket, minimálisan 1200,- Ft kezdőfizetést követelünk. Csatlakozunk a dolgozók reális fizetésemelési mozgalmához, különösen a legalacsonyabb fizetésű munkásokéhoz. Követeljük a jelenlegi idő- és bocsátsi rendszer sürgős felülvizsgálását.
- 12./ Állítsák vissza az egyetemek autonómiáját. Radikális egyetemi oktatási reformot. Vizsgálják felül az államvizsga jelenlegi rendszerét.
- 13./ 1957. január 31-ig állapítsák meg, hogy mely munkakörök betöltéséhez kell közgazdasági egyetemi végzettség.

*A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (MKKE) diáknagygyűlésének követelései
(második oldal) (OSZK)*

- 14./ A kötelező szakmai gyakorlatot csökkentésük 1 évre, ezalatt a gyakorlatnak a munkaadószerv felépítését megismerhesse. Erről határozatot hozzanak 1957. január 31-ig.
- 15./ A végző hallgatók részére a VIII. félévben magasabb ösztöndíjt és szociális segílyt biztosítsanak. Olyan állami támogatást kollégiumainknak, hogy ott hallgatóink kulturált emberi életet élhessenek.
- 16./ Operatív szerv létrehozását a végzett hallgatók elosztására, mert az O.M. erre illetékes szerve az elmúlt évek során eme feladatának nem tett eleget.
- 17./ Honvédelemből az elméleti oktatás legyen 2 év, a gyakorlati oktatás a IV. év végén letöltendő, 3 hónapra korlátozódjék. A honvédelmi vizsgajegyet ne számítsák be a tanulmányi átlagba.
- 18./ A külföldi tanulmányutak kiszélesítését, a külföldi ösztöndíjrendszer és a jelenleg külföldön tanuló ösztöndíjasok felülvizsgálata.
- 19./ A jelenlegi menzadíj mellett novembertől kezdve emeljék fel a menzánormát napi 15.- Ft-ra. Az egyetemi Jóléti Bizottságnak biztosítsanak magasabb keretellátást.
- 20./ 50% utcz... és kulturális rendezvényekre kedvezményt.
- 21./ Egyetemünk ujságja, a "Közgazdász" hetenként jelenjen meg. A benne leközölt cikkekért a szerkesztőség legyen felelős.
- 22./ Egyetemünk dolgozói és hallgatói külön a szággyűlési képviselőt válasszanak.
- 23./ B e n k e Valéria képviselőnk ezt a felhívásunkat az Országgyűlés elé interpellációként terjessze elő.

A többi egyetemek és főiskolák jogos követeléseit támogatjuk és mi is felhívjuk más egyetemek hallgatóit követeléseink támogatására.

A hallgatókat érintő kérdések megoldásába minden esetben vonják be az egyetemek hallgatóit. Amennyiben követeléseinket nem teljesítik, elégedetlenségünket - provokációs lehetőségek elkerülése végett - diáksztrájk-kal fejezzük ki. Felhívjuk a többi egyetemek hallgatóit, hogy elégedetlenségüknek hasonlóképpen adjanak hangot.

Követeléseinket az Egyetem Pártbizottsága a legmesszebbmögéig támogatja.

A diákgység megóvása érdekében a diákgyűlés úgy határozott, hogy csatlakozunk a MFESZ-mozgalomhoz, melynek szervezetét egyetemünkön létrehívtuk.

. / .

Az MKKE diáknagygyűlésének követelései (harmadik oldal) (OSZK)

- 4 -

Az öszegyetemi ifjúság vitaforuma a létrehozandó MEFESZ-Kollégium legyen.

Jogos követeléseink kivívásához kérjük a munkás- és parasztifjúság támogatását, ugyanakkor a legmesszebbmenőkig támogatjuk őket hasonló jogos követeléseik kivívásában és rétegszervezeteik létrehozásában.

Budapest, 1956. október 22.

KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYAI EGYETEM
DIÁKNAGYGYÜLÉSE

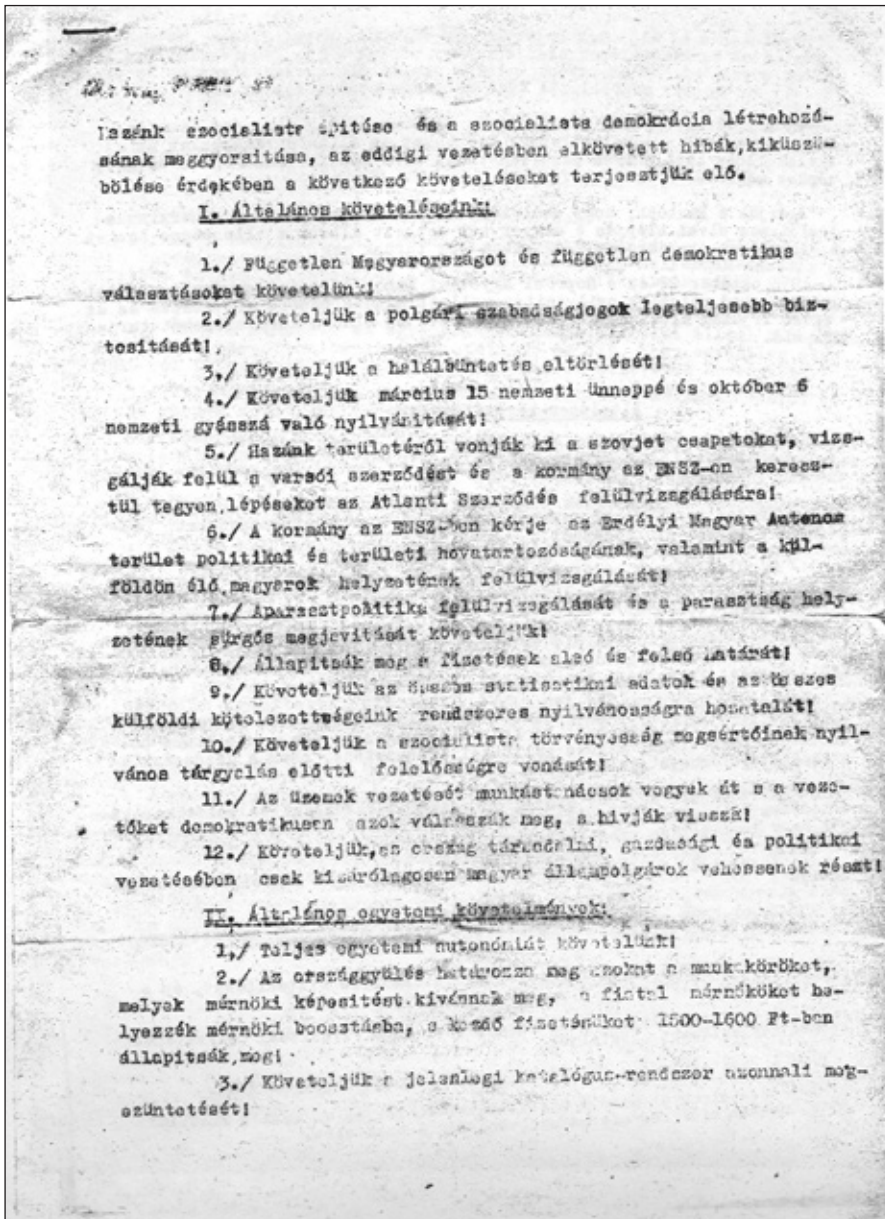
3102/2500/1956.

(R
2)

Ápr. 1956/338

Az MKKE diáknagygyűlésének követelései (negyedik oldal) (OSZK)

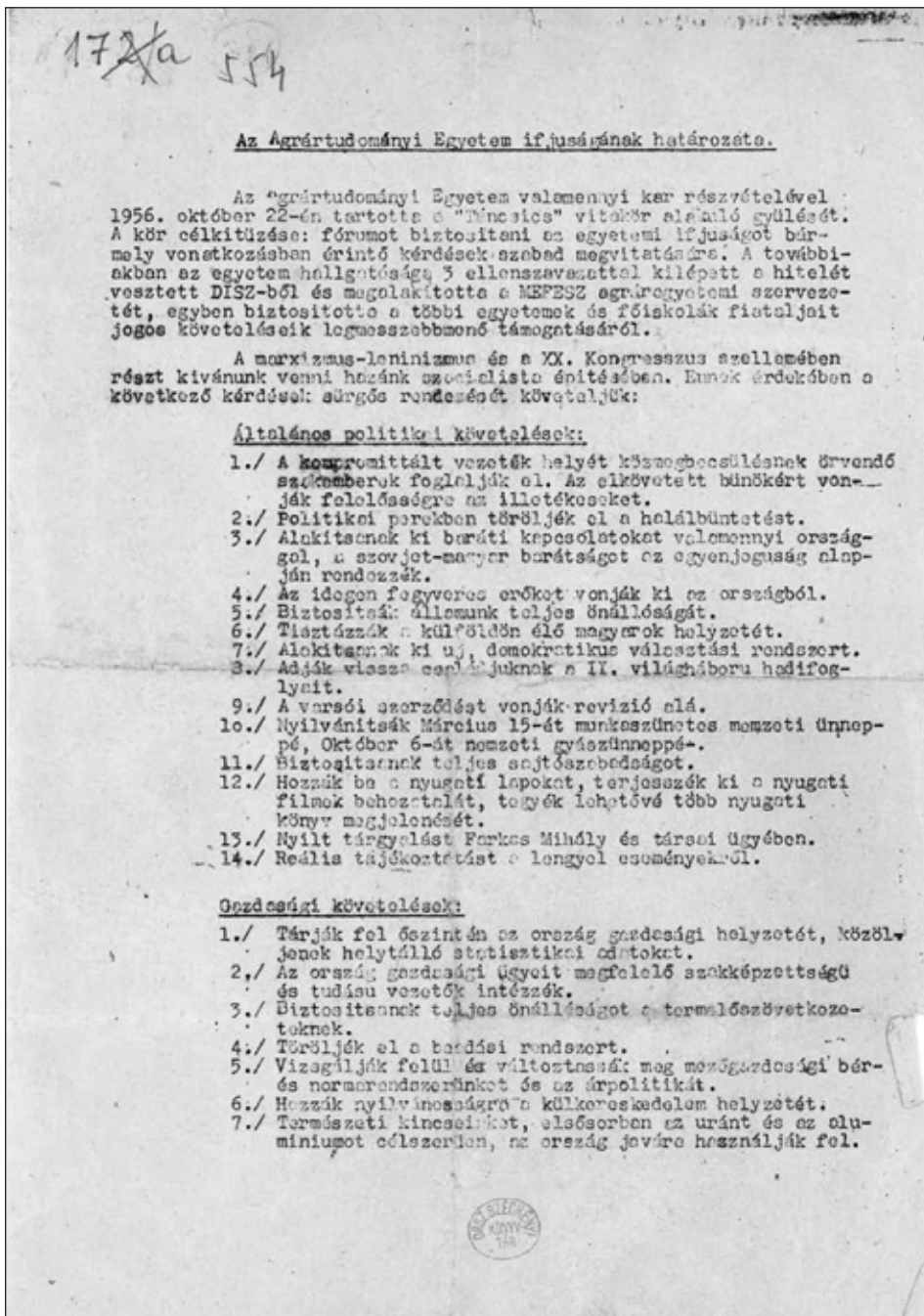

A soproni MEFESZ legelső stencilnyomata 1956. október 22. (Közl: Sarkady 2006. 71.)

1. Az összes szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról a békeszerződés határozatai alapján.
2. A MDP-ben alulról felfelé titkos alapon új alap, közép- és központi vezetők választását követeljük, ezek a legrövidebb időn belül hívják össze a Pártkongresszust, válasszanak új Központi Vezetőséget.
3. A Kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével, a sztálinista-rákosi-korszak minden bűnös vezetőjét azonnal váltsák le.
4. Nyilvános tárgyalást követelünk Farkas Mihály és társai bűnügyében. Rákosi Mátyást, aki első fokon felelős a közelmúlt minden bűnéért és az ország tönkretételéért, hozzák haza és állítsák a nép ítélőszéke elé.
5. Általános egyenlő és titkos választásokat követelünk az országban több párt részvételével, új Nemzetgyűlés megválasztása céljából. Követeljük a munkásság sztrájkjogának biztosítását.
6. Követeljük a magyar, szovjet és jugoszláv politikai, gazdasági és szellemi kapcsolatok felülvizsgálatát és új rendezését, a politikai és gazdasági teljes egyenrangúság és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján.
7. Követeljük az egész magyar gazdasági élet átszervezését szakemberek bevonásával. Vizsgálják felül a tervgazdságon alapuló egész Népgazdasági rendszerünket, a hazai adottságoknak és magyar népünk léteérdekeinek szemelőtt tartásával.
8. Hozzák nyilvánosságra külkereskedelmi szerződéseinket, a soha ki nem fizethető jóvátételek tényleges adatait. Nyílt és őszinte tájékoztatást követelünk, az ország uránérc-készleteiről, kiaknázásáról, az orosz koncesszióról. Követeljük, hogy az uránércet világpiaci áron, nemes valutáért, Magyarország szabadon értékesíthesse.
9. Követeljük az iparban alkalmazott normák teljes revízióját, munkások és értelmiség bérköveteléseinek sürgős és alapvető rendezését. Követeljük a munkások létminimumának megállapítását.
10. Követeljük a beszolgáltatási rendszer új alapokra fektetését és a termények okszerű felhasználását. Követeljük az egyénileg gazdálkodó parasztok egyenrangú támogatását.
11. Követeljük az összes politikai és gazdasági pereknek független bíróságon való felülvizsgálatát, az ártatlanul elítéltek szabadonbocsátását, rehabilitását. Követeljük a Szovjetunióba kihurcolt hadifoglyok és polgári személyek azonnali hazaszállítását, beleértve a határon kívül elítelt foglyokat is.
12. Teljes véleményi-, szólás- és sajtószabadságot, szabad rádiót követelünk és a MEFESZ szervezet számára nagy példányszámú új napilapot. Követeljük a meglévő káderanyag nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítését.
13. Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai nyomás jelképe, a már eltávolított Sztálin szobor helyébe az 1848—49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.
14. A meglévő, magyar népnek idegen címer helyett kívánjuk a régi magyar Kossuth-címer visszaállítását. A magyar honvédségnek a nemzeti hagyományokhoz méltó új egyenruhát követelünk. Követeljük, hogy március 15. és október 6. nemzeti ünnep és munkaszüneti nap legyen.
15. Az egyetemi ifjúság a munkássággal és parasztsággal karöltve, egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki teljes szolidaritását a lengyel és varsói munkássággal és fiatalsággal, lengyel nemzeti függetlenségi mozgalommal kapcsolatban.
16. Tiltakozunk az államvédelmi hatóság fegyveres beavatkozása ellen.

A Magyar Ifjúság

A Soproni Egyetemi MEFESZ Bizottság követeléseinek a Győr-megyei nyomda soproni telepe által készített kiadása

A Gödöllői Agrártudományi Egyetem hallgatóinak követelése (első oldal)
1956. október 23. (OSZK)

554

Egyetemi követelések:

- 1./ Állítsák vissza az egyetesi autonómiáját.
- 2./ A legfontosabb szaktárgyak kivételével minden tárgyat tegyenek fakultatívá, tárgyak felhívásait és órák listáját is.
- 3./ Töröljék el az ideológiai felvezetést.
- 4./ Állítsák vissza a szabad vizsgarendszert.
- 5./ Tegyék lehetővé több diploma megszerzését.
- 6./ Az egyetemi felvételnél egyedüli feltételül a meghatározott szintet előző szakmai intelligencia legyen.
- 7./ Szakmai előzetes csak a szaktárgyak számára legyen.
- 8./ A nem gyakorlati jellegű tárgyakból ne legyen gyakorlati jegy.
- 9./ Biztosítsanak több tudományos pályázatot.
- 10./ Szakítsanak az ösztöndíjak és az egyetemi tankönyvek áráról, adjanak több hallgatóknak tankönyvszállítást.
- 11./ A szakemberek elhelyezését az egyetem végezze, az elhelyezéskor csak szakmai szempontokat vegyenek figyelembe.
- 12./ Tegyék lehetővé a szabad külföldi utazásokat egyénileg és csoportosan egyaránt.
- 13./ Biztosítsanak a külföldi egyetemekre való beiratkozás lehetőségét és anyagi támogatást.
- 14./ Adjanak kedvezményt az ösztendistáknak minden kulturális és sporteseményre.
- 15./ A honvédelmi órák számát csökkentésük napi 2 órára.
- 16./ Biztosítsanak havonta egyszer 50 %-os utazási kedvezményt, biztosítsanak egyetemünknek utazási kedvezményt a BMTV-nél Budapest és Gödöllő között.
- 17./ Értelmezés szerint forintosítsák, adják az egyetem kezébe a munkások intézetét.
18. Adják meg az Agrártudományi Egyetemen végzett és végző hallgatóknak a "vezetői és szakmai" címet.

A határozati pontok összeállításán után felhívjuk a sajtó jelenlévő képviselőit, hogy a gyűlésről híradó számoljanak be.

Határozatunkkal kapcsolatban felhívjuk az egész magyar ifjúságot, különösen a munkás-pártvezetést felhívjuk, hogy sajátos követeléseiket, céljait hasonló módon fogalmazzák meg, hozzanak létre hálódó szervezeteket. Megalakult MZESZ-el egyetemesfrontot képezve, országosan vigyék előre ifjúságunk és az egész országunk ügyét.

Határidőt nem szabunk, de követeléseink megvalósítására lehetőséget nem tár. Ha lehetőségek esetén a többi egyetemekkel egyetértésben fogunk fellépni.

Gödöllő, 1956. október 23.-án.

MEFESZ
Agrártudományi Egyetemi
Szervezet.

(H
2)

RENDKÍVÜLI KIADÁS!

Pécsi Egyetem

AZ MDP EGYETEMI ÉS FŐISKOLAI
BIZOTTSÁGA ÉS A MEFESZ LAPJA

Baranya megye dolgozói és ifjúsága!

Súlyos, megoldandó problémáktól terhes napokat élünk, Budapestben, az ország szívében fegyveres összeütközésekre került sor az újzaka folyamán annak közelében, hogy rendbontó és fasiszta elemek kihasználták az ifjúság fegyverkezeti felvonulását.

Ezekben a nehéz napokban szükségeseink tartja, a megyei pártbizottság, hogy

felbírja Baranya dolgozóinak és fiataljainak figyelmét; őrizzék meg nyugalmukat.

Józan kívánságalkat, követelesekkel a megyei pártbizottság magáévá teszi és harcol azok megvalósításáért.

Eppen ezért a megyei pártbizottság nyilatkozza kapult mlodároúk előtti, akik problémáikkal az ország színe elé kívánnak lépni. Bizonyosak vagyunk benne, hogy ez az út célravezetőbb bármely más útnál.

„A MEFESZ-el előre a teljes demokráciáért, a szocialista, független Magyarországiért!”

Határozat

„Mi, a Pécsi Egyetem hallgatói, Pedagógiai Főiskolások, orvostanhallgatók és jogászok, egy emberként csatlakozunk az alábbi határozatokhoz: Csatlakozunk a MEFESZ-hez, a DISZ-től független egyetemista szervezethez:

1. Követeljük, hogy az alábbi postákat, változtatás nélkül hozzák nyilvánosságra.
2. Reális tárgyalásokat követelünk az országos gazdasági és politikai kérdésekben.

3. Követeljük a szocialista törvényesség megtartását és a halálbüntetés eltörlését — politikai bűncselekmények esetében.

4. Követeljük Rákosinak, Farkasnak és társainak, mint a törvényesség megsértőinek az ország vezetésében történi hibák elkövetőinek, bíróság elé állítását, — nyílt tárgyalást.

5. Követeljük a párt és az állami szervek vezetőinek átvizsgálását abból a szempontból, hogy a múltban elkövetett hibák és törvénytörések okosak, akik nem tudják leküzdésé a múlt hibáit, azonnal kerüljenek ki a vezetésből. A pécsi egyetem vezetőinek köréből Szacsványi Gyuláné, Tényi Jenő, Kaszko Miklós, Kovács Sándor, Kovács Ferenc, Gerencsér József, Kecsis Mihály és Ernst Jenő azonnali törléséért.

6. Követeljük Nagy Imrét a Fári Körpostai Vezetőségébe és a kormányba.

7. Szabad és demokratikus választásokat követelünk.

8. Távollítsák el a személyi kultusz maradványait, a megélt Szilán-szobrokat és változtassák meg az előemberekről elvezetett utcák, városok neveit.

9. Követeljük az idegen csapatok kivonását, társadalmi ellenőrzés mellett.

10. Követeljük hadifoglyaink azonnali hazabocsátását, gon-

doskodást a hadifoglyekekéről és hadiárnyakról.

11. Szakembereket követelünk a megfelelő helyekre.

12. Vizsgálják felül az összes kereskedelmi és egyéb szerződéseket, hogy azok nemzeti érdekeinknek megfelelőek-e.

13. Hozzák nyilvánosságra a magyar uránra vonatkozó szerződéseket és adatokat, adják az urán-telepeket magyar kézre.

14. Követeljük a magyar munkásság számára kétoldali kollektív szerződést.

15. Vizsgálják felül a begyűjtési és adóssági rendszert, csökkentik a begyűjtést és adóterveket. Adják a Géppalomások gépeit a termelőszövetkezeteknek, amelyek ellátják az egyéni gazdaságok szükségleteit is.

16. Követeljük a káderapparátus és tilkos feljegyzések vezetésének megszüntetését, személyekkel kapcsolatban.

17. Március 15-e és október 6-a legyen legnagyobb nemzeti ünnepünk.

18. Követeljük címerünk megváltoztatását oly módon, hogy kifejezze népünk haladó hagyományait és a szocializmus építését.

19. Követeljük, hogy vizsgálják felül az összes politikai pereket.

20. Követeljük, hogy az itt elmondottakért, senkit felelősségre ne vonhassanak, semmilyen módon.

21. Szoros szövetséget a munkás és paraszt ifjúsággal. Teljes szolidaritást vállaljunk a munkás és paraszt ifjúság követeléseiével.

Kiss Dénes:

Velünk, vagy ellenünk

Döntsd el magyar, mondd ki a szót!
Itt visszaállnál nem lehet!
Az ifjúság acél-szíve
a forróságától megrepne! —
Döntsd el magyar, döntsd el diák,
és fonjuk láncra a kezünk!
Döntsd el, ki érsz itt e hónapban
velünk jössz-e? Vagy ellenünk?!

Ebredj magyar! Ma aludnál
gyalázat! Vakondok-szerep!
Jöjj el közeink égő szíveivel
s emeld fel büszkén a fejed!
Birká-fejre! Gyávák járnak!
Vagba-merő a mi szemünk!
Ne várj tovább! MA határozat!
Velünk jössz-e? Vagy ellenünk?!

Felgyújtottuk a szívünket,
szemünkben villámfény lobog,
hozzátok szólunk fásult falvak,
ébredő magyar városok!
Mi letünk ma a vérkeringés,
új indulókat ver szívünk.
Tudni akarjuk, még ma! Tudni!
Ki van velünk és ellenünk?!

Utóda! a mártíroknak —
mi döntünk el a holnapunk!
Bírófák nőnek virágok közt,
ha nem merünk, ha hallgatunk! —
Kiféltik a lelkeinket,
férgék marják az életünk!
Holnap késő már! Ma kiáltoz:
Ki van velünk és ellenünk?!

Oktatási és tanulmányi kérdések

1. Követeljük az egyetemi autonómia visszaállítását, az állam vezetés terén. Ezenkívül drákváltoztatás rendszerét bevezessék a jogiáron is. Az egyetemi felvételi vizsgákat töröljék el.

2. Követeljük az egyetemi vizsgarendszer megváltoztatását, a professzorok által megjelölt hosszabb időközönkéntoson belül, minden hallgató, a neki megfelelő napon vizsgázzanak.

3. Követeljük a tényleges katonai idő 1 évre való csökkentését. Az egyetemi honvédelmi oktatás módszerének megváltoztatását; a 3 bősapos

tartalmú tiszti kiképzés végén tegyünk egyetemi vizsgát, de ez se számítson bele a tanulmányi eredménybe, csak a rendfokozatba. Valamint az ellenőrző foglalkozások előlétesít.

4. Követeljük, hogy a karok MEFESZ tagsága választson egy-egy hallgatót, aki a „Pécsi Egyetem” szerkesztőbizottságának tagja lesz, soraközü választják meg a főszerkesztőt. A régi szerkesztőbizottságot váltásuk le.

5. Tegyük lehetővé a szabad külföldi utazásokat, az IBUSZ keretén kívül is. Az O. M. kül-

(Folytatás a 2. oldalon.)

F E L H I V Á S I

A Veszprémi Vegyipari Egyetem megalakult MEFESZ szervezete egyetértve az ország összes egyetemeivel és főiskoláival, országunk demokratikusabb fejlődésének meggyorsítása érdekében egész népünk elé az alábbi követeléseket tárja:

- 1./ Független, semleges Magyarországot, önálló nemzeti külpolitikát, önálló gazdaságpolitikát.
- 2./ Nagy Imrét a legfelsőbb állami vezetésbe.
- 3./ A békeszerződés értelmében 1957 január 1-ig a szovjet csapatok vonuljanak ki.
- 4./ Az országgyűlés külügyi bizottsága vessen fel a dunai konföderáció gondolatát.
- 5./ Követeljük március 15. nemzeti ünneppé, október 6-a nemzeti gyásznapp nyilvánítását, a Kossuth címer visszaállítását.
- 6./ Szovjet-Magyar barátságot, a teljes egyenjogúság alapján.
- 7./ Követeljük az általános emberi szabadságjogok legteljesebb biztosítását, az Alkotmány betartását. Abszolút tájékoztatási és sajtószabadságot.
- 8./ Minden 18 éven felüli magyar állampolgárnak utlevelet Keletre és Nyugatra.
- 9./ Követeljük a bírói függetlenség intézményes biztosítását és a halálbüntetés eltörlését politikai perekben.
- 10./ Hozzák nyilvánosságra a rehabilitációs Rajk per gyorsíró bírói jegyzőkönyvét.
- 11./ Követeljük a törvénytörők felelősségrevonását és szigorú megbüntetését.
- 12./ A parasztpolitika felülvizsgálását és a parasztság helyzetének sürgős megjavítását.
- 13./ Magyar kézbe a magyar uránt.
- 14./ Követeljük az összes statisztikai adatok és az összes külföldi kötelezettségeink rendszeres nyilvánosságra-hozatalát.
- 15./ Állapítsák meg a fizetések alsó és felső határát.
- 16./ Szüntessék meg a káderlap minden formáját.
- 17./ Teljes egyetemi autonómiát.
- 18./ Követeljük a katonai szolgálati idő 12 hónapra való megállapítását sorköteleseknél.
- 19./ Reális alapokra helyezett tervegazdaságot!
- 20./ A műszaki vezetést kössék szakképzettséghez.

Elitélünk minden fasiszta, sztálinista provokációt.

Munkás-paraszt fiatalok! Álljatok mellénk!

Jelszavunk: S Z O C I A L I Z M U S T magyar módról

Veszprémi Vegyipari Egyetem
MEFESZ
szervezete.

A veszprémi egyetemisták követelései

Az igazság keresésének útján

A „Délmagyarország” vasárnapi száma már beszámolt a szegedi MEFESZ szombati nagygyűléséről.

A Szabad Ifjúság szombaton egyébként ezt írta: „Vihar van Szegeden”, vihar, amely egy pillanatra sem enyhül. Tisztító vihar ez is — ahogy először Méray Tibor nevezte igazi nevén országunk tisztuló társadalmi megmozdulását. A fővárosi irók, valamint a Petőfi-köri értelmiség után az elmúlt héten városunk egyetemi és főiskolási ifjúsága is megmozdult.

Az ifjúságnak, a nemzet reményiségének sorsa évek óta egyre súlyosbodik úgyhént mered társadalmunk elé. Az öregok lemondó legyintésével — „a mi időkben más volt az ifjúság”, — az újdonsült elméletig, amelyek cinizmus, léhség, felelőtlenség, sőt erköletelenség elburjánzásáról beszéltek az ifjúság között — mindenfajta hitéletet hallottunk, mindent, ami elmarasztaló. És az elmúlt hét eseményei ebből a konstrukció posványából egyszerre a haladás első soraiba dobták a mai szegedi fiatalokat. Nagygyűlés kedden, a szűz szente mindennap. Sorra, a Tudományegyetemen, a Jogi Karon, a főiskolásoknál, az orvosok- és gyógyszerészeknél, s aztán újra együtt, a közös nézetek végső rögzítésére: megvitatni új szervezet szabályzatát és programját. Ekkorra ki is kristályosodott a megmozdulás sajátos arculata.

A felszólalások pontos szövegét a jegyzőkönyv örékíti meg; az újságíró feladata, hogy tisztes képet adjon a nagygyűlésről. Nemcsak az igazat írja meg az eseményekről, hanem a valódit is.

Ha megkérdezzük tőlünk, mi volt a szombati nagygyűlésre, vagy akár a megelőző napokban tartott ifjúsági demonstrációkra legjellemzőbb, azt kell mondanunk, hogy az igazmondás iránti igény. — Természetesen ez nem jelenti, hogy a gyűléseken nem hangzott el jóindulatú lakkozás, vagy kevésbé jóindulatú akadémikus félgazság. Megnyugtató azonban, hogy az ilyen esetekben legtöbbször hallani, vagy érezni lehetett a tömeg tudatos, de legálább is tisztánlátó vétőjét.

Az igazmondás iránti megmozdulás, amely szombaton a sok hazugságtól való eszmér szűltte. Ez a csömör persze egymagában nem lehetett ok arra, hogy az ifjúság az igazság keresésének útjára lépett. A képtelen és ostoba dogmákat végeredményben mindig utálták a fiatalok, egészséges esztétikával tiltakoztak ellentük. Hiába volt azonban esztétikával egészséges, ha tudtukat a rettegés éveinek korlátai fogták körül.

A nemzetközi munkásmozgalomban — és ennek következtében a mi pártunkban is — végbement változások adták meg e korlátok ledöntésének lehetőségét. A Szovjetunió Kommunista Pártjának huszadik kongresszusa nemcsak a szovjet, hanem a világ majdnem minden kommunista pártjában megindította azt a folyamatot, melyet sokan joggal neveznek a marxizmus, reanissancijának. Tisztán kell tehát látnunk, hogy az egyetemisták és főiskolások múlt heti megmozdulásai minden létszám ellenére sem véletlen, vagy csupán spontán jelenségek. Nem

értünk egyet azzal a professzorral, aki kijelentette egyik gyűlésen, hogy az ifjúság és a nevelők már évekkel ezelőtt ugyan így egymásra találhattak volna. Évekkel, de talán még hónapokkal ezelőtt sem volt mód a közös nyelven való beszélgetésre.

Most, hogy lehet — és kell is — beszélgetni, legfontosabb, hogy ezt a közös nyelvet megövjük minden veszélytől. Nem előszörban az újonnan kinálkozó, vagy még esetleg keszegető talpaktól féltjük ezt a nyelvet — bár ez a veszély sem mondható jelentéktelennek. Sokkal nagyobb és közvetlenebb kitértés az igazság, a valóság retorikává való süllyesztése. Egyszerűen azért, mert az igazság és a valóság nem mindig és nem mindenkinek kellemes.

Az igazság iránti igény mellett tehát ki kell alakulnia az igazmondás iránti kényszernek is. Ez természetesen nem jelentheti a csalhatatlanság rossz emlékeztető követelményét senkivel szemben. Mindenki tévedhet; tudtán kívül — de tudatosan senki sem téveszthet meg másokat.

Jámbor óhaj maradna azonban mindez, ha nem keresnénk a megoldás eszközeit és biztosítékait. Véleményünk szerint — a szabad, felelőtlenné váló élet velejárójaként — az igazmondás iránti kényszer legfőbb tárgyi biztosítéka a jó tájékoztatás. Sajnos mi még nem beszélhetünk jól tájékoztatott közvéleményről, legfeljebb egyes „jótájékoztokról”. Magyarországon egyébként soha annyi „rémhír” nem terjedt, mint az ötvenes években. És talán igazuk volt az akkori böles sajtófőnököknek, akik erősen keresték a közsa hírek mögött az ellenséget. Legfeljebb ott hibáztak, hogy nem találtak magukra : : :

Aki a szegedi diákok gyűléseit meghallgatta, meggyőződhetett arról, hogy közsa hírek bőven akadnak nálunk is. Az elmúlt évek — sok esetben szennyes — hagyatékát most csomagoljuk ki. Senki sem tudja pontosan, hogy mi van a hétpocsétes borítékokban; még gyakran maga a címzett sem. Mindenki találat és néha a valójában apró szünyegből, mely csak kellemetlen, de málo szűrást okozna, csakka elfánt kerekedik.

Az igazmondást, a tiszta légkört ez a terhes hagyaték akadályozza. Gyamankvást és gyanúsítást, akadémikus retorizálgatást szül, ha nem intézzük el kellő módon és kellő időben. Nem személyi hajszákról, embertelen üldözéssel van itt szó. Ebből elegendő volt. Azt hisszük, hogy a lezajlott embertelenség — az üldözötték, de az üldözők részére is — felejtetetlen és jannuságos lecke volt. Nyomás érv lett a humanizmus érdekében.

Pusztán arról van szó, hogy az igazság, a valóság tárgyi feltétele a jó tájékoztatás mellett meg kell alapozni a személyi feltételt is. Ez pedig a jó és tiszta lelkiismeret. A szó legkonkrétabb értelmében; tehát nem gyónással, vagy flagellációval kozmetikázott, hanem a tények tisztázásával megtisztított lelkiismeret.

Bóday — Fejér

Bé
pont
délut
kasté

A
vics,
Baka
vetsé
zotis
Dobr
Kom
ságát

A
zett
mun
végr
zovic

A
a l

Hé
szágs
zotts
nöklé

A
lent
társá
elnö
niszt
Róna
és
földn
Szob
niszt
állan
tere.

A
Erde
nács
tájé
Az
a vé
gyur
m
tet
az
fel
já
ve
m

—
vann
tech
Még
zár
lési
lető

NÉVMUTATÓ

- Ábrahám Antal 77 86
Ábrahám László 193
Ábrahám Sándor 79
Abrudbányai Iván 52 76 80 84 91 95
96 112 113 118 144 146 183 186
187 190 193
Ács Vilmos 87 90 96 118 144 145
151 182 184 187
Alaksza Helmut 41 42 73 75 224
Ambrus János 91 113 118 162 166
186 187 215 235
Andics Erzsébet 163
Antalffy György 58
Árvai Árpád 79 84 120
Aszalós János 15 72 73 75 91 113
185 188 190 193 215 235
Bakandi Géza 110
Bakó Ágnes 26
Bálint Sándor 22 47 54 55
Bánkúti Imre 62
Banner János 24
Barabás István 193
Baróti Dezső 18 21 22 47 48 51–54
62 64 76 85 110 116 144 184 197
233
Bászler Gusztáv 162
Batizfalvy János 24
Beck Tibor 169
Benke Valéria 99 100
Berczeli Anzelm Károly 21
Bibó István 58
Bóday Pál 110
Bohó Róbert 36 38 96 116–118 142
Boldizsár Iván 91
Bónis György 59
Brander József 142
Bruckner Győző 57
Buday György 24 47
Bujdosó Alpár 154 155 187 215 235
Cholnoky Tibor 130
Czanik Pál 26
Csákány Béla 63 81
Csatári Dániel 36
Csete Iván 90 91 113 118 151 187
215 235
Csonti Ferenc 76 114 118 184
Deák László 90
Deák Tibor 86 90 114
Debreczeni László 145
Déry Tibor 37
Dirner Zoltán 186
Dobi Imre 151
Eperjessy Kálmán 60
Erdei Ferenc 21
Erdey-Grúz Tibor 69 70 220
Ernst Jenő 147
Farkas Mihály 82 88 122 123 128 135
139 146 152 163 171
Fazekas Sándor 90
Fedor Attila 85
Fekete Ferenc 36
Fendler Kornél 146
Filep Lajos 162 166 167
Fodor Gábor 18 57 64 85 86
Fogarasi Béla 142
Für Lajos 167

- Füredi Zoltán 174 176
 Garai György 99 100 227
 Gerencsér József 147
 Gergely András 26
 Gérnyi Kálmán 121
 Gidófalvi Jancsó Miklós 61
 Gosztonyi János 33 34 38 93 95 96
 Gömörly László 30
 Gönczöl Dezső 37 77 83 87 90 95 96
 98 114 118 124 190 193 225 227
 Görög József 77–79 81 83 119 120
 Greguss Pál 24
 Grynaeus Tamás 90 114 182 186
 Györffy Sándor 36
 Habermas, Jürgen 46
 Hajtó Ödön 131 134 215 235
 Halász Aladár 58
 Halász György 91 106 111 187 190
 Hám Jenő 31
 Hámori Károly 76 90 91 114 151 187
 215 235
 Hanák Péter 92
 Hazai Jenő 26
 Hegedűs András 26 36
 Hegedűs Viktor 96 117
 Hegyi Róbert 90–92 182
 Herczegh Károly 53 130
 Hollós Ervin 26 33 36 92 96 119
 Hont Ferenc 21 22
 Honti Béla 26
 Horváth Éva 162
 Horváth Ottó 155
 Horváth Tamás 98
 I. Tóth Zoltán 38 40
 Jákó János 90
 Jancsó Gábor 87 91
 Jenei Károly 193
 Jónás Pál 28 29 31
 Juhász Antal 86
 Juhász Lajos 162
 Kádár Attila 90 114 118 174 177 187
 Kádár Dezső 90
 Kádas István 34
 Kakuszi Mária 185
 Kamarás István 45
 Kantó Gyula 155
 Karácsony Sándor 126
 Kárpáti István 30
 Kázmér Sándor 36
 Kelemen Elemér 40 41
 Kelen Béla 92
 Kende István 26
 Kerényi Károly 26
 Keresztury Dezső 29
 Kertész László 120
 Kesselyák Péter 190
 Király József 30
 Kiss Ferenc 167
 Kiss György 184
 Kiss Tamás 15 16 38 42 53 55 66
 73–76 80–85 90 93 95 96 98–100
 103 105 109 115 116 118–121 123
 131 167 169 182 184–187 190 193
 194 218 219 222 224 227 230 235
 Klebelsberg Kuno 48 49 67
 Koczkás Sándor 25 31
 Kocsis Mihály 147
 Kogutowicz Károly 25
 Koloszar Béla 28
 Kónya Albert 85 86 97 119
 Koós Béla 27
 Korpássy Béla 61 64
 Kovács Albert 193
 Kovács Ferenc 147
 Kovács István 58 90
 Kovács Sándor 147
 Kovács József 16
 Kramár Jenő 24

- Kulcsár Ferenc 167
 Kulin László 161
 Kurcsa Klára 193
 Kurucz Tibor 111
 Kuszin Miklós 79 226
 Ladányi Andor 70
 Ladányi Mihály 41
 Lakatos István 36
 Lakatos László 90
 Láng Imre 61 64
 László Miklós 147
 Lázár György 64 90 190
 Lejtényi András 15 38 42 75–77 80
 81 83–85 93 95 96 98 101 110
 112 115–121 144 169 187 194 224
 225 227 230
 Lerner Károly 125
 Lipták Béla 131 187 235
 Losonczy Géza 37
 Lőkös (Lasz gallner) Zoltán 28 30 59
 Lukács György 105 232
 Lukács János 155
 Magyar László 144
 Magyar Ottó 151
 Marián István 121 129 134
 Máté György 36
 Máté Imre 40
 Merton, Robert 44
 Molnár Adrienne 150
 Molnár Erik 29
 Molnár János 15 100
 Molnár József 40
 Molnár Tibor 100
 Nagy Balázs 36
 Nagy Imre gyógyszerészhallgató 90
 Nagy Imre politikus, miniszterelnök 20
 36 37 69 91 98 116 129 130 137
 138 147 162 163 175 185 186
 Nagy István 37
 Nagy László 176
 Nagy Zoltán 194
 Nemes János 100
 Németh László 31
 Németi László 85
 Nonn György 27 33
 Novák István 152
 Nyikos Gyula 25 62
 Orbán László 92
 Ormos Mária 111
 Ortutay Gyula 21 47
 Pálfi Gyula 99
 Pap Szekeres József 168
 Paróczai Gergely 87 91 126
 Parsons, Talcott 44 46
 Pataki Ferenc 36
 Pécsi Kálmán 36
 Penczi andrás 28 59
 Perbíró József 18 55 56 64 85 95 97
 98 111 186
 Perjési László 96
 Péter Károly 145
 Péter László 25 26 28–31 42 55 59 62
 63 235
 Petrányi István 169 170
 Piros László 165
 Polner Ödön 23
 Pusztai Éva 64 79–81 185 193 235
 Putnik Tivadar 16 82 83 86 90 115
 187
 Radimeczky Lajos 152
 Radnóti Miklós 21 22 47 48
 Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni 47
 51
 Radó Zoltán 185
 Rajk László 31 74 88
 Rákosi Mátyás 32 37 83 88 95 101
 146 147 157 163 225 226
 Reitzer Béla 21

- Resli Pál 90 115 185
 Réti László 41
 Révai József 36
 Rezsőházy Rudolf 46
 Rokeach, Milton 45
 Román Károly 40–42 73
 Rozs András 144
 Ruttkai György 58
 S. Nagy Zsigmond 33
 Saári Zoltán 193
 Sánta Ferenc 36
 Schulteisz Emil 58
 Schulek Mátyás 120
 Sersli István 90 91 190
 Sík Sándor 22 24 47–51
 Sipos Géza 79 226
 Sipos István 77 78 82
 Solymossy Sándor 22 54
 Somlai Péter 46 110 190 193
 Soós László 190 193
 Soós Sándor József 110
 Sövényházi Ferenc 58
 Szabad György 40
 Szabó József 58
 Szabó Pál 91 92
 Szakács Sándor 39 40
 Szalai Béla 27 31 92 163
 Székely László 76 80 82 86 91 95 115
 118 187
 Székelyhidi Ágoston 166 167
 Szent-Györgyi Albert 23–26 49–51 57
 62
 Szentistványi Gyuláné 147
 Szentpéteri István 28 59
 Szkárosi Sándor 155
 Szokoli József 92
 Szőke Sándor 37 87 90 115 118
 124–126
 Szőkefalvi-Nagy Béla 56 184
 Sztodolnyik László 30
 Szűcs István 174 176
 Szűcs Lajos 34
 Tánczos Gábor 36 117
 Tatár Imre 91
 Técsy Gyula 32
 Tényi Jenő 146 147
 Tokaji Gábor 58
 Tomori Viola 21 22
 Tóth Adorján 187
 Tóth Ede 40
 Tóth Imre 15 73 75–77 80 82–85
 90–93 95 116 121 184–187 190
 193
 Tóth Tihamér 152
 Ungváry Rudolf 150 152
 Vajda László 88 126
 Vajó Péter 120
 Vajtai István 60 88 110 126
 Vámosi Erzsébet 26
 Várallyai Gyula 65 188
 Varga János 40 41
 Várhegyi György 34
 Váriné Szilágyi Ibolya 45
 Várkonyi Hildebrand Dezső 22 51
 Veres József 90
 Veress Elemér 24
 Vető Miklós 73 91 116 185 187
 Vezényi Pál 76 80 86 90 116 185 187
 Visontai Ilona 130
 Vörös József 118
 Waltner Károly 60 64
 Zinnecker, Jürgen 108 222
 Zolnai Béla 51
 Zsikó lászló 58

www.mefesz.hu

Kiadta: Belvedere Meridionale, Szeged

www.belvedere.hu

Műszaki szerkesztő: Szuperák Attila

Nyomta: A-Színvonal, Szeged